

srI:
srImathE rAmAnujAya nama:

|| Sundara Kandam ||

**Based on the encoding of the Baroda Critical Edition of the Ramayana
by Prof Muneco Tokunaga**

First Edition: 2011

Copyright © 2011
All Rights Reserved

Sundara Kadam

dhyāna ślokaM.....	4
sargam 1.....	5
sargam 2.....	18
sargam 3.....	23
sargam 4.....	25
sargam 5.....	28
sargam 6.....	32
sargam 7.....	34
sargam 8.....	39
sargam 9.....	42
sargam 10.....	46
sargam 11.....	48
sargam 12.....	53
sargam 13.....	57
sargam 14.....	61
sargam 15.....	63
sargam 16.....	66
sargam 17.....	68
sargam 18.....	69
sargam 19.....	72
sargam 20.....	74
sargam 21.....	77
sargam 22.....	79
sargam 23.....	82
sargam 24.....	84
sargam 25.....	87
sargam 26.....	90
sargam 27.....	93
sargam 28.....	94
sargam 29.....	97
sargam 30.....	98
sargam 31.....	99
sargam 32.....	101
sargam 33.....	104
sargam 34.....	110
sargam 35.....	113
sargam 36.....	118
sargam 37.....	122
sargam 38.....	126
sargam 39.....	128
sargam 40.....	130
sargam 41.....	133
sargam 42.....	134
sargam 43.....	136
sargam 44.....	137
sargam 45.....	140
sargam 46.....	144
sargam 47.....	150
sargam 48.....	151
sargam 49.....	153
sargam 50.....	155

sargam 51	157
sargam 52	160
sargam 53	161
sargam 54	163
sargam 55	165
sargam 56	168
sargam 57	178
sargam 58	180
sargam 59	181
sargam 60	183
sargam 61	186
sargam 62	188
sargam 63	191
sargam 64	193
sargam 65	194
sargam 66	197
yuddha kāṇḍam sargam 128.....	201

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| dhyāna ślokaṃ ||

kūjantaṃ rāmarāmeti madhuraṃ madhurākṣaram |
āruhya kavitaśākhāṃ vande vālmīki kokilam ||

vālmīkermunisimhasya kavita vanacāriṇaḥ |
śṛṇvan rāmakathānādam ko na yāti parāṃ gatim ||

yaḥ piban satataṃ rāmacaritāmṛta sāgaram |
atṛptas taṃ muniṃ vande prācetasamakalmaṣam ||

goṣpatikṛta vārāśiṃ maśakikṛta rākṣasam |
rāmāyaṇa mahāmālāratnaṃ vande nilātmajam ||

añjanānandanam vīraṃ jānakī śokaṇāśanam |
kapīśamakṣahantāraṃ vande laṅkā bhayaṅkaram ||

manojavam māruta tulyavegam
jītendriyam buddhimatāṃ variṣṭham |
vātātmajam vānarayūtha mukhyaṃ
śrīrāmadūtam sirasā namāmi ||

ullaṅghya sindhoḥ salilaṃ salilaṃ
yaḥśokavahniṃ janakātmajāyaḥ |
ādāyateṇaiva dadāha laṅkāṃ
namāmi taṃ prāñjalirāñjaneyam ||

āñjaneyamatipāṭalānanaṃ kāñcanādri kamanīya vigraham |
pārijāta tarumūla vāsinaṃ bhāvayāmi pavamāna nandanam ||

yatra yatra raghunātha kīrtanam
tatra tatra kṛtamastakāñjalim |
bāṣpavāri paripūrṇa locanam
mārutim namata rākṣāntakam ||

vedavedye pare pumsi jāte dasaratātmaje |
vedaḥ prācetasā dāsīt sāksād rāmāyaṇātmanā ||

tadupagata samāsa sandhi yogam
sama madhuropanatārtha vākhyabaddham |
raghuvara caritam munipraṇītam

daśa śirasaśca vadham niśāmayadhvam ||

śrī rāghavaṁ dasarathātmajaṁ aprameyaṁ
sītāpatiṁ raghukulānvaya ratnadīpaṁ |
ājānubāhuṁ aravinda dalāyatakṣaṁ
rāmaṁ niśācara vināśakaraṁ namāmi ||

vaidehī sahitaṁ suradṛmatale haime mahāmaṇḍape
madhye puṣpakamāsane maṇimaye vīrāsane susthitaṁ |
aghre vācayati prabhañjana sute tatvaṁ munibhyaḥparaṁ
vyākhyāntaṁ bharaṭādibhiḥ parivṛtaṁ rāmaṁ bhaje śyāmaḷaṁ ||

|| iti śrī rāmāyaṇa dhyāna ślokaṁ ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 1 ||

tato rāvaṇanītāyāḥ sītāyāḥ śatrukarśanaḥ |
īyeṣa padamanveṣṭuṁ cāraṇācarite pathi || 1 ||

atha vaidūryavarṇeṣu śādvaleṣu mahābalaḥ |
dhīraḥ salilakalpeṣu vicacāra yathāsukhaṁ || 2 ||

dvijānvitrāsayaṇdhīmānurasā pādapānharan |
mṛgāṁśca subahūnnighnanpravṛddha iva kesarī || 3 ||

nīlaloḥitamāñjiṣṭhapadmavarṇaiḥ sītāsitaiḥ |
svabhāvavihitaiścitrairdhātubhiḥ samalaṅkṛtaṁ || 4 ||

kāmarūpibhirāviṣṭamabhīkṣṇaṁ saparicchadaiḥ |
yakṣakiṁnaragandharvairdevakalpaiśca pannagaiḥ || 5 ||

sa tasya girivaryasya tale nāgavarāyute |
tiṣṭhankapivarastatra hrade nāga ivābabhau || 6 ||

sa sūryāya mahendrāya pavanāya svayambhuve |
bhūtebhyaścāñjaliṁ kṛtvā cakāra gamane matim || 7 ||

añjaliṁ prāṇmukhaḥ kurvanpavanāyātmayonaye |
tato hi vavṛdhe gantuṁ dakṣiṇo dakṣiṇāṁ diśam || 8 ||

plavaṅgapravaraṅgdr̥ṣṭaḥ plavane kṛtaniścayaḥ vavṛdhe rāmaṅgdr̥ddhyarthaṁ samudra iva parvasu	9
niṣpramāṇa śarīraḥ saṁllilaṅghayaṣuraraṇavam bāhubhyāṁ pīḍayāmāsa caraṇābhyāṁ ca parvatam	10
sa cacālācalāścāru muhūrtaṁ kapipīḍitaḥ tarūṇāṁ puṣpitaḅṅrāṇāṁ sarvaṁ puṣpamaśāyat	11
tena pādapamuktena puṣpaugheṇa sugandhinā sarvataḥ saṁvṛtaḥ śailo babhau puṣpamayo yathā	12
tena cottamavīryeṇa pīḍyamānaḥ sa parvataḥ salilaṁ samprasusrāva madam matta iva dvipaḥ	13
pīḍyamānastu balinā mahendrastena parvataḥ rītirnirvartayāmāsa kāñcanāñjanarājatīḥ mumoca ca śilāḥ śailo viśālāḥ samanaḥśilāḥ	14
giriṇā pīḍyamānena pīḍyamānāni sarvaśaḥ guhāviṣṭāni bhūtāni vinedurvikṛtaiḥ svaraiḥ	15
sa mahāsattvasaṁnādaḥ śailapīḍānimittajaḥ pṛthivīm pūrayāmāsa diśaścopavanāni ca	16
śirobhiḥ pṛthubhiḥ sarpā vyaktasvastikalakṣaṇaiḥ vamantaḥ pāvakaṁ ghoram dadamśurdaśanaḥ śilāḥ	17
tāstadā saviṣairdaṣṭāḥ kupitaistairmahāśilāḥ jajvaluḥ pāvakodḍiptā vibhiduśca sahasradhā	18
yāni cauśadhajālāni tasmiñjātāni parvate viṣaghnānyapi nāḅānāṁ na śekuḥ śamituṁ viṣam	19
bhidyate'yaṁ girirbhūtairiti matvā tapasvinaḥ trastā vidyādharaśtasmādutpetuḥ strīgaṇaiḥ saha	20
pānabhūmigataṁ hitvā haimamāsanabhājanam pātrāṇi ca mahārḅāṇi karakāmśca hiraṅmayān	21
lehyānuccāvacānbhakṣyānmāmsāni vividhāni ca ārṣabhāṇi ca carmāṇi khaḍḅgāmśca kanakatsarūn	22

kṛtakaṅṭhaguṇāḥ kṣībā raktamālyānulepanāḥ raktākṣāḥ puṣkarākṣāśca gaganam pratipedire	23
hāranūpurakeyūra pārihārya dharāḥ striyaḥ vismitāḥ sasmitāstasthurākāśe ramaṇaiḥ saha	24
darśayanto mahāvidyām vidyādhamaharṣayaḥ sahitāstasthurākāśe vīkṣām cakruś ca parvatam	25
śuśruvuśca tadā śabdamaṛṣiṇām bhāvitātmanām cāraṇānām ca siddhānām sthitānām vimale'mbare	26
eṣa parvatasankāśo hanūmānmārutātmajaḥ titīrṣati mahāvegāṁ samudraṁ makarālayam	27
rāmārtham vānarārtham ca cikīrṣankarma duṣkaram samudrasya param pāram duṣprāpaṁ prāptumicchati	28
dudhuve ca sa romāṇi cakampe cācalopamaḥ nanāda ca mahānādam sumahāniva toyadaḥ	29
ānupūrvyācca vṛttam ca lāṅgūlam romabhiś citam utpatiṣyanvicikṣepa pakṣirāja ivoragam	30
tasya lāṅgūlamāviddhamativegasya pṛṣṭhataḥ dadṛṣe garuḍeneva hriyamāṇo mahoragaḥ	31
bāhū samstambhayāmāsa mahāparighasaṁnibhau sasāda ca kapiḥ kaṭyām caraṇau saṅcukopa ca	32
samhṛtya ca bhujau śrīmāṁstathaiva ca śirodharām tejaḥ sattvaṁ tathā vīryamāviveśa sa vīryavān	33
mārgamālokayandūrādūrdhvapraṇihitekṣaṇaḥ rurodha hrdaye prāṇānakāśamavalokayan	34
padbhyām dṛḍhamavasthānam kṛtvā sa kapikuñjaraḥ nikuñcyā karṇau hanumānutpatiṣyanmahābalaḥ vānarānvānaraśreṣṭha idam vacanamabravīt	35
yathā rāghavanirmuktaḥ śaraḥ śvasanavikramaḥ gacchettadvadgamiṣyāmi laṅkāṁ rāvaṇapālitaṁ	36

na hi drakṣyāmi yadi tām laṅkāyām janakātmajām anenaiva hi vegena gamiṣyāmi surālayam	37
yadi vā tridive sītām na drakṣyāmi kṛtaśramaḥ baddhvā rākṣasarājānamānayaṣyāmi rāvaṇam	38
sarvathā kṛtakāryo'hameṣyāmi saha sītayā ānayaṣyāmi vā laṅkāṁ samutpāṭya sarāvaṇām	39
evamuktvā tu hanumānvānarānvānarottamaḥ utpapātātha vegena vegavānavicārayan	40
samutpatati tasmim̐stu vegātte nagarohiṇaḥ samhṛtya viṭapānsarvānsamutpetuḥ samantataḥ	41
sa mattakoyaṣṭibhakānpādapānpuṣpaśāliṇaḥ udvahannūruvegena jagāma vimale'mbare	42
ūruvegoddhatā vṛkṣā muhūrtaṁ kapimanvayuḥ prasthitaṁ dīrghamadhvānaṁ svabandhumiva bāndhavāḥ	43
tamūruvegonmathitāḥ sālāścānye nagottamāḥ anujagmurhanūmantaṁ sainya iva mahīpatim	44
supuṣpitāgrairbahubhiḥ pādapairanvitaḥ kapiḥ hanumānparvatākāro babhūvādbhutadarśanaḥ	45
sāravanto'tha ye vṛkṣā nyamajjaṁllavaṇāmbhasi bhayādiva mahendrasya parvatā varuṇālaye	46
sa nānākusumaiḥ kīrṇaḥ kapiḥ sāṅkurakorakaiḥ śuśubhe meghasaṅkāśaḥ khadyotairiva parvataḥ	47
vimuktāstasya vegena muktvā puṣpāṇi te drumāḥ avaśīryanta salile nivṛttaḥ suhṛdo yathā	48
laghutvenopapannaṁ tadvicitraṁ sāgare'patat drumāṇāṁ vividhaṁ puṣpaṁ kapivāyusamīritam	49
puṣpaugheṇānubaddhena nānāvarṇena vānaraḥ babhau megha ivodyanvai vidyudgaṇavibhūṣitaḥ	50
tasya vegasamudbhūtaiḥ puṣpaistoyamadṛśyata	

tārābhirabhirāmābhiruditābhirivāmbaram	51
tasyāambaragatau bāhū dadṛṣāte prasāritau parvatāgrādviniṣkrāntau pañcāsyaīviva pannagau	52
pibanniva babhau cāpi sormijālaṁ mahārṇavam pipāsuriva cākāśaṁ dadṛṣe sa mahākapiḥ	53
tasya vidyutprabhākāre vāyumārgānusārīṇaḥ nayane viprakāśete parvatasthāvivānalau	54
piṅge piṅgākṣamukhyasya br̥hatī parimaṇḍale cakṣuṣī samprakaśete candrasūryāviva sthītau	55
mukhaṁ nāsikayā tasya tāmrayā tāmramābabhau sandhyayā samabhispr̥ṣṭaṁ yathā sūryasya maṇḍalam	56
lāṅgalaṁ ca samāviddhaṁ plavamānasya śobhate ambare vāyuputrasya śakradhvaja ivocchritaḥ	57
lāṅgūlacakreṇa mahāñśukladaṁṣṭro'nilātmajaḥ vyarocata mahāprājñaḥ pariveṣiva bhāskaraḥ	58
sphigdeśēnābhitāmreṇa rarāja sa mahākapiḥ mahatā dāriteneva girirgairikadhātunā	59
tasya vānarasiṁhasya plavamānasya sāgaram kākṣāntaragato vāyurjīmūta iva garjati	60
khe yathā nipatatyulkā uttarāntādviniḥsṛtā dṛṣyate sānubandhā ca tathā sa kapikuñjaraḥ	61
patatpataṅgasaṅkāśo vyāyataḥ śuśubhe kapiḥ pravṛddha iva mātāṅgaḥ kakṣyayā badhyamānayā	62
upariṣṭāccharīreṇa chāyayā cāvagāḍhayā sāgare mārutāviṣṭā naurivāsīttadā kapiḥ	63
yaṁ yaṁ deśaṁ samudrasya jagāma sa mahākapiḥ sa sa tasyāṅgavegena sonmāda iva lakṣyate	64
sāgarasyormijālānāmurasā śailavarṣmaṇām abhighnamstu mahāvegāḥ pupluve sa mahākapiḥ	65

kapivātaśca balavānmeghavātaśca niḥsṛtaḥ sāgaraṁ bhīmanirghoṣaṁ kampayāmasaturbhṛṣam	66
vikarṣannūrmijālāni bṛhanti lavaṇāmbhasi atyakrāmanmahāvegastaraṅgāṅgaṇayanniva	67
plavamānaṁ samikṣyātha bhujāṅgāḥ sāgarālayāḥ vyomni taṁ kapiśārdūlaṁ suparṇamiti menire	68
daśayojanavistīrṇā trimśadyojanamāyatā chāyā vānarasimhasya jale cārutarābhavat	69
śvetābhraghanarājīva vāyuputrānugāminī tasya sā śuśubhe chāyā vitatā lavaṇāmbhasi	70
plavamānaṁ tu taṁ dṛṣṭvā plavaḡaṁ tvaritaṁ tadā vavṛṣuḥ puṣpavarṣāṇi devagandharvadānavāḥ	71
tatāpa na hi taṁ sūryaḥ plavantaṁ vānareśvaram siṣeve ca tadā vāyū rāmakāryārthasiddhaye	72
ṛṣayastuṣṭuvuścainaṁ plavamānaṁ vihāyasā jaguśca devagandharvāḥ praśaṁsanto mahaujasam	73
nāgāśca tuṣṭuvuryakṣā rakṣāṁsi vibudhāḥ khagāḥ prekṣyākāśe kapivaram sahasā vigataklamam	74
tasminplavaḡaśārdūle plavamāne hanūmati ikṣvākukulamānārthī cintayāmāsa sāgaraḥ	75
sāhāyyam vānarendrasya yadi nāham hanūmataḥ kariṣyāmi bhaviṣyāmi sarvavācyo vivakṣatām	76
ahamikṣvākunāthena sagareṇa vivardhitaḥ ikṣvākusacivaścāyam nāvasīditumarhati	77
tathā mayā vidhātavyam viśrameta yathā kapiḥ śeṣam ca mayi viśrāntaḥ sukhenātipatiṣyati	78
iti kṛtvā matim sādhvīm samudraś channamambhasi hiraṇyanābham mainākamuvāca girisattamam	79
tvamihāsurasāṅghānām pātālatalavāsinām	

devarājñā giriśreṣṭha pariḡhaḥ saṁniveśitaḥ	80
tvameṣāṁ jñātavīryāṇāṁ punarevotpatiṣyatām pātālasyaḥprameyasya dvāramāvṛtya tiṣṭhasi	81
tiryagūrdhvamadhaścaiva śaktiste śailavardhitum tasmātsaṅcodayāmi tvāmuttiṣṭha nagasattama	82
sa eṣa kapiśārdūlastvāmuparyeti vīryavān hanūmānrāmakāryārthaṁ bhīmakarmā khamāplutaḥ	83
tasya sāhyaṁ mayā kāryamikṣvākukulavartinaḥ mama ikṣvākavaḥ pūjyāḥ paraṁ pūjyatamāstava	84
kuru sācivyamaśmākaṁ na naḥ kāryamatikramet kartavyamakṛtaṁ kāryaṁ satāṁ manyumudīrayet	85
salilādūrdhvamuttiṣṭha tiṣṭhatveṣa kapistvayi asmākatithiścaiva pūjyaśca plavatāṁ varaḥ	86
cāmīkaramahānābha devagandharvasevita hanūmāṁstvayi viśrāntastataḥ śeṣaṁ gamiṣyati	87
kākutsthasyānṛśaṁsyaṁ ca maithilyāśca vivāsanam śramaṁ ca plavagendrasya samīkṣyotthātumarhasi	88
hiraṇyanābho maināko niśamya lavaṇāmbhasaḥ utpapāta jalāttūrṇaṁ mahādrumalatāyutaḥ	89
sa sāgarajalaṁ bhittvā babhūvātyutthitastadā yathā jaladharaṁ bhittvā dīptaraśmirdivākaraḥ	90
śātakumbhamayaiḥ śṛṅgaiḥ sakimnaramahoragaiḥ ādityodayasaṅkāśairālikhadbhirivāmbaram	91
tasya jāmbūnadaiḥ śṛṅgaiḥ parvatasya samutthitaiḥ ākāśaṁ śaśtrasaṅkāśamabhavatkāñcanaprabham	92
jātarūpamayaiḥ śṛṅgairbhṛājamānaiḥ svayaṁ prabhaiḥ ādityaśatasāṅkāśaḥ so'bhavadvigirisattamaḥ	93
tanutthitamasāṅgena hanūmānagrataḥ sthitam madhye lavaṇatoyasya vighno'yamiti niścitaḥ	94

sa tamucchritamatyartham mahāvego mahākapiḥ urasā pātayāmāsa jīmūtamiva mārutaḥ	95
sa tadā pātitaṣṭena kapinā parvatottamaḥ buddhvā tasya kapervegam jaharṣa ca nananda ca	96
tamākāśagataṁ vīramākāśe samavasthitam prīto hr̥ṣṭamanā vākyamabravītparvataḥ kapim mānuṣam dharayanrūpamātmanaḥ śikhare sthitaḥ	97
duṣkaram kṛtavānkarma tvamidaṁ vānarottama nīpatya mama śṛṅgeṣu viśramasva yathāsukham	98
rāghāvasya kule jātairudadhiḥ parivardhitaḥ sa tvām rāmahite yuktaṁ pratyarcayati sāgaraḥ	99
kṛte ca pratikartavyameṣa dharmāḥ sanātanaḥ so'yaṁ tatpratīkārthī tvattaḥ saṁmānamarhati	100
tvannimittamanenāham bahumānātpnacoditaḥ yojanānām śataṁ cāpi kapireṣa samāplutaḥ tava sānuṣu viśrāntaḥ śeṣam prakramatām iti	101
tiṣṭha tvam hariśārdūla mayi viśramya gamyatām tadidaṁ gandhavatsvādu kandamūlaphalam bahu tadāsvādya hariśreṣṭha viśrānto'nugamiṣyasi	102
asmākamapi sambandhaḥ kapimukhyastvayāsti vai prakhyatastriṣu lokeṣu mahāguṇaparigrahaḥ	103
vegavantaḥ plavanto ye plavagā mārutātmaja teṣām mukhyatamaṁ manye tvāmahaṁ kapikuñjara	104
atithiḥ kila pūjārhaḥ prākṛto'pi vijānatā dharmaṁ jijñāsamānena kim punaryādṛṣo bhavān	105
tvam hi devavariṣṭhasya mārutasya mahātmanaḥ putrastasyaiva vegena sadṛśaḥ kapikuñjara	106
pūjite tvayi dharmajña pūjām prāpnoti mārutaḥ tasmāttvaṁ pūjanīyo me śṛṇu cāpyatra kāraṇam	107
pūrvam kṛtayuge tāta parvatāḥ pakṣiṇo'bhavan	

te'pi jagmurdiśaḥ sarvā garuḍānilaveginah	108
tatasteṣu prayāteṣu devasaṅghāḥ saharṣibhiḥ bhūtāni ca bhayaṁ jagmusteṣāṁ patanaśaṅkayā	109
tataḥ kruddhaḥ sahasrākṣaḥ parvatānām śatakratuḥ pakṣāṁśiccheda vajreṇa tatra tatra sahasraśaḥ	110
sa māmupagataḥ kruddho vajramudyamya devarāt tato'haṁ sahasā kṣiptaḥ śvasanena mahātmanā	111
asmiṁllavaṇatoye ca prakṣiptaḥ plavagottama guptapakṣaḥ samagraśca tava pitrābhirakṣitaḥ	112
tato'haṁ mānayāmi tvām mānyo hi mama mārutaḥ tvayā me hyeṣa sambandhaḥ kapimukhya mahāguṇaḥ	113
asminnevaṅgate kārye sāgarasya mamaiva ca prītiṁ prītamanā kartuṁ tvamarhasi mahākape	114
śramaṁ mokṣaya pūjām ca gṛhāṇa kapisattama prītiṁ ca bahumanyasva prīto'smi tava darśanāt	115
evamuktaḥ kapiśreṣṭhastam nagottamamabravīt prīto'smi kṛtamātithyaṁ manyureṣo'panīyatām	116
tvarate kāryakālo me ahaścāpyativartate pratijñā ca mayā dattā na sthātavyamihāntarā	117
ityuktvā pāṇinā śailamālabhya haripuṅgavaḥ jagāmākāśamāviśya vīryavānprahasanniva	118
sa parvatasamudrābhyām bahumānādavekṣitaḥ pūjitaścopapannābhirāśīrbhiranilātmajaḥ	119
athordhvaṁ dūramutpatya hitvā śailamahārṇavau pituḥ panthānamāsthāya jagāma vimale'mbare	120
bhūyaścordhvatim prāpya giriṁ tamavalokayan vāyusūnurnirālambe jagāma vimale'mbare	121
taddvitiyaṁ hanumato dṛṣṭvā karma suduṣkaram praśaśamsuḥ surāḥ sarve siddhāśca paramarṣayaḥ	122

devatāścābhavanhr̥ṣṭāstatrasthāstasya karmaṇā kāñcanasya sunābhasya sahasrākṣaśca vāsavaḥ	123
uvāca vacanaṁ dhīmānparitoṣātsagadgam sunābhaṁ parvataśreṣṭhaṁ svayameva śacīpatiḥ	124
hiraṇyanābhaśailendraparituṣṭo'smi te bhṛśam abhayaṁ te prayacchāmi tiṣṭha saumya yathāsukham	125
sāhyaṁ kṛtaṁ te sumahadvikrāntasya hanūmataḥ kramato yojanaśataṁ nirbhayasya bhaye sati	126
rāmasyaiṣa hi dautyena yāti dāśaratherhariḥ satkriyāṁ kurvatā śakyā toṣito'smi dṛḍhaṁ tvayā	127
tataḥ prahaṣamalabhadvipulaṁ parvatottamaḥ devatānāṁ patiṁ dṛṣṭvā parituṣṭaṁ śatakratum	128
sa vai dattavaraḥ śailo babhūvāvasthitastadā hanūmāṁśca muhūrtena vyaticakrāma sāgaram	129
tato devaḥ sagandharvāḥ siddhāśca paramarṣayaḥ abruvansūryasaṅkāśāṁ surasāṁ nāgamātaram	130
ayaṁ vātātmajaḥ śrīmānplavate sāgaropari hanūmānnāma tasya tvaṁ muhūrtaṁ vighnamācara	131
rākṣasaṁ rūpamāsthāya sughoraṁ parvatopamam damṣṭrākarālaṁ piṅgākṣaṁ vaktraṁ kṛtvā nabhaḥspr̥śam	132
balamicchāmahe jñātum bhūyaścāsyā parākramam tvāṁ vijeṣyatyupāyena viṣadaṁ vā gamiṣyati	133
evamuktā tu sā devī daivatairabhisatkṛtā samudramadhye surasā bibhratī rākṣasaṁ vapuḥ	134
vikṛtaṁ ca virūpaṁ ca sarvasya ca bhayāvaham plavamānaṁ hanūmantamāvṛtyedamuvāca ha	135
mama bhakṣaḥ pradiṣṭastvamīśvarairvānararṣabha ahaṁ tvāṁ bhakṣayiṣyāmi praviśedaṁ mamānanam	136
evamuktaḥ surasayā prāñjalirvānararṣabhaḥ	

prahr̥ṣṭavadanaḥ śrīmānidaṁ vacanamabravīt	137
rāmo dāśarathirnāma praviṣṭo daṇḍakāvanam lakṣmaṇena saha bhrātrā vaidehyā cāpi bhāryayā	138
asya kāryaviṣaktasya baddhavairasya rākṣasaiḥ tasya sītā hṛtā bhāryā rāvaṇena yaśasvinī	139
tasyāḥ sakāśaṁ dūto'haṁ gamiṣye rāmaśāsanāt kartumarhasi rāmasya sāhyaṁ viṣayavāsini	140
atha vā maithilīm dṛṣṭvā rāmaṁ cākliṣṭakāriṇam āgamiṣyāmi te vaktraṁ satyaṁ pratiśṛṇomi te	141
evamuktā hanumatā surasā kāmarūpiṇī abravīnnātivartenmām kaścideṣa varo mama	142
evamuktaḥ surasayā kruddho vānarapuṅgavaḥ abravītkuru vai vaktraṁ yena mām viṣahiṣyase	143
ityuktvā surasām kruddho daśayojanamāyataḥ daśayojanavistāro babhūva hanumānstadā	144
taṁ dṛṣṭvā meghasaṅkāśaṁ daśayojanamāyatam cakāra surasāpyāsyam vimśadyojanamāyatam	145
hanumānstu tataḥ kruddhastriṁśadyojanamāyataḥ cakāra surasā vaktraṁ catvāriṁśattathocchritam	146
babhūva hanumānvīraḥ pañcāśadyojanocchritaḥ cakāra surasā vaktraṁ ṣaṣṭiyojanamāyatam	147
tathaiva hanumānvīraḥ saptatiṁ yojanocchritaḥ cakāra surasā vaktramaśitiṁ yojanāyatam	148
hanūmānacala prakhyo navatiṁ yojanocchritaḥ cakāra surasā vaktraṁ śatayojanamāyatam	149
taddṛṣṭvā vyāditaṁ tvāsyam vāyuputraḥ sa buddhimān dīrghajihvam surasayā sughoraṁ narakopamam	150
sa saṅksipyātmanaḥ kāyam jīmūta iva mārutiḥ tasminmuhūrte hanumānbabhūvāṅguṣṭhamātrakaḥ	151

so'bhipyāsu tadvaktraṁ niṣpatya ca mahājavaḥ antarikṣe sthitaḥ śrīmānidaṁ vacanamabravīt	152
praviṣṭo'smi hi te vaktraṁ dākṣāyaṇi namo'stu te gamiṣye yatra vaidehī satyaṁ cāstu vacastava	153
taṁ drṣṭvā vadanānmuktaṁ candraṁ rāhumukhādiva abravītsurasā devī svena rūpeṇa vānaram	154
arthasiddhyai hariśreṣṭha gaccha saumya yathāsukham samānaya ca vaidehīm rāghaveṇa mahātmanā	155
tatṭṛtīyaṁ hanumato drṣṭvā karma suduṣkaram sādhu sādhviti bhūtāni praśaśamsustadā harim	156
sa sāgaramanādhrṣyamabhyetya varuṇālayam jagāmākāśamāviśya vegena garuṇopamaḥ	157
sevite vāridhāribhiḥ patagaiśca niṣevite carite kaiśikācāryairairāvatanīsevite	158
siṁhakuñjaraśārdūlapatagoragavāhanaiḥ vimānaiḥ sampatadbhiśca vimalaiḥ samalaṅkṛte	159
vajrāśanisamāghātaiḥ pāvakairupaśobhite kṛtapuṇyairmahābhāgaiḥ svargajidbhiralāṅkṛte	160
bahatā havyamatyantam sevite citrabhānunā grahanakṣatracandrārkatārāgaṇavibhūṣite	161
maharṣigaṇagandharvanāgayakṣasamākule vivikte vimale viśve viśvāvasuniṣevite	162
devarājagajākrānte candrasūryapathe śive vitāne jīvalokasya vitato brahmanirmite	163
bahuśaḥ sevite vīrairvidyādharagaṇairvaraiḥ kapinā kṛṣyamāṇāni mahābhrāṇi cakāśire	164
praviśannabhrajālāni niṣpataṁśca punaḥ punaḥ prāvṛṣṇindurivābhāti niṣpatanpraviśamstadā	165
plavamānaṁ tu taṁ drṣṭvā siṁhikā nāma rākṣasī	

manasā cintayāmāsa pravṛddhā kāmarūpiṇī	166
adya dīrghasya kālasya bhaviṣyāmyahamāsitā idaṁ hi me mahatsattvaṁ cīrasya vaśamāgatam	167
iti sañcintya manasā chāyāmasya samakṣipat chāyāyāṁ saṅgrhitāyāṁ cintayāmāsa vānaraḥ	168
samākṣipto'smi sahasā paṅgūkr̥taparākramaḥ pratilomena vātena mahānauriva sāgare	169
tiryagūrdhvamadhaścaiva vīkṣamāṇastataḥ kapiḥ dadarśa sa mahāsattvamutthitaṁ lavaṇāmbhasi	170
kapirājñā yadākhyātāṁ sattvamadbhutadarśanam chāyāgrāhi mahāvīryaṁ tadidaṁ nātra saṁśayaḥ	171
sa tām buddhvārthatattvena śimhikāṁ matimānkapiḥ vyavardhata mahākāyaḥ prāvṛṣīva balāhakaḥ	172
tasya sā kāyamudvīkṣya vardhamānaṁ mahākapeḥ vaktraṁ prasārayāmāsa pātālāmbarasāmnibham	173
sa dadarśa tatastasyā vikṛtaṁ sumahanmukham kāyamātraṁ ca medhāvī marmāṇi ca mahākapiḥ	174
sa tasyā vivṛte vaktre vajrasāmhanaḥ kapiḥ sañkṣipyā muhurātmānaṁ niṣpapāta mahābalaḥ	175
āsyē tasyā nimajjantaṁ dadṛśuḥ siddhacāraṇāḥ grasyamānaṁ yathā candraṁ pūrṇaṁ parvaṇi rāhuṇā	176
tatastasya nakhaistikṣṇairmarmāṇyutkr̥tya vānaraḥ utpapātātha vegena manaḥsampātavikramaḥ	177
tām hatām vānareṇāśu patitām vīkṣya śimhikāṁ bhūtānyākāśacārīṇi tamūcuḥ plavagaṣabham	178
bhīmamadya kṛtaṁ karma mahatsattvaṁ tvayā hatam sādhayārthamabhipretamarīṣtaṁ plavatām vara	179
yasya tvetāni catvāri vānarendra yathā tava dhṛtirdṛṣṭirmatirdākṣyaṁ sa karmasu na sīdati	180

sa taiḥ sambhāvitaḥ pūjyaḥ pratipannaprayojanaḥ jagāmākāśamāviśya pannagāśanavatkapīḥ	181
prāptabhūyiṣṭha pārastu sarvataḥ pratilokayan yojanānām śatasyānte vanarājīm dadarśa saḥ	182
dadarśa ca patanneva vividhadrumabhūṣitam dvīpaṁ śākhāmṛgaśreṣṭho malayopavanāni ca	183
sāgaraṁ sāgarānūpānsāgarānūpajāndrumān sāgarasya ca patnīnām mukhānyapi vilokayan	184
sa mahāmeghasaikāśam samīkṣyātmānamātmanā nirundhantamivākāśam cakāra matimānmatim	185
kāyavṛddhiṁ pravegam ca mama dṛṣṭvaiva rākṣasāḥ mayi kautūhalaṁ kuryuriti mene mahākapīḥ	186
tataḥ śarīraṁ saikṣipya tanmahīdharasaṁnibham punaḥ prakṛtimāpede vītamoha ivātmavān	187
sa cārunānāvidharūpadhārī paraṁ samāsādyā samudratīram parairaśakyapratipannarūpaḥ samīkṣitātmā samavekṣitārthaḥ	188
tataḥ sa lambasya gireḥ samṛddhe vicitrakūṭe nīpapāta kūṭe saketakoddālakanālikere mahādrīkūṭapratimo mahātmā	189
sa sāgaraṁ dānavapannagāyutaṁ balena vikramya mahormimālinam nīpatya tīre ca mahodadhestadā dadarśa laṅkāmarāvātīm iva	190

|| iti sundara kāṇḍam sargam 1 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 2 ||

sa sāgaramanādhṛṣyamatikramya mahābalaḥ trikūṭaśikhare laṅkāṁ sthitāṁ svastho dadarśa ha	1
tataḥ pādapamuktena puṣpavarṣeṇa vīryavān abhivṛṣṭaḥ sthitastatra babhau puṣpamayo yathā	2
yojanānāṁ śataṁ śrīmāṁstīrtvāpyuttamavikramaḥ anīśvasankapistatra na glānimadhigacchati	3
śatānyahaṁ yojanānāṁ krameyaṁ subahūnyapi kiṁ punaḥ sāgarasyāntaṁ saṅkhyātaṁ śatayojanam	4
sa tu vīryavatāṁ śreṣṭhaḥ plavatāmapi cottamaḥ jagāma vegavāṁllaṅkāṁ laṅghayitvā mahodadhim	5
śādvalāni ca nīlāni gandhavanti vanāni ca gaṇḍavanti ca madhyena jagāma nagavanti ca	6
śailāṁśca tarusañcannānvanarājīśca puṣpitāḥ abhicakrāma tejasvī hanumāṅplavagaṣabhaḥ	7
sa tasminnacale tiṣṭhanvanānyupavanāni ca sa nagāgre ca tāṁ laṅkāṁ dadarśa pavanātmajaḥ	8
saralāṅkarṇikārāmśca kharjūrāmśca supuṣpitān priyālānmuculindāmśca kuṭajāṅketakānapi	9
priyaṅgūṅgandhapūrṇāmśca nīpānsaptacchadāmstathā asanāṅkovidārāmśca karavīrāmśca puṣpitān	10
puṣpabhāranibaddhāmśca tathā mukulitānapi pādapānvihagākīrṇānpavanādhūtamastakān	11
haṁsakāraṇḍavākīrṇā vāpiḥ padmotpalāyutāḥ ākriḍānvividhānramyānvividhāmśca jalāśayān	12
santatānvividhairvṛkṣaiḥ sarvartuphalapuṣpitaiḥ udyānāni ca ramyāni dadarśa kapikuñjaraḥ	13
samāsādyā ca lakṣmīvāṁllaṅkāṁ rāvaṇapālītām parikhābhiḥ sapadmābhiḥ sotpalābhiraṅkṛtām	14
sītāpaharaṇārthena rāvaṇena surakṣītām	

samantādvicaradbhiśca rākṣasairugradhanvibhiḥ	15
kāñcanenāvṛtām ramyām prakāreṇa mahāpurīm aṭṭālakasatākīrṇām patākādhvajamālinīm	16
toraṇaiḥ kāñcanairdivyairlatāpaṅktivicitritaiḥ dadarśa hanumāṁllaṅkāṁ divi devapurīm iva	17
girimūrdhni sthitām laṅkāṁ pāṇḍurairbhavanaiḥ śubhaiḥ dadarśa sa kapiḥ śrīmānpuramākāśagaṁ yathā	18
pālitām rākṣasendreṇa nirmītām viśvakarmaṇā plavamānāmivākāśe dadarśa hanumānpurīm	19
sampūrṇām rākṣasairghorairnāgairbhogavatīm iva acintyām sukṛtām spaṣṭām kuberādhyuṣītām purā	20
damṣṭribhīrbahubhiḥ sūraiḥ śūlapaṭṭiśapāṇibhiḥ rakṣitām rākṣasairghorairguhāmāśīviśairapi	21
vapraprākārajaghanām vipulāmbunavāambarām śataghnīśūlakeśāntāmaṭṭālakavataṁsakām	22
dvāramuttaramāsādyā cintayāmāsa vānaraḥ kailāsaśikharaprakhyamālikhantamivāmbaram dhriyamāṇamivākāśamucchritairbhavanottamaiḥ	23
tasyāśca mahatīm guptīm sāgaraṁ ca nirīkṣya saḥ rāvaṇaṁ ca ripuṁ ghoraṁ cintayāmāsa vānaraḥ	24
āgatyāpīha harayo bhaviṣyanti nirarthakāḥ na hi yuddhena vai laṅkā śakyā jetuṁ surairapi	25
imām tu viṣamām durgām laṅkāṁ rāvaṇapālitām prāpyāpi sa mahābāhuḥ kiṁ kariṣyati rāghavaḥ	26
avakāśo na sāntvasya rākṣaseṣvabhigamyate na dānasya na bhedasya naiva yuddhasya dṛśyate	27
caturṇāmeva hi gatirvānarāṇām mahātmanām vāliputrasya nīlasya mama rājñaśca dhīmataḥ	28
yāvajjānāmi vaidehīm yadi jīvati vā na vā	

tatraiva cintayiṣyāmi dṛṣṭvā tām janakātmajām	29
tataḥ sa cintayāmāsa muhūrtaṁ kapikuñjaraḥ giriśṛṅge sthitastasminrāmasyābhyudaye rataḥ	30
anena rūpeṇa mayā na śakyā rakṣasām purī praveṣṭuṁ rākṣasairguptā krūrairbalasamanvitaiḥ	31
ugraujaso mahāvīryo balavantaśca rākṣasāḥ vañcanīyā mayā sarve jānakīm parimārgitā	32
lakṣyālakṣyeṇa rūpeṇa rātrau laṅkā purī mayā praveṣṭuṁ prāptakālaṁ me kṛtyaṁ sādhayituṁ mahat	33
tām purīm tādr̥ṣīm dṛṣṭvā durādharṣām surāsuraiḥ hanūmāmścintayāmāsa viniḥśvasya muhurmuhuḥ	34
kenopāyena paśyeyaṁ maithilīm janakātmajām adr̥ṣṭo rākṣasendreṇa rāvaṇena durātmanā	35
na vinaśyetkathaṁ kāryaṁ rāmasya viditātmanaḥ ekāmekaśca paśyeyaṁ rahite janakātmajām	36
bhūtāścārtho vipadyante deśakālavirodhitāḥ viklavaṁ dūtāmāsādyā tamaḥ sūryodaye yathā	37
arthānarthāntare buddhirniścītāpi na śobhate ghātayanti hi kāryāṇi dūtāḥ paṇḍitamāninaḥ	38
na vinaśyetkathaṁ kāryaṁ vaiklavyaṁ na kathaṁ bhavet laṅghanaṁ ca samudrasya kathaṁ nu na vṛthā bhavet	39
mayi dṛṣṭe tu rakṣobhī rāmasya viditātmanaḥ bhavedvyarthamidaṁ kāryaṁ rāvaṇānarthamicchataḥ	40
na hi śakyaṁ kva citsthātumavijñātena rākṣasaiḥ api rākṣasarūpeṇa kimutānyena kena cit	41
vāyurapyatra nājñātaś carediti matirmama na hyastyaviditaṁ kiṁ cidrākṣasānām baliyasām	42
ihāhaṁ yadi tiṣṭhāmi svena rūpeṇa saṁvṛtaḥ vināsamupayāsyāmi bharturarthaśca hīyate	43

tadahañ svena rūpeṇa rajanyām hrasvatām gataḥ lañkāmbhīpatiṣyāmi rāghavasyārthasiddhaye	44
rāvaṇasya purīm rātrau praviśya sudurāsadām vicinvañbhavanañ sarvañ drakṣyāmi janakātmajām	45
iti sañcintya hanumānsūryasyāstamayañ kapiḥ ācakāñkṣe tadā vīrā vaidehyā darśanotsukaḥ pṛṣadañśakamātraḥ sanbabhūvādbhutadarśanaḥ	46
pradoṣakāle hanumāñstūrṇamutpatya vīryavān praviveśa purīm ramyām suvibhaktamahāpatham	47
prāsādamālāvitātām stambhaiḥ kāñcanarājataiḥ śātakumbhamayairjālairgandharvanagaropamām	48
saptabhaumāṣṭabhaumāiśca sa dadarśa mahāpurīm talaiḥ sphāṭikasampūrṇaiḥ kārtasvaravibhūṣitaiḥ	49
vaidūryamañicitraiśca muktājālavibhūṣitaiḥ talaiḥ śuśubhire tāni bhavanānyatra rakṣasām	50
kāñcanāni vicitrāṇi toraṇāni ca rakṣasām lañkāmuḍḍyotayāmāsuḥ sarvataḥ samalañkṛtām	51
acintyāmadbhutākārām drṣṭvā lañkāñ mahākapiḥ āsīdvīṣaṇṇo hrṣṭaśca vaidehyā darśanotsukaḥ	52
sa pāñḍurodviddhavimānamālinīm mahārhañāmbūnadajālatoraṇām yaśasvinām rāvaṇabāhupālitām kṣapācarairbhīmabalaiḥ samāvṛtām	53
candro'pi sācivyamivāsyā kurvañs tārāgañairmadhyagato virājan jyotsnāvītānena vitatya lokam uttiṣṭhate naikasahasraraśmiḥ	54
śañkhaprabhañ kṣīramṛṇālavaraṇam udgacchamānañ vyavabhāsamānam dadarśa candrañ sa kapipravīraḥ poplūyamānañ sarasīva hañsañ	55

|| iti sundara kāṇḍam sargam 2 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 3 ||

sa lambaśikhare lambe lambatoyadasarṇnibhe sattvamāsthāya medhāvī hanumānmārutātmajaḥ	1
niśi laṅkāṁ mahāsattvo viveśa kapikuñjaraḥ ramyakānanatoyādhyāṁ purīm rāvaṇapālītām	2
śāradāmbudharaprakhyairbhavanairupaśobhitām sāgaropamanirghoṣām sāgarānilasevitām	3
supuṣṭabalasaṅguptām yathaiva viṭapāvātīm cārutorāṇaniryūhām pāṇḍuradvātorāṇām	4
bhujagācaritām guptām śubhām bhogavatīm iva tām savidyudghanākīrṇām jyotirmārganiṣevitām	5
caṇḍamārutanirhrādām yathendrasyāmarāvātīm śātakumbhena mahatā prākāreṇābhisaṁvṛtām	6
kiṅkiṇijālaghoṣābhiḥ patākābhiralāṅkṛtām āsādyā sahasā hr̥ṣṭaḥ prākāramabhipedivān	7
vismayāviṣṭahr̥dayaḥ purīmālokyā sarvataḥ jāmbūnadamayairdvāirvaidūryakṛtavedikaiḥ	8
maṅiṣpaṭika muktābhirmaṅikuṭṭimabhūṣitaiḥ taptahāṭakaniryūhai rājatāmalapāṇḍuraiḥ	9
vaidūryatalasopānaiḥ sphāṭikāntarapāmsubhiḥ cārusaṅjavanopetaiḥ khamivotpatitaiḥ śubhaiḥ	10
krauñcabarhiṇasaṅghuṣṭe rājahaṁsaniṣevitaiḥ tūryābharaṇanirghoṣaiḥ sarvataḥ pratināditām	11
vasvokasārāpratimām samīkṣya nagarīm tataḥ khamivotpatitām laṅkāṁ jaharṣa hanumānkapiḥ	12

tām samīkṣya purīm laṅkāṁ rākṣasādhipateḥ śubhām anuttamāmṛddhiyutām cintayāmāsa vīryavān	13
neyamanyena nagarī śakyā dharṣayitum balāt rakṣitā rāvaṇabalairudyatāyudhadhāribhiḥ	14
kumudāṅgadayorvāpi suṣeṇasya mahākapeḥ prasiddheyam bhavedbhūmirmaindadvividayorapi	15
vivasvatastanūjasya hareśca kuśaparvaṇaḥ ṛkṣasya ketumālasya mama caiva gatirbhavet	16
samīkṣya tu mahābāho rāghavasya parākramam lakṣmaṇasya ca vikrāntamabhavatpṛitimānkapiḥ	17
tām ratnavasanopetām koṣṭhāgārāvataṁsakām yantrāgārastanīmṛddhām pramadāmiva bhūṣitām	18
tām naṣṭatimirām dīpairbhāsvaraiśca mahāgrhaiḥ nagarīm rākṣasendrasya dadarśa sa mahākapiḥ	19
praviṣṭaḥ sattvasampanno niśāyām mārutātmajaḥ sa mahāpathamāsthāya muktāpuṣpavirājitam	20
hasitodghuṣṭaninadaistūryaghoṣa puraḥ saraiḥ vajrāṅkuśanikāśaiśca vajrajālavibhūṣitaiḥ gr̥hamedhaiḥ puri ramyā babhāse dyaurivāmbudaiḥ	21
prajavāla tadā laṅkā rakṣogaṇagr̥haiḥ śubhaiḥ sitābhrasadṛśaiścitraiḥ padmasvastikasaṁsthitaiḥ vardhamānagr̥haiścāpi sarvataḥ suvibhāṣitaiḥ	22
tām citramālyābharaṇām kapirājahitaṅkaraḥ rāghavārtham caraṅśrīmāndadarśa ca nananda ca	23
śuśrāva madhuraṁ gītam tristhānasvarabhūṣitam strīṇām madasamṛddhānām divi cāpsarasām iva	24
śuśrāva kāñcīninādam nūpurāṇām ca niḥsvanam sopānaninādāmścaiva bhavaneṣu mahātmanam āsphoṭitaninādāmśca kṣveditāmśca tatastataḥ	25
svādhyāya niratāmścaiva yātudhānāndadarśa saḥ	

rāvaṇastavasamyuktāngarjato rākṣasānapi	26
rājamārgam samāvṛtya sthitam rakṣobalam mahat dadarśa madhyame gulme rākṣasasya carānbahūn	27
dīkṣitāñjatilānmuṇḍāngo'jināambaravāsasaḥ darbhamuṣṭipraharaṇānagnikuṇḍāyudhāmstathā	28
kūṭamudgarapāṇīmśca daṇḍāyudhadharānapi ekākṣānekakarṇāmśca calallambapayodharān	29
karālānbhugnavaktrāmśca vikaṭānvāmanāmstathā dhanvinaḥ khaḍginaścaiva śataghñī musalāyudhān parighottamahastāmśca vicitrakavacojjvalān	30
nātiṣṭhūlānnātikṛśānnātidīrghātihrasvakān virūpānbahurūpāmśca surūpāmśca suvarcasah	31
śaktivṛkṣāyudhāmścaiva paṭṭiśāsanidhāriṇaḥ kṣepaṇīpāśahastāmśca dadarśa sa mahākapiḥ	32
sragviṇastvanuliptāmśca varābharaṇabhūṣitān tikṣṇaśūladharāmścaiva vajriṇaśca mahābalān	33
śatasāhasramavyagramārakṣam madhyamam kapiḥ prākārāvṛtamatyantaṁ dadarśa sa mahākapiḥ	34
triviṣṭapanibham divyam divyanādavināditam vājiheṣitasanḥuṣṭam nāditam bhūṣaṇaistathā	35
rathairyānairvimānaiśca tathā gajahayaiḥ śubhaiḥ vāraṇaiśca caturdantaiḥ śvetābhraṇicayopamaiḥ	36
bhūṣitam ruciradvāram mattaiśca mṛgapakṣibhiḥ rākṣasādhipateryuguptamāviveśa gṛham kapiḥ	37

|| iti sundara kāṇḍam sargam 3 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 4 ||

tataḥ sa madhyaṁ gatamaṁśumantaṁ jyotsnāvitānaṁ mahadudvamantaṁ dadarśa dhīmāndivi bhānumantaṁ goṣṭhe vṛṣaṁ mattamiva bhramantaṁ	1
lokasya pāpāni vināśayantaṁ mahodadhiṁ cāpi samedhayantaṁ bhūtāni sarvāṇi virājayantaṁ dadarśa śītāṁśumathābhiyāntaṁ	2
yā bhāti lakṣmīrbhuvī mandarasthā tathā pradoṣeṣu ca sāgarasthā tathaiva toyeṣu ca puṣkarasthā rarāja sā cāruniśākarasthā	3
haṁso yathā rājatapañjurasthaḥ siṁho yathā mandarakandarasthaḥ vīro yathā garvitakuñjarasthaś candro'pi babhrāja tathāambarasthaḥ	4
sthitāḥ kakudmāniva tikṣṇaśṛṅgo mahācalaḥ śveta ivoccaśṛṅgaḥ hastīva jāmbūnadabaddhaśṛṅgo vibhāti candraḥ paripūrṇaśṛṅgaḥ	5
prakāśacandrodayanaṣṭadoṣaḥ pravṛddharaḥ piśitāśadoṣaḥ rāmābhirāmeritacittadoṣaḥ svargaprakāśo bhagavānpradoṣaḥ	6
tantrī svanāḥ karṇasukhāḥ pravṛttāḥ svapanti nāryaḥ patibhiḥ suvṛttāḥ naktañcarāścāpi tathā pravṛttā vihartumatyadbhutaraudravṛttāḥ	7
mattapramattāni samākulāni rathāśvabhadrāsanasaṅkulāni vīraśriyā cāpi samākulāni dadarśa dhīmānsa kapiḥ kulāni	8
parasparaṁ cādhikamākṣipanti bhujāṁśca pīnānadhivikṣipanti mattapralāpānadhivikṣipanti	

mattāni cānyonyamadhikṣipanti	9
rakṣāmsi vakṣāmsi ca vikṣipanti gātrāṇi kāntāsu ca vikṣipanti dadarśa kāntāśca samālapanti tathāparāstatra punaḥ svapanti	10
mahāgajaiścāpi tathā nadadbhiḥ sūpūjitaiścāpi tathā susadbhiḥ rarāja vīraiśca viniḥśvasadbhir hrado bhujāṅgairiva niḥśvasadbhiḥ	11
buddhipradhānānrucirābhidhānān saṁśraddadhānāñjagataḥ pradhānān nānāvidhānānrucirābhidhānān dadarśa tasyāṁ puri yātudhānān	12
nananda dṛṣṭvā sa ca tānsurūpān nānāguṇānātmaguṇānurūpān vidyotamānānsa ca tānsurūpān dadarśa kāṁścicca punarvirūpān	13
tato varārhaḥ suviśuddhabhāvās teṣāṁ striyastatra mahānubhāvāḥ priyeṣu pāneṣu ca saktabhāvā dadarśa tārā iva suprabhāvāḥ	14
śriyā jvalantīstrapayopagūḍhā niśīthakāle ramaṇopagūḍhāḥ dadarśa kāścītpramadopagūḍhā yathā vihaṅgāḥ kusumopagūḍhāḥ	15
anyāḥ punarharmyatalopaviṣṭās tatra priyāñkeṣu sukhopaviṣṭāḥ bhartuḥ priyā dharmaparā niviṣṭā dadarśa dhīmānmanadābhiviṣṭāḥ	16
aprāvṛtāḥ kāñcanarājivarṇāḥ kāścītparārdhyāstapanīyavarṇāḥ punaśca kāścicchaśalakṣmavarṇāḥ kāntaprahīṇā rucirāṅgavarṇāḥ	17
tataḥ priyānprāpya mano'bhirāmān	

suprītiyuktāḥ prasamīkṣya rāmāḥ gṛheṣu hr̥ṣṭāḥ paramābhirāmā haripravīraḥ sa dadarśa rāmāḥ	18
candraprakāśāśca hi vaktramālā vakraḥṣipakṣmāśca sunetramālāḥ vibhūṣaṇānām ca dadarśa mālāḥ śatahradānāmiva cārumālāḥ	19
na tveva sītām paramābhijātām pathi sthite rājakule prajātām latām praphullāmiva sādhujātām dadarśa tanvīm manasābhijātām	20
sanātane vartmani samniviṣṭām rāmekṣaṇīm tām madanābhiviṣṭām bharturmanaḥ śrīmadanupraviṣṭām strībhyo varābhyaśca sadā viśiṣṭām	21
uṣṇārditām sānusṛtāsrakaṇṭhīm purā varārhattamaniṣkakaṇṭhīm sujātapakṣmābhiraktakaṇṭhīm vane pravṛttāmiva nilakaṇṭhīm	22
avyaktalekhāmiva candralekhām pāmsupradigdhāmiva hemalekhām kṣataprarūdhāmiva bāṇalekhām vāyuprabhinnāmiva meghalekhām	23
sītāmapaśyanmanujeśvarasya rāmasya patnīm vadatām varasya babhūva duḥkhābhihataś cirasya plavaṅgamo manda ivācirasya	24

|| iti sundara kāṇḍam sargam 4 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 5 ||

sa nikāmaṁ vināmeṣu vicarankāmarūpadhṛk vicācāra kapirīlaṅkāṁ lāghavena samanvitaḥ	1
---	---

āśasādātha lakṣmīvānrākṣasendraniveśanam prākāreṇārkaḥvaraṇena bhāsvareṇābhisaṁvṛtam	2
rakṣitam rākṣasairbhīmaiḥ simhairiva mahadvanam samīkṣamāṇo bhavanam cakāśe kapikuñjaraḥ	3
rūpyakopahitaiścitraistoraṇairhemabhūṣitaiḥ vicitrābhīśca kakṣyābhirdvāraiśca rucirairvṛtam	4
gajāsthitairmahāmātraiḥ śūraiśca vigataśramaiḥ upasthitamasamhāryairhayaiḥ syandanayāyibhiḥ	5
simhavyāghratanutrāṇairdāntakāñcanarājataiḥ ghoṣavadbhirvicitraiśca sadā vicaritam rathaiḥ	6
bahuratnasamākīrṇam parārdhyāsanabhājanam mahārathasamāvāsam mahārathamahāsanam	7
dṛśyaiśca paramodāraistaistaiśca mṛgapakṣibhiḥ vividhairbahusāhasraiḥ paripūrṇam samantataḥ	8
vinītairantapālaiśca rakṣobhiśca surakṣitam mukhyābhīśca varastrībhiḥ paripūrṇam samantataḥ	9
muditapramadā ratnam rākṣasendraniveśanam varābharaṇanirhrādaiḥ samudrasvananiḥsvanam	10
tadrājaguṇasampannaṁ mukhyaiśca varacandanaiḥ bherīmṛdaṅgābhirutaṁ śāṅkhaghoṣavināditam	11
nityārcitam parvahutaṁ pūjitam rākṣasaiḥ sadā samudramiva gambhīram samudramiva niḥsvanam	12
mahātmāno mahadveśma mahāratnaparicchadam mahājanasamākīrṇam dadarśa sa mahākapiḥ	13
virājamānam vapuṣā gajāśvarathasaṅkulam laṅkābharaṇamityeva so'manyata mahākapiḥ	14
gṛhādgrham rākṣasānāmudyānāni ca vānaraḥ vīkṣamāṇo hyasantrastaḥ prāsādāmśca cacāra saḥ	15
avaplutya mahāvegāḥ prahastasya niveśanam	

tato'nyatpupluve veśma mahāpārśvasya vīryavān	16
atha meghapratikāśaṁ kumbhakarṇaniveśanam vibhīṣaṇasya ca tathā pupluve sa mahākapiḥ	17
mahodarasya ca tathā virūpākṣasya caiva hi vidyujjihvasya bhavanaṁ vidyunmālestathaiva ca vajradamṣṭrasya ca tathā pupluve sa mahākapiḥ	18
śukasya ca mahāvegaḥ sāraṇasya ca dhīmataḥ tathā cendrajito veśma jagāma hariyūthapaḥ	19
jambumāleḥ sumāleśca jagāma hariyūthapaḥ raśmiketośca bhavanaṁ sūryaśatrostathaiva ca	20
dhūmrākṣasya ca sampāterbhavanaṁ mārutātmajaḥ vidyudrūpasya bhīmasya ghanasya vighanasya ca	21
śukanābhasya vakrasya śaṭhasya vikaṭasya ca hrasvakarṇasya damṣṭrasya romaśasya ca rakṣasaḥ	22
yuddhonmattasya mattasya dhvajagrīvasya nādinaḥ vidyujjihvendrajihvānām tathā hastimukhasya ca	23
karālasya piśācasya śoṇitākṣasya caiva hi kramamāṇaḥ krameṇaiva hanūmānmārutātmajaḥ	24
teṣu teṣu mahārheṣu bhavaneṣu mahāyaśāḥ teṣāmṛddhimatāmṛddhiṁ dadarśa sa mahākapiḥ	25
sarveṣāṁ samatikramya bhavanāni samantataḥ āśasādātha lakṣmīvānrākṣasendraniveśanam	26
rāvaṇasyopaśāyinyo dadarśa harisattamaḥ vicaranhariśārdūlo rākṣasīrvikṛtekṣaṇāḥ śūlamudgarahastāśca śakto tomaradhāriṇīḥ	27
dadarśa vividhāngulmāmstasya rakṣaḥpatergrhe	28
raktāñśvetānsitāmścaiva harīmścaiva mahājavān kulīnānrūpasampannāngajānparagajārujān	29
niṣṭhitāngajaśikhāyāmairāvatasamānyudhi	

nihantṛnparasainyānām gr̥he tasmindadarśa saḥ	30
kṣarataśca yathā meghānsravataśca yathā girīn meghastanitanirghoṣāndurdharsānsamare paraiḥ	31
sahasraṁ vāhinīstatra jāmbūnadapariṣṛtāḥ hemajālairavicchinnāstaruṇādityasaṁnibhāḥ	32
dadarśa rākṣasendrasya rāvaṇasya niveśane śibikā vividhākārāḥ sa kapirmārutātmajaḥ	33
latāgr̥hāṇi citrāṇi citraśālāgr̥hāṇi ca krīḍāgr̥hāṇi cānyāni dāruparvatakānapi	34
kāmasya gr̥hakaṁ ramyaṁ divāgr̥hakameva ca dadarśa rākṣasendrasya rāvaṇasya niveśane	35
sa mandaratalaprahyaṁ mayūrasthānasaṅkulam dhvajayaṣṭibhirākīrṇaṁ dadarśa bhavanottamam	36
anantaratnamicayaṁ nidhijālaṁ samantataḥ dhīraniṣṭhitakarmāntaṁ gr̥haṁ bhūtapateriva	37
arcirbhiścāpi ratnānām tejasā rāvaṇasya ca virarājātha tadveśma raśmimāniva raśmibhiḥ	38
jāmbūnadamayānyeva śayanānyāsanāni ca bhājanāni ca śubhrāṇi dadarśa hariyūthapaḥ	39
madhvāsavakṛtakledaṁ maṇibhājanasaṅkulam manoramamasambādhaṁ kuberabhavanaṁ yathā	40
nūpurāṇām ca ghoṣeṇa kāñcīnām ninadena ca mṛdaṅgatalaghoṣaiśca ghoṣavadbhirvināditam	41
prāsādasaṅghātayutaṁ strīratnaśatasaṅkulam suvyūḍhakakṣyaṁ hanumānpraviveśa mahāgr̥ham	42

|| iti sundara kāṇḍam sargam 5 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| **sundara kāṇḍam sargam 6** ||

sa veśmajālaṁ balavāndadarśa vyāsaktavaidūryasuvarṇajālam yathā mahatprāvṛṣi meghajālam vidyutpinaddham savihaṅgajālam	1
niveśanānām vividhāśca śālāḥ pradhānaśaṅkhāyudhacāpaśālāḥ manoharāścāpi punarviśālā dadarśa veśmādriṣu candraśālāḥ	2
gṛhāṇi nānāvasurājītāni devāsuraiścāpi supūjītāni sarvaiśca doṣaiḥ parivarjītāni kapirdadarśa svabalārjītāni	3
tāni prayatnābhisamāhitāni mayena sāksādiva nirmītāni mahītale sarvaguṇottarāṇi dadarśa laṅkādhīpatergṛhāṇi	4
tato dadarśocchritamegharūpaṁ manoharaṁ kāñcanacārurūpaṁ rakṣo'dhipasyātmabalānurūpaṁ gṛhottamaṁ hyapratirūparūpaṁ	5
mahītale svargamiva prakīrṇaṁ śriyā jvalantaṁ bahuratnakīrṇaṁ nānātarūṇāṁ kusumāvakīrṇaṁ gīrerivāgraṁ rajasāvakīrṇaṁ	6
nārīpravekairiva dīpyamānaṁ taḍidbhirambhodavadarcyamānaṁ haṁsapravekairiva vāhyamānaṁ śriyā yutaṁ khe sukṛtāṁ vimānaṁ	7
yathā nagāgraṁ bahudhātucitraṁ yathā nabhaś ca grahacandracitraṁ dadarśa yuktikṛtameghacitraṁ vimānaratnaṁ bahuratnacitraṁ	8
mahī kṛtā parvatarājīpūrṇā	

śailāḥ kṛtā vṛkṣavitānapūrṇāḥ vṛkṣāḥ kṛtāḥ puṣpavitānapūrṇāḥ puṣpaṁ kṛtaṁ kesarapatrapūrṇam	9
kṛtāni veśmāni ca pāṇḍurāṇi tathā supuṣpā api puṣkarīṇyaḥ punaśca padmāni sakesarāṇi dhanyāni citrāṇi tathā vanāni	10
puṣpāhvayaṁ nāma virājamānaṁ ratnaprabhābhiśca vivardhamānam veśmottamānāmapī coccamānaṁ mahākapistatra mahāvīmānam	11
kṛtāśca vaidūryamayā vihaṅgā rūpyapravālaisca tathā vihaṅgāḥ citrāśca nānāvasubhirbhujāṅgā jātyānurūpāsturagāḥ śubhāṅgāḥ	12
pravārajāmbūnadapuṣpapakṣāḥ salīlamāvarjitajihmapakṣāḥ kāmasya sāksādiva bhānti pakṣāḥ kṛtā vihaṅgāḥ sumukhāḥ supakṣāḥ	13
niyuḡyamānāśca gajāḥ suhastāḥ sakesarāścotpalapatrahastāḥ babhūva devī ca kṛtā suhastā lakṣmīstathā padmini padmahastā	14
itīva tadgr̥hamabhigamya śobhanaṁ savismayo nagamiva cāruśobhanam punaśca tatparamasugandhi sundaraṁ himātyaye nagamiva cārukandaram	15
tataḥ sa tām kapirabhipatya pūjītām caranpurīm daśamukhabāhupālītām adr̥śya tām janakasutām supūjītām suduḡkhitām patiguṇaveganirjītām	16
tatastadā bahavidhabhāvitātmanaḥ kṛtātmano janakasutām suvartmanaḥ apaśyato bhavadatiduḡkhitām manaḥ sucakṣuṣaḥ pravicarato mahātmanaḥ	17

|| iti sundara kāṇḍam sargam 6 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 7 ||

tasyālayavariṣṭhasya madhye vipulamāyatam dadarśa bhavanaśreṣṭham hanūmānmārutātmajaḥ	1
ardhayanavistīrṇamāyatam yojanam hi tat bhavanam rākṣasendrasya bahuprāsādasāṅkulam	2
mārgamānastu vaidehīm sītāmāyatalocanām sarvataḥ paricakrāma hanūmānarisūdanaḥ	3
caturviṣānairdviradaistriviṣānaistathaiva ca parikṣiptamasambādham rakṣyamāṇamudāyudhaiḥ	4
rākṣasibhiṣca patnībhi rāvaṇasya niveśanam āhṛtābhiṣca vikramya rājakanyābhirāvṛtam	5
tannakramakarākīrṇam timiṅgilajhaṣākulam vāyuvegasamādhūtam pannagairiva sāgaram	6
yā hi vaiśvaraṇe lakṣmīryā cendre harivāhane sā rāvaṇagrhe sarvā nityamevānapāyinī	7
yā ca rājñāḥ kuberasya yamasya varuṇasya ca tādṛśī tadviśiṣṭā vā ṛddhī rakṣo grheṣviha	8
tasya harmyasya madhyastham veśma cānyatsunirmitam bahuniryūha saṅkīrṇam dadarśa pavanātmajaḥ	9
brahmaṇo'rthe kṛtam divyam divi yadviśvakarmaṇā vimānam puṣpakaṁ nāma sarvaratnavibhūṣitam	10
pareṇa tapasā lebhe yatkuberaḥ pitāmahāt kuberamojaṣā jītvā lebhe tadrākṣaseśvaraḥ	11
ihā mṛgasamāyuktaiḥ kāryasvarahiraṇmayaiḥ sukṛtairācītam stambhaiḥ pradīptamiva ca śrīyā	12

merumandarasaṅkāsairullikhadbhirivāmbaram kūṭāgaraiḥ śubhākāraiḥ sarvataḥ samalaṅkṛtam	13
jvalanārkapratikāsaṁ sukṛtam viśvakarmaṇā hemasopānasaṁyuktaṁ cārupravaravedikam	14
jālavātāyanairyuktaṁ kāñcanaiḥ sthāṭikairapi indranīlamahānīlamaṅipravaravedikam vimānaṁ puṣpakaṁ divyamāruroha mahākapiḥ	15
tatrasthaḥ sa tadā gandhaṁ pānabhakṣyānnasambhavam divyaṁ saṁmūrchitaṁ jighranrūpavantamivānilam	16
sa gandhastam mahāsattvaṁ bandhurbandhumivottamam ita ehītyuvāceva tatra yatra sa rāvaṇaḥ	17
tatastām prasthitaḥ śālām dadarśa mahatīm śubhām rāvaṇasya manaḥkāntām kāntām iva varastriyam	18
maṅisopānavikṛtām hemajālavirājitām sphāṭikairāvṛtatalām dantāntaritarūpikām	19
muktābhiśca pravālaiśca rūpyacāmīkarairapi vibhūṣitām maṅistambhaiḥ subahustambhabhūṣitām	20
samairṅjubhiratyuccaiḥ samantātsuvibhūṣitaiḥ stambhaiḥ pakṣairivātyuccairdivaṁ samprasthitām iva	21
mahatyā kuthayāstrīṇaṁ pṛthivīlakṣaṇāṅkayā pṛthivīmiva vistīrṇām sarāṣṭragṛhamālinīm	22
nāditām mattavihagairdivyagandhādhivāsitām parārdhyāstaraṇopetām rakṣo'dhipaṇiṣevitām	23
dhūmrāmagarudhūpena vimalām haṁsapāṇḍurām citrām puṣpopahāreṇa kalmāṣīmiva suprabhām	24
manaḥsaṁhlādajananīm varṇasyāpi prasādinīm tām śokanāsinīm divyām śriyaḥ saṅjananīm iva	25
indriyāṅindriyārthaistu pañca pañcabhiruttamaiḥ tarpayāmāsa māteva tadā rāvaṇapālītā	26

svargo'yam devaloko'yamindrasyeyam puri bhavet siddhirveyam parā hi syādityamanyata mārutiḥ	27
pradhyāyata ivāpaśyatpradīpāmstatra kāñcanān dhūrtāniva mahādhūrtairdevanena parājītān	28
dīpānām ca prakāśena tejasā rāvaṇasya ca arcirbhirbhūṣaṇānām ca pradīptetyabhyamanyata	29
tato'paśyatkuthāsīnam nānāvarṇāambarasrajam sahasram varanārīṇām nānāveṣavibhūṣitam	30
parivṛtte'rdharātre tu pānanidrāvaśam gatam krīḍitvoparataṁ rātrau suṣvāpa balavattadā	31
tatprasuptam viruruce niḥśabdāntarabhūṣaṇam niḥśabdahamsabhramaram yathā padmavanam mahat	32
tāsām samvṛtadantāni mīlitākṣāṇi mārutiḥ apaśyatpadmagandhīni vadanāni suyoṣitām	33
prabuddhānīva padmāni tāsām bhūtvā kṣapākṣaye punaḥsamvṛtapatrāṇi rātrāviva babhustadā	34
imāni mukhapadmāni niyataṁ mattaṣatpadāḥ ambujānīva phullāni prārthayanti punaḥ punaḥ	35
iti vāmanyata śrīmānupapattyā mahākapiḥ mene hi guṇatastāni samāni salilodbhavaiḥ	36
sā tasya śuśubhe śālā tābhiḥ strībhirvirājītā śāradīva prasannā dyaustārābhirabhiśobhitā	37
sa ca tābhiḥ parivṛtaḥ śuśubhe rākṣasādhipaḥ yathā hyudupatiḥ śrīmāmstārābhirabhisamvṛtaḥ	38
yāscyavante'mbarāttārāḥ puṇyaśeṣasamāvṛtāḥ imāstāḥ saṅgatāḥ kṛtsnā iti mene haristadā	39
tārāṇāmiva suvyaktaṁ mahatīnām śubhārciṣām prabhāvarṇaprasādāśca virejustatra yoṣitām	40
vyāvṛttagurupīnasrakprakīrṇavarabhūṣaṇāḥ	

pānavyāyāmakāleṣu nidrāpahṛtacetasaḥ	41
vyāvṛttatilakāḥ kāścitkāścidudbhrāntanūpurāḥ pārśve galitahārāśca kāścitparamayoṣitaḥ	42
mukhā hāravṛtāścānyāḥ kāścitprasrastavāsasaḥ vyāviddharaśanā dāmāḥ kiśorya iva vāhitāḥ	43
sukuṇḍaladharāścānyā vicchinnamṛditaśrajaḥ gajendramṛditāḥ phullā latā iva mahāvane	44
candrāmśukiraṇābhāśca hārāḥ kāsām cidutkaṭāḥ hamsā iva babhuḥ suptāḥ stanamadhyeṣu yoṣitām	45
aparāsām ca vaidūryāḥ kādambā iva pakṣiṇaḥ hemasūtrāṇi cānyāsām cakravākā ivābhavan	46
hamsakāraṇḍavākīrṇāścakravākopaśobhitāḥ āpagā iva tā rejurjaghanaiḥ pulinairiva	47
kiṅkiṇijālasaṅkāśāstā hemavipulāmbujāḥ bhāvagrāhā yaśastīrāḥ suptā nadya ivābabhuḥ	48
mṛduṣvaṅgeṣu kāsām citkucāgreṣu ca samsthitāḥ babhūvurbhūṣaṇānīva śubhā bhūṣaṇarājayaḥ	49
aṁśukāntāśca kāsām cinmukhamārutakampitāḥ uparyupari vaktrāṇām vyādhūyante punaḥ punaḥ	50
tāḥ pātākā ivoddhūtāḥ patnīnām ruciraprabhāḥ nānāvārṇasavarṇānām vaktramūleṣu rejire	51
vavalguścātra kāsām citkuṇḍalāni śubhārciṣām mukhamārutasaṁsargānmandam mandam suyoṣitām	52
śarkarāsavagandhaḥ sa prakṛtyā surabhiḥ sukhaḥ tāsām vadananiḥśvāsaḥ siṣeve rāvaṇam tadā	53
rāvaṇānanaśaṅkāśca kāścidrāvaṇayoṣitaḥ mukhāni sma sapatnīnāmupājighranpunaḥ punaḥ	54
atyarthaṁ saktamanaso rāvaṇe tā varastriyaḥ asvatantrāḥ sapatnīnām priyamevācaramstadā	55

bāhūnupanidhāyānyāḥ pārihārya vibhūṣitāḥ aṁśukāni ca ramyāṇi pramadāstatra śiśyire	56
anyā vakṣasi cānyasyāstasyāḥ kā citpunarbhujam aparā tvaṅkamanyasyāstasyāścāpyaparā bhujau	57
ūrupārśvakaṭiprṣṭhamanyonyasya samāśritāḥ parasparaniviṣṭāṅgyo madasnehavaśānugāḥ	58
anyonyasyāṅgasaṁsparśātpriyamāṇāḥ sumadhyamāḥ ekikṛtabhujāḥ sarvāḥ suṣupustatra yoṣitaḥ	59
anyonyabhujasūtrena strīmālāgrathitā hi sā māleva grathitā sūtre śuśubhe mattaṣaṭpadā	60
latānām mādhave māsi phullānām vāyusevanāt anyonyamālāgrathitaṁ saṁsaktakusumocchayam	61
vyativeṣṭitasuskanthamanyonyabhramarākulam āsīdvanamivoddhūtaṁ strīvanam rāvaṇasya tat	62
uciteṣvapi suvyaktaṁ na tāsām yoṣitām tadā vivekaḥ śakya ādhātuṁ bhūṣaṇāṅgāmbarasrajām	63
rāvaṇe sukhasaṁviṣṭe tāḥ striyo vividhaprabhāḥ jvalantaḥ kāñcanā dipāḥ prekṣantānimiṣā iva	64
rājarṣipitrdaityānām gandharvāṇām ca yoṣitaḥ rakṣasām cābhavankanyāstasya kāmavaśaṁ gatāḥ	65
na tatra kā citpramadā prasahya vīryopapannena guṇena labdhā na cānyakāmāpi na cānyapūrvā vinā varārham janakātmajām tu	66
na cākulinā na ca hīnarūpā nādakṣiṇā nānupacāra yuktā bhāryābhavattasya na hīnasattvā na cāpi kāntasya na kāmānīyā	67
babhūva buddhistu harīśvarasya yadīdṛśī rāghavadharmapatnī imā yathā rākṣasarājabhāryāḥ	

sujātamasyeti hi sādhubuddheḥ | | 68 | |

punaśca so'cintayadārtarūpo
dhruvaṁ viśiṣṭā guṇato hi sītā |
athāyamasyāṁ kṛtavān mahātmā
laṅkeśvaraḥ kaṣṭamanāryakarma | | 69 | |

| | iti sundara kāṇḍam sargam 7 | |

| | śrīmad vālmīki rāmāyaṇam | |
| | sundara kāṇḍam sargam 8 | |

tatra divyopamaṁ mukhyaṁ sphāṭikaṁ ratnabhūṣitam |
avekṣamāṇo hanumāndadarśa śayanāsanam | | 1 | |

tasya caikatame deśe so'gryamālyavibhūṣitam |
dadarśa paṇḍuraṁ chatraṁ tārādhipatisam nibham | | 2 | |

bālavyajana hastābhīrvijyamānaṁ samantataḥ |
gandhaiśca vividhairjuṣṭaṁ varadhūpena dhūpitam | | 3 | |

paramāstaraṇāstīrṇamāvikājīnasaṁvṛtam |
dāmabhirvaramālyānāṁ samantādupaśobhitam | | 4 | |

tasmiṅjīmūtasāṅkāśaṁ pradīptottama kuṇḍalam |
lohitākṣaṁ mahābāhuṁ mahārajatavāsasaṁ | | 5 | |

lohitenānuliptāṅgaṁ candanena sugandhinā |
sandhyāraktamivākāśe toyadaṁ sataḍidguṇam | | 6 | |

vṛtamābharaṇairdivyaiḥ surūpaṁ kāmarūpiṇam |
savṛkṣavanagulmāḍhyaṁ prasuptamiva mandaram | | 7 | |

krīḍitvoparataṁ rātrau varābharaṇabhūṣitam |
priyaṁ rākṣasakanyānāṁ rākṣasānāṁ sukhāvaham | | 8 | |

pītvāpyuparataṁ cāpi dadarśa sa mahākapiḥ |
bhāskare śayane vīraṁ prasuptaṁ rākṣasādhipam | | 9 | |

niḥśvasantaṁ yathā nāgaṁ rāvaṇaṁ vānarottamaḥ |
āsāḍya paramodvignaḥ so'pāsarpatsubhītavat | | 10 | |

athārohaṇamāsādyā vedikāntaramāśritaḥ suptaṁ rākṣasaśārdūlaṁ prekṣate sma mahākapiḥ	11
śuśubhe rākṣasendrasya svapataḥ śayanottamam gandhahastini saṁviṣṭe yathāprasravaṇaṁ mahat	12
kāñcanāṅgadanaddhau ca dadarśa sa mahātmanaḥ vikṣiptau rākṣasendrasya bhujāvindrādhvajopamau	13
airāvataviṣāṇāgrairāpīḍitakṛtavraṇau vajrollikhitapīnāmsau viṣṇucakraparikṣitau	14
pīnau samasujātāmsau saṅgatau balasaṁyutau sulakṣaṇa nakhāṅguṣṭhau svaṅgulitalalakṣitau	15
saṁhatau pariḡhākārau vṛttau karikaropamau vikṣiptau śayane śubhre pañcaśīrṣāvivoragau	16
śaśakṣatajakalpena suśītena sugandhinā candanena parārdhyena svanuliptau svalaṅkṛtau	17
uttamastrīvimṛditau gandhottamaniṣevitau yakṣapannagagandharvadēdānavarāvīṇau	18
dadarśa sa kapistasya bāhū śayanasaṁsthitau mandarasyāntare suptau mahārḥī ruṣitāviva	19
tābhyāṁ sa paripūrṇābhyāṁ bhujābhyāṁ rākṣasādhipaḥ śuśubhe'calasaṅkāśaḥ śṛṅgābhyāmiva mandaraḥ	20
cūtapuṁnāgasurabhirbakulottamasāmyutaḥ mṛṣṭānnarasasāmyuktaḥ pānagandhapuraḥsaraḥ	21
tasya rākṣasasīmhasya niścakrāma mukhānmaḥān śayānasya viniḥśvāsaḥ pūrayanniva tadgr̥ham	22
muktāmaṇivicitreṇa kāñcanena virājatā mukuṭenāpavṛttena kuṇḍalōjjvalitānanam	23
raktacandanadigdheṇa tathā hāreṇa śobhitā pīnāyataviśālena vakṣasābhivirājitam	24
pāṇḍureṇāpaviddheṇa kṣaumeṇa kṣatajekṣaṇam	

mahārheṇa susaṁvītaṁ pītenottamavāsasā	25
māṣarāśipratikāsaṁ niḥśvasantaṁ bhujāṅgavat gāṅge mahati toyānte prasutamiva kuñjaram	26
caturbhiḥ kāñcanairdīpaidīpyamānaiścaturdiśam prakāśikṛtasarvāṅgaṁ meghaṁ vidyudgaṇairiva	27
pādamūlagatāścāpi dadarśa sumahātmanaḥ patnīḥ sa priyabhāryasya tasya rakṣaḥpatergrhe	28
śaśiprakāśavadanā varakuṇḍalabhūṣitāḥ amlānamālyābharaṇā dadarśa hariyūthapaḥ	29
nṛttavāditrakuśalā rākṣasendrabhujāṅkagāḥ varābharaṇadhāriṇyo niṣannā dadṛśe kapiḥ	30
vajravaidūryagarbhāṇi śravaṇānteṣu yoṣitām dadarśa tāpanīyāni kuṇḍalānyaṅgadāni ca	31
tāsāṁ candropamairvaktraiḥ śubhairlalitakuṇḍalaiḥ virarāja vimānaṁ tannabhasṭārāgaṇairiva	32
madavyāyāmakhinnāstā rākṣasendrasya yoṣitāḥ teṣu teṣvavakāṣeṣu prasuptāstanumadhyamāḥ	33
kā cidvīṇāṁ pariṣvajya prasuptā samprakāśate mahānadīprakīrṇeva nalinī potamāśritā	34
anyā kakṣagatenaiva maḍḍukenāsitekṣaṇā prasuptā bhāminī bhāti bālaputreva vatsalā	35
paṭahaṁ cārusarvāṅgī pīḍya śete śubhastanī cirasya ramaṇaṁ labdhvā pariṣvajyeva kāminī	36
kā cidamśaṁ pariṣvajya suptā kamalalocanā nidrāvaśamanuprāptā sahakānteva bhāminī	37
anyā kanakasaṅkāśairmṛdupīnairmanoramaiḥ mṛdaṅgaṁ paripīḍyāṅgaiḥ prasuptā mattalocanā	38
bhujapārśvāntarasthena kakṣageṇa kṛśodarī paṇavena sahānindyā suptā madakṛtaśramā	39

ḍiṇḍimaṁ pariḡrhyānyā tathaivāsaktaḍiṇḍimā prasuptā taruṇaṁ vatsamupagūhyeva bhāminī	40
kā cidāḍambaram nārī bhujasambhogapiḍitam kṛtvā kamalapatrākṣī prasuptā madamohitā	41
kalaśimapavidhyānyā prasuptā bhāti bhāminī vasante puṣpaśabalā māleva parimārjitā	42
pāṇibhyāṁ ca kucau kā citsuvarṇakalaśopamau upagūhyābalā suptā nidrābalaparājitā	43
anyā kamalapatrākṣī pūrṇendusadrśānanā anyāmāliṅgya suśroṇī prasuptā madavihvalā	44
ātodyāni vicitrāṇi pariṣvajya varastriyaḥ nipiḍya ca kucaih suptāḥ kāmīnyaḥ kāmukāniva	45
tāsāmekāntavinyaste śayānāṁ śayane śubhe dadarśa rūpasampannāmaparāṁ sa kapiḥ striyam	46
muktāmaṇisamāyuktairbhūṣaṇaiḥ suvibhūṣitām vibhūṣayantīmiva ca svaśriyā bhavanottamam	47
gaurīm kanakavarṇābhāmiṣṭāmantahpureśvarīm kapirmandodarīm tatra śayānāṁ cārurūpiṇīm	48
sa tām drṣṭvā mahābāhurbhūṣitām mārutātmajaḥ tarkayāmāsa sītetī rūpayauvanasampadā harṣeṇa mahatā yukto nananda hariyūthapaḥ	49
āspoṭayāmāsa cucumba pucchaṁ nananda cikriḍa jagau jagāma stambhānarohannipapāta bhūmau nidarśayansvām prakṛtim kapīnām	50

|| iti sundara kāṇḍam sargam 8 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 9 ||

avadhūya ca tām buddhiṁ babhūvāvasthitastadā jagāma cāparām cintām sītām prati mahākapiḥ	1
na rāmeṇa viyuktā sā svaptumarhati bhāminī na bhoktuṁ nāpyalaṅkartuṁ na pānamupasevitum	2
nānyaṁ naramupasthātuṁ surāṇāmapī ceśvaram na hi rāmasamaḥ kaścidvidyate tridaśeṣvapi anyeyamiti niścitya pānabhūmau cacāra saḥ	3
krīḍitenāparāḥ klāntā gītena ca tathā parāḥ nṛttena cāparāḥ klāntāḥ pānaviprahatāstathā	4
murajeṣu mṛdaṅgeṣu pīṭhikāsu ca saṁsthitāḥ tathāstaraṇamukhyeṣu saṁviṣṭāścāparāḥ striyaḥ	5
aṅganānām sahasreṇa bhūṣitena vibhūṣaṇaiḥ rūpasamlāpaśīlena yuktagītārthabhāṣiṇā	6
deśakālābhilyuktena yuktavākyābhidhāyinā ratābhiratasāmsuptaṁ dadarśa hariyūthapaḥ	7
tāsām madhye mahābāhuḥ śuśubhe rākṣaseśvaraḥ goṣṭhe mahati mukhyānām gavām madhye yathā vṛṣaḥ	8
sa rākṣasendraḥ śuśubhe tābhiḥ parivṛtaḥ svayam kareṇubhiryathāraṇyaṁ parikīrṇo mahādvipaḥ	9
sarvakāmairupetaṁ ca pānabhūmiṁ mahātmanaḥ dadarśa kapiśārdūlastasya rakṣaḥpatergrhe	10
mṛgāṇām mahiṣāṇām ca varāhāṇām ca bhāgaśaḥ tatra nyastāni māṁsāni pānabhūmau dadarśa saḥ	11
raukmeṣu ca viśaleṣu bhājaneṣvardhabhakṣitān dadarśa kapiśārdūla mayūrānkukkuṭāmstathā	12
varāhavārdhrāṇasakāndadhisaucaralāyutān śalyānmṛgamayūrāmśca hanūmānanvavaikṣata	13
kṛkarānviddhānsiddhāṁścakorānardhabhakṣitān mahiṣānekaśalyāmśca chāgāmśca kṛtaniṣṭhitān lekhyamuccāvacaṁ peyaṁ bhojyāni vividhāni ca	14

tathāmlalavaṇottamsairvividhai rāgaśāḍavaiḥ hāra nūpurakeyūrairapavidhdhairmahādhanaiḥ	15
pānabhājanavikṣiptaiḥ phalaiś ca vividhairapi kṛtapuṣpopahārā bhūradhikaṁ puṣyati śriyam	16
tatra tatra ca vinyastaiḥ suśliṣṭaiḥ śayanāsanaiḥ pānabhūmirvinā vahniṁ pradīptevopalakṣyate	17
bahuprakārairvividhairvarasaṁskārasaṁskṛtaiḥ mānsaiḥ kuśalasaṁyuktaiḥ pānabhūmigataiḥ pṛthak	18
divyāḥ prasannā vividhāḥ surāḥ kṛtasurā api śarkarāsavamādhvikāḥ puṣpāsavaphalāsavāḥ vāsacūrṇaiśca vividhairmṛṣṭāstaiḥ pṛthakpṛthak	19
santatā śuśubhe bhūmirmālyaiśca bahusaṁsthitaiḥ hiraṇmayaiśca karakairbhājanaiḥ sphāṭikairapi jāmbūnadamayaiścānyaiḥ karakairabhisamvṛtā	20
rājateṣu ca kumbheṣu jāmbūnadamayeṣu ca pānaśreṣṭhaṁ tadā bhūri kapistatra dadarśa ha	21
so'paśyacchātakumbhāni śidhormaṇimayāni ca rājatāni ca pūrṇāni bhājanāni mahākapiḥ	22
kva cidardhāvaśeṣāṇi kva citpītāni sarvaśaḥ kva cinnaiva prapītāni pānāni sa dadarśa ha	23
kva cidbhakṣyāmśca vividhānkva citpānāni bhāgaśaḥ kva cidannāvaśeṣāṇi paśyanvai vicacāra ha	24
kva citprabhinnaiḥ karakaiḥ kva cidāloḍitairghaṭaiḥ kva citsampṛktamālyāni jalāni ca phalāni ca	25
śayanānyatra nārīṇāṁ śūnyāni bahudhā punaḥ parasparaṁ samāśliṣya kāścitsuptā varāṅganāḥ	26
kā cicca vastramanyasyā apahr̥tyopaguhyā ca upagamyābalā suptā nidrābalaparājitā	27
tāsāmucchvāsavātena vastraṁ mālyāṁ ca gātrajam nātyarthaṁ spandate citraṁ prāpya mandamivānilam	28

candanasya ca śītasya śīdhormadhurasasya ca vividhasya ca mālyasya puṣpasya vividhasya ca	29
bahudhā mārutastatra gandhaṁ vividhamudvahan snānānām candanānām ca dhūpānām caiva mūrchitaḥ pravavau surabhīrgandho vimāne puṣpake tadā	30
śyāmāvadātāstatrānyāḥ kāścitkrṣṇā varāṅganāḥ kāscitkāñcanavarṅgāṅgyaḥ pramadā rākṣasālaye	31
tāsām nidrāvaśatvācca madanena vimūrchitam padminīnām prasuptānām rūpamāsīdyathaiva hi	32
evaṁ sarvamaśeṣeṇa rāvaṅantaḥpuraṁ kapiḥ dadarśa sumahātejā na dadarśa ca jānakīm	33
nirīkṣamāṇasca tatastāḥ striyaḥ sa mahākapiḥ jagāma mahatīm cintām dharmasādhvasaśaṅkitaḥ	34
paradārāvarodhasya prasuptasya nirīkṣaṇam idaṁ khalu mamātyarthaṁ dharmalopaṁ kariṣyati	35
na hi me paradārānām dṛṣṭirviṣayavartinī ayaṁ cātra mayā dṛṣṭaḥ paradāraparigrahaḥ	36
tasya prādurbhūccintāpunaranyā manasvinaḥ nīścitaikāntacittasya kāryaniścayadarśinī	37
kāmaṁ dṛṣṭvā mayā sarvā viśvastā rāvaṅastriyaḥ na tu me manasaḥ kiṁ cidvaikṛtyamupapadyate	38
mano hi hetuḥ sarveṣāmindriyāṅnām pravartate śubhāśubhāsvavasthāsu tacca me suvyavasthitam	39
nānyatra hi mayā śakyā vaidehī parimārgitum striyo hi strīṣu dṛśyante sadā samparimārgaṇe	40
yasya sattvasya yā yonistasyām tatparimārgyate na śakyam pramadā naṣṭā mṛgīṣu parimārgitum	41
tadidaṁ mārgitaṁ tāvacchuddhena manasā mayā rāvaṅantaḥpuraṁ saram dṛśyate na ca jānakī	42

devagandharvakanyāśca nāgakanyāśca vīryavān |
avekṣamāṇo hanumānnaivāpaśyata jānakīm | | 43 | |

tāmapaśyankapistatra paśyamścānyā varastriyaḥ |
apakramya tadā vīraḥ pradhyātumupacakrame | | 44 | |

|| iti sundara kāṇḍam sargam 9 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 10 ||

sa tasya madhye bhavanasya vānaro
latāgrhāmścitraḡrāhānisāḡrāhān |
jagāma sītām prati darśanotsuko
na caiva tām paśyati cārudarśanām | | 1 | |

sa cintayāmāsa tato mahākapiḥ
priyāmapaśyanraghunandanasya tām |
dhruvaṁ nu sītā mriyate yathā na me
vicinvato darśanameti maithilī | | 2 | |

sā rākṣasānām pravareṇa bālā
svaśīlasamrakṣaṇa tatparā satī |
anena nūnaṁ pratiduṣṭakarmanā
hatā bhavedāryapathe pare sthitā | | 3 | |

virūparūpā vikṛtā vivarcasto
mahānanā dīrghavirūpadarśanāḥ |
samīkṣya sā rākṣasarājayoṣito
bhayādvinaṣṭā janakeśvarātmajā | | 4 | |

sītāmadṛṣṭvā hyanavāpya pauruṣaṁ
vihṛtya kālam saha vānaraiś ciram |
na me'sti sugrīvasamīpagā gatiḥ
sutīkṣṇadaṇḍo balavāmsca vānaraḥ | | 5 | |

drṣṭamantaḥpuraṁ sarvaṁ drṣṭvā rāvaṇayoṣitaḥ |
na sītā drṣyate sādhvī vṛthā jāto mama śramaḥ | | 6 | |

kiṁ nu mām vānarāḥ sarve gataṁ vakṣyanti saṅgatāḥ |
gatvā tatra tvayā vīra kiṁ kṛtaṁ tadvadasva naḥ | | 7 | |

adr̥ṣṭvā kiṁ pravakṣyāmi tāmahaṁ janakātmajām dhruvaṁ prāyamupeṣyanti kālasya vyativartane	8
kiṁ vā vakṣyati vṛddhaśca jāmbavānaṅgadaśca saḥ gataṁ pāraṁ samudrasya vānarāśca samāgatāḥ	9
anirvedaḥ śriyo mūlamanirvedaḥ paraṁ sukham bhūyastāvadvicesyāmi na yatra vicayaḥ kṛtaḥ	10
anirvedo hi satataṁ sarvārtheṣu pravartakaḥ karoti saphalaṁ jantoḥ karma yacca karoti saḥ	11
tasmādanirveda kṛtaṁ yatnaṁ ceṣṭe'hamuttamam adr̥ṣṭāmśca vicesyāmi deśānrāvaṇapālitaṁ	12
āpānaśālāvicitāstathā puṣpagṛhāṇi ca citraśālāśca vicitā bhūyaḥ kr̥ḍāgṛhāṇi ca	13
niṣkuṭāntararathyāśca vimānāni ca sarvaśaḥ iti sañcintya bhūyo'pi vicetumupacakrame	14
bhūmigr̥hāmścaityagr̥hāṅgr̥hātigr̥hakānapi utpatannipataṁścāpi tiṣṭhangacchanpunaḥ kva cit	15
apāvṛṇvaṁśca dvārāṇi kapātānyavaghaṭṭayan praviśanniṣpataṁścāpi prapatannutpatannapi sarvamapyavakāśaṁ sa vicacāra mahākapiḥ	16
caturaṅgulamātro'pi nāvakāśaḥ sa vidyate rāvaṇāntaḥpure tasminyāṁ kapirna jagāma saḥ	17
prākarāntararathyāśca vedikaścaityasaṁśrayāḥ śvabhrāśca puṣkariṇyaśca sarvaṁ tenāvalokitam	18
rākṣasyo vividhākārā virūpā vikṛtāstathā dṛṣṭā hanūmatā tatra na tu sā janakātmajā	19
rūpeṇāpratimā loke varā vidyādharma striyaḥ dṛṣṭā hanūmatā tatra na tu rāghavanandinī	20
nāgakanyā varārohāḥ pūrṇacandranibhānanāḥ dṛṣṭā hanūmatā tatra na tu sītā sumadhyamā	21

pramathya rākṣasendreṇa nāgakanyā balāddhṛtāḥ dṛṣṭā hanūmatā tatra na sā janakanandinī	22
so'paśyaṁstām mahābāhuḥ paśyaṁścānyā varastriyaḥ viṣasāda mahābāhurhanūmānmārutātmajaḥ	23
udyogaṁ vānarendrāṇaṁ plavanaṁ sāgarasya ca vyartham vīkṣyānilasutaścintām punarupāgamat	24
avatīrya vimānācca hanūmānmārutātmajaḥ cintāmupajagāmātha śokopahatacetanaḥ	25

|| iti sundara kāṇḍam sargam 10 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 11 ||

vimānāttu susaṅkramya prākāraṁ hariyūthapaḥ hanūmānvegavānāsīdyathā vidyudghanāntare	1
samparikramya hanumānrāvaṇasya niveśanān adṛṣṭvā jānakīm sītāmbraavidvacanaṁ kapiḥ	2
bhūyiṣṭhaṁ loḍitā laṅkā rāmasya caratā priyam na hi paśyāmi vaidehīm sītām sarvāṅgaśobhanām	3
palvalāni taṭākāni sarāṁsi saritastathā nadyo'nūpavanāntāśca durgāśca dharaṇīdharāḥ loḍitā vasudhā sarvā na ca paśyāmi jānakīm	4
iha sampātinā sītā rāvaṇasya niveśane ākhyātā grdhrarājena na ca paśyāmi tām aham	5
kiṁ nu sītātha vaidehī maithilī janakātmajā upatiṣṭheta vivaśā rāvaṇaṁ duṣṭacāriṇam	6
kṣipramutpatato manye sītāmādāya rakṣasaḥ bibhyato rāmabāṇānāmantarā patitā bhavet	7
atha vā hriyamāṇāyāḥ pathi siddhaniṣevite manye patitamāryāyā hṛdayaṁ prekṣya sāgaram	8

rāvaṇasyoruvegena bhujābhyām piḍitena ca tayā manye viśālākṣyā tyaktam jīvitamāryayā	9
uparyupari vā nūnam sāgaraṁ kramatastadā viveṣṭamānā patitā samudre janakātmajā	10
āho kṣudreṇa cānena rakṣanti śīlamātmanaḥ abandhurbhakṣitā sītā rāvaṇena tapasvinī	11
atha vā rākṣasendrasya patnībhirasitekṣaṇā aduṣṭā duṣṭabhāvābhirbhakṣitā sā bhaviṣyati	12
sampūrṇacandrapratimaṁ padmapatranibhekṣaṇam rāmasya dhyāyati vaktram pañcatvaṁ kṛpaṇā gatā	13
hā rāma lakṣmaṇetyeva hāyodhyeti ca maithilī vilapya bahu vaidehī nyastadehā bhaviṣyati	14
atha vā nihitā manye rāvaṇasya niveśane nūnam lālapyate mandaṁ pañjarastheva śārikā	15
janakasya kule jātā rāmapatnī sumadhyamā kathamutpalapatrākṣī rāvaṇasya vaśam vrajet	16
vinaṣṭā vā pranaṣṭā vā mṛtā vā janakātmajā rāmasya priyabhāryasya na nivedayitum kṣamam	17
nivedyamāne doṣaḥ syāddoṣaḥ syādanivedane katham nu khalu kartavyam viṣamaṁ pratibhāti me	18
asminnevaṅgate karye prāptakālam kṣamaṁ ca kim bhavediti matim bhūyo hanumānpravicārayan	19
yadi sītāmadṛṣṭvāham vānarendrapurīmitaḥ gamiṣyāmi tataḥ ko me puruṣārtho bhaviṣyati	20
mamedam laṅghanaṁ vyartham sāgarasya bhaviṣyati praveśāsciva laṅkāyā rākṣasānām ca darśanam	21
kim vā vakṣyati sugrīvo harayo va samāgatāḥ kiṣkindhām samanuprāptau tau vā daśarathātmajau	22
gatvā tu yadi kākutstham vakṣyāmi paramapriyam	

na dr̥ṣṭeti mayā sītā tatastyakṣyanti jīvitam	23
paruṣaṁ dāruṇaṁ krūrāṁ tikṣṇamindriyatāpanam sītānimittaṁ durvākyaṁ śrutvā sa na bhaviṣyati	24
taṁ tu kṛcchragataṁ dr̥ṣṭvā pañcatvagatamānasaṁ bhṛṣānurakto medhāvī na bhaviṣyati lakṣmaṇaḥ	25
vinaṣṭau bhrātarau śrutvā bharato'pi mariṣyati bharataṁ ca mṛtaṁ dr̥ṣṭvā śatruḥno na bhaviṣyati	26
putrānmṛtānsamīkṣyātha na bhaviṣyanti mātaraḥ kausalyā ca sumitrā ca kaikeyī ca na saṁśayaḥ	27
kṛtajñāḥ satyasandhaśca sugrīvaḥ plavagādhipaḥ rāmaṁ tathā gataṁ dr̥ṣṭvā tatastyakṣyanti jīvitam	28
durmanā vyathitā dīnā nirānandā tapasvinī pīḍitā bhartṛśokena rumā tyakṣyati jīvitam	29
vālijena tu duḥkhena pīḍitā śokakarśitā pañcatvagamane rājñastārāpi na bhaviṣyati	30
mātāpitrorvināśena sugrīva vyasanena ca kumāro'pyaṅgadaḥ kasmāddhārayiṣyati jīvitam	31
bhartṛjena tu śokena abhibhūtā vanaukasah śirāṁsyabhihaniṣyanti talairmuṣṭībhireva ca	32
sāntvenānupradānena mānena ca yaśasvinā lālitāḥ kapirājena prāṇāṁstyakṣyanti vānarāḥ	33
na vaneṣu na śaileṣu na nirodheṣu vā punaḥ krīḍāmanubhaviṣyanti sametya kapikuñjarāḥ	34
saputradārāḥ sāmātyā bhartṛvyasanapīḍitāḥ śailāgrebhyaḥ patiṣyanti sametya viṣameṣu ca	35
viṣamudbandhanaṁ vāpi praveśaṁ jvalanasya vā upavāsamatho śastraṁ pracariṣyanti vānarāḥ	36
ghoramārodanaṁ manye gate mayi bhaviṣyati ikṣvākukulanāśaśca nāśaścaiva vanaukasām	37

so'ham naiva gamiṣyāmi kiṣkindhām nagarīmitaḥ na hi śakṣyāmyaham draṣṭum sugrīvaṁ maithilīm vinā	38
mayyagacchati cehasthe dharmātmānau mahārathau āśayā tau dhariṣyete vanarāśca manasvinaḥ	39
hastādāno mukhādāno niyato vṛkṣamūlikaḥ vānaprastho bhaviṣyāmi adṛṣṭvā janakātmajām	40
sāgarānūpaje deśe bahumūlaphalodake citām kṛtvā pravekṣyāmi samiddhamaraṇīsutam	41
upaviṣṭasya vā samyaglingīnam sādhaiṣyataḥ śarīraṁ bhakṣayiṣyanti vāyasāḥ śvāpadāni ca	42
idamapyrṣibhirdṛṣṭam niryānamiti me matiḥ samyagāpaḥ pravekṣyāmi na cetpaśyāmi jānakīm	43
sujātamūlā subhagā kīrtimālāyaśasvinī prabhagnā cirarātrīyaṁ mama sītāmapaśyataḥ	44
tāpaso vā bhaviṣyāmi niyato vṛkṣamūlikaḥ netaḥ pratigamiṣyāmi tāmadrṣṭvāsitekṣaṇām	45
yadītaḥ pratigacchāmi sītāmanadhigamya tām aṅgadaḥ sahitaḥ sarvairvānarairna bhaviṣyati	46
vināśe bahavo doṣā jīvanprāpnoti bhadrakam tasmātprāṇāndhariṣyāmi dhruvo jīvati saṅgamaḥ	47
evaṁ bahavidhaṁ duḥkhaṁ manasā dhārayanmuhuḥ nādhyagacchattadā pāraṁ śokasya kapikuñjaraḥ	48
rāvaṇam vā vadhiṣyāmi daśagrīvaṁ mahābalam kāmamastu hṛtā sītā pratyācīrṇam bhaviṣyati	49
athavainaṁ samutkṣipya uparyupari sāgaram rāmāyopahariṣyāmi paśum paśupateriva	50
iti cintā samāpannaḥ sītāmanadhigamya tām dhyānaśokā parītātmā cintayāmāsa vānaraḥ	51
yāvatsītāṁ na paśyāmi rāmapatnīm yaśasvinīm	

tāvadetām purīm laṅkāṁ vicinomi punaḥ punaḥ	52
sampāti vacanāccāpi rāmaṁ yadyānayaṁyahaṁ apaśyanrāghavo bhāryāṁ nirdahetsarvavānarān	53
ihaiva niyatāhāro vatsyāmi niyatendriyaḥ na matkṛte vinaśyeyuḥ sarve te naravānarāḥ	54
aśokavanikā cāpi mahatīyaṁ mahādrumā imāmahigamiśyāmi na hīyaṁ vicitā mayā	55
vasūnrudrāṁstathādityānaśvinau maruto'pi ca namaskṛtvā gamiśyāmi rakṣasām śokavardhanaḥ	56
jītvā tu rākṣasāndevīmikṣvākukulanandinīm sampradāsyāmi rāmāyā yathāsiddhiṁ tapasvine	57
sa muhūrtamiva dhyātvā cintāvigrathitendriyaḥ udatiṣṭhanmahābhūhanūmānmārutātmajaḥ	58
namo'stu rāmāya salakṣmaṇāya devyai ca tasyai janakātmajāyai namo'stu rudrendrayamānilebhyo namo'stu candrārkamarudgaṇebhyaḥ	59
sa tebhyaṣtu namaskṛtvā sugrīvāya ca mārutīḥ diśaḥ sarvāḥ samālokya aśokavanikāṁ prati	60
sa gatvā manasā pūrvamaśokavanikāṁ śubhām uttaraṁ cintayāmāsa vānaro mārutātmajaḥ	61
dhruvaṁ tu rakṣobahulā bhaviśyati vanākulā aśokavanikā cintyā sarvasaṁskārasaṁskṛtā	62
rakṣiṇaścātra vihitā nūnaṁ rakṣanti pādapān bhagavānapi sarvātmā nātikṣobhaṁ pravāyati	63
saṅkṣipto'yaṁ mayātmā ca rāmārthe rāvaṇasya ca siddhiṁ me saṁvidhāsyanti devāḥ sarṣigaṇāstviha	64
brahmā svayambhūrbhagavāndevāścaiva diśantu me siddhimagniśca vāyuśca puruhūtaśca vajradhṛt	65

varuṇaḥ pāsahastaśca somādityai tathaiva ca |
aśvinau ca mahātmānau marutaḥ sarva eva ca || 66 ||

siddhim sarvāṇi bhūtāni bhūtānām caiva yaḥ prabhuḥ |
dāsyanti mama ye cānye adṛṣṭāḥ pathi gocarāḥ || 67 ||

tadunnasaṁ pāṇḍuradantamavraṇaṁ
śucismitaṁ padmapalāśalocanam |
drakṣye tadāryāvadanam kadā nvaham
prasannatārādhipatulyadarśanam || 68 ||

kṣudreṇa pāpena nṛśaṁsakarmanā
sudāruṇālānkr̥taveṣadhāriṇā |
balābhibhūtā abalā tapasvinī
kathaṁ nu me dṛṣṭapathe'dya sā bhavet || 69 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 11 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 12 ||

sa muhūrtamiva dhyatvā manasā cādhighamya tām |
avapluto mahātejāḥ prākāraṁ tasya veśmanaḥ || 1 ||

sa tu samhr̥ṣṭasarvāṅgaḥ prākārastho mahākapiḥ |
puṣpitaḥ gr̥nvasantādau dadarśa vividhāndrumān || 2 ||

sālānaśokānbhavyāṁśca campakāṁśca supuṣpitān |
uddālakānnāgavṛkṣāṁścūtānkapimukhānapi || 3 ||

athāmravaṇasañcannām latāśatasamāvṛtām |
jyāmukta iva nārācaḥ puḍluve vṛkṣavāṭikām || 4 ||

sa praviṣya vicitrām tām vihaḡairabhināditām |
rājataiḥ kāñcanaścaiva pādapaiḥ sarvatovṛtām || 5 ||

vihaḡairmṛḡasaṅghaiśca vicitrām citrakānanām |
uditādityasañkāśām dadarśa hanumānkapīḥ || 6 ||

vṛtām nānāvidhairvṛkṣaiḥ puṣpopaḡaphalopagaiḥ |
kokilairbhṛṅgarājaiśca mattairnityaniṣevitām || 7 ||

prahr̥ṣṭamanuje kale mṛgapakṣisamākule mattabarhiṇasaṅghuṣṭām nānādvijagaṇāyutām	8
mārgamāṇo varārohām rājaputrīmaninditām sukhaprasuptānvihagānbodhayāmāsa vānaraḥ	9
utpatadbhirdvijagaṇaiḥ pakṣaiḥ sālāḥ samāhatāḥ anekavarṇā vividhā mumucuḥ puṣpavṛṣṭayaḥ	10
puṣpāvakīrṇaḥ śuśubhe hanumānmārutātmajaḥ aśokavanikāmadhye yathā puṣpamayo giriḥ	11
diśaḥ sarvābhidāvantaṁ vṛkṣaṣaṇḍagataṁ kapim dṛṣṭvā sarvāṇi bhūtāni vasanta iti menire	12
vṛkṣebhyaḥ patitaiḥ puṣpairavakīrṇā pṛthagvidhaiḥ rarāja vasudhā tatra pramadeva vibhūṣitā	13
tarasvinā te taravastarasābhiprakampitāḥ kusumāni vicitrāṇi sasṛjuḥ kapinā tadā	14
nirdhūtapatraśikharāḥ śīrṇapuṣpaphaladrumāḥ nikṣiptavastrābharaṇā dhūrtā iva parājitatā	15
hanūmatā vegavatā kampitāste nagottamāḥ puṣpaparṇaphalānyāśu mumucuḥ puṣpaśālinaḥ	16
vihaṅgasaṅghairhīnāste skandhamātrāśrayā drumāḥ babhūvuragamāḥ sarve māruteneva nirdhutāḥ	17
vidhūtakeśi yuvatiryathā mṛditavarṇikā niṣpītaśubhadantauṣṭhī nakhairdantaiśca vikṣatā	18
tathā lāṅgūlahastaiśca caraṇābhyām ca marditā babhūvāśokavanikā prabhagnavarapādapā	19
mahālatānām dāmāni vyadhamattarasā kapiḥ yathā prāvṛṣi vindhyasya meghajālāni mārutaḥ	20
sa tatra maṇibhūmiśca rājatiśca manoramāḥ tathā kāñcanabhūmiśca vicarandadṛṣe kapiḥ	21
vāpīśca vividhākārāḥ pūrṇāḥ paramavāriṇā	

mahārhairmaṇisopānairupapannāstatastataḥ	22
muktāpravālasikatā sphaṭikāntarakuṭṭimāḥ kāñcanaistarubhiścitraistīrajairupaśobhitāḥ	23
phullapadmoṭpalavanāścakravākopakūjitāḥ natyūharutasanḡhuṣṭā haṁsasārasanādītāḥ	24
dīrghābhirdrumayuktābhiḥ saridbhiśca samantataḥ amṛtopamatoyābhiḥ śivābhirupasaṁskṛtāḥ	25
latāśatairavatatāḥ santānakasamāvṛtāḥ nānāgulmāvṛtavanāḥ karavīrakṛtāntarāḥ	26
tato'mbudharasaṅkāśaṁ pravṛddhaśikharaṁ girim vicitrakūṭaṁ kūṭaiśca sarvataḥ parivāritam	27
śilāgrhairavatataṁ nānāvṛkṣaiḥ samāvṛtam dadarśa kapiśārdūlo ramyaṁ jagati parvatam	28
dadarśa ca nagāttasmānnadīm nipatitām kapiḥ aṅkādiva samutpatya priyasya patitām priyām	29
jale nipatitāgraiśca pādapairupaśobhitām vāryamāṇāmiva kruddhām pramadām priyabandhubhiḥ	30
punarāvṛttatoyām ca dadarśa sa mahākapiḥ prasannāmiva kāntasya kāntām punarupasthitām	31
tasyādūrātsa padminyō nānādvijagaṇāyutāḥ dadarśa kapiśārdūlo hanumānmārutātmajaḥ	32
kṛtrimām dīrghikām cāpi pūrṇām śītena vāriṇā maṇipravarasopānām muktāsikataśobhitām	33
vividhairmṛgasaṅghaiśca vicitrām citrakānanām prāsādaiḥ sumahadbhiśca nirmitairviśvakarmaṇā kānanaiḥ kṛtrimaiścāpi sarvataḥ samalaṅkṛtām	34
ye ke citpādapāstatra puṣpopagaphalopagāḥ sacchatrāḥ savitardīkāḥ sarve sauvarṇavedikāḥ	35
latāpratānairbahubhiḥ parṇaiśca bahubhirvṛtām	

kāñcanīm śimśupāmekām dadarśa sa mahākapiḥ	36
so'paśyadbhūmibhāgāmśca gartaprasravaṇāni ca suvarṇavṛkṣānaparāndadarśa śikhisaṁnibhān	37
teṣām drumāṇām prabhayā meroriva mahākapiḥ amanyata tadā vīraḥ kāñcano'smīti vānaraḥ	38
tām kāñcanaistarugaṇairmārutena ca vījitām kiñkiṇīśatanirghoṣām dṛṣṭvā vismayamāgamat	39
supuṣpitāgrām rucirām taruṇāṅkurapallavām tāmāruhya mahāvegaḥ śimśapām parṇasaṁvṛtām	40
ito drakṣyāmi vaidehīm rāma darśanalālasām itaścetaśca duḥkhārtām sampatantīm yadṛcchayā	41
aśokavanikā ceyam dṛḍham ramyā durātmanaḥ campakaiścandanaiścāpi bakulaiśca vibhūṣitā	42
iyam ca nalinī ramyā dvijasaṅghaniṣevitā imām sā rāmamaḥiṣī nūnameṣyati jānakī	43
sā rāma rāmamaḥiṣī rāghavasya priyā sadā vanasañcārakuśalā nūnameṣyati jānakī	44
atha vā mṛgaśāvākṣī vanasyāsyā vicakṣaṇā vanameṣyati sā ceha rāmacintānukarśitā	45
rāmaśokābhisantaptā sā devī vāmalocanā vanavāsaratā nityameṣyate vanacāriṇī	46
vanecarāṇām satataṁ nūnam spṛhayate purā rāmasya dayitā bhāryā janakasya sutā satī	47
sandhyākālamanāḥ śyāmā dhruvameṣyati jānakī nadīm cemām śivajalām sandhyārthe varavarṇinī	48
tasyāścāpyanurūpeyamaśokavanikā śubhā śubhā yā pārthivendrasya patnī rāmasya saṁmitā	49
yadi jivati sā devī tārādhipanibhānanā āgamiṣyati sāvaśyamimām śivajalām nadīm	50

evaṁ tu matvā hanumānmahātmā
pratīkṣamāṇo manujendrapatnīm |
avekṣamāṇāśca dadarśa sarvaṁ
supuṣpīte paṇāghane nilīnaḥ || 51 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 12 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 13 ||

sa vīkṣamāṇastatrastho mārgamāṇāśca maithilīm |
avekṣamāṇāśca mahīm sarvām tāmanvavaikṣata || 1 ||

santāna kalatābhiśca pādapairupaśobhitām |
divyagandharasopetām sarvataḥ samalaṅkṛtām || 2 ||

tām sa nandanaśaikāśām mṛgapakṣibhirāvṛtām |
harmyaprāsādasambādham kokilākulaniḥsvanām || 3 ||

kāñcanotpalapadmābhīrvāpībhīrupaśobhitām |
bahvāśanakuthopetām bahubhūmigṛhāyutām || 4 ||

sarvartukusumai ramyaiḥ phalavadbhiśca pādapaiḥ |
puṣpītānāśokānām śrīyā sūryodayaprabhām || 5 ||

pradīptāmiva tatrastho mārutiḥ samudaikṣata |
niṣpatraśākhām vihaḡaiḥ kriyamāṇānivāsakṛt |
viniṣpatadbhiḥ śataśāścitraiḥ puṣpāvataṁsakaiḥ || 6 ||

āmūlapuṣpanicitairaśokaiḥ śokanāśanaiḥ |
puṣpabhārātībhāraiśca sprśadbhiriva medinīm || 7 ||

kārṇikāraiḥ kusumitaiḥ kimśukaiśca supuṣpitaiḥ |
sa deśaḥ prabhayā teṣām pradīpta iva sarvataḥ || 8 ||

puṁnāgāḥ saptapaṇāśca campakoddālakāstathā |
vivṛddhamūlā bahavaḥ śobhante sma supuṣpitāḥ || 9 ||

śātakumbhanibhāḥ ke citke cidagnīśikhopamāḥ |
nilāñjananibhāḥ ke cittatrāśokāḥ sahasraśaḥ || 10 ||

nandanam vividhodyanam citram caitraratham yathā ativṛttamivācintyam divyam ramyam śriyā vṛtam	11
dvitiamiva cākāśam puṣpajyotirgaṇāyutam puṣparatnaśataiścitraṁ pañcamam sāgaram yathā	12
sarvartupuṣpairnicitam pādapairmadhugandhibhiḥ nānāninādairudyānam ramyam mṛgagaṇairdvijaiḥ	13
anekagandhapravaham puṇyagandham manoramam śailendramiva gandhāḍhyam dvitīyam gandhamādanam	14
aśokavanikāyām tu tasyām vānarapuṅgavaḥ sa dadarśāvidūrastham caityaprāsādamūrjitam	15
madhye stambhasahasreṇa sthitam kailāsapāṇḍuram pravālakṛtasopānam taptakāñcanavedikam	16
muṣṇantamiva cakṣūṁṣi dyotamānamiva śriyā vimalam prāmśubhāvatvādullikhamivāmbaram	17
tato malinasamvītām rākṣasibhiḥ samāvṛtām upavāsakṛśām dīnām niḥśvasāntīm punaḥ punaḥ dadarśa śuklapakṣādau candrarekhāmivāmalām	18
mandaprakhyāyamānena rūpeṇa ruciraprabhām pinaddhām dhūmajālena śikhāmiva vibhāvasoḥ	19
pītenaikena samvītām kliṣṭenottamavāsasā sapañkāmanalañkārām vipadmāmiva padminīm	20
vṛḍitām duḥkhasantaptām parimlānām tapasvinīm grahenāṅgārakeṇaiva pīḍitāmiva rohiṇīm	21
aśrupūrṇamukhīm dīnām kṛśāmananaśena ca śokadhyānaparām dīnām nityam duḥkhaparāyaṇām	22
priyam janamapaśyantīm paśyantīm rākṣasiḅgaṇam svagaṇena mṛgīm hīnām śvagaṇābhivṛtām iva	23
nīlanāgābhayā veṅyā jaghanam gatayaikayā sukhārham duḥkhasantaptām vyanānāmakodivām	24

tām samīkṣya viśālākṣīmadhikaṁ malinām kṛśām tarkayāmāsa sīteti kāraṇairupapādibhiḥ	25
hriyamāṇā tadā tena rakṣasā kāmarūpiṇā yathārūpā hi dṛṣṭā vai tathārūpeyamaṅganā	26
pūrṇacandrānanām subhrūm cāruvṛttapayodharām kurvantīm prabhayā devīm sarvā vitimirā diśaḥ	27
tām nilakeśīm bimbauṣṭhīm sumadhyām supraṭiṣṭhitām sītām padmapalāśākṣīm manmathasya ratīm yathā	28
iṣṭām sarvasya jagataḥ pūrṇacandrprabhām iva bhūmau sutanumāsīnām niyatāmiva tāpasīm	29
niḥśvāsbahulām bhīruṁ bhujagendravadhūm iva śokajālena mahatā vitatena na rājatīm	30
saṁsaktām dhūmajālena śikhāmiva vibhāvasoḥ tām smṛtīmiva sandighdāmṛddhīm nipatitām iva	31
vihatāmiva ca śraddhāmāsām pratihatām iva sopasargām yathā siddhīm buddhīm sakaluṣām iva	32
abhūtenāpavādena kīrtīm nipatitām iva rāmoparodhavyathitām rakṣoharaṇakarśītām	33
abalām mṛgaśāvākṣīm vīkṣamāṇām tatastataḥ bāṣpāmbupratipūrṇena kṛṣṇavaktrākṣipakṣmaṇā vadanenāprasannena niḥśvasantīm punaḥ punaḥ	34
malapaṅkadharām dīnām maṇḍanārḥāmamaṇḍitām prabhām nakṣatrarājasya kālameghairivāvṛtām	35
tasya sandidihe buddhirmuhuḥ sītām nirīkṣya tu āmnāyānāmayogena vidyām praśithilām iva	36
duḥkhena bubudhe sītām hanumānanalaṅkṛtām saṁskāreṇa yathāhīnām vācamarthāntaram gatām	37
tām samīkṣya viśālākṣīm rājaputrīmananditām tarkayāmāsa sīteti kāraṇairupapādayan	38

vaidehyā yāni cāngeṣu tadā rāmo'nvakīrtayat tānyābharaṇajālāni gātraśobhīnyalakṣayat	39
sukṛtau karṇaveṣṭau ca śvadamṣṭrau ca susamsthītau maṇividrumacitrāṇi hasteṣvābharaṇāni ca	40
śyāmāni cirayuktatvāttathā samsthānavanti ca tānyevaitāni manye'haṁ yāni rāmo'nvakīrtayat	41
tatra yānyavahīnāni tānyahaṁ nopalakṣaye yānyasyā nāvahīnāni tānīmāni na samśayaḥ	42
pītaṁ kanakapaṭṭābhāṁ srastaṁ tadvasanaṁ śubhaṁ uttariyaṁ nagāsaktaṁ tadā dr̥ṣṭaṁ plavaṅgamaīḥ	43
bhūṣaṇāni ca mukhyāni dr̥ṣṭāni dharaṇītale anayaivāpaviddhāni svanavanti mahānti ca	44
idaṁ ciragr̥hītatvādvāsanaṁ kliṣṭavattaram tathā hi nūnaṁ tadvarṇaṁ tathā śrīmadyathetarat	45
iyāṁ kanakavarṇāṅgī rāmasya mahiṣī priyā pranaṣṭāpi satī yasya manaso na praṇāśyati	46
iyāṁ sā yatkr̥te rāmaścaturbhiḥ paritapyate kāruṇyenāṅṣāmsyena śokena madanena ca	47
strī pranaṣṭeti kāruṇyādāśrītetyāṅṣāmsyataḥ patnī naṣṭeti śokena priyete madanena ca	48
asyā devyā yathā rūpamaṅgapratyaṅgasauṣṭhavam rāmasya ca yathārūpaṁ tasyeyamasitekṣaṇā	49
asyā devyā manastasmim̐stasya cāsyāṁ pratiṣṭhitam teneyaṁ sa ca dharmātmā muhūrtamapi jīvati	50
duṣkaraṁ kurute rāmo ya imāṁ mattakāśinīm sītāṁ vinā mahābāhurmuhūrtamapi jīvati	51
evaṁ sītāṁ tadā dr̥ṣṭvā hr̥ṣṭaḥ pavanasambhavaḥ jagāma manasā rāmaṁ praśāsaṁsa ca taṁ prabhum	52

|| iti sundara kāṇḍam sargam 13 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 14 ||

praśasya tu praśastavyām sītām tām haripuṅgavaḥ guṇābhirāmaṁ rāmaṁ ca punaścintāparo'bhavat	1
sa muhūrtamiva dhyātvā bāṣpaparyākulekṣaṇaḥ sītāmāśritya tejasvī hanumānvilalāpa ha	2
mānyā guruvinitasya lakṣmaṇasya gurupriyā yadi sītāpi duḥkhārtā kālo hi duratikramaḥ	3
rāmasya vyavasāyajñā lakṣmaṇasya ca dhīmataḥ nātyartham kṣubhyate devī gaṅgeva jaladāgame	4
tulyaśilavayovṛttām tulyābhijanalakṣaṇām rāghavo'rhati vaidehīm taṁ ceyamasitekṣaṇā	5
tām dṛṣtvā navahemābhām lokakāntāmiva śriyam jagāma manasā rāmaṁ vacanaṁ cedamabravīt	6
asyā hetorviśālākṣyā hato vālī mahābalaḥ rāvaṇapratimo vīrye kabandhaśca nipātitaḥ	7
virādhaśca hataḥ saṅkhye rākṣaso bhīmavikramaḥ vane rāmeṇa vikramya mahendreṇeva śambarahaḥ	8
caturdaśasahasrāṇi rakṣasām bhīmakarmaṇām nihatāni janasthāne śarairagniśikhopamaīḥ	9
kharaśca nihataḥ saṅkhye trīśirāśca nipātitaḥ dūṣaṇaśca mahātejā rāmeṇa viditātmanā	10
aiśvaryaṁ vānarāṇām ca durlabham vālipālitam asyā nimitte sugrīvaḥ prāptavāṁllokasatkṛtam	11
sāgaraśca mayā krāntaḥ śrīmānnadanadīpatiḥ asyā hetorviśālākṣyāḥ purī ceyam nirīkṣitā	12
yadi rāmaḥ samudrāntām medinīm parivartayet asyāḥ kṛte jagaccāpi yuktamityeva me matiḥ	13

rājyaṁ vā triṣu lokeṣu sītā vā janakātmajā trailokyarājyaṁ sakalaṁ sītāyā nāpnuyātkalām	14
īyaṁ sā dharmasīlasya maithilasya mahātmanaḥ sutā janakarājasya sītā bhartṛdṛḍhavrata	15
utthitā medinīm bhittvā kṣetre halamukhakaṣate padmareṇunibhaiḥ kīrṇā śubhaiḥ kedārapāmsubhiḥ	16
vikrāntasyāryasīlasya saṁyugeṣvanivartinaḥ snuṣā daśarathasyaiṣā jyeṣṭhā rājño yaśasvinī	17
dharmajñasya kṛtajñasya rāmasya viditātmanaḥ īyaṁ sā dayitā bhāryā rākṣasī vaśamāgatā	18
sarvānbhogānparityajya bhartṛsnehabalātkṛtā acintayitvā duḥkhāni praviṣṭā nirjanaṁ vanam	19
santuṣṭā phalamūlena bhartṛśuśrūṣaṇe ratā yā parām bhajate prītiṁ vane'pi bhavane yathā	20
seyaṁ kanakavarṇāṅgī nityaṁ susmitabhāṣiṇī sahate yātanāmetāmanarthānāmabhāṅinī	21
imām tu śīlasampannām draṣṭumicchati rāghavaḥ rāvaṇena pramathitām prapāmiva pipāsitaḥ	22
asyā nūnaṁ punarlābhādrāghavaḥ prītimeṣyati rājā rājyaparibhraṣṭaḥ punaḥ prāpyeva medinīm	23
kāmabhogaiḥ parityaktā hīnā bandhujanena ca dhārayatyātmano dehaṁ tatsamāgamakāṅkṣiṇī	24
naiṣā paśyati rākṣasyo nemānpuṣpaphaladrumān ekastahṛdayā nūnaṁ rāmamevānupaśyati	25
bhartā nāma paraṁ nāryā bhūṣaṇaṁ bhūṣaṇādapi eṣā hi rahitā tena śobhanārḥā na śobhate	26
duṣkaraṁ kurute rāmo hīno yadanayā prabhuḥ dhārayatyātmano dehaṁ na duḥkhenāvasīdati	27
imāmasitakeśāntām śatapatranibhekṣaṇām	

sukhārham duḥkhitām dṛṣṭvā mamāpi vyathitam manaḥ	28
kṣitikṣamā puṣkarasaṁnibhākṣī yā rakṣitā rāghavalakṣmaṇābhyām sā rākṣasībhīrvikṛtekṣaṇābhiḥ saṁrakṣyate samprati vṛkṣamūle	29
himahatanalinīva naṣṭaśobhā vyasanaparamparayā nipīḍyamānā sahacararahiteva cakravākī janakasutā kṛpaṇām daśām prapannā	30
asyā hi puṣpāvanatāgraśākhāḥ śokaṁ dṛḍham vai janayatyāśokāḥ himavyapāyena ca mandaraśmir abhyutthito naikasahasraraśmiḥ	31
ityevamarthaṁ kapiraṇvavekṣya sīteyamityeva niṣṭabuddhiḥ saṁśritya tasminniṣasāda vṛkṣe balī harīṇāmṛṣabhastarasvī	32

|| iti sundara kāṇḍam sargam 14 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 15 ||

tataḥ kumudaṣaṇḍābho nirmalaṁ nirmalaḥ svayam prajagāma nabhaścandro haṁso nīlamivodakam	1
sācivyamiva kurvansa prabhayā nirmalaprabhaḥ candramā raśmibhiḥ śitaiḥ siṣeve pavanātmajam	2
sa dadarśa tataḥ sītām pūrṇacandranibhānanām śokabhārairiva nyastām bhārairnavamivāmbhasi	3
didṛkṣamāṇo vaidehīm hanūmānmārutātmajaḥ sa dadarśāvidūrasthā rākṣasīrghoradarśanāḥ	4
ekākṣīmekakarṇām ca karṇaprāvaraṇām tathā akarṇām śaṅkukarṇām ca mastakocchvāsanāsikām	5

atikāyottamāṅgīm ca tanudīrghaśirodharām dhvastakeśīm tathākeśīm keśakambaladhāriṇīm	6
lambakarṇalalāṭām ca lambodarapayodharām lambauṣṭhīm cibukauṣṭhīm ca lambāsyām lambajānukām	7
hrasvām dīrghām ca kubjām ca vikaṭām vāmanām tathā karālām bhugnavastrām ca piṅgākṣīm vikṛtānanām	8
vikṛtāḥ piṅgalāḥ kālīḥ krodhanāḥ kalahapriyāḥ kālāyasamahāśūlakūṭamudgaradhāriṇīḥ	9
varāhamrgaśārdūlamahiṣājaśivā mukhāḥ gajoṣṭrahayapādāśca nikhātaśirasoparāḥ	10
ekahastaikapādāśca kharakarṇyaśvakarṇikāḥ gokarṇīrhastikarṇīśca harikarṇīstathāparāḥ	11
anāsā atināsāśca tiryannāsā vināsikāḥ gajasaṁnibhanāsāśca lalāṭocchvāsanāsikāḥ	12
hastipādā mahāpādā gopādāḥ pādacūlikāḥ atimātraśirogrīvā atimātrakucodarīḥ	13
atimātrāsya netrāśca dīrghajihvānakhāstathā ajāmukhīrhastimukhīrgomukhīḥ sūkarīmukhīḥ	14
hayoṣṭrakharavaktrāśca rākṣasīrghoradarśanāḥ śūlamudgarahastāśca krodhanāḥ kalahapriyāḥ	15
karālā dhūmrakeśīśca rakṣasīrvikṛtānanāḥ pibantiḥ satatām pānam sadā māmsasurāpriyāḥ	16
māmsaṣṇitadigdhāṅgīrmāmsaṣṇitabhojanāḥ tā dadarśa kapiśreṣṭho romaharṣaṇadarśanāḥ	17
skandhavantamupāsīnāḥ parivārya vanaspatim tasyādhasṭacca tām devīm rājaputrīmaninditām	18
lakṣayāmāsa lakṣmīvānhanūmāñjanakātmajām niṣprabhām śokasantaptām malasaṅkulamūrdhajām	19
kṣiṇapūnyām cyutām bhūmau tārām nipatitām iva	

cāritrya vyapadesādhyām bhartṛdarśanadurgatām	20
bhūṣaṇairuttamairhīnām bhartṛvātsalyabhūṣitām rākṣasādhipasaṁruddhām bandhubhiṣca vinākṛtām	21
viyūthām simhasaṁruddhām baddhām gajavadhūm iva candralekhām payodānte śāradābhrairivāvṛtām	22
kliṣṭarūpāmasaṁsparśādayuktāmiva vallakīm sītām bhartṛhite yuktāmayuktām rakṣasām vaśe	23
aśokavanikāmadhye śokasāgaramāplutām tābhiḥ parivṛtām tatra sagrahāmiva rohiṇīm	24
dadarśa hanumāndevīm latāmakusumām iva sā malena ca digdhāṅgī vapuṣā cāpyalāṅkṛtā	25
mṛṇālī paṅkadighdeva vibhāti ca na bhāti ca malinena tu vastreṇa parikliṣṭena bhāminīm	26
saṁvṛtām mṛgaśāvākṣīm dadarśa hanumāṅkapiḥ tām devīm dīnavadanāmadīnām bhartṛtejasā	27
rakṣitām svena śīlena sītāmasitalocanām tām dṛṣṭvā hanumānsītām mṛgaśāvanibhekṣaṇām	28
mṛgakanyāmiva trastām vīkṣamāṇām samantataḥ dahantīmiva niḥśvāsairvṛkṣānpallavadhāriṇaḥ	29
saṅghātamiva śokānām duḥkhasyormimivotthitām tām kṣāmām suvibhaktāṅgīm vinābharaṇasobhinīm	30
prahaṛṣamatulaṁ lebhe mārutiḥ prekṣya maithilīm harṣajāni ca so'śrūṇi tām dṛṣṭvā madīrekṣaṇām	31
mumoca hanumāṁstatra namaścakre ca rāghavam namaskṛtvā ca rāmāya lakṣmaṇāya ca vīryavān	32
sītādarśanasamhr̥ṣṭo hanūmānsamvṛto'bhavat	33

|| iti sundara kāṇḍam sargam 15 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 16 ||

tathā vipreṣamāṇasya vanam puṣpitaḥpādapam vicinvataśca vaidehīm kiṁ ciccheṣā niśābhavat	1
ṣaḍaṅgavedaviduṣām kratupravarayājīnām śuśrāva brahmaghoṣāmśca virātre brahmarakṣasām	2
atha maṅgalavāditraiḥ śabdaiḥ śrotramanoharaiḥ prābodhyata mahābāhurdaśagrīvo mahābalaḥ	3
vibudhya tu yathākālam rākṣasendraḥ pratāvapān srastamālyāmaradharo vaidehīm anvacintayat	4
bhṛśam niyuktastasyām ca madanena madotkaṭaḥ na sa tam rākṣasaḥ kāmam śasākātmani gūhitum	5
sa sarvābharaṇairyukto bibhracchriyamanuttamām tām nagairvividhairjuṣṭām sarvapuṣpaphalopagaiḥ	6
vṛtām puṣkariṇibhiśca nānāpuṣpopaśobhitām sadāmadaiśca vihaḡairvicitrām paramādbhutām	7
ihāmṛgaiśca vividhaiśvṛtām dṛṣṭimanoharaiḥ vīthiḥ sampreṣamāṇaśca maṅikāñcanatoraṇāḥ	8
nānāmṛgagaṇākīrṇām phalaiḥ prapatitairvṛtām aśokavanikāmeva prāviśatsantatadrūmām	9
aṅganāśatamātram tu tam vrajantamanuvrajat mahendramiva paulastyaṁ devagandharvayoṣitaḥ	10
dīpikāḥ kāñcaniḥ kāścijagṛhustatra yoṣitaḥ bālavayajanaḥastāśca tālavṛntāni cāparāḥ	11
kāñcanairapi bhṛṅgāirjahruḥ salilamagrataḥ maṅḍalāgrānasimścaiva gṛhyānyāḥ pṛṣṭhato yayuḥ	12
kā cidratnamayīm pātrīm pūrṇām pānasya bhāminī dakṣiṇā dakṣiṇenaiva tadā jagrāha pāṇinā	13

rājahamsapratikāśaṁ chatraṁ pūrṇaśaśiprabham sauvarṇadaṇḍamaparā gṛhītvā pṛṣṭhato yayau	14
nidrāmadaparitākṣyo rāvaṇasyottamastriyaḥ anujagmuḥ patiṁ vīraṁ ghaṇaṁ vidyullatā iva	15
tataḥ kāñcīninādaṁ ca nūpurāṇāṁ ca niḥsvanam śuśrāva paramastrīṇāṁ sa kapirmārutātmajaḥ	16
taṁ cāpratimakarmāṇamacintyabalapauruṣam dvāradeśamanuprāptaṁ dadarśa hanumānkapīḥ	17
dīpikābhiranekābhiḥ samantādavabhāsitam gandhatailāvasiktābhirdhriyamāṇābhiragrataḥ	18
kāmadarpamadairyuktaṁ jihmatāmrāyatekṣaṇam samakṣamiva kandarpamapavidha śarāsanam	19
mathitāmṛtaphenābhamarajo vastramuttamam salīlamanukarṣantaṁ vimuktaṁ saktamaṅgade	20
taṁ patraviṭape līnaḥ patrapuṣpaghanāvṛtaḥ samīpamupasañkrāntaṁ nidhyātumupacakrame	21
avekṣamāṇaśca tato dadarśa kapikuñjaraḥ rūpayauvanasampannā rāvaṇasya varastriyaḥ	22
tābhiḥ parivṛto rājā surūpābhirmahāyaśāḥ tanmṛgadvijasaṅghuṣṭaṁ praviṣṭaḥ pramadāvanam	23
kṣībo vicitrābharaṇaḥ śaṅkukarṇo mahābalaḥ tena viśravasaḥ putraḥ sa dṛṣṭo rākṣasādhipaḥ	24
vṛtaḥ paramanārībhistārābhiriva candramāḥ taṁ dadarśa mahātejāstejovantaṁ mahākapiḥ	25
rāvaṇo'yaṁ mahābhūrīti sañcintya vānaraḥ avapluto mahātejā hanūmānmārutātmajaḥ	26
sa tathāpyugratejāḥ sannirdhūtastasya tejasā patraguhyāntare sakto hanūmānsaṁvṛto'bhavat	27
sa tāmasitakeśāntāṁ suśroṇīm saṁhatastanīm	

didṛkṣurasitāpāṅgīmupāvartata rāvaṇaḥ | |

28 | |

| | iti sundara kāṇḍam sargam 16 | |

| | śrīmad vālmīki rāmāyaṇam | |

| | sundara kāṇḍam sargam 17 | |

tasminneva tataḥ kāle rājaputrī tvaninditā |

rūpayauvanasampannaṁ bhūṣaṇottamabhūṣitam | |

1 | |

tato dr̥ṣṭvaiva vaidehī rāvaṇaṁ rākṣasādhipam |

prāvepata varārohā pravāte kadalī yathā | |

2 | |

ūrubhyāmudaraṁ chādya bāhubhyām ca payodharau |

upaviṣṭā viśālākṣī rudantī varavarṇinī | |

3 | |

daśagrīvastu vaidehīm rakṣitām rākṣasīgaṇaiḥ |

dadarśa dinām duḥkhārtam nāvaṁ sannāmivārṇave | |

4 | |

asamvṛtāyāmāsīnām dharaṇyām samśītavratām |

chinnām prapatitām bhūmau śākhāmiva vanaspateḥ |

malamaṇḍanadigdhāṅgīm maṇḍanārhamamaṇḍitām | |

5 | |

samīpaṁ rājasīmhasya rāmasya viditātmanaḥ |

saṅkalpahayasamyuktairyāntīmiva manorathaiḥ | |

6 | |

śuśyantīm rudatīmekām dhyānaśokaparāyaṇām |

duḥkhasyāntamapaśyantīm rāmām rāmamanuvratām | |

7 | |

veṣṭamānām mathāviṣṭām pannagendravadhūm iva |

dhūpyamānām graheṇeva rohiṇīm dhūmaketunā | |

8 | |

vṛttaśīle kule jātāmācāravati dhārmike |

punaḥ saṁskāramāpannām jātāmiva ca duṣkule | |

9 | |

sannāmiva mahākīrtīm śraddhāmiva vimānitām |

prajñāmiva parikṣiṇāmāśām pratihatām iva | |

10 | |

āyatīmiva vidhvastāmājñām pratihatām iva |

dīptāmiva diśam kāle pūjāmapahṛtām iva | |

11 | |

padminīmiva vidhvastām hataśūrām camūm iva prabhāmiva tapodhvastāmupakṣiṇāmivāpagām	12
vedīmiva parāmrṣṭām śāntāmagnīśikhām iva paurṇamāsīmiva niśām rāhugrastendumaṇḍalām	13
utkrṣṭaparṇakamalām vitrāsitavihaṅgamām hastihastaparāmrṣṭāmākulām padminīm iva	14
patiśokāturām śuṣkām nadīm visrāvitām iva parayā mṛjayā hīnām kṛṣṇapakṣe niśām iva	15
sukumārīm sujātāṅgīm ratnagarbhagr̥hocitām tapyamānāmivoṣṇena mṛṇālimaciroddhṛtām	16
gr̥hītāmālitām stambhe yūthapena vinākṛtām niḥśvasantīm suduḥkhārtām gajarājavadhūm iva	17
ekayā dīrghayā veṇyā śobhamānāmayatnataḥ nīlayā nīradāpāye vanarājyā mahīm iva	18
upavāsena śokena dhyānena ca bhayena ca parikṣiṇām kṛṣām dīnāmalpāhārām tapodhanām	19
āyācamānām duḥkhārtām prāñjalīm devatām iva bhāvena raghumukhyasya daśagrīvaparābhavam	20
samīkṣamāṇām rudatīmaninditām supakṣmatāmṛyataśuklalocanām anuvratām rāmamatīva maithilīm pralobhayāmāsa vadhāya rāvaṇaḥ	21

|| iti sundara kāṇḍam sargam 17 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 18 ||

sa tām parivṛtām dīnām nirānandām tapasvinīm |
sākāraimadhurairvākyairnyadarśayata rāvaṇaḥ ||

mām dṛṣṭvā nāganāsorugūhamānā stanodaram |

adarśanamivātmānaṁ bhayānnetuṁ tvamicchasi	2
kāmāye tvāṁ viśālākṣi bahumanyasva mām priye sarvāṅgaguṇasampanne sarvalokamanohare	3
neha ke cinmanuṣyā vā rākṣasāḥ kāmarūpiṇaḥ vyapasarpatu te site bhayaṁ mattaḥ samutthitam	4
svadharme rakṣasām bhīru sarvathaiṣa na saṁśayaḥ gamaṇaṁ vā parastrīṇāṁ haraṇaṁ sampramathya vā	5
evaṁ caitadakāmām ca na tvāṁ sprakṣyāmi maithili kāmaṁ kāmāḥ śarīre me yathākāmaṁ pravartatām	6
devi neha bhayaṁ kāryaṁ mayi viśvasihi priye praṇayasva ca tattvena maivaṁ bhūḥ śokalālasā	7
ekaveṇī dharāśayyā dhyānaṁ malinamambaram asthāne'pyupavāsaśca naitānyaupayikāni te	8
vicitrāṇi ca mālyāni candanānyagarūṇi ca vividhāni ca vāsāṁsi divyānyābharaṇāni ca	9
mahārḥāṇi ca pānāni yānāni śayanāni ca gītaṁ nṛtaṁ ca vādyāṁ ca labha mām prāpya maithili	10
strīratnamasi maivaṁ bhūḥ kuru gātreṣu bhūṣaṇam mām prāpya tu kathaṁ hi syāstvamanarhā suvigrahe	11
idaṁ te cāruṣaṅjātaṁ yauvanaṁ vyativartate yadatītaṁ punarnaiti srotaḥ śīghramapām iva	12
tvāṁ kṛtvoparato manye rūpakartā sa viśvakṛt na hi rūpopamā tvanyā tavāsti śubhadarśane	13
tvāṁ samāsādya vaidehi rūpayauvanaśālinīm kaḥ pumānativarteta sākṣādapi pitāmahaḥ	14
yadyatpaśyāmi te gātraṁ śītāṁśusadrṣānane tasmimstasminpṛthuśroṇi cakṣurmama nibadhyate	15
bhava maithili bhāryā me mohameṇaṁ visarjaya bahvīnāmuttamastrīṇāṁ mamāgramahiṣi bhava	16

lokebhyo yāni ratnāni sampramathyāhṛtāni me tāni te bhīru sarvāni rājyaṁ caitadahaṁ ca te	17
vijitya pṛthivīm sarvām nānānagaramālinīm janakāya pradāsyāmi tava hetorvilāsini	18
neha paśyāmi loke'nyaṁ yo me pratibalo bhavet paśya me sumahadvīryamapratidvandvamāhave	19
asakṛtsaṁyuge bhagnā mayā vimṛditadhvajāḥ asāktāḥ pratyānikēṣu sthātum mama surāsuraḥ	20
iccha mām kriyatām adya pratikarma tavottamam saprabhānyavasajantām tavaṅge bhūṣaṇāni ca sādhu paśyāmi te rūpaṁ saṁyuktaṁ pratikarmaṇā	21
pratikarmābhisaṁyuktā dākṣiṇyena varānane bhūṅkṣva bhogānyathākāmaṁ piba bhīru ramaṣva ca yatheṣṭaṁ ca prayaccha tvaṁ pṛthivīm vā dhanāni ca	22
lalaṣva mayi visrabdhā dhṛṣṭamājñāpayasva ca matprabhāvāllalantyāśca lalantām bāndhavāstava	23
ṛddhiṁ mamānupaśya tvaṁ śriyaṁ bhadre yaśaś ca me kiṁ kariṣyasi rāmeṇa subhage cīravāsasā	24
nikṣiptavijayo rāmo gataśrīrvanagocaraḥ vratī sthaṇḍilāśāyī ca śāṅke jīvati vā na vā	25
na hi vaidehi rāmastvām draṣṭum vāpyupalapsyate puro balākairasitairmeghairjyotsnāmivāvṛtām	26
na cāpi mama hastāttvām prāptumarhati rāghavaḥ hiraṇyakaśipuḥ kīrtimindrahastagatām iva	27
cārusmite cārudati cārunetre vilāsini mano harasi me bhīru suparṇaḥ pannagaṁ yathā	28
kliṣṭakauśeyavasanām tanvīmapyanalāṅkṛtām tām dṛṣṭvā sveṣu dāreṣu ratim nopalabhāmyaham	29
antaḥpurānīvāsinyaḥ striyaḥ sarvaguṇānvitāḥ yāvāntyo mama sarvāsāmaiśvaryaṁ kuru jānaki	30

mama hyasitakeśānte trailokyaprarāḥ striyaḥ tāstvām paricariṣyanti śriyamapsaraso yathā	31
yāni vaiśravaṇe subhru ratnāni ca dhanāni ca tāni lokānśca suśroṇi mām ca bhuṅkṣva yathāsukham	32
na rāmastapasā devi na balena na vikramaiḥ na dhanena mayā tulyastejasā yaśasāpi vā	33
piba vihara ramasva bhuṅkṣva bhogān dhananicayaṁ pradiśāmi medinīm ca mayi lala lalane yathāsukhaṁ tvaṁ tvayi ca sametya lalantu bāndhavāste	34
kusumitatarujālasantatāni bhramarayutāni samudratīrajāni kanakavimalahārabhūṣitāngī vihara mayā saha bhīru kānanāni	35

|| iti sundara kāṇḍam sargam 18 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 19 ||

tasya tadvacanaṁ śrutvā sītā raudrasya rakṣasaḥ ārtā dīnasvarā dīnaṁ pratyuvāca śanairvacaḥ	1
duḥkhārtā rudatī sītā vepamānā tapasvinī cintayantī varārohā patimeva pativratā	2
ṭṭnamantarataḥ kṛtvā pratyuvāca śucismitā nivartaya mano mattaḥ svajane kriyatām manaḥ	3
na mām prārthayituṁ yuktastvaṁ siddhimiva pāpakṛt akāryaṁ na mayā kāryamekapatnyā vigarhitam kulaṁ samprāptayā puṇyaṁ kule mahati jātayā	4
evamuktavā tu vaidehī rāvaṇaṁ taṁ yaśasvinī rākṣasaṁ pṛṣṭhataḥ kṛtvā bhūyo vacanamabravīt	5
nāhamaupayikī bhāryā parabhāryā satī tava	

sādhu dharmamavekṣasva sādhu sādhuvrataṁ cara	6
yathā tava tathānyeṣāṁ rakṣyā dārā niśācara ātmānamupamāṁ kṛtvā sveṣu dāreṣu ramyatām	7
atuṣṭaṁ sveṣu dāreṣu capalaṁ calitendriyam nayanti nikṛtiprajñāṁ paradārāḥ parābhavam	8
iha santo na vā santi sato vā nānuvartase vaco mithyā praṇītātmā pathyamuktaṁ vicakṣaṇaiḥ	9
akṛtātmānamāsādyā rājānāmanaye ratam samṛddhāni vinaśyanti rāṣṭrāṇi nagarāṇi ca	10
tatheyaṁ tvāṁ samāsādyā laṅkā ratnaugha saṅkulā aparādhāttavaikasya nacirādvinaśiṣyati	11
svakṛtairhanyamānasya rāvaṇādīrghadarśinaḥ abhinandanti bhūtāni vināśe pāpakarmaṇaḥ	12
evaṁ tvāṁ pāpakarmāṇaṁ vakṣyanti nikṛtā janāḥ diṣṭyaitadvyaśanaṁ prāpto raudra ityeva harsitāḥ	13
śakyā lobhayitum nāhamaiśvaryaṇa dhanena vā ananyā rāghaveṇāhaṁ bhāskareṇa prabhā yathā	14
upadhāya bhujam tasya lokanāthasya satkṛtam kathaṁ nāmopadhāsyāmi bhujamanyasya kasya cit	15
ahamaupayikī bhāryā tasyaiva vasudhāpateḥ vratasnātasya viprasya vidyeva viditātmanaḥ	16
sādhu rāvaṇa rāmeṇa mām samānaya duḥkhitām vane vāśitayā sārddhaṁ kareṇveva gajādhipam	17
mitramaupayikaṁ kartum rāmaḥ sthānaṁ parīpsatā vadhaṁ cānicchatā ghoraṁ tvayāsau puruṣarṣabhaḥ	18
varjayedvajramutsṛṣṭaṁ varjayedantakaś ciram tvadvidhaṁ na tu saṅkruddho lokanāthaḥ sa rāghavaḥ	19
rāmasya dhanuṣaḥ śabdaṁ śrośyasi tvaṁ mahāsvanam śatakratuvisṛṣṭasya nirghoṣamaśaneriva	20

ihā śīghraṁ suparvāṇo jvalitāsyā ivoragāḥ iṣavo nipatiṣyanti rāmalakṣmaṇalakṣaṇāḥ	21
rakṣāṁsi parinighnantaḥ puryāmasyām samantataḥ asampātaṁ kariṣyanti patantaḥ kaṅkavāsasaḥ	22
rākṣasendramahāsarpaṅsa rāmagaruḍo mahān uddhariṣyati vegena vainateya ivoragān	23
apanēṣyati mām bhartā tvattaḥ śīghramarindamaḥ asurebhyaḥ śriyaṁ dīptām viṣṇustribhiriva kramaiḥ	24
janasthāne hatasthāne nihate rakṣasām bale aśaktena tvayā rakṣaḥ kṛtametadasādhu vai	25
āśramaṁ tu tayoh śūnyaṁ praviśya narasiṁhayoh gocaraṁ gatayorbhrātrorapanītā tvayādharma	26
na hi gandhamupāghrāya rāmalakṣmaṇayostvayā śakyaṁ sandarśane sthātum śunā śārdūlayoriva	27
tasya te vigrahe tābhyām yugagrahaṇamasthiram vṛtrasyevendrabāhubhyām bāhorekasya nigrahaḥ	28
kṣipraṁ tava sa nātho me rāmaḥ saumitriṇā saha toyamalpamivādityaḥ prāṇānādāsyate śaraiḥ	29
giriṁ kuberasya gato'thavālayaṁ sabhām gato vā varuṇasya rājñāḥ asaṁśayaṁ dāśaratherna mokṣyase mahādrumaḥ kālahato'śaneriva	30

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 19 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍaṁ sargam 20 ||

sītāyā vacanaṁ śrutvā parusaṁ rākṣasādhipaḥ pratyuvāca tataḥ sītām vipriyaṁ priyadarśanām	1
--	---

yathā yathā sāntvayitā vaśyaḥ strīṇām tathā tathā |

yathā yathā priyaṁ vaktā paribhūtaṣṭathā tathā	2
saṁniyacchati me krodhaṁ tvayi kāmaḥ samutthitaḥ dravato mārgamāsādyā hayāniva susārathiḥ	3
vāmaḥ kāmo manuṣyāṇāṁ yasminkila nibadhyate jane tasmīnstvanukrośaḥ snehaśca kila jāyate	4
etasmātkāraṇāna tāṁ ghatayāmi varānane vadhārhamavamānārham mithyāpravrajite ratām	5
paruṣāṇi hi vākyāni yāni yāni bravīṣi mām teṣu teṣu vadho yuktastava maithili dāruṇaḥ	6
evamuktva tu vaidehīm rāvaṇo rākṣasādhipaḥ krodhasaṁrambhasaṁyuktaḥ sītāmuttaramabravit	7
dvau māsau rakṣitavyau me yo'vadhiste mayā kṛtaḥ tataḥ śayanamāroha mama tvam varavarṇini	8
dvābhyāmūrdhvaṁ tu māsābhyām bhartāraṁ māmanicchatim mama tvām prātarāśārthamārabhante mahānase	9
tām tarjyamānām samprekṣya rākṣasendreṇa jānakīm devagandharvakanyāstā viṣedurvipulekṣaṇāḥ	10
oṣṭhaprakārairaparā netravaktraistathāparāḥ sītāmāśvāsāyāmāsustarjitām tena rakṣasā	11
tābhirāśvāsītā sītā rāvaṇam rākṣasādhipam uvācātmahitam vākyam vṛttaśauṇḍīryagarvitam	12
nūnam na te janaḥ kaścidasinniḥśreyase sthitaḥ nivārayati yo na tvām karmaṇo'smādvigarhitāt	13
mām hi dharmātmanaḥ patnīm śacīmiva śacīpateḥ tvadanyastriṣu lokeṣu prārthayenmanasāpi kaḥ	14
rākṣasādharma rāmasya bhāryāmamitatejasaḥ uktavānasi yatpāpaṁ kva gatastasya mokṣyase	15
yathā drptaśca mātaṅgaḥ śaśaś ca sahitaḥ vane tathā dviradavadrāmastvaṁ nīca śaśavatsmṛtaḥ	16

sa tvamikṣvākunāthaṁ vai kṣipanniha na lajjase cakṣuṣo viṣayaṁ tasya na tāvadupagacchasi	17
ime te nayane krūre virūpe kṛṣṇapiṅgale kṣītau na patite kasmānmāmanāryanirīkṣītaḥ	18
tasya dharmātmanaḥ patnīm snuṣām daśarathasya ca kathaṁ vyāharato mām te na jihvā pāpa śīryate	19
asandeśāttu rāmasya tapasaścānupālanāt na tvām kurmi daśagrīva bhasma bhasmārhatasā	20
nāpahartumahaṁ śakyā tasya rāmasya dhīmataḥ vidhistava vadhārthāya vihito nātra saṁśayaḥ	21
śūreṇa dhanadabhrātā balaiḥ samuditena ca apohya rāmaṁ kasmāddhi dāracāuryaṁ tvayā k rtam	22
sītāyā vacanaṁ śrutvā rāvaṇo rākṣasādhipaḥ vivṛtya nayane krūre jānakīmanvavaikṣata	23
nīlajīmūtasankāśo mahābhujāśirodharah simhasattvagatiḥ śrīmāndīptajihvogralocanaḥ	24
calāgramakuṭaḥ prāmśuścitraṁālyānulepanaḥ raktamālyāambaradharastaptāṅgadavibhūṣaṇaḥ	25
śroṇīsūtrena mahatā mekakena susaṁvṛtaḥ amṛtotpādanaddhena bhujāṅgeneva mandaraḥ	26
taruṇādityavarṇābhyām kuṇḍalābhyām vibhūṣītaḥ raktapallavapuspābhyāmasokābhyāmivācalaḥ	27
avekṣamāṇo vaidehīm kopasaṁraktalocanaḥ uvāca rāvaṇaḥ sītām bhujāṅga iva niḥśvasan	28
anayenābhisampannamarthahīnamanuvrate nāśayāmyahamadya tvām sūryaḥ sandhyāmivaujasā	29
ityuktvā maithilīm rājā rāvaṇaḥ śatrurāvaṇaḥ sandideśa tataḥ sarvā rākṣasīrghoradarśanāḥ	30
ekākṣīmekakarṇām ca karṇaprāvaraṇām tathā	

gokarṇīm hastikarṇīm ca lambakarṇīmakarṇīkām	31
hastipadya śvapadyau ca gopadīm pādacūlikām ekākṣīmekapādīm ca pṛthupādīmapādīkām	32
atimātraśirogrīvāmatimātrakucodarīm atimātrāsyānetrām ca dīrghajihvāmajihvikām anāsīkām siṁhamukhīm gomukhīm sūkarīmukhīm	33
yathā madvaśagā sītā kṣipraṁ bhavati jānakī tathā kuruta rākṣasyaḥ sarvāḥ kṣipraṁ sametya ca	34
pratilomānulomaiśca sāmādānādibhedanaiḥ āvartayata vaidehīm daṇḍasyodyamanena ca	35
iti pratisamādiśya rākṣasendraḥ punaḥ punaḥ kāmamanyuparītātmā jānakīm paryatarjayat	36
upagamyā tataḥ kṣipraṁ rākṣasī dhānyamālinī pariṣvajya daśagrīvamidaṁ vacanamabravīt	37
mayā kriḍa mahārājasītayā kim tavānyā akāmām kāmayānasya śarīramupatapyate icchantīm kāmayānasya prītirbhavati śobhanā	38
evamuktastu rākṣasyā samutkṣiptastato balī jvaladbhāskaravarṇābhaṁ praviveśa niveśanam	39
devagandharvakanyāśca nāgakanyāśca tāstataḥ parivārya daśagrīvaṁ viviśustadgrhottamam	40
sa maithilīm dharmaparāmavasthitām pravepamānām paribhartsya rāvaṇaḥ vihāya sītām madanena mohitaḥ svameva veśma praviveśa bhāsvaram	41

|| iti sundara kāṇḍam sargam 20 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 21 ||

ityuktvā maithilīm rājā rāvaṇaḥ śatrurāvaṇaḥ sandiśya ca tataḥ sarvā rākṣasīrnirjagāma ha	1
niṣkrānte rākṣasendre tu punarantaḥpuram gate rākṣasyo bhīmarūpāstāḥ sītām samabhidudruvuḥ	2
tataḥ sītāmupāgamyā rākṣasyaḥ krodhamūrchitāḥ param parusayā vācā vaidehīm idamabruvan	3
pulastyasya variṣṭhasya rāvaṇasya mahātmanaḥ daśagrīvasya bhāryātvaṁ sīte na bahu manyase	4
tatastvekajaṭā nāma rākṣasī vākyamabravīt āmantrya krodhatām rākṣī sītām karatalodarīm	5
prajāpatinām ṣaṇṇām tu caturtho yaḥ prajāpatiḥ mānaso brahmaṇaḥ putraḥ pulastya iti viśrutaḥ	6
pulastyasya tu tejasvī maharṣirmānasaḥ sutāḥ nāmnā sa viśravā nāma prajāpatisamaprabhaḥ	7
tasya putro viśālākṣi rāvaṇaḥ śatrurāvaṇaḥ tasya tvaṁ rākṣasendrasya bhāryā bhavitumarhasi mayoktaṁ cārusarvāṅgi vākyam kiṁ nānumanyase	8
tato harijaṭā nāma rākṣasī vākyamabravīt vivṛtya nayane kopānmārjārasadrṣekṣaṇā	9
yena devāstrayastriṁśaddevarājaśca nirjitaḥ tasya tvaṁ rākṣasendrasya bhāryā bhavitumarhasi	10
vīryotsiktasya sūryasya saṅgrāmeṣvanivartinaḥ balino vīryayuktasyā bhāryātvaṁ kiṁ na lapsyase	11
priyām bahumatām bhāryām tyaktvā rājā mahābalaḥ sarvāsām ca mahābhāgām tvāmupaiṣyati rāvaṇaḥ	12
samṛddham strīsaḥreṇa nānāratnopaśobhitam antaḥpuram samutsṛjya tvāmupaiṣyati rāvaṇaḥ	13
asakṛddevatā yuddhe nāgagandharvadānavāḥ nirjitāḥ samare yena sa te pārśvamupāgataḥ	14

tasya sarvasamṛddhasyā rāvaṇasya mahātmanaḥ kimarthaṁ rākṣasendrasya bhāryātvaṁ necchase'dhame	15
yasya sūryo na tapati bhīto yasya ca mārutaḥ na vāti smāyatāpāṅge kiṁ tvaṁ tasya na tiṣṭhasi	16
puṣpavṛṣṭim ca taravo mumucuryasya vai bhayāt śailāśca subhru pānīyaṁ jaladāś ca yadecchati	17
tasya nairṛtarājasya rājarājasya bhāmini kiṁ tvaṁ na kuruṣe buddhiṁ bhāryārthe rāvaṇasya hi	18
sādhu te tattvato devi kathitaṁ sādhu bhāmini gṛhāṇa susmite vākyamanyathā na bhaviṣyasi	19

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 21 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 22 ||

tataḥ sītāmupāgamyā rākṣasyo vikṛtānanāḥ paruṣaṁ paruṣā nārya ūcustā vākyamapriyam	1
kiṁ tvamantaḥpure sīte sarvabhūtamanohare mahārhaśayanopete na vāsamanumanyase	2
mānuṣī mānuṣasyaiva bhāryātvaṁ bahu manyase pratyāhara mano rāmāṇna tvaṁ jātu bhaviṣyasi	3
mānuṣī mānuṣaṁ taṁ tu rāmamicchasi śobhane rājyādbhraṣṭamasiddhārthaṁ viklavaṁ tamanindite	4
rākṣasīnām vacaḥ śrutvā sītā padmanibhekṣaṇā netrābhyāmaśrupūrṇābhyāmidaṁ vacanamabravīt	5
yadidaṁ lokavidviṣṭamudāharatha saṅgatāḥ naitanmanasi vākyam me kilbiṣaṁ pratitiṣṭhati	6
na mānuṣī rākṣasasya bhāryā bhavitumarhati kāmaṁ khādāta mām sarvā na kariṣyāmi vo vacaḥ dīno vā rājyahīno vā yo me bhartā sa me guruḥ	7

sītāyā vacanaṁ śrutvā rākṣasyaḥ krodhamūrchitāḥ bhartsayanti sma paruṣairvākyai rāvaṇacoditāḥ	8
avalīnaḥ sa nirvākyo hanumāñśīmśapādrume sītāṁ santarjayantistā rākṣasīraśṛṇotkapīḥ	9
tāmabhikramya saṁrabdhā vepamānāṁ samantataḥ bhṛśaṁ saṁlilihurdīptānpralambadaśanacchadān	10
ūcuśca paramakruddhāḥ pragṛhyāśu paraśvadhān neyamarhati bhartāraṁ rāvaṇaṁ rākṣasādhipam	11
sā bhartsyamānā bhīmābhī rākṣasībhirvarānanā sā bāṣpamapamārjanti śīmśapāṁ tāmupāgamat	12
tatastāṁ śīmśapāṁ sītā rākṣasībhiḥ samāvṛtā abhigamya viśālākṣī tasthau śokapariplutā	13
tām kṛśāṁ dīnavadanāṁ malināambaradhāriṇīm bhartsayāṁ cakrire bhīmā rākṣasyastāḥ samantataḥ	14
tatastāṁ vinatā nāma rākṣasī bhīmadarśanā abravītkupitākārā karālā nirṇatodarī	15
sīte paryāptametāvadbhartṛsneho nidarśitaḥ sarvatrātikṛtaṁ bhadre vyasanāyopakalpate	16
parituṣṭāsmi bhadrāṁ te mānuṣaste kṛto vidhiḥ mamāpi tu vacaḥ pathyaṁ bruvantyāḥ kuru maithili	17
rāvaṇaṁ bhaja bhartāraṁ bhartāraṁ sarvarakṣasām vikrāntāṁ rūpavantaṁ ca sureśamiva vāsavam	18
dakṣiṇaṁ tyāgaśīlaṁ ca sarvasya priyavādinam mānuṣaṁ kṛpaṇaṁ rāmaṁ tyaktvā rāvaṇamāśraya	19
divyāṅgarāgā vaidehi divyābharaṇabhūṣitā adya prabhṛti sarveśāṁ lokānāmīśvarī bhava agneḥ svāhā yathā devī śacīvendrasya śobhane	20
kiṁ te rāmeṇa vaidehi kṛpaṇena gatāyuṣā	21
etaduktaṁ ca me vākyāṁ yadi tvaṁ na kariṣyasi	

asminmuhūrte sarvāstvām bhakṣayiṣyāmahe vayam	22
anyā tu vikaṭā nāma lambamānapayodharā abravītkupitā sītām muṣṭimudyamya garjati	23
bahūnyapratirūpāni vacanāni sudurmate anukrośānṛdutvācca soḍhāni tava maithili na ca naḥ kuruṣe vākyaṁ hitaṁ kālapuraskṛtam	24
ānītāsi samudrasya pāramanyairdurāsadam rāvaṇāntaḥpuram̐ ghoram̐ praviṣṭā cāsi maithili	25
rāvaṇasya gṛhe rudhā asmābhistu surakṣitā na tvām śaktaḥ paritrātumapi sākṣātpurandaraḥ	26
kuruṣva hitavādinyā vacanaṁ mama maithili alamaśruprapātena tyaja śokamanarthakam	27
bhaja prītiṁ prahaṣam̐ ca tyajaitām nityadainyatām sīte rākṣasarājena saha krīḍa yathāsukham	28
jānāsi hi yathā bhīru strīṇām yauvanamadhruvam yāvanna te vyatikrāmettāvatsukhamavāpnuhi	29
udyānāni ca ramyāni parvatopavanāni ca saha rākṣasarājena cara tvam̐ madirekṣaṇe	30
strīsaḥsrāni te sapta vaśe sthāsyanti sundari rāvaṇam̐ bhaja bhartāram̐ bhartāram̐ sarvarakṣasām	31
utpāṭya vā te hṛdayam̐ bhakṣayiṣyāmi maithili yadi me vyāhṛtam̐ vākyaṁ na yathāvatkariṣyasi	32
tataścaṇḍodari nāma rākṣasi krūradarśanā bhrāmayaṁtī mahacchūlamidaṁ vacanamabravīt	33
imām hariṇalokākṣīm trāsotkampapayodharām rāvaṇena hṛtām̐ dṛṣtvā daurhṛdo me mahānabhūt	34
yakṛtṭplīhamathotṭiḍam̐ hṛdayam̐ ca sabandhanam antrānyapi tathā śīrṣam̐ khādeyamiti me matiḥ	35
tatastu praghasā nāma rākṣasi vākyaṁabravīt	

kaṅṭhamasyā nṛśamsāyāḥ pīḍayāmaḥ kimāsyate	36
nivedyatām tato rājñe mānuṣi sā mṛteti ha nātra kaścana sandehaḥ khādateti sa vakṣyati	37
tatastvajāmukhī nāma rākṣasī vākyamabravīt viśasyemām tataḥ sarvānsamānkuruta pīlukān	38
vibhajāma tataḥ sarvā vivādo me na rocate peyamāniyatām kṣipraṁ mālyam ca vividham bahu	39
tataḥ sūrpaṅakhā nāma rākṣasī vākyamabravīt ajāmukhā yaduktaṁ hi tadeva mama rocate	40
surā cāniyatām kṣipraṁ sarvaśokavināśinī mānuṣaṁ māṁsamāsādya nṛtyāmo'tha nikumbhilām	41
evam sambhartsyamānā sā sītā surasutopamā rākṣasibhiḥ sughorābhirdhairyamutsrjya roditi	42

|| iti sundara kāṇḍam sargam 22 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 23 ||

tathā tāsām vadantīnām paruṣaṁ dāruṇaṁ bahu rākṣasīnāmasaumyānām ruroda janakātmajā	1
evamuktā tu vaidehī rākṣasībhirmanasvinī uvāca paramatrastā bāṣpagadgadayā girā	2
na mānuṣi rākṣasasya bhāryā bhavitumarhati kāmaṁ khādeta mām sarvā na kariṣyāmi vo vacaḥ	3
sā rākṣasī madhyagatā sītā surasutopamā na śarma lebhe duḥkhārtā rāvaṇena ca tarjitā	4
vepate smādhikaṁ sītā viśantivāṅgamātmanaḥ vane yūthaparibhraṣṭā mṛgī kokairivārditā	5
sā tvaśokasya vipulām śākhāmālambya puṣpitām	

cintayāmāsa śokena bhartāraṁ bhagnamānasā	6
sā snāpayantī vipulau stanau netrajalasravaiḥ cintayantī na śokasya tadāntamadhigacchati	7
sā vepamānā patitā pravāte kadalī yathā rākṣasīnām bhayatrastā vivarṇavadanābhavat	8
tasyā sā dīrghavipulā vepantyāḥ sītayā tadā dadṛṣe kampinī veṇī vyālīva parisarpatī	9
sā niḥśvasantī duḥkhārtā śokopahatacetana ārtā vyasṛjadaśrūṇi maithilī vilalāpa ha	10
hā rāmeti ca duḥkhārtā punarhā lakṣmaṇeti ca hā śvaśru mama kausalye hā sumitrete bhāvinī	11
lokapravādaḥ satyo'yaṁ paṇḍitaiḥ samudāhṛtaḥ akāle durlabho mṛtyuḥ striyā vā puruṣasya vā	12
yatrāhamābhiḥ krūrābhī rākṣasībhirihārditā jīvāmi hīnā rāmeṇa muhūrtamapi duḥkhitā	13
eṣālpapuṇyā kṛpṇā vinaśiṣyāmyanāthavat samudramadhye nau pūrṇā vāyuvegairivāhatā	14
bhartāraṁ tamapaśyantī rākṣasīvaśamāgatā sīdāmi khalu śokena kūlām toyahataṁ yathā	15
taṁ padmadalapatrākṣaṁ simhavikrāntagāminam dhanyāḥ paśyanti me nātham kṛtajñaṁ priyavādinam	16
sarvathā tena hīnāyā rāmeṇa vīditātmanā tiṣkṇaṁ viṣamivāsvādyā durlabhaṁ mama jīvitam	17
kīdṛṣaṁ tu mayā pāpaṁ purā dehāntare kṛtam yenedaṁ prāpyate duḥkhaṁ mayā ghoraṁ sudāruṇam	18
jīvitam tyaktumicchāmi śokena mahatā vṛtā rākṣasībhiḥca rakṣantya rāmo nāsādyate mayā	19
dhigastu khalu mānuṣyaṁ dhigastu paravaśyatām na śakyaṁ yatparityaktumātmacchandena jīvitam	20

|| iti sundara kāṇḍam sargam 23 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 24 ||

prasaktāśrumukhītyevaṁ bruvantī janakātmajā adhomukhamukhī bālā vilaptumupacakrame	1
unmatteva pramatteva bhrāntacitteva śocatī upāvṛttā kiśorīva viveṣtantī mahītale	2
rāghavasyāpramattasya rakṣasā kāmarūpiṇā rāvaṇena pramathyāhamānītā krośati balāt	3
rākṣasī vaśamāpannā bhartyamānā sudāruṇam cintayantī suduḥkhārtā nāhaṁ jīvitumutsahe	4
na hi me jīvitenārtho naivārthairna ca bhūṣaṇaiḥ vasantya rākṣasī madhye vinā rāmaṁ mahāratham	5
dhiṁmāmanāryāmasatīm yāhaṁ tena vinā kṛtā muhūrtamapi rakṣāmi jīvitaṁ pāpajīvitā	6
kā ca me jīvite śraddhā sukhe vā taṁ priyaṁ vinā bhartāraṁ sāgarāntāyā vasudhāyāḥ priyaṁ vadam	7
bhidyatām bhakṣyatām vāpi śarīraṁ viśṛjāmyaham na cāpyaham ciraṁ duḥkhaṁ saheyaṁ priyavarjitā	8
caraṇenāpi savyena na sprśeyaṁ niśācaram rāvaṇaṁ kiṁ punarahaṁ kāmayeyaṁ vigarhitam	9
pratyākhyātāṁ na jānāti nātmānaṁ nātmanaḥ kulam yo nṛśaṁsa svabhāvena māṁ prārthayitumicchati	10
chinnā bhinnā vibhaktā vā dīpte vāgnau pradīpitā rāvaṇaṁ nopatiṣṭheyaṁ kiṁ pralāpeṇa vaś ciram	11
khyātaḥ prājñāḥ kṛtajñāśca sānukrośāśca rāghavaḥ sadvṛtto niranukrośaḥ śaṅke madbhāgyasaṅkṣayāt	12

rākṣasānām janasthāne sahasrāṇi caturdaśa yenaikena nirastāni sa mām kiṁ nābhipadyate	13
niruddhā rāvaṇenāhamalpavīryeṇa rakṣasā samarthaḥ khalu me bhartā rāvaṇam hantumāhave	14
virādho daṇḍakāraṇye yena rākṣasapuṅgavaḥ raṇe rāmeṇa nihataḥ sa mām kiṁ nābhipadyate	15
kāmaṁ madhye samudrasya laṅkeyaṁ duṣpradharṣaṇā na tu rāghavabāṇānām gatirodhī ha vidyate	16
kiṁ nu tatkāraṇam yena rāmo dṛḍhaparākramaḥ rakṣasāpahṛtām bhāryāmiṣṭām nābhyavapadyate	17
ihasthām mām na jānīte śaṅke lakṣmaṇapūrvajaḥ jānannapi hi tejasvī dharsaṇām marṣayiṣyati	18
hṛteti yo'dhigatvā mām rāghavāya nivedayet gṛdhrarājo'pi sa raṇe rāvaṇena nipātitaḥ	19
kṛtam karma mahattena mām tadābhyavapadyatā tiṣṭhatā rāvaṇadvandve vṛddhenāpi jaṭāyusā	20
yadi māmīha jānīyādvartamānām sa rāghavaḥ adya bāṇairabhikruddhaḥ kuryāḷlokamarākṣasām	21
vidhamecca purīm laṅkām śoṣayecca mahodadhim rāvaṇasya ca nīcasya kīrtim nāma ca nāśayet	22
tato nihatanathānām rākṣasīnām gṛhe gṛhe yathāhamevaṁ rudatī tathā bhūyo na saṁśayaḥ anviṣya rakṣasām laṅkām kuryādrāmaḥ salakṣmaṇaḥ	23
na hi tābhyām ripurdṛṣṭo muhūtamapi jīvati citā dhūmākulapathā gṛdhramaṇḍalasaṅkulā acireṇa tu laṅkeyaṁ śmaśānasadrṣī bhavet	24
acireṇaiva kālena prāpsyāmyeva manoratham duṣprasthāno'yamākhyāti sarveṣām vo viparyayaḥ	25
yādṛṣāni tu dṛśyante laṅkāyāmasubhāni tu acireṇaiva kālena bhaviṣyati hataprabhā	26

nūnaṁ laṅkā hate pāpe rāvaṇe rākṣasādhipe śoṣaṁ yāsyati durdharsā pramadā vidhavā yathā	27
puṣyotsavasamṛddhā ca naṣṭabhartrī sarākṣasā bhaviṣyati purī laṅkā naṣṭabhartrī yathāṅganā	28
nūnaṁ rākṣasakanyānāṁ rudantīnāṁ gr̥he gr̥he śroṣyāmi nacirādeva duḥkhārtānāṁ iha dhvanim	29
sāndhakārā hatadyotā hatarākṣasapuṅgavā bhaviṣyati purī laṅkā nirdagdā rāmasāyakaiḥ	30
yadi nāma sa śūro mām rāmo raktāntalocanaḥ jāniyādvartamānām hi rāvaṇasya niveśane	31
anena tu nṛṣaṁsena rāvaṇenādhamena me samayo yastu nirdiṣṭastasya kālo'yamāgataḥ	32
akāryaṁ ye na jānanti nairṛtāḥ pāpakāriṇaḥ adharmāttu mahotpāto bhaviṣyati hi sāmpratam	33
naite dharmaṁ vijānanti rākṣasāḥ piṣitāśanāḥ dhruvaṁ mām prātarāśārthe rākṣasaḥ kalpayiṣyati	34
sāhaṁ kathaṁ kariṣyāmi taṁ vinā priyadarśanam rāmaṁ raktāntanayanamapaśyantī suduḥkhitā	35
yadi kaścitpradātā me viṣasyādya bhavediha kṣipraṁ vaivasvataṁ devaṁ paśyeyaṁ patinā vinā	36
nājānājjīvatīm rāmaḥ sa mām lakṣmaṇapūrvajaḥ jānantaḥ tau na kuryātām norvyām hi mama mārgaṇam	37
nūnaṁ mamaiva śokena sa viro lakṣmaṇāgrajaḥ devalokamito yātastyaktvā dehaṁ mahītale	38
dhanyā devāḥ sagandharvāḥ siddhāśca paramarṣayaḥ mama paśyanti ye nāthaṁ rāmaṁ rājīvalocanam	39
atha vā na hi tasyārthe dharmakāmasya dhīmataḥ mayā rāmasya rājarṣerbhāryayā paramātmanaḥ	40
dr̥ṣyamāne bhavetprītaḥ sauhṛdam nāstyapaśyataḥ	

nāsayanti kṛtaghrāstu na rāmo nāsayiṣyati	41
kiṁ nu me na guṇāḥ ke citkiṁ vā bhāgya kṣayo hi me yāham sītā varārheṇa hīnā rāmeṇa bhāminī	42
śreyo me jīvitānmartuṁ vihīnā yā mahātmanā rāmādakliṣṭacāritrācchūrācchatrunibarhaṇāt	43
atha vā nyastaśastrau tau vane mūlaphalāśanau bhrātarau hi nara śreṣṭhau carantau vanagocarau	44
atha vā rākṣasendreṇa rāvaṇena durātmanā chadmanā ghātītau śūrau bhrātarau rāmalakṣmaṇau	45
sāhamevaṅgate kāle martumicchāmi sarvathā na ca me vihito mṛtyurasminduḥkhe'pi vartati	46
dhanyāḥ khalu mahātmāno munayaḥ satyasaṁmatāḥ jitātmāno mahābhāgā yeṣāṁ na staḥ priyāpriye	47
priyāna sambhavedduḥkhamapriyādadhikāṁ bhayam tābhyāṁ hi ye viyujyante namasteṣāṁ mahātmanāṁ	48
sāhaṁ tyaktā priyeṇa rāmeṇa viditātmanā prāṇāṁstyakṣyāmi pāpasya rāvaṇasya gatā vaśam	49

|| iti sundara kāṇḍam sargam 24 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 25 ||

ityuktāḥ sītayā ghorāṁ rākṣasyaḥ krodhamūrchitāḥ kāścijjagmustadākhyātum rāvaṇasya tarasvinaḥ	1
tataḥ sītāmupāgamyā rākṣasyo ghoradarśanāḥ punaḥ parūṣamekārthamanarthhārthamathābruvan	2
hantedānīm tavānārye site pāpaviniścaye rākṣasyo bhakṣayiṣyanti māṁsametadyathāsukham	3
sītām tābhiranāryābhirdṛṣṭvā santarjitām tadā	

rākṣasī trijaṭāvṛddhā śayānā vākyamabravīt	4
ātmānaṁ khādatānāryā na sītāṁ bhakṣayiṣyatha janakasya sutāmiṣṭāṁ snuṣāṁ daśarathasya ca	5
svapno hyadya mayā dṛṣṭo dāruṇo romaharṣaṇaḥ rākṣasānāmbhāvāya bharturasyā bhavāya ca	6
evamuktāstrijaṭayā rākṣasyaḥ krodhamūrchitāḥ sarvā evābruvanbhītāstrijaṭāṁ tāmidaṁ vacaḥ	7
kathayasva tvayā dṛṣṭaḥ svapne'yaṁ kīdṛśo niśi	8
tāsāṁ śrutvā tu vacanaṁ rākṣasīnāṁ mukhodgatam uvāca vacanaṁ kāle trijaṭāsvapnasamśritam	9
gajadantamayīm divyām śibikāmantarikṣagām yuktām vājisaḥsreṇa svayamāsthāya rāghavaḥ	10
svapne cādya mayā dṛṣṭā sītā śuklāambarāvṛtā sāgareṇa parikṣiptāṁ śvetaparvatamāsthītā rāmeṇa saṅgatā sītā bhāskareṇa prabhā yathā	11
rāghavaśca mayā dṛṣṭaścaturdantaṁ mahāgajam ārūḍhaḥ śailasaṅkāśaṁ cacāra sahalakṣmaṇaḥ	12
tatastau naraśārdūlau dīpyamānau svatejasā śuklamālyāambaradharau jānakīm paryupasthitau	13
tatastasya nagasyāgre ākāśasthasya dantinaḥ bhartrā pariḡhītasya jānakī skandhamāśritā	14
bharturaṅkātsamutpatya tataḥ kamalalocanā candrasūryau mayā dṛṣṭā pāṇibhyām parimārjatī	15
tatastābhyām kumārābhyāmāsthitaḥ sa gajottamaḥ sītayā ca viśālākṣyā laṅkāyā upari sthitaḥ	16
pāṇḍurarṣabhayuktena rathenāṣṭayujā svayam śuklamālyāambaradharo lakṣmaṇena samāgataḥ lakṣmaṇena saha bhrātrā sītayā saha bhāryayā	17
vimānātpuṣpakādadya rāvaṇaḥ patito bhuvi	

kr̥ṣyapāṇaḥ striyā dr̥ṣṭo muṇḍaḥ kr̥ṣṇāmbaraḥ punaḥ	18
rathena kharayuktena raktamālyānulepanaḥ prayāto dakṣiṇāmāśām praviṣṭaḥ kardamaḥ hradam	19
kaṇṭhe baddhvā daśagrīvaḥ pramadā raktavāsini kāli kardamaliptāṅgī diśam yāmyām prakarṣati	20
varāheṇa daśagrīvaḥ śimśumāreṇa cendrajit uṣṭreṇa kumbhakarnaśca prayāto dakṣiṇām diśam	21
samājaśca mahānvṛtto gītavāditraniḥsvanaḥ pibatām raktamālyānām rakṣasām raktavāsasām	22
laṅkā ceyam purī ramyā savājirathasaṅkulā sāgare patitā dr̥ṣṭā bhagnagopuratoraṇā	23
pīṭva tailam pranṛttāśca prahasantyo mahāsvanāḥ laṅkāyām bhasmarūkṣāyām sarvā rākṣasayoṣitaḥ	24
kumbhakarṇādayaśceme sarve rākṣasapuṅgavāḥ raktaḥ nivasanaḥ gr̥hya praviṣṭā gomayahrade	25
apagacchata naśyadhvaḥ sītāmāpnoti rāghavaḥ ghātayetparamāmarṣi sarvaiḥ sārḍham hi rākṣasaiḥ	26
priyām bahumatām bhāryām vanavāsamanuvratām bhartsitām tarjitām vāpi nānumaṁsyati rāghavaḥ	27
tadalam krūravākyairvaḥ sāntvamevābhidhīyatām abhiyācāma vaidehīm etaddhi mama rocate	28
yasyā hyevaḥ vidhaḥ svapno duḥkhitāyāḥ pradṛśyate sā duḥkhairbahubhirmuktā priyam prāpnotyanuttamam	29
bhartsitāmapi yācadhvaḥ rākṣasyaḥ kim vivakṣayā rāghavāddhi bhayam ghoram rākṣasānām upasthitam	30
praṇipāta prasannā hi maithilī janakātmaajā alameśā paritrātuḥ rākṣasyo mahato bhayāt	31
api cāsya viśālākṣyā na kim cidupalakṣaye viruddhamapi cāṅgeṣu susūkṣmamapi lakṣmaṇam	32

chāyā vaiguṇya mātraṁ tu śaṅke duḥkhamupasthitam aduḥkhārḥāmimāṁ devīm vaihāyasamupasthitām	33
arthasiddhim tu vaidehyāḥ paśyāmyahamupasthitām rākṣasendravināśaṁ ca vijayaṁ rāghavasya ca	34
nimittabhūtametattu śrotumasyā mahatpriyam dṛśyate ca sphuraccakṣuḥ padmapatramivāyatam	35
iṣacca hr̥ṣito vāsyā dakṣiṇāyā hyadakṣiṇaḥ akasmādeva vaidehyā bāhurekaḥ prakampate	36
kareṇuhastapratimaḥ savyaścoruranuttamaḥ vepansūcayatīvāsyā rāghavaṁ purataḥ sthitam	37
pakṣī ca śākhā nilayaṁ praviṣṭaḥ punaḥ punaścottamasāntvavādī sukhāgatāṁ vācamudīrayāṇaḥ punaḥ punaścodayatīva hr̥ṣṭaḥ	38

|| iti sundara kāṇḍam sargam 25 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 26 ||

sā rākṣasendrasya vaco niśamya tadrāvaṇasyāpriyamapriyārtā sītā vitatrāsa yathā vanānte siṁhābhīpannā gajarājakanyā	1
sā rākṣasī madhyagatā ca bhīrur vāgbhirbhṛśaṁ rāvaṇatarjitā ca kāntāramadhye vijane viṣṭā bāleva kanyā vilalāpa sītā	2
satyaṁ batedaṁ pravadanti loke nākālamṛtyurbhavatīti santaḥ yatrāhamevaṁ paribhartsyamānā jīvāmi kiṁ citkṣaṇamapyapuṇyā	3
sukhādvihīnaṁ bahuduḥkhapūrṇam	

idaṁ tu nūnaṁ hṛdayaṁ sthiraṁ me vidīryate yanna sahasradhādyā vajrāhataṁ śṛṅgamivācalasya	4
naivāsti nūnaṁ mama doṣamatra vadhyāhamasyāpriyadarśanasya bhāvaṁ na cāsyāhamanupradātum alaṁ dvijo mantramivādvijāya	5
nūnaṁ mamāṅgānyacirādanāryaḥ śastraiḥ śitaiśchetsyati rākṣasendraḥ tasminnanāgacchati lokanāthe garbhasthajantoriva śalyakṛntaḥ	6
duḥkhaṁ batedaṁ mama duḥkhitāyā māsau cirāyābhigamiṣyato dvau baddhasya vadhyasya yathā niśānte rājāparādhādiva taskarasya	7
hā rāma hā lakṣmaṇa hā sumitre hā rāma mātāḥ saha me jananyā eṣā vipadyāmyahamalpabhāgyā mahārṇave nauriva mūḍha vātā	8
tarasvinau dhārayatā mṛgasya sattvena rūpaṁ manujendraputrau nūnaṁ viśastau mama kāraṇāttau siṁharṣabhau dvāviva vaidyutena	9
nūnaṁ sa kālo mṛgarūpadhāri māmalpabhāgyām lulubhe tadānīm yatrāryaputraṁ visasarja mūḍhā rāmānujaṁ lakṣmaṇapūrvakaṁ ca	10
hā rāma satyavrata dīrghavāho hā pūrṇacandrapratimānavaktra hā jīvalokasya hitaḥ priyaś ca vadhyām na māṁ vetsi hi rākṣasānām	11
ananyadevatvamiyaṁ kṣamā ca bhūmau ca śayyā niyamaś ca dharme pativratātvaṁ viphalāṁ mamedāṁ kṛtaṁ kṛtaghneṣviva mānuṣāṇām	12

mogho hi dharmāscarito mamāyaṁ tathāikapatnītvamidam nīrartham yā tvāṁ na paśyāmi kṛṣā vivarṇā hīnā tvayā saṅgamane nīrāśā	13
piturnirdeśam niyameṇa kṛtvā vanānnivṛttaścaritavratāś ca strībhīstu manye vipulekṣaṇābhīḥ saṁramśyase vītabhayaḥ kṛtārthaḥ	14
ahaṁ tu rāma tvayi jātakāmā ciraṁ vināśāya nibaddhabhāvā mogham caritvātha tapovratam ca tyakṣyāmi dhigjīvitamalpabhāgyā	15
sā jīvitam kṣīpramaḥam tyajeyam viṣeṇa śastreṇa śitena vāpi viṣasya dātā na tu me'sti kaś cic chāstrasya vā veśmani rākṣasasya	16
śokābhitaptā bahudhā vicintya sītātha veṇyudgrathanam gṛhītvā udbādya veṇyudgrathanena śīghram ahaṁ gamiṣyāmi yamasya mūlam	17
itīva sītā bahudhā vilāpya sarvātmanā rāmamanusmarantī pravepamānā pariśuṣkavaktrā nagottamaṁ puṣpitaṁāsasāda	18
upasthitā sā mṛdursarvagātrī śākhām gṛhītvātha nagasya tasya tasyāstu rāmam pravīcintayantya rāmānujam svaṁ ca kulam śubhāṅgyāḥ	19
śokānimittāni tadā bahūni dhairyārjitāni pravārāṇi loke prādurnimittāni tadā babhūvuḥ purāpi siddhānyupalakṣitāni	20

|| iti sundara kāṇḍam sargam 26 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 27 ||

tathāgatām tām vyathitāmaninditām vyapetaharṣām paridinamānasām śubhām nimittāni śubhāni bhejire naram śriyā juṣṭamivopajivinaḥ	1
tasyāḥ śubham vāmamarālapakṣma rājivṛtam kṛṣṇaviśālaśuklam prāspandataikam nayanam sukeśyā mīnāhatam padmamivābhitāmram	2
bhujaśca cārvañcitapīnavṛttaḥ parārdhya kālāgurucandanārhaḥ anuttamenādhyuṣitaḥ priyeṇa cireṇa vāmaḥ samavepatāśu	3
gajendrahastapratimaśca pīnas tayordvayoḥ saṁhatayoḥ sujātaḥ praspandamānaḥ punarūrurasyā rāmaṁ purastātsthitamācacakṣe	4
śubham punarhemasamānavarṇam īśadrajodhvastamivāmalākṣyāḥ vāsaḥ sthitāyāḥ śikharāgradantyāḥ kim citparisraṁsata cārugātryāḥ	5
etairnimittairaparaiśca subhrūḥ sambodhitā prāgapi sādhusiddhaiḥ vātātapaklāntamiva pranaṣṭam varṣeṇa bījam pratisaṅjaharṣa	6
tasyāḥ punarbimbaphalopamauṣṭham svakṣibhrukeśāntamarālapakṣma vaktram babhāse sitaśukladamṣtram rāhormukhāccandra iva pramuktaḥ	7
sā vītaśokā vyapanītatandri śāntajvarā harṣavibuddhasattvā aśobhatāryā vadanena śukle śītānsunā rātririvoditena	8

|| iti sundara kāṇḍam sargam 27 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 28 ||

hanumānapi vikrāntaḥ sarvaṁ śuśrāva tattvataḥ sītāyāstrijaṭāyāśca rākṣasīnām ca tarjanam	1
avekṣamāṇastām devīm devatām iva nandane tato bahuvīdhām cintām cintayāmāsa vānaraḥ	2
yām kapīnām sahasrāṇi subahūnyayutāni ca dikṣu sarvāsu mārgante seyamāsādītā mayā	3
cāreṇa tu suyuktena śatroḥ śaktimavekṣitā gūḍhena caratā tāvadavekṣitamidaṁ mayā	4
rākṣasānām viśeṣāśca purī ceyamavekṣitā rākṣasādhipaterasya prabhāvo rāvaṇasya ca	5
yuktaṁ tasyāprameyasya sarvasattvadayāvataḥ samāśvāsayitum bhāryām patidarśanakāṅkṣiṁ	6
ahamāśvāsayāmyenām pūrṇacandranibhānanām adṛṣṭaduḥkhām duḥkhasya na hyantamadhigacchatim	7
yadi hyahamimām devīm śokopahatacetanām anāśvāsya gamiṣyāmi doṣavadgamaṁ bhavet	8
gate hi mayi tatreyam rājaputrī yaśasvinī paritrānamavindantī jānakī jīvitam tyajet	9
mayā ca sa mahābāhuḥ pūrṇacandranibhānanaḥ samāśvāsayitum nyāyyaḥ sītādarśanalālasaḥ	10
niśācarīnām pratyakṣamakṣamaṁ cābhibhāṣaṇam katham nu khalu kartavyamidaṁ kṛcchra gato hyaham	11
anena rātrīśeṣeṇa yadi nāśvāsyaṭe mayā sarvathā nāsti sandehaḥ parityakṣyati jīvitam	12

rāmaśca yadi p̄rcchenmām kiṁ mām sītābravīdvacaḥ kimahaṁ taṁ pratibrūyāmasambhāṣya sumadhyamām	13
sītāsandeśarahitaṁ māmitastvarayā gatam nirdahedapi kākutsthaḥ kruddhastīvreṇa cakṣuṣā	14
yadi cedyojayiṣyāmi bhartāraṁ rāmakāraṇāt vyarthamāgamaṇaṁ tasya sasainyasya bhaviṣyati	15
antaraṁ tvahamāsādyā rākṣasīnāmiha sthitaḥ śanairāśvāsayiṣyāmi santāpabahulāmimām	16
ahaṁ hyatitanuścaiva vanaraśca viśeṣataḥ vācaṁ codāhariṣyāmi mānuṣīmiha saṁskṛtām	17
yadi vācaṁ pradāsyāmi dvijātiriva saṁskṛtām rāvaṇaṁ manyamānā mām sītā bhītā bhaviṣyati	18
avaśyameva vaktavyaṁ mānuṣaṁ vākyamarthavat mayā sāntvayituṁ śakyā nānyatheyamaninditā	19
seyamālokya me rūpaṁ jānakī bhāṣitaṁ tathā rakṣobhistrāsītā pūrvam bhūyastrāsaṁ gamiṣyati	20
tato jātaparitrāsā śabdaṁ kuryānmanasvinī jānamānā viśālākṣī rāvaṇaṁ kāmarūpiṇam	21
sītayā ca kṛte śabde sahasā rākṣasīgaṇaḥ nānāpraharaṇo ghoraḥ sameyādantakopamaḥ	22
tato mām samparikṣīpya sarvato vikṛtānanāḥ vadhe ca grahaṇe caiva kuryuryatnaṁ yathābalam	23
taṁ mām śākhāḥ praśākhāśca skandhāmścottamaśākhinām dṛṣṭvā viparidhāvantaṁ bhaveyurbhayaśaṅkitāḥ	24
mama rūpaṁ ca samprekṣya vanaṁ vicarato mahat rākṣasyo bhayavitrastā bhaveyurvikṛtānanāḥ	25
tataḥ kuryuḥ samāhvānaṁ rākṣasyo rakṣasām api rākṣasendraniyuktānām rākṣasendraniveśane	26
te śūlaśaranistrimśa vividhāyudhapāṇayaḥ	

āpateyurvimarde'sminvegenodvignakāriṇaḥ	27
saṅkruddhastatu parito vidhamanrakṣasām balam śaknuyam na tu samprāptum param pārām mahodadheḥ	28
mām vā grhṇīyurāplutya bahavaḥ śighrakāriṇaḥ syādiyam cāgrhītārthā mama ca grahaṇam bhavet	29
himsābhirucayo himsyurimām vā janakātmajām vipannam syāttataḥ kāryam rāmasugrīvayoridam	30
uddeśe naṣtamārge'sminrākṣasaiḥ parivārite sāgaraṇa parikṣipte gupte vasati jānakī	31
viśaste vā grhīte vā rakṣobhirmayi samyuge nānyam paśyāmi rāmasya sahāyam kāryasādhane	32
vimṛśamśca na paśyāmi yo hate mayi vānaraḥ śatayojanavistīrṇam laṅghayeta mahodadhim	33
kāmam hantum samartho'smi sahasrāṅyapi rakṣasām na tu śakṣyāmi samprāptum param pārām mahodadheḥ	34
asatyāni ca yuddhāni samśayo me na rocate kaśca niḥsamśayam kāryam kuryātprājñāḥ sasamśayam	35
eṣa doṣo mahānhi syānmama sītābhibhāṣaṇe prāṇatyāgaśca vaidehyā bhavedanabhibhāṣaṇe	36
bhūtāścārthā vinaśyanti deśakālavirodhitāḥ viklavam dūtamaśadya tamaḥ sūryodaye yathā	37
arthānarthāntare buddhirniścitāpi na śobhate ghātayanti hi kāryāni dūtāḥ paṇḍitamāninaḥ	38
na vinaśyetkatham kāryam vaiklavyam na katham bhavet laṅghanam ca samudrasya katham nu na vṛthā bhavet	39
katham nu khalu vākyaṁ me śṛṇuyānnodvijeta ca iti sañcintya hanumānścakāra matimānmatim	40
rāmamakliṣṭakarmāṇam svabandhumanukīrtayan naināmudvejyaṣyāmi tadbandhugatamānasām	41

ikṣvākūṇām varīṣṭhasya rāmasya vīditātmanaḥ |
śubhāni dharmayuktāni vacanāni samarpayan || 42 ||

śrāvayīṣyāmi sarvāṇi madhurām prabruvangiram |
śraddhāsyati yathā hīyaṁ tathā sarvaṁ samādadhe || 43 ||

iti sa bahuvīdhaṁ mahānubhāvo
jagatipateḥ pramadāmavekṣamāṇaḥ |
madhuramavitathaṁ jagāda vākyaṁ
drumaviṭapāntaramāsthito hanūmān || 44 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 28 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 29 ||

evaṁ bahuvīdhām cintām cintayitva mahākapiḥ |
saṁśrave madhuraṁ vākyaṁ vaidehyā vyājahāra ha || 1 ||

rājā daśaratho nāma rathakuñjaravājinām |
puṇyaśīlo mahākīrtirjurāsīnmahāyaśāḥ |
cakravartikule jātaḥ purandarasamo bale || 2 ||

ahiṁsāratirakṣudro gṛṇī satyaparākramaḥ |
mukhyaścekṣvākuvamśasya lakṣmīvāṁllakṣmivardhanaḥ || 3 ||

pārthivavyaṅjanairyuktaḥ pṛthuśrīḥ pārthivarṣabhaḥ |
pṛthivyām caturantayām vīsrutaḥ sukhadaḥ sukhī || 4 ||

tasya putraḥ priyo jyeṣṭhastārādhipanibhānanaḥ |
rāmo nāma vīśeṣajñāḥ śreṣṭhaḥ sarvadhanuṣmatām || 5 ||

rakṣitā svasya vṛttasya svajanasyāpi rakṣitā |
rakṣitā jīvalokasya dharmasya ca parantapaḥ || 6 ||

tasya satyābhisandhasya vṛddhasya vacanātpituḥ |
sabhāryaḥ saha ca bhrātrā vīraḥ pravrajīto vanam || 7 ||

tena tatra mahāraṇye mṛgayām paridhāvātā |
janasthānavadhaṁ śrutvā hatau ca kharadūṣaṇau |
tatastavamarṣāpahṛtā jānakī rāvaṇena tu || 8 ||

yathārūpām yathāvarṇām yathālakṣmīm viniścitām aśrauṣām rāghavasyāham seyamāsādītā mayā	9
virarāmaivamuktvāsau vācam vānarapuṅgavaḥ jānakī cāpi tacchrutvā vismayam paramam gatā	10
tataḥ sā vakrakeśāntā sukeśi keśasaṁvṛtam unnamya vadanam bhīruḥ śimśapāvṛkṣamaikṣata	11
sā tiryagūrdhvaṁ ca tathāpyadhastān nirīkṣamāṇā tamacintya buddhim dadarśa piṅgādhipateramātyam vātātmajam sūryamivodayastham	12
iti sundara kāṇḍam sargam 29	

| | **śrīmad vālmīki rāmāyaṇam** | |
| | **sundara kāṇḍam sargam 30** | |

tataḥ śākhāntare līnam dṛṣṭvā calitamānasā sā dadarśa kapim tatra praśritam priyavādinam	1
sā tu dṛṣṭvā hariśreṣṭham vinītavadupasthitam maithilī cintayāmāsa svapno'yamiti bhāminī	2
sā tam samīkṣyaiva bhṛśam visamjñā gatāsukalpeva babhūva sītā cireṇa samjñām pratilabhya caiva vicintayāmāsa viśālanetrā	3
svapno mayāyam vikṛto'dya dṛṣṭaḥ śākhāmrgaḥ śāstragaṇairniśiddhaḥ svastyastu rāmāya salakṣmaṇāya tathā piturme janakasya rājñāḥ	4
svapno'pi nāyam na hi me'sti nidrā śokena duḥkhena ca piḍitāyāḥ sukham hi me nāsti yato'smi hīnā tenendupūrṇapratimānanena	5
aham hi tasyādya mano bhavena sampiḍitā tadgatasarvabhāvā	

vicintayantī satataṁ tameva tathaiva paśyāmi tathā śṛṇomi	6
manorathaḥ syāditi cintayāmi tathāpi buddhyā ca vitarkayāmi kiṁ kāraṇaṁ tasya hi nāsti rūpaṁ suvyaktarūpaśca vadatyayaṁ mām	7
namo'stu vācaspataye savajriṇe svayambhuve caiva hutāśanāya anena coktaṁ yadidaṁ mamāgrato vanaukasā tacca tathāstu nānyathā	8

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 30 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 31 ||

tāmabravīnmahātejā hanūmānmārutātmajaḥ śirasyaṅjalimādhāya sitāṁ madhurayā girā	1
kā nu padmapalāśākṣī kliṣṭakauśeyavāsini drumasya śākhāmālambya tiṣṭhasi tvamaninditā	2
kimarthaṁ tava netrābhyāṁ vāri sravati śokajam puṇḍarikapalāśābhyāṁ viprakīrṇamivodakam	3
surāṇāmasurāṇāṁ ca nāgagandharvarakṣasām yakṣāṇāṁ kimnarāṇāṁ ca kā tvaṁ bhavasi śobhane	4
kā tvaṁ bhavasi rudrāṇāṁ marutāṁ vā varānane vasūnāṁ vā varārohe devatā pratibhāsi me	5
kiṁ nu candramasā hīnā patitā vibudhālayāt rohiṇī jyotiṣāṁ śreṣṭhā śreṣṭhā sarvaguṇānvitā	6
kopādvā yadi vā mohādbhartāramasitekṣaṇā vasiṣṭhaṁ kopayitvā tvaṁ nāsi kalyāṇyarundhatī	7
ko nau putraḥ pitā bhrāta bhartā vā te sumadhyame asmāllokādamuṁ lokam gatam tvamanuśocasi	8

vyañjanāni hi te yāni lakṣaṇāni ca lakṣaye maḥiṣī bhūmipālasya rājakanyāsi me matā	9
rāvaṇena janasthānādbalādapahṛtā yadi sītā tvamasi bhadraṁ te tanmamācakṣva pṛchataḥ	10
sā tasya vacanaṁ śrutvā rāmakīrtanaharṣitā uvāca vākyam vaidehī hanūmantaṁ drumāśritam	11
duhitā janakasyāhaṁ vaidehasya mahātmanaḥ sītā ca nāma nāmnāhaṁ bhāryā rāmasya dhīmataḥ	12
samā dvādaśa tatrāhaṁ rāghavasya niveśane bhuñjānā mānuṣānbhogānsarvakāmasamṛddhinī	13
tatastrayodaśe varṣe rājyenekṣvākunandanam abhiṣecayituṁ rājā sopādhyāyaḥ pracakrame	14
tasminsambhriyamāṇe tu rāghavasyābhiṣecane kaikeyī nāma bhartāraṁ devī vacanamabravīt	15
na pibeyaṁ na khādeyaṁ pratyahaṁ mama bhojanam eṣa me jīvitasyānto rāmo yadyabhiṣicyate	16
yattaduktaṁ tvayā vākyam prītyā nṛpatisattama taccenna vitathaṁ kāryam vanaṁ gacchatu rāghavaḥ	17
sa rājā satyavāgdevyā varadānamanusmaran mumoha vacanaṁ śrutvā kaikeyyāḥ krūramapriyam	18
tatastu sthaviro rājā satyadharme vyavasthitaḥ jyeṣṭhaṁ yaśasvinaṁ putraṁ rudanrājyamayācata	19
sa piturvacanaṁ śrīmānabhiṣekātparaṁ priyam manasā pūrvamāsādya vācā pratigṛhītavān	20
dadyānna pratigṛhṇīyānna brūyatkiṁ cidapriyam api jīvitahetorhi rāmaḥ satyaparākramaḥ	21
sa vihāyottariyāṇi mahārḥāṇi mahāyaśāḥ viṣṛjya manasā rājyaṁ jananyai māṁ samādiśat	22
sāhaṁ tasyāgratastūrṇaṁ prasthitā vanacāriṇī	

na hi me tena hīnāyā vāsaḥ svarge'pi rocate	23
prāgeva tu mahābhāgaḥ saumitrimitranandanah pūrvajasyānuyātrārthe drumacīrairalaṅkṛtaḥ	24
te vayan̄ bharturādeśam̄ bahu mānyadṛḍhavrataḥ praviṣṭaḥ sma purāddrṣṭam̄ vanam̄ gambhīradarśanam̄	25
vasato daṇḍakāraṇye tasyāhamamitaujasaḥ rakṣasāpahṛtā bhāryā rāvaṇena durātmanā	26
dvau māsau tena me kālo jīvitānugrahaḥ kṛtaḥ ūrdhvam̄ dvābhyām̄ tu māsābhyām̄ tatastyakṣyāmi jīvitam̄	27

|| iti sundara kāṇḍam̄ sargam̄ 31 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam̄ ||
|| sundara kāṇḍam̄ sargam̄ 32 ||

tasyāstadvacanam̄ śrutvā hanūmānhariyūthapaḥ duḥkhādduḥkhābhībhūtāyāḥ sāntamuttaramabravīt	1
aham̄ rāmasya sandeśāddevi dūtastavāgataḥ vaidehi kuśalī rāmastvām̄ ca kauśalamabravīt	2
yo brāhmamastraṁ vedām̄śca veda vedavidām̄ varaḥ sa tvām̄ dāśarathī rāmo devi kauśalamabravīt	3
lakṣmaṇaśca mahātejā bhartuste'nucaraḥ priyaḥ kṛtavāñśokasantaptaḥ śirasā te'bhivādanam̄	4
sā tayoh̄ kuśalam̄ devī niśamya narasiṁhayoh̄ prītisam̄hṛṣṭasarvāṅgī hanūmāntamathābravīt	5
kalyāṇī bata gatheyam̄ laukikī pratibhāti me ehi jīvantamānado naram̄ varṣasātādapi	6
tayoh̄ samāgame tasminprītirutpāditādbhutā paraspareṇa cālāpaṁ viśvastau tau pracakratuḥ	7
tasyāstadvacanam̄ śrutvā hanūmānhariyūthapaḥ	

sītāyāḥ śokadīnāyāḥ samīpamupacakrame	8
yathā yathā samīpaṁ sa hanūmānupasarpati tathā tathā rāvaṇaṁ sā taṁ sītā pariśaṅkate	9
aho dhigdhikkṛtamidaṁ kathitaṁ hi yadasya me rūpāntaramupāgamyā sa evāyaṁ hi rāvaṇaḥ	10
tāmaśokasya śākhāṁ sā vimuktvā śokakarśitā tasyāmevānavadyāṅgī dharaṇyāṁ samupāviśat	11
avandata mahābāhustatastām janakātmajām sā cainaṁ bhayavitrastā bhūyo naivābhyudaikṣata	12
taṁ dṛṣṭvā vandamānaṁ tu sītā śaśinibhānanā abraviddīrghamucchvasya vānaraṁ madhurasvarā	13
māyāṁ praviṣṭo māyāvī yadi tvaṁ rāvaṇaḥ svayam utpādayasi me bhūyaḥ santāpaṁ tanna śobhanam	14
svaṁ parityajya rūpaṁ yaḥ parivrājakarūpadhṛt janasthāne mayā dṛṣṭastvaṁ sa evāsi rāvaṇaḥ	15
upavāsakṛśāṁ dīnāṁ kāmarūpa niśācara santāpayasi mām bhūyaḥ santāpaṁ tanna śobhanam	16
yadi rāmasya dūtastvamāgato bhadrāmastu te pṛcchāmi tvāṁ hariśreṣṭha priyā rāma kathā hi me	17
guṇānrāmasya kathaya priyasya mama vānara cittaṁ harasi me saumya nadikūlaṁ yathā rayaḥ	18
aho svapnasya sukhatā yāhamevaṁ cirāhṛtā preṣitaṁ nāma paśyāmi rāghaveṇa vanaukaśaṁ	19
svapne'pi yadyahaṁ vīraṁ rāghavaṁ sahalakṣmaṇam paśyeyaṁ nāvasīdeyaṁ svapno'pi mama matsarī	20
nāhaṁ svapnamimaṁ manye svapne dṛṣṭvā hi vānaram na śakyo'bhyudayaḥ prāptuṁ prāptaścābhyudayo mama	21
kiṁ nu syāccittamoho'yaṁ bhavedvātagatistvīyam unmādajo vikāro vā syādiyaṁ mṛgaṭṛṣṇikā	22

atha vā nāyamunmādo moho'pyunmādalakṣmaṇaḥ sambudhye cāhamātmānamimam cāpi vanaukasaṁ	23
ityevaṁ bahudhā sītā sampradhārya balābalaṁ rakṣasāṁ kāmarūpatvānmene taṁ rākṣasādhipam	24
etāṁ buddhiṁ tadā kṛtvā sītā sā tanumadhyamā na prativyājahārātha vānaraṁ janakātmajā	25
sītāyāścintitaṁ buddhvā hanūmānmārutātmajaḥ śrotrānukūlairaivacanaistadā tām samprahaṣayat	26
āditya iva tejasvī lokakāntaḥ śaśī yathā rājā sarvasya lokasya devo vaiśravaṇo yathā	27
vikrameṇopapannaśca yathā viṣṇurmahāyaśāḥ satyavādī madhuravāgdevo vācaspatiryathā	28
rūpavānsubhagaḥ śrīmānkandarpa iva mūrtimān sthānakrodhprahartā ca śreṣṭho loka mahārathaḥ bāhucchāyāmaṣṭabdho yasya loko mahātmanaḥ	29
apakṣyāśramapadānmrgarūpeṇa rāghavam śūnye yenāpanītāsi tasya drakṣyasi yatphalam	30
nacirādrāvaṇaṁ saṅkhye yo vadhiṣyati vīryavān roṣapramuktairiṣubhirjvaladbhiriva pāvakaiḥ	31
tenāhaṁ preṣito dūtastvatsakāśamihāgataḥ tvadviyogena duḥkhārtaḥ sa tvāṁ kauśalamabravīt	32
lakṣmaṇaśca mahātejāḥ sumitrānandavardhanaḥ abhivādya mahābāhuḥ so'pi kauśalamabravīt	33
rāmasya ca sakhā devi sugrīvo nāma vānaraḥ rājā vānaramukhyānām sa tvāṁ kauśalamabravīt	34
nityaṁ smarati rāmastvām sasugrīvaḥ salakṣmaṇaḥ diṣṭyā jīvasi vaidehi rākṣasi vaśamāgatā	35
nacirāddrakṣyase rāmaṁ lakṣmaṇaṁ ca mahāratham madhye vānarakoṭīnām sugrīvaṁ cāmitaujasaṁ	36

ahaṁ sugrīvasacivo hanūmānnāma vānaraḥ praviṣṭo nagarīm laṅkāṁ laṅghayitvā mahodadhim	37
kṛtvā mūrdhni padanyāsaṁ rāvaṇasya durātmanaḥ tvām draṣṭumupayāto'haṁ samāśritya parākramam	38
nāhamasmi tathā devi yathā mām avagacchasi viśaṅkā tyajyatāmeṣā śraddhatsva vadato mama	39

|| iti sundara kāṇḍam sargam 32 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 33 ||

tām tu rāma kathām śrutvā vaidehī vānararṣabhāt uvāca vacanaṁ sāntvamidaṁ madhurayā girā	1
kva te rāmeṇa saṁsargaḥ kathāṁ jānāsi lakṣmaṇam vānarāṇām narāṇām ca kathamāsītsamāgamaḥ	2
yāni rāmasya liṅgāni lakṣmaṇasya ca vānara tāni bhūyaḥ samācakṣva na mām śokaḥ samāviśet	3
kīdṛṣaṁ tasya saṁsthānaṁ rūpaṁ rāmasya kīdṛṣam kathamūrū kathāṁ bāhū lakṣmaṇasya ca śaṁsa me	4
evamuktastu vaidehyā hanūmānmārutātmajaḥ tato rāmaṁ yathātattvamākhyātumupacakrame	5
jānanti bata diṣṭyā mām vaidehi paripṛcchasi bhartuḥ kamalapatrākṣi saṅkhyānaṁ lakṣmaṇasya ca	6
yāni rāmasya cihnāni lakṣmaṇasya ca yāni vai lakṣitāni viśālākṣi vadataḥ śṛṇu tāni me	7
rāmaḥ kamalapatrākṣaḥ sarvabhūtamano haraḥ rūpadākṣiṇyasampannaḥ prasūto janakātmaje	8
tejasādityasaṅkāśaḥ kṣamayā pṛthivīsamaḥ bṛhaspatisamo buddhyā yaśasā vāsavopamaḥ	9

rakṣitā jīvalokasya svajanasya ca rakṣitā rakṣitā svasya vṛttasya dharmasya ca parantapaḥ	10
rāmo bhāmini lokasya cāturvarṇyasya rakṣitā maryādānām ca lokasya kartā kārayitā ca saḥ	11
arciṣmānarcito'tyartham brahmacaryavrate sthitaḥ sādhūnāmupakārajñāḥ pracārajñāśca karmaṇām	12
rājavidyāvinītaśca brāhmaṇānāmupāsītā śrutavāñśīlasampanno vinītaśca parantapaḥ	13
yajurvedavinītaśca vedavidbhiḥ supūjitaḥ dhanurvede ca vede ca vedāṅgeṣu ca niṣṭhitaḥ	14
vipulāmsō mahābāhuḥ kambugrīvaḥ śubhānanaḥ gūḍhajatraḥ sutāmrākṣo rāmo devi janaiḥ śrutaḥ	15
dundubhisvananirghoṣaḥ snigdhavarnaḥ pratāpavān samaḥ samavibhaktāṅgo varṇam śyāmam samāśritaḥ	16
tristhirastrupralambaśca trisamastrīṣu connataḥ trivalīvāmstryavaṇataścaturvyaṅgastrīśīrṣavān	17
catuṣkalaścaturlekhaścatuṣkiṣkuścātuḥsamaḥ caturdaśasamadvandvaścaturdaṣṭaścaturgatiḥ	18
mahaṣṭhahanunāśaśca pañcasnigdho'sṭavamśavān daśapadmo daśabṛhatttribhirvyāpto dviśuklavān ṣaḍunnato navatanustribhirvyāpnoti rāghavaḥ	19
satyadharmaparaḥ śrīmānsaṅgrahānugrahe rataḥ deśakālavibhāgjñāḥ sarvalokapriyamvadaḥ	20
bhrātā ca tasya dvaimātraḥ saumitriraparājitaḥ anurāgeṇa rūpeṇa guṇaiścaiva tathāvidhaḥ	21
tvāmeva mārgamāṇo tau vicarantau vasundharām dadarśaturmṛgapatiṁ pūrvajenāvaropitam	22
ṛśyamūkasya pṛṣṭhe tu bahupādapasaṅkule bhrāturbhāryārtamāsīnam sugrīvam priyadarśanam	23

vayaṁ tu harirājaṁ taṁ sugrīvaṁ satyasaṅgaram paricaryāmahe rājyātpūrvajenāvaropitam	24
tatastau cīravasanau dhanuḥpravarapāṇinau ṛśyamūkasya śailasya ramyaṁ deśamupāgatau	25
sa tau dr̥ṣṭvā naravyāghrau dhanvinau vānarar̥ṣabhaḥ abhipluto girestasya śikharaṁ bhayamohitaḥ	26
tataḥ sa śikhare tasminvānarendro vyavasthitaḥ tayoh samīpaṁ māmeva preṣayāmāsa satvaraḥ	27
tāvahaṁ puruṣavyāghrau sugrīvavacanātprabhū rūpalakṣaṇasampannau kṛtāñjalirupasthitaḥ	28
tau pariñātattvārthau mayā prītisamanvitau pr̥ṣṭhamāropya taṁ deśaṁ prāpītau puruṣar̥ṣabhau	29
niveditau ca tattvena sugrīvāya mahātmane tayoranyonyasambhāṣādbhṛśaṁ prītirajāyata	30
tatra tau kīrtisampannau hariśvaranareśvarau parasparakṛtāśvāsau kathayā pūrvavṛttayā	31
taṁ tataḥ sāntvayāmāsa sugrīvaṁ lakṣmaṇāgrajaḥ strīhetorvālinā bhrātrā nirastamuru tejasā	32
tatastvannāśajaṁ śokaṁ rāmasyākliṣṭakarmaṇaḥ lakṣmaṇo vānarendrāya sugrīvāya nyavedayat	33
sa śrutvā vānarendrastu lakṣmaṇeneritaṁ vacaḥ tadāsinnīṣprabho'tyartham grahagrasta ivāṁśumān	34
tatastvadgātraśobhīni rakṣasā hriyamāṇayā yānyābharaṇajālāni pātītāni mahītale	35
tāni sarvāṇi rāmāya ānīya hariyūthapāḥ samhṛṣṭā darśayāmāsurgatim tu na vidustava	36
tāni rāmāya dattāni mayai vopahṛtāni ca svanavyavakīrṇanti tasminvihata cetasi	37
tānyaṅke darśanīyāni kṛtvā bahuvīdham tataḥ	

tena devaprakāśena devena paridevitam	38
paśyatastasyā rudatastāmyataśca punaḥ punaḥ prādīpayandāśarathestāni śokahutāśanam	39
śayitaṁ ca ciraṁ tena duḥkhārtena mahātmanā mayāpi vividhairvākyaiḥ kṛcchrādutthāpitaḥ punaḥ	40
tāni dr̥ṣṭvā mahārhanī darśayitvā muhurmuḥuḥ rāghavaḥ sahasaumitriḥ sugrīve sa nyavedayat	41
sa tavādarśanādārye rāghavaḥ paritapyate mahatā jvalatā nityamagninevāgniparvataḥ	42
tvatkr̥te tamanidrā ca śokaścintā ca rāghavam tāpayanti mahātmānamagnyaḡāramivāḡnayaḥ	43
tavādarśanaśokena rāghavaḥ pravicyate mahatā bhūmikampena mahāniva śiloccayaḥ	44
kānānāni suramyāni nadīprasravaṇāni ca caranna ratimāpnoti tvamapaśyannṛpātmaje	45
sa tvām manujaśārdūlaḥ kṣipraṁ prāpsyati rāghavaḥ samitrabāndhavaṁ hatvā rāvaṇaṁ janakātmaje	46
sahitau rāmasugrīvāvubhāvakurutām tadā samayaṁ vāliṇaṁ hantuṁ tava cānveṣaṇaṁ tathā	47
tato nihatya tarasā rāmo vāliṇamāhave sarvarkṣaharisaṅghānām sugrīvamakarotpatim	48
rāmasugrīvayoraikyaṁ devyevaṁ samajāyata hanūmantaṁ ca māṁ viddhi tayordūtamiḡāgatam	49
svarājyaṁ prāpya sugrīvaḥ samāniya mahāharīn tvadārthaṁ preṣayāmāsa diśo daśa mahābalān	50
ādiṣṭā vānarendreṇa sugrīveṇa mahaujasaḥ adrirājapratikāśāḥ sarvataḥ prasthitā mahīm	51
aṅgado nāma lakṣmīvānvālisūnurmahābalaḥ prasthitaḥ kapiśārdūlastribhāḡabalasaṁvṛtaḥ	52

teṣāṁ no vipranaṣṭānāṁ vindhye parvatasattame bhṛśāṁ śokaparītanāmahorātragaṇā gatāḥ	53
te vyaṁ kāryanairāśyātkālasyātikramaṇa ca bhayācca kapirājasya prāṇāṁstyaktum vyavasthitāḥ	54
vicitya vanadurgāṇi giriprasravaṇāni ca anāsādyā padaṁ devyāḥ prāṇāṁstyaktum vyavasthitāḥ	55
bhṛśāṁ śokārṇave magnaḥ paryadevayadaṅgadaḥ tava nāśāṁ ca vaidehi vālinaśca tathā vadham prāyopaveśamasmākaṁ maraṇāṁ ca jaṭāyuṣaḥ	56
teṣāṁ naḥ svāmisandeśānnirāśānāṁ mumūrṣatām kāryahetorivāyātaḥ śakunirvīryavānmaḥān	57
ḡṛdhrarājasya sodaryaḥ sampātirnāma ḡṛdhrarāt śrutvā bhrātrvadham kopādidaṁ vacanamabravīt	58
yavīyānkena me bhrātā hataḥ kva ca vināśitaḥ etadākhyātumicchāmi bhavadbhīrvānarottamāḥ	59
aṅgado'kathayattasya janasthāne mahadvadham rakṣasā bhīmarūpeṇa tvāmuddiśya yathātatham	60
jaṭāyostu vadham śrutvā duhhitaḥ so'ruṇātmajaḥ tvāmāha sa varārohe vasantīm rāvaṇālaye	61
tasya tadvacanaṁ śrutvā sampāteḥ prītivardhanam aṅgadapramukhāḥ sarve tataḥ samprasthitā vyaṁ tvaddarśanakṛtotsāhā hr̥ṣṭāstuṣṭāḥ plavaṅgamāḥ	62
athāhaṁ harisainyasya sāgaraṁ dṛśya sīdataḥ vyavadhūya bhayaṁ tīvraṁ yojanānāṁ śataṁ plutaḥ	63
laṅkā cāpi mayā rātrau praviṣṭā rākṣasākulā rāvaṇaśca mayā dṛṣṭastvaṁ ca śokanipīḍitā	64
etatte sarvamākhyātaṁ yathāvṛttamanindite abhibhāśasva mām devi dūto dāśaratheraham	65
tvāṁ mām rāmakṛtodyogaṁ tvannimittamihāgatam sugrīva sacivaṁ devi budhyasva pavanātmajam	66

kuśalī tava kākutsthaḥ sarvaśastrabhṛtām varaḥ gurorārādhane yukto lakṣmaṇasca sulakṣaṇaḥ	67
tasya vīryavato devi bhartustava hite rataḥ ahamekastu samprāptaḥ sugrīvavacanādiha	68
mayeyamasahāyena caratā kāmārūpiṇā dakṣiṇā diganukrāntā tvanmārgavicayaīṣiṇā	69
diṣṭyāhaṁ harisainyānām tvannāśamanuśocatām apaneṣyāmi santāpaṁ tavābhigamaśamsanāt	70
diṣṭyā hi na mama vyarthaṁ devi sāgaralaṅghanam prāpsyāmyahamidaṁ diṣṭyā tvaddarśanakṛtaṁ yaśaḥ	71
rāghavaśca mahāvīryaḥ kṣipraṁ tvām abhipatsyate samitrabāndhavaṁ hatvā rāvaṇaṁ rākṣasādhipam	72
kaurajo nāma vaidehi girīṇāmuttamo giriḥ tato gacchati gokarṇaṁ parvataṁ kesarī hariḥ	73
sa ca devarṣibhirdṛṣṭaḥ pitā mama mahākapiḥ tīrthe nadīpateḥ puṅye śambasādanamuddharat	74
tasyāhaṁ hariṇaḥ kṣetre jāto vātena maithili hanūmāniti vikhyāto loke svenaiva karmaṇā viśvāsārthaṁ tu vaidehi bharturuktā mayā guṇāḥ	75
evaṁ viśvāsītā sītā hetubhiḥ śokakarśītā upapannairabhijñānairdūtaṁ tamavagacchati	76
atulaṁ ca gatā harsaṁ praharṣeṇa tu jānakī netrābhyām vakrapakṣmābhyām mumocānandajaṁ jalam	77
cāru taccānanaṁ tasyāstāmraśuklāyatekṣaṇam aśobhata viśālākṣyā rāhumukta ivoḍurāt hanūmantaṁ kapim vyaktaṁ manyate nānyatheti sā	78
athovāca hanūmānstāmuttaraṁ priyadarśanām	79
hate'sure saṁyati śambasādane kapipravīreṇa maharṣicodanāt tato'smi vāyuprabhavo hi maithili	

prabhāvatastatpratimaśca vānaraḥ ||

80 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 33 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 34 ||

bhūya eva mahātejā hanūmānmārutātmajaḥ abravītpraśritaṁ vākyaṁ sītāpratyayakāraṇāt	1
vānaro'haṁ mahābhāge dūto rāmasya dhīmataḥ rāmanāmāṅkitaṁ cedaṁ paśya devyaṅguliyakam samāśvasihi bhadrāṁ te kṣiṇaduḥkhalphalā hyasi	2
gr̥hītvā prekṣamāṇā sā bhartuḥ karavibhūṣaṇam bhartāramiva samprāptā jānakī muditābhavat	3
cāru tadvadanaṁ tasyāstāmraśuklāyatekṣaṇam babhūva prahaṣodagraṁ rāhumukta ivoḍurāt	4
tataḥ sā hrīmatī bālā bhartuḥ sandeśaharṣitā parituṣṣā priyaṁ śrutvā prāśamsata mahākapim	5
vikrāntastvaṁ samarthastvaṁ prājñastvaṁ vānarottama yenedaṁ rākṣasapadaṁ tvayaikena pradharṣitam	6
śatayojanavistīrṇaḥ sāgaro makarālayaḥ vikramaślāghanīyena kramatā goṣpadikṛtaḥ	7
na hi tvāṁ prākṛtaṁ manye vanaraṁ vanararṣabha yasya te nāsti santrāso rāvaṇānnāpi sambhramaḥ	8
arhase ca kapiśreṣṭha mayā samabhibhāṣitum yadyasi preṣitastena rāmeṇa viditātmanā	9
preṣayiṣyati durdharṣo rāmo na hyaparīkṣitam parākramamavijñāya matsakāśaṁ viśeṣataḥ	10
diṣṭyā ca kuśalī rāmo dharmātmā dharmavatsalaḥ lakṣmaṇaśca mahātejāḥ sumitrānandavardhanaḥ	11

kuśali yadi kākutsthaḥ kiṁ nu sāgaramekhalām mahīm dahati kopena yugāntāgnirivotthitaḥ	12
atha vā śaktimantau tau surāṇām api nigrahe mamaiva tu na duḥkhānāmasti manye viparyayaḥ	13
kaccicca vyathate rāmaḥ kaccinna paripatyate uttarāṇi ca kāryāṇi kurute puruṣottamaḥ	14
kaccinna dīnaḥ sambhrāntaḥ kāryeṣu ca na muhyati kaccinpuruṣakāryāṇi kurute nṛpateḥ sutaḥ	15
dvididhaṁ trividhopāyamupāyamapi sevate vijigīṣuḥ suhṛtkaccinmitreṣu ca parantapaḥ	16
kaccinmitrāṇi labhate mitraiścāpyabhigamyate kaccitkalyāṇamitraśca mitraiścāpi puraskṛtaḥ	17
kaccidāsāsti devānām prasādam pāṛthivātmajaḥ kaccitpuruṣakāram ca daivam ca pratipadyate	18
kaccinna vigatasneho vivāsānmayi rāghavaḥ kaccinmām vyasanādasmānmokṣayiṣyati vānaraḥ	19
sukhānāmucito nityamasukhānāmanūcitaḥ duḥkhamuttaramāsādyā kaccidrāmo na sīdati	20
kausalyāyāstathā kaccitsumitrāyāstathaiva ca abhīkṣṇam śrūyate kaccitkuśalam bharatasya ca	21
mannimittena mānārhaḥ kaccicchokena rāghavaḥ kaccinnānyamanā rāmaḥ kaccinmām tārayiṣyati	22
kaccidakṣauhimiṁ bhīmām bharato bhrāturvatsalaḥ dhvajinīm mantribhirguptām preṣayiṣyati matkṛte	23
vānarādhipatiḥ śrīmānsugrīvaḥ kaccideṣyati matkṛte haribhirvirairvṛto dantanakhāyudhaiḥ	24
kaccicca lakṣmaṇaḥ śūraḥ sumitrānandavardhanaḥ astraviccharajālena rākṣasānvidhamiṣyati	25
raudreṇa kaccidastreṇa rāmeṇa nihataṁ raṇe	

drakṣyāmyalpena kālena rāvaṇaṁ sasuhṛjjanam	26
kaccinna taddhemasamānavarṇaṁ tasyānanaṁ padmasamānagandhi mayā vinā śuśyati śokadīnaṁ jalakṣaye padmamivātapena	27
dharmāpadeśātyajataśca rājyāṁ māṁ cāpyaraṇyaṁ nayataḥ padātim nāsīdvayathā yasya na bhīrna śokaḥ kaccitsa dhairyaṁ hṛdaye karoti	28
na cāsya mātā na pitā na cānyaḥ snehādviśiṣṭo'sti mayā samo vā tāvaddhyahaṁ dūtajijīviṣeyaṁ yāvatpravṛttiṁ śṛṇuyāṁ priyasya	29
itīva devī vacanaṁ mahārthaṁ taṁ vānarendraṁ madhurārthamuktivā śrotuṁ punastasya vaco'bhīrāmaṁ rāmārthayuktaṁ virarāma rāmā	30
sītāyā vacanaṁ śrutvā mārutirbhīmavikramaḥ śīrasyañjalimādhāya vākyamuttaramabravīt	31
na tvāmihasthāṁ jānīte rāmaḥ kamalalocanaḥ śrutvaiva tu vaco mahyaṁ kṣīprameṣyati rāghavaḥ	32
camūṁ prakarṣanmahatīm haryṛṣkagaṇasaṅkulām viṣṭambhayitvā bāṇaughairakṣobhyaṁ varuṇālayam kariṣyati purīm laṅkāṁ kākutsthaḥ śāntarākṣasām	33
tatra yadyantarā mṛtyuryadi devāḥ sahāsurāḥ sthāsyanti pathi rāmasya sa tānapi vadhiṣyati	34
tavādarśanajenārye śokena sa pariplutaḥ na śarma labhate rāmaḥ simhārdita iva dvipaḥ	35
dardareṇa ca te devi śape mūlaphalena ca malayena ca vindhyena meruṇā mandareṇa ca	36
yathā sunayanaṁ valgu bimbauṣṭhaṁ cārukuṇḍalam mukhaṁ drakṣyasi rāmasya pūrṇacandramivoditam	37

kṣipraṁ drakṣyasi vaidehi rāmaṁ prasravaṇe girau śatakratumivāsīnaṁ nākapṛṣṭhasya mūrdhani	38
na māṁsaṁ rāghavo bhūṅkte na cāpi madhusevate vanyaṁ suvihitaṁ nityaṁ bhaktamaśnāti pañcamam	39
naiva daṁśānna maśakānna kiṭānna sarīsrpān rāghavo'panayedgatṛāttvadgatenāntarātmanā	40
nityaṁ dhyānaparo rāmo nityaṁ śokaparāyaṇaḥ nānyaccintayate kiṁ citsa tu kāmavaśaṁ gataḥ	41
anidraḥ satataṁ rāmaḥ supto'pi ca narottamaḥ sītetī madhurāṁ vāṇīm vyāharanpratibudhyate	42
drṣṭvā phalaṁ vā puṣpaṁ vā yaccānyatstrīmanoharam bahuśo hā priyetyevaṁ śvasaṁstvāmabhibhāṣate	43
sa devi nityaṁ paritapyamānas tvāmeva sītetyabhibhāṣamāṇaḥ dhṛtavrato rājasuto mahātmā tavaiva lābhāya kṛtaprayatnaḥ	44
sā rāmasaṅkīrtanavītaśokā rāmasya śokena samānaśokā śaranmukhenāmbudaśeṣacandrā niśeva vaidehasutā babhūva	45

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 34 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 35 ||

sītā tadvacanaṁ śrutvā pūrṇacandranibhānanā hanūmantamuvācedaṁ dharmārthasahitaṁ vacaḥ	1
amṛtaṁ viśasaṁsṛṣṭaṁ tvayā vānarabhāṣitam yacca nānyamanā rāmo yacca śokaparāyaṇaḥ	2
aīśvārye vā suvistīrṇe vyasane vā sudāruṇe rajjveva puruṣaṁ baddhvā kṛtāntaḥ parikarṣati	3

vidhīrnūnamasāmhāryaḥ prāṇinām plavagottama saumitriṁ māṁ ca rāmaṁ ca vyasanaiḥ paśya mohitān	4
śokasyāśya kadā pāraṁ rāghavo'dhigamiṣyati plavamānaḥ pariśrānto hatanauḥ sāgare yathā	5
rākṣasānām kṣayaṁ kṛtvā sūdayitvā ca rāvaṇam laṅkāmunmūlitām kṛtvā kadā drakṣyati māṁ patiḥ	6
sa vācyaḥ santvarasveti yāvadeva na pūryate ayaṁ saṁvatsaraḥ kālastāvaddhi mama jīvitam	7
vartate daśamo māso dvau tu śeṣau plavaṅgama rāvaṇena nṛśaṁsena samayo yaḥ kṛto mama	8
vibhīṣaṇena ca bhrātrā mama niryātanaṁ prati anunītaḥ prayatnena na ca tatkurute matim	9
mama pratipradānaṁ hi rāvaṇasya na rocate rāvaṇaṁ mārgate saṅkhye mṛtyuḥ kālavaśaṁ gatam	10
jyeṣṭhā kanyānalā nama vibhīṣaṇasutā kape tayā mamaitadākhyātāṁ mātṛā prahitayā svayam	11
avindhyo nāma medhāvī vidvānrākṣasapuṅgavaḥ dhṛtimāñśīlavānvṛddho rāvaṇasya susaṁmataḥ	12
rāmātkṣayamanuprāptaṁ rakṣasāṁ pratyacodayat na ca tasyāpi duṣṭātmā śṛṇoti vacanaṁ hitam	13
āśaṁseti hariśreṣṭha kṣipraṁ māṁ prāpsyate patiḥ antarātmā hi me śuddhastasmiṁśca bahavo guṇaḥ	14
utsāhaḥ pauruṣaṁ sattvamānṛśaṁsyaṁ kṛtajñatā vikramaśca prabhāvaśca santi vānararāghave	15
caturdaśasahasrāṇi rākṣasānām jaghāna yaḥ janasthāne vinā bhrātrā śatruḥ kastasya nodvijet	16
na sa śakyastulayitum vyasanaiḥ puruṣarṣabhaḥ ahaṁ tasyānubhāvajñā śakrasyeva pulomajā	17
śarajālāṁśumāñśūraḥ kape rāmadivākaraḥ	

śatrurakṣomayaṁ toyamupaśoṣaṁ nayiṣyati	18
iti sañjalpamānāṁ tām rāmārthe śokakarśītām aśrusampūrṇavadanāmuvāca hanumāṅkapiḥ	19
śrutvaiva tu vaco mahyaṁ kṣiprameṣyati rāghavaḥ camūṁ prakarṣanmahatīm haryṙkṣagaṇasaṅkulām	20
atha vā mocayiṣyāmi tāmadyaiva hi rākṣasāt asmādduḥkhādupāroha mama pṙṣṥthamanindite	21
tvaṁ hi pṙṣṥthagatām kṙtvā santariṣyāmi sāgaram śaktirasti hi me voḍhum laṅkāmapī sarāvaṇām	22
ahaṁ prasravaṇasthāya rāghavāyādyā maithilī prāpayiṣyāmi śakrāya havyaṁ hutamivānalaḥ	23
drakṣyasyadyaiva vaidehi rāghavaṁ sahalakṣmaṇam vyavasāya samāyuktaṁ viṣṇuṁ daityavadhe yathā	24
tvaddarśanakṙtotsāhamāśramasthaṁ mahābalam purandaramivāsinaṁ nāgarājasya mūrdhani	25
pṙṣṥthamāroha me devi mā vikāṅkṣasva śobhane yogamanviccha rāmeṇa śaśāṅkeneva rohiṇī	26
kathayantīva candreṇa sūryeṇeva suvarcalā matpṙṣṥthamadhīruhya tvaṁ tarākāśamahārṇavam	27
na hi me samprayātasya tvāmito nayato'ṅgane anugantuṁ gatim śaktāḥ sarve laṅkānivāsinaḥ	28
yathavāhamiha prāptastathavāhamasamśayam yāsyāmi paśya vaidehi tvāmudyamya vihāyasaṁ	29
maithilī tu hariśreṣṥthācchrutvā vacanamadbhutam harṣavismītasarvāṅgī hanūmantamathābravīt	30
hanūmandūramadhvanaṁ kathaṁ mām voḍhumicchasi tadeva khalu te manye kapitvaṁ hariyūthapa	31
kathaṁ vālpaśarīrastvaṁ mām ito netumicchasi sakāśaṁ mānavendrasya bharturme plavagarṣabha	32

sītāyā vacanaṁ śrutvā hanūmānmārutātmajaḥ cintayāmāsa lakṣmīvānnavarṁ paribhavaṁ kṛtam	33
na me jānāti sattvaṁ vā prabhāvaṁ vāsitekṣaṇā tasmātpaśyatu vaidehī yadrūpaṁ mama kāmataḥ	34
iti sañcintya hanumāmstadā plavagasattamaḥ darśayāmāsa vaidehyāḥ svarūpamarimardanaḥ	35
sa tasmātpādapāddhīmānāplutya plavagarṣabhaḥ tato vardhitumārebhe sītāpratyayakāraṇāt	36
merumandārasaṅkāśo babhau dīptānalaprabhaḥ agrato vyavatasthe ca sītāyā vānararṣabhaḥ	37
hariḥ parvatasāṅkāśastāmrvaktro mahābalaḥ vajradaṁṣṭranakho bhīmo vaidehīmidamabravīt	38
saparvatavanoddeśāṁ sāṭṭaprākāratoraṇām laṅkānimāṁ sanathāṁ vā nayituṁ śaktirasti me	39
tadavasthāpya tām buddhiraṁ devi vikāṅkṣayā viśokaṁ kuru vaidehi rāghavaṁ sahalakṣmaṇam	40
taṁ dṛṣṭvācalasaṅkāśamuvāca janakātmajā padmapatraviśālākṣī mārutasyaaurasaṁ sutam	41
tava sattvaṁ balaṁ caiva vijānāmi mahākape vāyoriva gatiṁ cāpi tejaścāgnirivādbhutam	42
prākṛto'nyaḥ kathaṁ cemāṁ bhūmimāgantumarhati udadheraprimeyasya pāraṁ vānarapuṅgava	43
jānāmi gamane śaktiṁ nayane cāpi te mama avaśyaṁ sāmpradhāryāśu kāryasiddhirihātmanaḥ	44
ayuktaṁ tu kapiśreṣṭha mayā gantuṁ tvayā saha vāyuvegasavegasya vego mām mohayettava	45
ahamākāśamāsaktā uparyupari sāgaram prapateyaṁ hi te pṛṣṭhādbhayādvegena gacchataḥ	46
patitā sāgare cāhaṁ timinakrajaḥṣākule	

bhayeyamāśu vivaśā yādasām annamuttamam	47
na ca śakṣye tvayā sārdham gantuṁ śatruvināśana kalatravati sande hastvayyapi syādasamśayam	48
hriyamāṇām tu mām dṛṣṭvā rākṣasā bhīmavikramāḥ anugaccheyurādiṣṭā rāvaṇena durātmanā	49
taistvaṁ parivṛtaḥ sūraiḥ sūlamudgara pāṇibhiḥ bhavestvaṁ samśayam prāpto mayā vīra kalatravān	50
sāyudhā bahavo vyomni rākṣasāstvaṁ nirāyudhaḥ katham śakṣyasi samyātum mām caiva parirakṣitum	51
yudhyamānasya rakṣobhistatastaiḥ krūrakarmabhiḥ prapateyaṁ hi te pṛṣṭhadbhayārtā kapisattama	52
atha rakṣāṁsi bhīmāni mahānti balavanti ca katham citsāmparāye tvām jayeyuḥ kapisattama	53
atha vā yudhyamānasya pateyaṁ vimukhasya te patitām ca gṛhītvā mām nayeyuḥ pāparākṣasāḥ	54
mām vā hareyustvaddhastādviśaseyurathāpi vā avyavasthau hi dṛśyete yuddhe jayaparājayau	55
aham vāpi vipadyeyaṁ rakṣobhirabhitarjitā tvatprayatno hariśreṣṭha bhavenniṣphala eva tu	56
kāmaṁ tvamapi paryāpto nihantuṁ sarvarākṣasān rāghavasya yaśo hīyettvayā śastaistu rākṣasaiḥ	57
atha vādāya rakṣāṁsi nyasyeyuḥ samvṛte hi mām yatra te nābhijānīyurharayo nāpi rāghavaḥ	58
ārambhastu madartha'yam tatastava nirarthakaḥ tvayā hi saha rāmasya mahānāgamane guṇaḥ	59
mayi jīvitamāyattaṁ rāghavasya mahātmanaḥ bhrātṛṇām ca mahābāho tava rājakulasya ca	60
tau nirāśau madarthe tu śokasantāpakarśitau saha sarvarkṣaharibhistyakṣyataḥ prāṇasaṅgraham	61

bharturbhaktim puraskṛtya rāmādanyasya vānara nāhaṁ spraṣṭuṁ padā gātramiccheyāṁ vānarottama	62
yadahaṁ gātrasaṁsparśaṁ rāvaṇasya gatā balāt anīśā kiṁ kariṣyāmi vināthā vivaśā satī	63
yadi rāmo daśagrīvamiha hatvā sarākṣasaṁ māmito gr̥hya gaccheta tattasya sadṛśaṁ bhavet	64
śrutā hi dṛṣṭāśca mayā parākramā mahātmanastasya raṇāvamardinaḥ na devagandharvabhujāṅgarākṣasā bhavanti rāmeṇa samā hi saṁyuge	65
samīkṣya taṁ saṁyati citrakārmukaṁ mahābalaṁ vāsavatulyavikramam salakṣmaṇaṁ ko viśaheta rāghavaṁ hutāśanaṁ dīptamivānileritam	66
salakṣmaṇaṁ rāghavamājimardanaṁ diśāgajaṁ mattamiva vyavasthitam saheta ko vānaramukhya saṁyuge yugāntasūryapratimaṁ śarārciṣam	67
sa me hariśreṣṭha salakṣmaṇaṁ patim sayūthapaṁ kṣipramihopapādaya cirāya rāmaṁ prati śokakarśitāṁ kuruṣva mām vānaramukhya harṣitām	68

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 35 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 36 ||

tataḥ sa kapiśārdūlastena vākyena harṣitaḥ sītāmuṁvāca tacchrutvā vākyāṁ vākyaviśāradaḥ	1
yuktarūpaṁ tvayā devi bhāṣitaṁ śubhadarśane sadṛśaṁ strīsvabhāvasya sādhvīnāṁ vinayasya ca	2
strītvāṁ na tu samarthaṁ hi sāgaraṁ vyativartitum māmadhiṣṭhāya vistīrṇaṁ śatayojanamāyatam	3

dvitīyaṁ kāraṇaṁ yacca bravīṣi vinayānvite rāmādanyasya nārḥāmi saṁsparśamiti jānaki	4
etatte devi sadṛśaṁ patnyāstasya mahātmanaḥ kā hyanyā tvāmṛte devi brūyādvacanamīdṛśam	5
śroṣyate caiva kākutsthaḥ sarvaṁ niravaśeṣataḥ ceṣṭitaṁ yattvayā devi bhāṣitaṁ mama cāgrataḥ	6
kāraṇairbahubhirdevi rāma priyacakīrṣayā snehapraskannamanasā mayaitatsamudīritam	7
laṅkāyā duṣpraveśatvāddustaratvānmahodadheḥ sāmarthyādātmanaścaiva mayaitatsamudāhṛtam	8
icchāmi tvāṁ samānetumadyaiva raghubandhunā gurusnehena bhaktyā ca nānyathā tadudāhṛtam	9
yadi notsahase yātuṁ mayā sārḍhamanindite abhijñānaṁ prayaccha tvāṁ jānīyādrāghavo hi yat	10
evamuktā hanumatā sitā surasutopamā uvāca vacanaṁ mandaṁ bāṣpapragrathitākṣaram	11
idaṁ śreṣṭhamabhijñānaṁ brūyāstvaṁ tu mama priyam śailasya citrakūṭasya pāde pūrvottare tadā	12
tāpasāśramavāsinyāḥ prājyamūlaphalodake tasminsiddhāśrame deśe mandākinyā adūrataḥ	13
tasyopavanaśaṅdeṣu nānāpuṣpasugandhiṣu vihṛtya salilakinnā tavāṅke samupāviśam	14
paryāyeṇa prasuptaśca mamāṅke bharatāgrajaḥ	15
tato māṁsasamāyukto vāyasaḥ paryatuṅdayat tamahaṁ loṣṭamudyamya vārayāmi sma vāyasaṁ	16
dārayansa ca mām kākastatraiva parilīyate na cāpyuparamanmāṁsādbhakṣārthī balibhojanaḥ	17
utkarṣantyaṁ ca raśanāṁ kruddhāyāṁ mayi pakṣiṇe sraṁsamāne ca vasane tato dṛṣṭā tvayā hyaham	18

tvayā vihasitā cāhaṁ kruddhā saṁlajjitā tadā bhakṣya gṛddhena kālena dāritā tvāmupāgatā	19
āsīnasya ca te śrāntā punarutsaṅgamāviśam krudhyanti ca prahr̥ṣṭena tvayāhaṁ parisāntvitā	20
bāṣpapūrṇamukhī mandaṁ cakṣuṣī parimārjati lakṣitāhaṁ tvayā nātha vāyasena prakopitā	21
āsīviṣa iva kruddhaḥ śvasānvākyamabhāṣathāḥ kena te nāganāṣoru vikṣataṁ vai stanāntaram kaḥ kriḍati saroṣeṇa pañcavaktreṇa bhoginā	22
vīkṣamāṇastatastaṁ vai vāyasaṁ samavaikṣathāḥ nakhaiḥ sarudhiraistīkṣṇairmāmevābhimukhaṁ sthitam	23
putraḥ kila sa śakrasya vāyasaḥ patatāṁ varaḥ dharāntaracaraḥ śīghraṁ pavanasya gatau samaḥ	24
tatastasminmahābāhuḥ kopasaṁvartitekṣaṇaḥ vāyase kṛtavānkrūrāṁ matim matimatāṁ vara	25
sa darbhasaṁstarādgr̥hya brahmaṇo'streṇa yojayaḥ sa dīpta iva kālāgnirjajvālābhimukho dvijam	26
cikṣepitha pradīptāṁ tāmīśīkāṁ vāyasaṁ prati anusṛṣṭastadā kālo jagāma vividhāṁ gatim trāṇakāma imaṁ lokaṁ sarvaṁ vai vicacāra ha	27
sa pitrā ca parityaktaḥ suraiḥ sarvairmaharṣibhiḥ trīṁllokānsamparikramya tvāmeva śaraṇaṁ gataḥ	28
taṁ tvam nīpatitaṁ bhūmau śaraṇyaḥ śaraṇāgatam vadhārhamapi kākutstha kṛpayā paryapālayaḥ na śarma labdhvā lokeṣu tvāmeva śaraṇaṁ gataḥ	29
paridyūnaṁ viṣaṇṇaṁ ca sa tvamāyāntamuktavān moghaṁ kartuṁ na śakyaṁ tu brāhmamastraṁ taducyatām	30
tatastasyākṣi kākasya hinasti sma sa dakṣiṇam	31
sa te tadā namaskṛtvā rājñe daśarathāya ca tvayā vīra visṛṣṭastu pratipede svamālayam	32

matkṛte kākamātre'pi brahmāstraṁ samudīritam kasmādyo mām harattvattaḥ kṣamase taṁ mahīpate	33
sa kuruṣva mahotsāhaṁ kṛpām mayi nararṣabha ānṛśaṁsyaṁ paro dharmastvatta eva mayā śrutaḥ	34
jānāmi tvām mahāvīryaṁ mahotsāhaṁ mahābalaṁ apārapāramakṣobhyaṁ gāmbhīryātsāgaropamam bhartāraṁ sasamudrāyā dharāṇyā vāsavopamam	35
evamastravidāṁ śreṣṭhaḥ sattvavānbalavānapi kimarthamastraṁ rakṣaḥsu na yojayasi rāghava	36
na nāgā nāpi gandharvā nāsura na marudgaṇāḥ rāmasya samare vegāṁ śaktāḥ prati samādhitum	37
tasyā vīryavataḥ kaścidyadyasti mayi sambhramaḥ kimarthaṁ na śaraistikṣṇaiḥ kṣayaṁ nayati rākṣasān	38
bhrāturaḍeśamādāya lakṣmaṇo vā parantapaḥ kasya hetorna mām vīraḥ paritrāti mahābalaḥ	39
yadi tau puruṣavyāghrau vāyvindrasmatejasau surāṇāmapi durdharṣo kimarthaṁ māmupekṣataḥ	40
mamaiva duṣkṛtaṁ kiṁ cinmahadasti na saṁśayaḥ samarthāvapi tau yanmām nāvekṣete parantapau	41
kausalyā lokabhartāraṁ suṣuve yaṁ manasvinī taṁ mamārthe sukhaṁ pṛccha śirasā cābhivādaya	42
srajaśca sarvaratnāni priyā yāśca varāṅganāḥ aiśvaryaṁ ca viśālāyāṁ pṛthivyām api durlabham	43
pitaraṁ mātaraṁ caiva saṁmānyābhiprasādya ca anupravrajito rāmaṁ sumitrā yena suprajāḥ ānukūlyena dharmātmā tyaktvā sukhamanuttamam	44
anugacchati kākutsthaṁ bhrātaraṁ pālayanvane siṁhaskandho mahābāhurmanasvī priyadarśanaḥ	45
piṭṛvadvartate rāme mātṛvanmām samācaran hriyamāṇām tadā vīro na tu mām veda lakṣmaṇaḥ	46

vṛddhopasevī lakṣmīvāñśakto na bahubhāṣitā rājanputraḥ priyaśreṣṭhaḥ sadṛśaḥ śvaśurasya me	47
mattaḥ priyataro nityaṁ bhrātā rāmasya lakṣmaṇaḥ niyukto dhuri yasyāṁ tu tāmudvahati vīryavān	48
yaṁ dr̥ṣṭvā rāghavo naiva vṛddhamāryamanusmarat sa mamārthāya kuśalaṁ vaktavyo vacanānmama mṛdurnityaṁ śucirdakṣaḥ priyo rāmasya lakṣmaṇaḥ	49
idaṁ brūyāśca me nāthaṁ śūraṁ rāmaṁ punaḥ punaḥ jīvitaṁ dhārayiṣyāmi māsaṁ daśarathātmaja ūrdhvaṁ māsāna jīveyaṁ satyenāhaṁ bravīmi te	50
rāvaṇenoparuddhāṁ māṁ nikṛtyā pāpakarmaṇā trātumarhasi vīra tvaṁ pātālādiva kauśikim	51
tato vastragataṁ muktvā divyaṁ cūḍamaṇim śubham pradeyo rāghavāyeti sītā hanumate dadau	52
pratigr̥hya tato vīro maṇiratnamanuttamam aṅgulyā yojayāmāsa na hyasyā prābhavadbhujāḥ	53
maṇiratnaṁ kapivaraḥ pratigr̥hyābhivādya ca sītāṁ pradakṣiṇaṁ kṛtvā praṇataḥ pārśvataḥ sthitaḥ	54
harṣeṇa mahatā yuktaḥ sītādarśanaajena saḥ hṛdayena gato rāmaṁ śarīreṇa tu viṣṭhitaḥ	55
maṇivaramupagr̥hya taṁ mahārhaṁ janakanṛpātmajayā dhṛtaṁ prabhāvāt girivarapavanāvadhūtamuktaḥ sukhitamaṇaḥ pratisaṅkramaṁ prapede	56

|| iti sundara kāṇḍam sargam 36 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 37 ||

maṇim dattvā tataḥ sītā hanūmantamathābravīt abhijñānamabhijñātametadrāmasya tattvataḥ	1
---	---

maṇim tu dṛṣṭvā rāmo vai trayāṇām saṁsmariṣyati vīro jananyā mama ca rājño daśarathasya ca	2
sa bhūyastvaṁ samutsāhe codito harisattama asminkāryasamārambhe pracintaya yaduttaram	3
tvamasminkāryaniryoge pramāṇaṁ harisattama tasya cintaya yo yatno duḥkhakṣayakaro bhavet	4
sa tatheti pratijñāya mārutirbhīmavikramaḥ śirasāvandya vaidehīm gamanāyopacakrame	5
jñātvā samprasthitaṁ devī vānaraṁ mārutātmajam bāṣpagadgadayā vācā maithilī vākyamabravīt	6
kuśalaṁ hanumanbrūyāḥ sahitaḥ rāmalakṣmaṇau sugrīvaṁ ca sahāmātyaṁ vṛddhānsarvāmśca vānarān	7
yathā ca sa mahābāhuramān tārāyati rāghavaḥ asmādduḥkhāmbusaṁrodhāttvaṁ samādhātumarhasi	8
jīvantīm mām yathā rāmaḥ sambhāvayati kīrtimān tattvayā hanumanvācyāṁ vācā dharmamavāpnuhi	9
nityamutsāhayuktāśca vācaḥ śrutvā mayeritāḥ vardhiṣyate dāśaratheḥ pauruṣaṁ madavāptaye	10
matsandēśayutā vācastvattaḥ śrutvaiva rāghavaḥ parākramavidhiṁ vīro vidhivatsaṁvidhāsyati	11
sītāyāstadvacaḥ śrutvā hanumānmārutātmajaḥ śirasyaṅjalimādhāya vākyamuttaramabravīt	12
kṣiprameṣyati kākutstho haryṛkṣapraravarairvṛtaḥ yaste yudhi vijityārīṅśokaṁ vyapanayiṣyati	13
na hi paśyāmi martyeṣu nāmareṣvasureṣu vā yastasya vamato bāṇānsthātumutsahate'grataḥ	14
apyarkamapi parjanyaṁ vaivasvataṁ yamam sa hi soḍhuṁ raṇe śaktastavahetorviśeṣataḥ	15
sa hi sāgaraparyantām mahīm śāsītumihate	

tvannimitto hi rāmasya jayo janakanandini	16
tasya tadvacanaṁ śrutvā samyaksatyāṁ subhāṣitam jānakī bahu mene'tha vacanaṁ cedamabravīt	17
tatastaṁ prasthitaṁ sītā vīkṣamāṇā punaḥ punaḥ bhartuḥ snehānvitaṁ vākyaṁ sauhārdādanumāyāt	18
yadi vā manyase vīra vasaikāhamarindama kasmiṁścitsaṁvr̥te deśe viśrāntaḥ śvo gamiṣyasi	19
mama cedalpabhāgyāyāḥ sām̐nidhyāttava vīryavān asya śokasya mahato muhūrtaṁ mokṣaṇaṁ bhavet	20
gate hi hariśārdūla punarāgamaṇāya tu prāṇānāmapī sandeho mama syānnātra saṁśayaḥ	21
tavādarśanaḥ śoko bhūyo mām̐ paritāpayet duḥkhādduḥkhaparāmr̥ṣṭām̐ dīpayanniva vānara	22
ayaṁ ca vīra sandehastiṣṭhātīva mamāgrataḥ sumahāṁstvatsahāyeṣu haryṛkṣeṣu hariśvara	23
kathaṁ nu khalu duṣpāraṁ tariṣyanti mahodadhim tāni haryṛkṣasainyāni tau vā naravarātmaḥ	24
trayāṇāmeva bhūtānām̐ sāgarasyeha laṅghane śaktiḥ syādvainateyasya tava vā mārutasya vā	25
tadasminkāryaniryoge vīraivaṁ duratikrame kiṁ paśyasi samādhānaṁ tvaṁ hi kāryavidām̐ varaḥ	26
kām̐masya tvamevaikaḥ kāryasya parisādhane paryāptaḥ paravīraghna yaśasyaste balodayaḥ	27
balaiḥ samagrairyadi mām̐ rāvaṇaṁ jitya saṁyuge vijayī svapuraṁ yāyāttattu me syādyāśaskaram̐	28
balaistu saṅkulām̐ kṛtvā laṅkāṁ parabalārdanaḥ mām̐ nayedyadi kākutsthastattasya sadṛśaṁ bhavet	29
tadyathā tasya vikrāntamanurūpaṁ mahātmanaḥ bhavedāhava śūrasya tathā tvamupapādaya	30

tadarthopahitaṁ vākyam sahitaṁ hetusaṁhitam niśamya hanumāñśeṣaṁ vākyamuttaramabravit	31
devi haryṛkṣasainyānāmīśvaraḥ plavatām varaḥ sugrīvaḥ sattvasampannastavārthe kṛtaniścayaḥ	32
sa vānarahasrāṇām koṭibhirabhisamvṛtaḥ kṣiprameṣyati vaidehi rākṣasānām nibarhaṇaḥ	33
tasya vikramasampannāḥ sattvavanto mahābalāḥ manaḥsaṅkalpasampātā nideśe harayaḥ sthitāḥ	34
yeṣāṁ nopari nādhastānna tiryaksajjate gatiḥ na ca karmasu sīdanti mahatsvamitatejaśaḥ	35
asakṛttairmahotsahaiḥ sasāgaradharādharā pradakṣiṇīkṛtā bhūmirvāyumārgānusāribhiḥ	36
madviśiṣṭāśca tulyāśca santi tatra vanaukaśaḥ mattaḥ pratyavaraḥ kaścinnāsti sugrīvasaṁnidhau	37
ahaṁ tāvadiha prāptaḥ kiṁ punaste mahābalāḥ na hi prakṛṣṭāḥ preṣyante preṣyante hitare janāḥ	38
tadalaṁ paritāpena devi śoko vyapaitu te ekotpātena te laṅkāmeṣyanti hariyūthapāḥ	39
mama pṛṣṭhagatau tau ca candrasūryāvivoditau tvatsakāśaṁ mahāsattvau nṛsimhāvāgamiṣyataḥ	40
tau hi vīrau naravarau sahitaḥ rāmalakṣmaṇau āgamyā nagarīm laṅkāṁ sāyakairvidhamiṣyataḥ	41
sagaṇaṁ rāvaṇaṁ hatvā rāghavo raghunandanaḥ tvāmādāya varārohe svapuraṁ pratiyāsyati	42
tadāśvasiḥi bhadrāṁ te bhava tvāṁ kālakāṅkṣiṇī nacirāddrakṣyase rāmaṁ prajvajantamivānilam	43
nihate rākṣasendre ca saputrāmātyabāndhave tvāṁ sameṣyasi rāmeṇa śaśāṅkeneva rohiṇī	44
kṣipraṁ tvāṁ devi śokasya pāraṁ yāsyasi maithili	

rāvaṇaṁ caiva rāmeṇa nihataṁ drakṣyase'cirāt	45
evamāśvasya vaidehīm hanūmānmārutātmajaḥ gamanāya matim kṛtvā vaidehīm punarabravīt	46
tamarighnaṁ kṛtātmānaṁ kṣipraṁ drakṣyasi rāghavam lakṣmaṇaṁ ca dhanuṣpāṇim laṅkādvāramupasthitam	47
nakhadaṁṣṭrāyudhānvīrānsimhaśārdūlavikramān vānarānvāraṇendrābhānkṣipraṁ drakṣyasi saṅgatān	48
śailāmbudanikāśānāṁ laṅkāmalayasānuṣu nardatām kapimukhyānāmārye yūthānyanekaśaḥ	49
sa tu marmaṇi ghoreṇa tāḍito manmatheṣuṇā na śarma labhate rāmaḥ simhārdita iva dvipaḥ	50
mā rudo devi śokena mā bhūtte manaso'priyam śacīva pathyā śakreṇa bhartrā nāthavati hyasi	51
rāmādvīśiṣṭaḥ ko'nyo'sti kaścitsaumitriṇā samaḥ agnimārutakalpau tau bhrātarau tava saṁśrayau	52
nāsmiṁściraṁ vatsyasi devi deśe rakṣogaṇairadhyuṣito'tiraudre na te cirādāgamaṁ priyasya kṣamasva matsaṅgamakālamātram	53

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 37 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 38 ||

śrutvā tu vacanaṁ tasya vāyusūnormahātmanaḥ uvācātmahitaṁ vākyaṁ sitā surasutopamā	1
tvām dṛṣṭvā priyavaktāraṁ samprahṛṣyāmi vānara ardhasaṅjātasasyeva vṛṣṭim prāpya vasundharā	2
yathā taṁ puruṣavyāghraṁ gātraiḥ śokābhikarśitaiḥ saṁsprṣeyaṁ sakāmāhaṁ tathā kuru dayām mayi	3

abhijñānaṁ ca rāmasya dattaṁ harigaṇottama kṣiptāmīśikāṁ kākasya kopādekākṣīśātanīm	4
manaḥśilāyāstikalo gaṇḍapārśve niveśitaḥ tvayā pranaṣṭe tilake taṁ kila smartumarhasi	5
sa vīryavāṅkathaṁ sītāṁ hṛtāṁ samanumanyase vasantīm rakṣasām madhye mahendravarūṇopama	6
eṣa cūḍāmaṇirdivyo mayā suparirakṣitaḥ etaṁ drṣṭvā prahr̥ṣyāmi vyasane tvāmivānagha	7
eṣa niryātitaḥ śrīmānmayā te vārisambhavaḥ ataḥ paraṁ na śakṣyāmi jīvitum śokalālasā	8
asahyāni ca duḥkhāni vācaśca hṛdayacchidaḥ rākṣasīnām sughorāṇām tvatkr̥te marṣayāmyaham	9
dhārayiṣyāmi māsāṁ tu jīvitaṁ śatrusūdana māsādūrdhvaṁ na jīviṣye tvayā hīnā nṛpātmaja	10
ghoro rākṣasarājo'yaṁ drṣṭīśca na sukhā mayi tvām ca śrutvā vipadyantaṁ na jīveyamahaṁ kṣaṇam	11
vaidehyā vacanaṁ śrutvā karuṇāṁ sāśrubhāṣitam athābravīnmahātejā hanumānmārutātmajaḥ	12
tvacchokavimukho rāmo devi satyena te śape rāme śokābhībhūte tu lakṣmaṇaḥ paritapyate	13
drṣṭā kathaṁ cidbhavatī na kālaḥ pariśocitum imaṁ muhūrtaṁ duḥkhānāmantaṁ drakṣyasi bhāmini	14
tāvubhau puruṣavyāghrau rājaputrāvaninditau tvaddarśanakṛtotsāhau laṅkāṁ bhasmīkariṣyataḥ	15
hatvā tu samare krūraṁ rāvaṇaṁ saha bāndhavam rāghavau tvām viśālākṣi svām purīm prāpayiṣyataḥ	16
yattu rāmo vijāniyādabhijñānāmanindite prītisañjananaṁ tasya bhūyastvaṁ dātumarhasi	17
sābravīddattameveha mayābhijñānamuttamam	

etadeva hi rāmasya dr̥ṣṭvā matkeśabhūṣaṇam śraddheyam hanumanvākyam tava vīra bhaviṣyati	18
sa taṁ maṇivaram gṛhya śrīmānplavagasattamaḥ praṇamya śirasā devīm gamanāyopacakrame	19
tamutpātakṛtotsāhamavekṣya haripuṅgavam vardhamānam mahāvegamuvāca janakātmajā asrupūrṇamukhī dīnā bāṣpagadgadayā girā	20
hanūmansimhasaṅkāśau bhrātarau rāmalakṣmaṇau sugrīvam ca sahāmātyam sarvānbrūyā anāmayam	21
yathā ca sa mahābāhuram tārāyati rāghavaḥ asmādduḥkhāmbusāmrodhāttatsamādhātumarhasi	22
imaṁ ca tivrām mama śokavegam rakṣobhirebhiḥ paribhartsanam ca brūyāstu rāmasya gataḥ samīpam śivaśca te'dhvāstu haripravīra	23
sa rājaputryā prativeditārthaḥ kapiḥ kṛtārthaḥ parihṛṣṭacetāḥ tadālpaśeṣam prasamīkṣya kāryam diśam hyudicīm manasā jagāma	24

|| iti sundara kāṇḍam sargam 38 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 39 ||

sa ca vāgbhiḥ praśastābhīrgamiṣyanpūjitastayā tasmāddeśādapakramya cintayāmāsa vānaraḥ	1
alpaśeṣamidam kāryam dr̥ṣṭeyamasitekṣaṇā trīnupāyānatikramya caturtha iha dr̥ṣyate	2
na sāma rakṣaḥsu guṇāya kalpate na danamarthopaciteṣu vartate na bhedasādhyā baladarpitā janāḥ parākramastveṣa mameha rocate	3

na cāsyā kāryasya parākramādṛte viniścayaḥ kaś cidihopapadyate hṛtapravīrāstu raṇe hi rākṣasāḥ kathaṁ cidīyuryadihādya mārḍavam	4
kārye karmaṇi nirdiṣṭo yo bahūnyapi sādhayet pūrvakāryavirodhena sa kāryaṁ kartumarhati	5
na hyekaḥ sādḥako hetuḥ svalpasyāpīha karmaṇaḥ yo hyartham bahudhā veda sa samartho'rthasādhane	6
ihaiva tāvatkṛtaniścayo hyahaṁ yadi vrajeyaṁ plavageśvarālayam parātmasaṁmarda viśeṣatattvavit tataḥ kṛtaṁ syānmama bhartṛśāsanam	7
kathaṁ nu khalvadya bhavetsukhāgataṁ prasahya yuddhaṁ mama rākṣasaiḥ saha tathaiva khalvātmabalaṁ ca sāravat samānayanmām ca raṇe daśānanaḥ	8
idamasya nṛśaṁsasya nandanopamamuttamam vanam netramanaḥkāntam nānādrumalatāyutam	9
idaṁ vidhvamṣayiṣyāmi śuṣkaṁ vanamivānalaḥ asminbhagne tataḥ kopaṁ kariṣyati sa rāvaṇaḥ	10
tato mahatsāśvamahārathadvipaṁ balaṁ samāneṣvapi rākṣasādhipaḥ triśūlakālāyasapaṭṭiśāyudhaṁ tato mahadyuddhamidaṁ bhaviṣyati	11
ahaṁ tu taiḥ saṁyati caṇḍavikramaiḥ sametya rakṣobhiraṅgavikramaḥ nihatya tadrāvaṇacoditaṁ balaṁ sukhaṁ gamiṣyāmi kapīśvarālayam	12
tato mārutavatkruddho mārutirbhīmavikramaḥ ūruvegena mahatā drumānkṣeptumathārabhat	13
tatastaddhanumānvīro babhaṅja pramadāvanam mattadvijasamāghuṣṭam nānādrumalatāyutam	14

tadvanaṁ mathitairvṛkṣairbhinnaiśca salilāśayaiḥ |
cūrṇitaiḥ parvatāgraiśca babhūvāpriyadarśanam || 15 ||

latāgṛhaiścitragrḥhaiśca nāśitair
mahoragairvyālamṛgaiśca nirdhutaiḥ |
śilāgṛhairunmathitaistathā gṛhaiḥ
pranaṣṭarūpaṁ tadabhūnmahadvanam || 16 ||

sa tasya kṛtvārthapatermahākapir
mahadvyalīkaṁ manaso mahātmanaḥ |
yuyutsureko bahubhirmahābalaḥ
śriyā jvalaṁstoraṇamāśritaḥ kapiḥ || 17 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 39 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 40 ||

tataḥ pakṣininādena vṛkṣabhaṅgasvanena ca |
babhūvuśrāsasambhrāntāḥ sarve laṅkānivāsinaḥ || 1 ||

vidrutāśca bhayatrastā vinedurmṛgapakṣuṇaḥ |
rakṣasāṁ ca nimittāni krūrāṇi pratipedire || 2 ||

tato gatāyāṁ nidrāyāṁ rākṣasyo vikṛtānanāḥ |
tadvanaṁ dadṛṣurbhagnaṁ taṁ ca vīraṁ mahākapim || 3 ||

sa tā dṛṣṭva mahābāhurmahāsattvo mahābalaḥ |
cakāra sumahadrūpaṁ rākṣasīnāṁ bhayāvaham || 4 ||

tatastaṁ girisaṅkāśamatikāyaṁ mahābalam |
rākṣasyo vānaraṁ dṛṣṭvā papracchurjanakātmajām || 5 ||

ko'yaṁ kasya kuto vāyaṁ kimnimittamihāgataḥ |
kathaṁ tvayā sahānena saṁvādaḥ kṛta ityuta || 6 ||

ācakṣva no viśālākṣi mā bhūtte subhage bhayam |
saṁvādamaṣitāpāṅge tvayā kiṁ kṛtavānyam || 7 ||

athābravīttadā sādhvī sītā sarvāṅgaśobhanā |
rakṣasāṁ kāmarūpāṇāṁ vijñāne mama kā gatiḥ || 8 ||

yūyamevāsyā jānīta yo'yaṁ yadvā kariṣyati ahireva aheḥ pādānvijānāti na saṁśayaḥ	9
ahamapyasya bhītāsmi nainaṁ jānāmi ko'nvayam vedmi rākṣasamevainaṁ kāmarūpiṇamāgatam	10
vaidehyā vacanaṁ śrutvā rākṣasyo vidrutā drutam sthitāḥ kāścīdgatāḥ kāścīdrāvaṇāya niveditum	11
rāvaṇasya samīpe tu rākṣasyo vikṛtānanāḥ virūpaṁ vānaraṁ bhīmamākhyatumupacakramuḥ	12
aśokavanikā madhye rājanbhīmavapuḥ kapiḥ sītayā kṛtasamvādastiṣṭhatyavitavikramaḥ	13
na ca taṁ jānakī sītā hariṁ hariṇalocaṇā asmābhirbahudhā prṣṭā nivedayitumicchati	14
vāsavasya bhaveddūto dūto vaiśravaṇasya vā preṣito vāpi rāmeṇa sītānveṣaṇakāṅkṣayā	15
tena tvadbhūtarūpeṇa yattattava manoharam nānāmṛgagaṇākīrṇaṁ pramṛṣṭaṁ pramadāvanam	16
na tatra kaścīduddeśo yastena na vināśitaḥ yatra sā jānakī sītā sa tena na vināśitaḥ	17
jānakīrakṣaṇārthaṁ vā śramādvā nopalabhyate atha vā kaḥ śramastasya saiva tenābhirakṣitā	18
cārupallavapatrāḍhyaṁ yaṁ sītā svayamāsthita pravṛddhaḥ śimśapāvṛkṣaḥ sa ca tenābhirakṣitaḥ	19
tasyograrūpasyograṁ tvaṁ daṇḍamājñātumarhasi sītā sambhāṣitā yena tadvanaṁ ca vināśitam	20
manaḥparigrhītāṁ tām tava rakṣogaṇeśvara kaḥ sītāmbhibhāṣeta yo na syātyaktajivitaḥ	21
rākṣasīnām vacaḥ śrutvā rāvaṇo rākṣaseśvaraḥ hutāgiriva jajvāla kopasaṁvartitekṣaṇaḥ	22
ātmanaḥ sadṛśāñśūrānkiṅkarānnāma rākṣasān	

vyādideśa mahātejā nigrahārtham hanūmataḥ	23
teṣāmaśītisāhasram kiṅkarāṇām tarasvinām niryayurbhavanāttasmātkūṭamudgarapāṇayaḥ	24
mahodarā mahādamṣtrā ghorarūpā mahābalāḥ yuddhābhimanasaḥ sarve hanūmadgrahaṇonmukhāḥ	25
te kapim taṁ samāsādyā toraṇasthamavasthitam abhipeturmahāvegāḥ pataṅgā iva pāvakam	26
te gadābhirvicitrābhiḥ parighaiḥ kāñcanāṅgadaiḥ ājaghnurvānaraśreṣṭham śarairādityasaṁnibhaiḥ	27
hanūmānapi tejasvī śrīmānparvatasamṁnibhaḥ kṣitāvāvidhya lāṅgūlam nanāda ca mahāsvanam	28
tasya saṁnādaśabdena te'bhavanbhayaśaṅkitāḥ dadṛśuśca hanūmataṁ sandhyāmeghamivonnatam	29
svāmisandeśaniḥśaṅkāstatate rākṣasāḥ kapim citraiḥ praharaṇairbhīmairabhipetustatastataḥ	30
sa taiḥ parivṛtaḥ sūraiḥ sarvataḥ sa mahābalaḥ āśasādāyasaṁ bhīmaṁ parigham toraṇāśritam	31
sa taṁ parighamādāya jaghāna rajanīcarān	32
sa pannagamivādāya sphurantaṁ vinatāsutaḥ vicacārāmbare vīraḥ parigṛhya ca mārutiḥ	33
sa hatvā rākṣasānvīraḥ kiṅkarānmārutātmajaḥ yuddhākāṅkṣī punarvīrastoraṇam samupasthitaḥ	34
tatastasmādbhayānmuktāḥ kati cittatra rākṣasāḥ nihatānkiṅkarānsarvānrāvaṇāya nyavedayan	35
sa rākṣasānām nihataṁ mahābalaṁ nīśamya rājā parivṛttalocanaḥ samādideśāpratimaṁ parākrame prahastaputraṁ samare sudurjayam	36

|| iti sundara kāṇḍam sargam 40 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 41 ||

tataḥ sa kiṅkarānhatvā hanūmāndhyānamāsthitaḥ vanaṁ bhagnaṁ mayā caityaprāsādo na vināśitaḥ tasmātprāsādamapyevamimaṁ vidhvaṁsayāmyaham	1
iti sañcintya hanumānmanasā darśayanbalaṁ caityaprāsādamāplutya meruśṛṅgamivonnataṁ āruroha hariśreṣṭho hanūmānmārutātmajaḥ	2
sampradhṛṣya ca durdharṣaścaityaprāsādamunnataṁ hanūmānprajvalaṁllakṣmyā pāriyātropamo'bhavat	3
sa bhūtvā tu mahākāyo hanūmānmārutātmajaḥ dhṛṣṭamāsphoṭayāmāsa laṅkāṁ śabdena pūrayan	4
tasyāsphoṭitaśabdena mahatā śrotraghātinā peturvihaṅgā gaganāduccaiścedamaghoṣayat	5
jayatyatibalo rāmo lakṣmaṇaśca mahābalaḥ rājā jayati sugrīvo rāghaveṇābhipālitaḥ	6
dāso'haṁ kosalendrasya rāmasyākliṣṭakarmaṇaḥ hanumāñśatrusainyānāṁ nihantā mārutātmajaḥ	7
na rāvaṇasahasraṁ me yuddhe pratibalaṁ bhavet śilābhistu praharataḥ pādapaiśca sahasraśaḥ	8
ardayitvā purīm laṅkāmbhivādya ca maithilim samṛddhārtho gamiṣyāmi miṣatām sarvarakṣasām	9
evamuktvā vimānasthaścaityasthānharipuṅgavaḥ nanāda bhīmanirhrādo rakṣasām janayanbhayam	10
tena śabdena mahatā caityapālāḥ śataṁ yayuḥ gṛhītvā vividhānastrānprāsānkhaḍgānpaśvadhān viṣjanto mahākṣayā mārutim paryavārayan	11
āvarta iva gaṅgāyāstoyasya vipulo mahān parikṣīpya hariśreṣṭhaṁ sa babhau rakṣasām gaṇaḥ	12

tato vātātmajaḥ kruddho bhīmarūpaṁ samāsthitaḥ	13
prāsādasya mahāmstasya stambhaṁ hemapariṣṭam utpāṭayitvā vegena hanūmānmārutātmajaḥ tatastaṁ bhrāmayāmāsa śatadhāraṁ mahābalaḥ	14
sa rākṣasaśataṁ hatvā vajreṇendra ivāsurān antarikṣasthitaḥ śrīmānidaṁ vacanamabravīt	15
mādrśānām sahasrāṇi viṣṭāni mahātmanām balinām vānarendrāṇām sugrīvavaśavartinām	16
śataiḥ śatasahasraiśca koṭibhirayutairapi āgamiṣyati sugrīvaḥ sarveṣāṁ vo niṣūdanaḥ	17
neyamasti purī laṅkā na yūyaṁ na ca rāvaṇaḥ yasmādikṣvākunāthena baddhaṁ vairaṁ mahātmanā	18

| | iti sundara kāṇḍaṁ sargam 41 | |

| | śrīmad vālmīki rāmāyaṇam | |
| | sundara kāṇḍaṁ sargam 42 | |

sandiṣṭo rākṣasendreṇa prahastasya suto balī jambumālī mahādaṁṣṭro nirjagāma dhanurdharaḥ	1
raktamālyāambaradharaḥ sragvī rucirakuṇḍalaḥ mahānvivṛttanayanaścaṇḍaḥ samaradurjayaḥ	2
dhanuḥ śakradhanuḥ prakhyaṁ mahadrucirasāyakam visphārayāṇo vegena vajrāśanisamasvanam	3
tasya visphāraghoṣeṇa dhanuṣo mahatā diśaḥ pradiśāśca nabhaścaiva sahasā samapūryata	4
rathena kharayuktena tamāgatamudikṣya saḥ hanūmānvegasampanno jaharṣa ca nanāda ca	5
taṁ toraṇaviṭaṅkastaṁ hanūmantaṁ mahākapim jambumālī mahābāhurvivyādha niśitaiḥ śaraiḥ	6
ardhacandreṇa vadane śirasyekena karṇinā	

bāhvorvivyādha nārācairaśabhistaṁ kapīśvaram	7
tasya tacchuśubhe tāmraṁ śareṇābhihataṁ mukham śaradivāmbujam phullam viddham bhāskararaśminā	8
cukopa bāṇābhihato rākṣasasya mahākapiḥ tataḥ pārśve'tivipulām dadarśa mahatīm śilām	9
tarasā tām samutpāṭya cikṣepa balavadbalī tām śarairdaśabhiḥ kruddhastāḍayāmāsa rākṣasaḥ	10
vipannaṁ karma taddṛṣṭvā hanūmārīścaṇḍavikramaḥ sālam vipulamutpāṭya bhrāmayāmāsa vīryavān	11
bhrāmayantaṁ kapiṁ dṛṣṭvā sālavrīkṣam mahābalam cikṣepa subahūnbāṇāñjambumālī mahābalaḥ	12
sālam caturbhirciccheda vānaram pañcabhirbhujē urasyekena bāṇena daśabhistu stanāntare	13
sa śaraiḥ pūritatanuḥ krodhena mahatā vṛtaḥ tameva pariḡham gṛhya bhrāmayāmāsa vegitaḥ	14
ativedo'tivegena bhrāmayitvā balotkaṭaḥ pariḡham pātayāmāsa jambumālermahorasi	15
tasya caiva śiro nāsti na bāhū na ca jānunī na dhanurna ratho nāśvāstatrādṛśyanta neṣavaḥ	16
sa hatastarasā tena jambumālī mahārathaḥ papāta nihato bhūmau cūrṇitāṅgavibhūṣaṇaḥ	17
jambumālīm ca nihataṁ kiṅkarāmīśca mahābalān cukrodha rāvaṇaḥ śrutvā kopasamraktalocanaḥ	18
sa roṣasamvartitatāmralocanaḥ prahastaputre nihate mahābale amātyaputrānavīryavikramān samādideśāsu niśācareśvaraḥ	19

|| iti sundara kāṇḍam sargam 42 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 43 ||

tataste rākṣasendreṇa coditā mantriṇaḥ sutāḥ niryayurbhavanāttasmātsapta saptārcivarcasaḥ	1
mahābalaparivārā dhanuṣmanto mahābalāḥ kṛtāstrāstravidām śreṣṭhāḥ parasparajayaīṣiṇaḥ	2
hemajālaparikṣiptairdhvajavadbhiḥ patākibhiḥ toyadasvananirghoṣairvājiyuktairmahārathaiḥ	3
taptakāñcanacitrāṇi cāpānyamitavikramāḥ visphārayantaḥ samhṛṣṭāstaḍidvanta ivāmbudāḥ	4
jananyastāstasteṣām viditvā kiṅkarānhatān babhūvuḥ śokasambhrāntāḥ sabāndhavasuhṛjjanāḥ	5
te parasparasaṅgharṣāstaptakāñcanabhūṣaṇāḥ abhipeturhanūmantaṁ toraṇasthamavasthitam	6
srjanto bāṇavṛṣṭim te rathagarjitaniḥsvanāḥ vṛṣṭimanta ivāmbhodā vicerurnairṛtarṣabhāḥ	7
avakīrṇastatastābhirhanūmāñśaravṛṣṭibhiḥ abhavatsamvṛtākāraḥ śailarāḍiva vṛṣṭibhiḥ	8
sa śarānvañcayāmāsa teṣāmāsucaraḥ kapīḥ rathavegāṁśca vīrāṇāṁ vicaranvimalē'mbare	9
sa taiḥ krīḍandhanuṣmadbhirvyomni vīraḥ prakāśate dhanuṣmadbhiryathā meghairmārutaḥ prabhurambare	10
sa kṛtvā ninadam ghoram trāsayaṁstām mahācamūm cakāra hanumānvegam teṣu rakṣaḥsu vīryavān	11
talenābhihanatkāmścitpādaiḥ kāmścitparantapaḥ muṣṭinābhyahanatkāmścinnakhaiḥ kāmścidvyadārayat	12
pramamāthorasā kāmścidūrubhyāmaparāṅkapīḥ ke cittasyaiva nādena tatraiva patitā bhuvī	13

tatasteṣvavapanneṣu bhūmau nipatiteṣu ca |
tatsainyamagamatsarvaṁ diśo daśabhayārditam || 14 ||

vinedurvisvaram nāgā nipeturbhuvi vājinaḥ |
bhagnanīḍadhvajacchatrairbhūśca kīrṇābhavadrathaiḥ || 15 ||

sa tānpravṛddhānvinihatya rākṣasān
mahābalaścaṇḍaparākramaḥ kapiḥ |
yuyutsuranyaiḥ punareva rākṣasais
tadeva vīro'bhijagāma toraṇam || 16 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 43 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 44 ||

hatānmantrisutānbuddhvā vānareṇa mahātmanā |
rāvaṇaḥ samvṛtākāraścakāra matimuttamām || 1 ||

sa virūpākṣayūpākṣau durdharam caiva rākṣasam |
praghasam bhāśakarṇam ca pañcasenāgranāyakān || 2 ||

sandideśa daśagrīvo vīrānnayaviśāradān |
hanūmadgrahaṇe vyagrānvāyuvegasamānyudhi || 3 ||

yāta senāgragāḥ sarve mahābalaparigrahāḥ |
savājirathamātaṅgāḥ sa kapiḥ śāsyatām iti || 4 ||

yattaiśca khalu bhāvyaṁ syāttamāsādyā vanālayam |
karma cāpi samādheyam deśakālavirodhitam || 5 ||

na hyaham taṁ kapiṁ manye karmaṇā pratitarkayan |
sarvathā tanmahadbhūtaṁ mahābalaparigraham |
bhavedindreṇa vā sṛṣṭamasmadarthaṁ tapobalāt || 6 ||

sanāgayakṣagandharvā devāsuramaharṣayaḥ |
yuṣmābhiḥ sahitaiḥ sarvairmayā saha vinirjitāḥ || 7 ||

tairavaśyaṁ vidhātavyaṁ vyalīkaṁ kiṁ cideva naḥ |
tadeva nātra sandehaḥ prasahya parigr̥hyatām || 8 ||

nāvamanyo bhavadbhiśca hariḥ krūraparākramaḥ |

dr̥ṣṭā hi harayaḥ śīghrā mayā vipulavikramāḥ	9
vāli ca saha sugrīvo jāmbavānśca mahābalaḥ nīlaḥ senāpatiścaiva ye cānye dvividādayaḥ	10
naiva teṣāṃ gatirbhīmā na tejo na parākramaḥ na matirna balotsāho na rūparikalpanam	11
mahatsattvamidaṃ jñeyam kapi rūpaṃ vyavasthitam prayatnam mahadāsthāya kriyatāmasya nigrahaḥ	12
kāmaṃ lokāstrayaḥ sendrāḥ sasurāsura mānavāḥ bhavatāmagrataḥ sthātum na paryāptā raṇājire	13
tathāpi tu nayajñena jayamākāṅkṣatā raṇe ātmā rakṣyaḥ prayatnena yuddhasiddhirhi cañcalā	14
te svāmivacanaṃ sarve pratigrhya mahaujasaḥ samutpeturmahāvegā hutāśasamatejaḥ	15
rathaiśca mattairnāgaiśca vājibhiśca mahājavaiḥ śastraishca vividhaistikṣṇaiḥ sarvaiścopacitā balaiḥ	16
tatastaṃ dadṛśurvīrā dīpyamānaṃ mahākapim raśmimantamivodyantaṃ svatejoraśmimālinam	17
toraṇastham mahāvegaṃ mahāsattvaṃ mahābalam mahāmatirṃ mahotsāham mahākāyaṃ mahābalam	18
taṃ samīkṣyaiva te sarve dikṣu sarvāsvavasthitāḥ taistaiḥ praharaṇairbhīmairabhipetustatastaḥ	19
tasya pañcāyasāstikṣṇāḥ sitāḥ pītamukhāḥ śarāḥ śirastyutpalapatrābhā durdhareṇa nipātītāḥ	20
sa taiḥ pañcabhirāviddhaḥ śaraiḥ śirasi vānaraḥ utpapāta nadanvyomni diśo daśa vinādayan	21
tatastu durdharo vīraḥ sarathaḥ sajjakārmukaḥ kirañśaraśatairnaikairabhipede mahābalaḥ	22
sa kapi rvārayāmāsa taṃ vyomni śaravarṣiṇam vṛṣṭimantaṃ payodānte payodamiva mārutaḥ	23

ardyamānastatastena durdhareṇānilātmajaḥ cakāra ninadaṁ bhūyo vyavardhata ca vegavān	24
sa dūraṁ sahasotpatya durdharasya rathe hariḥ nipapāta mahāvego vidyudrāsīrgirāviva	25
tatastaṁ mathitāṣṭāśvaṁ rathaṁ bhagnākṣakūvaram vihāya nyapatadbhūmau durdharastyaktajīvitaḥ	26
taṁ virūpākṣayūpākṣau dṛṣṭvā nipatitaṁ bhuvi sañjātarōṣau durdharṣāvutpetaturarindamau	27
sa tābhyāṁ sahasotpatya viṣṭhito vimale'mbare mudgarābhyāṁ mahābhurvakṣasyabhihataḥ kapiḥ	28
tayorvegavatorvegaṁ vinihatya mahābalaḥ nipapāta punarbhūmau suparṇasamavikramaḥ	29
sa sālavr̥kṣamāsādya samutpāṭya ca vānaraḥ tāvubhau rākṣasau vīrau jaghāna pavanātmajaḥ	30
tatastāmstrīnhatāñjñātvā vānareṇa tarasvinā abhipeḍe mahāvegaḥ prasahya praghaso harim	31
bhāsakarṇaśca saṅkruddhaḥ śūlamādāya vīryavān ekataḥ kapiśārdūlaṁ yaśasvinamavasthitau	32
paṭṭīśena śītāgreṇa praghasaḥ pratyapothayat bhāsakarṇaśca śūlena rākṣasaḥ kapisattamam	33
sa tābhyāṁ vikṣatairgātrairasṛgdigdhatanūruhaḥ abhavadvānaraḥ kruddho bālasūryasamaprabhaḥ	34
samutpāṭya gireḥ śṛṅgaṁ samṛgavyālapādapam jaghāna hanumānvīro rākṣasau kapikuñjaraḥ	35
tatasteṣvavasanneṣu senāpatiṣu pañcasu balaṁ tadavaśeṣaṁ tu nāśayāmāsa vānaraḥ	36
aśvairaśvāṅgajairnāgānyodhairyodhānrathai rathān sa kapirnāśayāmāsa sahasrākṣa ivāsurān	37
hatairnāgaiśca turagairbhagnākṣaiśca mahārathaiḥ	

hataisca rākṣasairbhūmī ruddhamārgā samantataḥ	38
tataḥ kapistāndhvajinīpatīnraṇe nihatya vīrānsabalānsavāhanān tadeva vīraḥ parigr̥hya toraṇam kṛtakṣaṇaḥ kāla iva prajāksaye	39

|| iti sundara kāṇḍam sargam 44 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 45 ||

senāpatīnpañca sa tu pramāpitān hanūmatā sānucarānsavāhanān samīkṣya rājā samaroddhatonmukham kumāramakṣam prasamaikṣatākṣatam	1
sa tasya dr̥ṣṭyarpaṇasampracoditaḥ pratāpavānkāñcanacitrakārmukaḥ samutpapātātha sadasyudīrito dvijātimukhyairhaviṣeva pāvakaḥ	2
tato mahadbāladvīkaraprabham prataptajāmbūnadajālasantatam rathām samāsthāya yayau sa vīryavān mahāharim taṁ prati nairṛtarṣabhaḥ	3
tatastapaḥsaṅgrahaśāñcayārjitaṁ prataptajāmbūnadajālasobhitam patākinaṁ ratnavibhūṣitadhvajam manojavāṣṭāśvavaraiḥ suyojitam	4
surāsurādhr̥ṣyamasaṅgacāriṇam raviprabham vyomacaram samāhitam satūṇamaṣṭāsinibaddhabandhuraṁ yathākramāveśitaśaktitomaram	5
virājamānam pratipūrṇavastunā sahemadāmnā śāśisūryavarvasā divākarābham rathamāsthitastataḥ sa nirjagāmāmaratulyavikramaḥ	6

sa pūrayankhaṁ ca mahīm ca sācalām turaṅgamataṅgamahārathasvanaiḥ balaiḥ sametaiḥ sa hi toraṅasthitaṁ samarthamāsīnamupāgamatkapim	7
sa taṁ samāsādyā harim harikṣaṇo yugāntakālāgnimiva prajākṣaye avasthitaṁ vismitajātasambhramaḥ samaikṣatākṣo bahumānacakṣuṣā	8
sa tasya vegam ca kapermahātmanaḥ parākramaṁ cāriṣu pārhtivātmajaḥ vicārayankhaṁ ca balaṁ mahābalo himakṣaye sūrya ivābhivardhate	9
sa jātamanyuḥ prasamīkṣya vikramaṁ sthiraḥ sthitaḥ saṁyati durnivāraṇam samāhitātmā hanumantamāhave pracodayāmāsa śaraistribhiḥ śitaiḥ	10
tataḥ kapim taṁ prasamīkṣya garvitaṁ jitaśramaṁ śatruparājayorjitam avaikṣatākṣaḥ samudīrṇamānasah sabāṇapāṇiḥ pragṛhītakārmukaḥ	11
sa hemaṁṣkāṅgadacārakuṇḍalaḥ samāśasādāśu parākramaḥ kapim tayorbabhūvāpratimaḥ samāgamaḥ surāsurāṅmapi sambhramapradaḥ	12
rarāsa bhūmirna tatāpa bhānumān vavau na vāyuḥ pracacāla cācalaḥ kapeḥ kumārasya ca vīkṣya saṁyugaṁ nanāda ca dyaurudadhiśca cukṣubhe	13
tataḥ sa vīraḥ sumukhānpatatrinaḥ suvarṇapuṅkhānsaviṣānivoragān samādhisaṁyogavimokṣatattvavic charānatha trīṅkapimūrdhnyapātayat	14
sa taiḥ śarairmūrdhni samaṁ nipātitaḥ kṣarannasṛgdigdhavivṛttalocanaḥ navoditādityanibhaḥ śarāmśumān	

vyarājatāditya ivānśumālikaḥ	15
tataḥ sa piṅgādhipamantrisattamaḥ samīkṣya taṁ rājavārātmajaṁ raṇe udagracitrāyudhacitrakārmukam jaharṣa cāpūryata cāhavonmukhaḥ	16
sa mandarāgrastha ivānśumālī vivṛddhakopo balavīryasaṁyutaḥ kumāramakṣaṁ sabalaṁ savāhanaṁ dadāha netrāgnimarīcibhistadā	17
tataḥ sa bāṇāsanaśakrakārmukaḥ śaraprararṣo yudhi rākṣasāmbudaḥ śarānmumocāśu hariśvarācale balāhako vṛṣṭimivācalottame	18
tataḥ kapistaṁ raṇacaṇḍavikramaṁ vivṛddhatejobalavīryasāyakam kumāramakṣaṁ prasamīkṣya saṁyuge nanāda harṣādghanatulyavikramaḥ	19
sa bālabhāvādyudhi vīryadarpitaḥ pravṛddhamanyuḥ kṣatajopamekṣaṇaḥ samāsasādāpratimaṁ raṇe kapiṁ gajo mahākūpamivāvṛtaṁ tṛṇaiḥ	20
sa tena bāṇaiḥ prasabhaṁ nipātitaś cakāra nādaṁ ghananādaniḥsvanaḥ samutpapātāśu nabhaḥ sa mārutir bhujoruvikṣepaṇa ghoradarśanaḥ	21
samutpatantaṁ samabhidravadbalī sa rākṣasānāṁ pravaraḥ pratāpavān rathī rathaśreṣṭhatamaḥ kirañśaraiḥ payodharaḥ śailamivāśmavṛṣṭibhiḥ	22
sa tāñśarāṁstasya vimokṣayankapiś cacāra vīraḥ pathi vāyusevite śarāntare mārutavadviniṣpatan manojavaḥ saṁyati caṇḍavikramaḥ	23
tamāttabāṇāsanamāhavonmukhaṁ	

khamāstr̥ṇantaṁ vividhaiḥ śarottamaiḥ avaikṣatākṣaṁ bahumānacakṣuṣā jagāma cintāṁ ca sa mārutātmajaḥ	24
tataḥ śarairbhinnabhujāntaraḥ kapiḥ kumāravaryeṇa mahātmanā nadan mahābhujāḥ karmaviśeṣatattvavid vicintayāmāsa raṇe parākramam	25
abālavadbāladvākaraprabhaḥ karotyayaṁ karma mahanmahābalaḥ na cāsyā sarvāhava karmaśobhinaḥ pramāpaṇe me matiratra jāyate	26
ayaṁ mahātmā ca mahāmśca vīryataḥ samāhitaścātisahaśca saṁyuge asaṁśayaṁ karmaguṇodayādayaṁ sanāgayakṣairmunibhiśca pūjitaḥ	27
parākramotsāhavivṛddhamānasaḥ samīkṣate mām pramukhāgataḥ sthitaḥ parākramo hyasya manāṁsi kampayet surāsuraṇāmapi śīghrakāriṇaḥ	28
na khalvayaṁ nābhibhavedupekṣitaḥ parākramo hyasya raṇe vivardhate pramāpaṇaṁ tveva mamāsyā rocate na vardhamāno'gnirupekṣituṁ kṣamaḥ	29
iti pravegaṁ tu parasya tarkayan svakarmayogaṁ ca vidhāya vīryavān cakāra vegaṁ tu mahābalastadā matim ca cakre'sya vadhe mahākapiḥ	30
sa tasya tānaṣṭahayānmahājavān samāhitānbhārasahānvivartane jaghāna vīraḥ pathi vāyusevite talaprahālaiḥ pavanātmajaḥ kapiḥ	31
tatastalenābhihato mahārathaḥ sa tasya piṅgādhipamantrinirjitaḥ sa bhagnanīḍaḥ parimuktakūbaraḥ papāta bhūmau hatavājirambarāt	32

sa taṁ parityajya mahāratho ratham sakārmukaḥ khaḍgadharaḥ khamutpatat tapo'bhiyogādr̥ṣirugravīryavān vihāya dehaṁ marutāmivālayam	33
tataḥ kapistaṁ vicarantamambare patatrirājānilasiddhasevite sametya taṁ mārutavegavikramaḥ krameṇa jagrāha ca pādayordṛḍham	34
sa taṁ samāvidhya sahasraśaḥ kapir mahoragaṁ gr̥hya ivāṇḍajeśvaraḥ mumoca vegātpitṛtulyavikramo mahītale saṁyati vānarottamaḥ	35
sa bhagnabāhūrukaṭīśīro dharaḥ kṣarannasṛnnirmathitāsthilocanaḥ sa bhinnasandhiḥ pravikīrṇabandhano hataḥ kṣitau vāyusutena rākṣasaḥ	36
mahākapirbhūmitale nipīḍya taṁ cakāra rakṣo'dhipatermahadbhayaṁ	37
maharṣibhiścakracarairmahāvrataiḥ sametya bhūtaiśca sayakṣapannagaiḥ suraiśca sendrairbhṛśajātavismayair hate kumāre sa kapirnikṣitaḥ	38
nihatya taṁ vajrasutopamaprabhaṁ kumāramakṣaṁ kṣatajopamekṣaṇam tadeva vīro'bhijagāma toraṇam kṛtakṣaṇaḥ kāla iva prajākṣaye	39
iti sundara kāṇḍam sargam 45	

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 46 ||

tatastu rakṣo'dhipatirmahātmā hanūmatākṣe nihate kumāre manaḥ samādhāya tadendrakaḥpaṁ samādideśendrajitaṁ sa roṣāt	1
--	---

tvamastravicchastrabhṛtām variṣṭhaḥ surāsurāṇāmapi śokadātā sureṣu sendreṣu ca dṛṣṭakarmā pitāmahārādhanasañcitāstraḥ	2
tavāstrabalamāsādyā nāsurā na marudgaṇāḥ na kaścittriṣu lokeṣu saṁyuge na gataśramaḥ	3
bhujavīryābhiguptaśca tapasā cābhirakṣitaḥ deśakālavibhāgañastvameva matisattamaḥ	4
na te'styaśakyaṁ samareṣu karmaṇā na te'styakāryaṁ matipūrvamantraṇe na so'sti kaścittriṣu saṅgrāheṣu vai na veda yaste'strabalaṁ balaṁ ca te	5
mamānurūpaṁ tapaso balaṁ ca te parākramaścāstrabalaṁ ca saṁyuge na tvām samāsādyā raṇāvamarde manaḥ śramaṁ gacchati niścītārtham	6
nihatā inkarāḥ sarve jambumālī ca rākṣasaḥ amātyaputrā vīrāśca pañca senāgrayāyinaḥ	7
sahodaraste dayitaḥ kumāro'kṣaśca sūditaḥ na tu teṣveva me sāro yastvayyariniṣūdana	8
idaṁ hi dṛṣṭvā matimanmahadbalaṁ kapeḥ prabhāvaṁ ca parākramaṁ ca tvamātmanaścāpi samikṣya sāraṁ kuruṣva vegaṁ svabalānurūpam	9
balāvamardastvayi samnikṛṣṭe yathā gate śāmyati śāntaśatrau tathā samikṣyātmabalaṁ paraṁ ca samārabhasvāstravidāṁ variṣṭha	10
na khalvīyaṁ matiḥ śreṣṭhā yattvām sampreṣayāmyaham īyaṁ ca rājadharmāṇām kṣatrasya ca matirmatā	11
nānāśastraīśca saṅgrāme vaiśāradyamarindama avaśyameva boddhavyaṁ kāmyaśca vijayo raṇe	12

tataḥ pitustadvacanaṁ niśamya pradakṣiṇaṁ dakṣasutaprabhāvaḥ cakāra bhartāramadīnasattvo raṇāya vīraḥ pratipannabuddhiḥ	13
tatastaiḥ svagaṇairiṣṭairindrajitpratipūjitaḥ yuddhodhdhataḥṛtotsāhaḥ saṅgrāmaṁ pratipadyata	14
śrīmānpadmapalāśākṣo rākṣasādhipateḥ sutaḥ nirjagāma mahātejāḥ samudra iva parvasu	15
sa pakṣi rājopamatulyavegair vyālaiścaturbhiḥ sitatīkṣṇadamṣṭraiḥ rathaṁ samāyuktamasaṅgavegaṁ samāruhendrajidindrakalpaḥ	16
sa rathī dhanvinām śreṣṭhaḥ śastrajño'stravidām varaḥ rathenābhiyayau kṣipraṁ hanūmānyatra so'bhavat	17
sa tasya rathanirghoṣaṁ jyāsvanaṁ kārmukasya ca niśamya harivīro'sau samprahṛṣṭataro'bhavat	18
sumahaccāpamādāya śitaśalyāmśca sāyakān hanūmantamabhipretya jagāma raṇapaṇḍitaḥ	19
tasmimstataḥ saṁyati jātahaṛṣe raṇāya nirgacchati bāṇapāṇau diśaśca sarvāḥ kaluṣā babhūvur mṛgāśca raudrā bahudhā vineduḥ	20
samāgatāstatra tu nāgayakṣā maharṣayaścakracarāśca siddhāḥ nabhaḥ samāvṛtya ca pakṣisaṅghā vinedurucāiḥ paramaprahṛṣṭāḥ	21
āyantaṁ sarathaṁ dṛṣṭvā tūrṇamindrajitaṁ kapiḥ vinanāda mahānādaṁ vyavardhata ca vegavān	22
indrajittu rathaṁ divyamāsthitaścitrakārmukaḥ dhanurvisphārayāmāsa taḍidūrjitaniḥsvanam	23
tataḥ sametāvaticṣṇavegau mahābalau tau raṇanirviśāṅkau	

kapiśca rakṣo'dhipateśca putraḥ surāsurendrāviva baddhavairau	24
sa tasya vīrasya mahārathasyā dhanuṣmataḥ saṁyati saṁmatasya śarapravegaṁ vyahanatpravṛddhaś cacāra mārge pituraprameyaḥ	25
tataḥ śarānāyatatiḥkṣaśalyān supatṛiṇaḥ kāñcanacitrapuñkhān mumoca vīraḥ paravīrahantā susantatānvajranipātavegān	26
sa tasya tatsyandananiḥsvanaṁ ca mṛdaṅgabherīpaṭahasvanaṁ ca vikṛṣyamāṇasya ca kārmukasya niśamya ghoṣaṁ punarutpapāta	27
śarāṇāmantareṣvāśu vyavartata mahākapiḥ haristasyābhilakṣasya mokṣayaṁllakṣyasaṅgraham	28
śarāṇāmagratastasya punaḥ samabhivartata prasārya hastau hanumānutpapātānilātmajaḥ	29
tāvubhau vegasampannau raṇakarmaviśāradau sarvabhūtamanoḡrāhi cakraturyuddhamuttamam	30
hanūmato veda na rākṣaso'ntaraṁ na mārutistasya mahātmano'ntaram parasparaṁ nirviśahau babhūvatuḥ sametya tau devasamānavikramau	31
tatastu lakṣye sa vihanyamāne śareṣu mogheṣu ca sampatatsu jagāma cintāṁ mahatīm mahātmā samādhisaṁyogasamāhitātmā	32
tato matīm rākṣasarājasūnuś cakāra tasminharivīramukhye avadhyatām tasya kapeḥ samīkṣya kathaṁ nigacchediti nigrahārtham	33
tataḥ paitāmahām vīraḥ so'stramastravidām varaḥ	

sandadhe sumahātejāstaṁ haripravaraṁ prati	34
avadhyo'yamiti jñātvā tamastreṇāstratattvavit nijagrāha mahābāhurmarutātmajamindrajit	35
tena baddhastato'streṇa rākṣasena sa vānaraḥ abhavannirviceṣṭaśca papāta ca mahītale	36
tato'tha buddhvā sa tadāstrabandhaṁ prabhoḥ prabhāvādvigatālpavegaḥ pitāmahānugrahaṁātmanaś ca vicintayāmāsa haripravīraḥ	37
tataḥ svāyambhuvairmantrairbrahmāstramabhimantritam hanūmāmścintayāmāsa varadānaṁ pitāmahāt	38
na me'strabandhasya ca śaktirasti vimokṣaṇe lokaguroḥ prabhāvāt ityevamevaṁvihito'strabandho mayātmayoneranuvartitavyaḥ	39
sa vīryamastrasya kapirvicārya pitāmahānugrahaṁātmanaś ca vimokṣaśaktiṁ paricintayitvā pitāmahājñānaṁ anuvartate sma	40
astreṇāpi hi baddhasya bhayaṁ mama na jāyate pitāmahamahendrābhyāṁ rakṣitasyānilena ca	41
grahaṇe cāpi rakṣobhirmahanme guṇadarśanam rākṣasendreṇa saṁvādastasmādgṛhṇantu māṁ pare	42
sa niścitārthaḥ paravīrahantā samīkṣya karī vinivṛttaceṣṭaḥ paraiḥ prasahyābhigatairniḡṛhya nanāda taistaiḥ paribhartsyamānaḥ	43
tatastaṁ rākṣasā dṛṣṭvā nirviceṣṭamarindamam babandhuḥ ṣaṇvalkaiśca drumacīraiśca saṁhataiḥ	44
sa roca yāmāsa paraiśca bandhanaṁ prasahya vīrairabhinigrahaṁ ca kautūhalānmām yadi rākṣasendro	

draṣṭuṁ vyavasyediti niścitarthaḥ	45
sa baddhastena valkena vimukto'streṇa vīryavān astrabandhaḥ sa cānyam hi na bandhamanuvartate	46
athendrajittaṁ drumacīrabandhaṁ vicārya vīraḥ kapisattamaṁ tam vimuktamastreṇa jagāma cintān anyena baddho hyanuvartate'stram	47
aho mahatkarma kṛtaṁ nirarthakaṁ na rākṣasairmantragatirvimṛṣṭā punaśca nāstre vihate'stramanyat pravartate saṁśayitāḥ sma sarve	48
astreṇa hanumānmukto nātmānamavabudhyate kṛṣyamāṇastu rakṣobhistaiśca bandhairnipīḍitaḥ	49
hanyamānastataḥ krūrai rākṣasaiḥ kāṣṭhamuṣṭibhiḥ samīpaṁ rākṣasendrasya prākṛṣyata sa vānaraḥ	50
athendrajittaṁ prasamīkṣya muktam astreṇa baddhaṁ drumacīrasūtraḥ vyadarśayattatra mahābalaṁ taṁ haripravīraṁ sagaṇāya rājñe	51
taṁ mattamiva mātāṅgaṁ baddhaṁ kapivarottamam rākṣasā rākṣasendrāya rāvaṇāya nyavedayan	52
ko'yaṁ kasya kuto vāpi kiṁ kāryaṁ ko vyapāśrayaḥ iti rākṣasavīraṇām tatra sañjajñire kathāḥ	53
hanyatām dahyatām vāpi bhakṣyatāmiti cāpare rākṣasāstatra saṅkruddhāḥ parasparamathābruvan	54
atīya mārgaṁ sahasā mahātmā sa tatra rakṣo'dhipapādamūle dadarśa rājñaḥ paricāravṛddhān gṛhaṁ mahāratnavibhūṣitaṁ ca	55
sa dadarśa mahātejā rāvaṇaḥ kapisattamam rakṣobhīrvikṛtākāraiḥ kṛṣyamāṇamitastataḥ	56

rākṣasādhipatiṁ cāpi dadarśa kapisattamaḥ tejobalasaṁyuktaṁ tapantamiva bhāskaram	57
sa roṣasaṁvartitatāmradrṣṭir daśānanastaṁ kapimanvavekṣya athopaviṣṭānkulaśīlavṛddhān samādiśattaṁ prati mantramukhyān	58
yathākramaṁ taiḥ sa kapiśca pṛṣṭaḥ kāryārthamarthasya ca mūlamādau nivedayāmāsa hariśvarasya dūtaḥ sakāśādahamāgato'smi	59

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 46 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 47 ||

tataḥ sa karmaṇā tasya vismito bhīmavikramaḥ hanumānroṣatāmrākṣo rakṣo'dhipamavaikṣata	1
bhājamānaṁ mahārheṇa kāñcanaena virājatā muktājālāvṛtenātha mukuṭena mahādyutim	2
vajrasaṁyogasaṁyuktairmahārhamāṇivigrahaiḥ haimairābharaṇaiścitrairmanaseva prakalpitaḥ	3
mahārhaṣaumasāmvītaṁ raktacandanarūṣitam svanuliptaṁ vicitrābhīrvividhabhiśca bhaktibhiḥ	4
vipulairdarśanīyaiśca rakṣākṣairbhīmadarśanaiḥ dīptatikṣṇamahādamaṣṭraiḥ pralambadaśanacchadaiḥ	5
śirobhirdaśabhīrvīraṁ bhrājamānaṁ mahaujasaṁ nānāvyaśamaḥkīrṇaiḥ śikharairiva mandaram	6
nīlāñjanacaya prakhyaṁ hāreṇorasi rājatā pūrṇacandrābhavaktreṇa sabalākamivāmbudam	7
bāhubhīrbaddhakeyūraiścandanottamarūṣitaiḥ bhrājamānāṅgadaiḥ pīnaiḥ pañcaśīrṣairivoragaiḥ	8

mahati sphāṭike citre ratnasamyogasaṁskṛte uttamāstaraṅāstīrṇe upaviṣṭaṁ varāsane	9
alaṅkṛtābhiratyartham pramadābhiḥ samantataḥ vālavvyajanahastābhirārātsamupasevitam	10
durdhareṇa prahastena mahāpārśvena rakṣasā mantribhirmantratattvajñairnikumbhena ca mantriṇā	11
upopaviṣṭaṁ rakṣobhiścaturbhirbaladarpitaiḥ kṛtsnaiḥ parivṛtaṁ lokaṁ caturbhiriva sāgaraiḥ	12
mantribhirmantratattvajñairanyaiśca śubhabuddhibhiḥ anvāsyamānaṁ sacivaiḥ surairiva sureśvaram	13
apaśyadrākṣasapatiṁ hanūmānatitejasam viṣṭhitaṁ meruśikhare satoyamiva toyadam	14
sa taiḥ sampīḍyamāno'pi rakṣobhirbhīmavikramaiḥ vismayaṁ paramaṁ gatvā rakṣo'dhipamavaikṣata	15
bhrājamānaṁ tato drṣṭvā hanumānrākṣaseśvaram manasā cintayāmāsa tejasā tasya mohitaḥ	16
aho rūpamaho dhairyamaho sattvamaho dyutiḥ aho rākṣasarājasya sarvalakṣaṇayuktatā	17
yadyadharmo na balavānsyādayaṁ rākṣaseśvaraḥ syādayaṁ suralokasya saśakrasyāpi rakṣitā	18
tena bibhyati khalvasmālokāḥ sāmaradānavāḥ ayaṁ hyutsahate kruddhaḥ kartumekārṇavaṁ jagat	19
iti cintāṁ bahuvidhāmakaronmatimānkapiḥ drṣṭvā rākṣasarājasya prabhāvamamitaujasaḥ	20

|| iti sundara kāṇḍam sargam 47 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 48 ||

tamudvikṣya mahābāhuḥ piṅgākṣam purataḥ sthitam |

roṣeṇa mahatāviṣṭo rāvaṇo lokarāvaṇaḥ	1
sa rājā roṣatāmrākṣaḥ prahastaṁ mantrisattamaṁ kālayuktamuvācedaṁ vaco vipulamarthavat	2
durātmā pṛcchayatāmeṣa kutaḥ kiṁ vāsya kāraṇam vanabhaṅge ca ko'syārtho rākṣasīnām ca tarjane	3
rāvaṇasya vacaḥ śrutvā prahasto vākyamabravīt samāśvasiḥi bhadrāṁ te na bhīḥ kāryā tvayā kape	4
yadi tāvattvamindreṇa preṣito rāvaṇālayam tattvamākhyāhi mā te bhūdbhayaṁ vānara mokṣyase	5
yadi vaiśravaṇasya tvaṁ yamasya varuṇasya ca cārurūpamidaṁ kṛtvā yamasya varuṇasya ca	6
viṣṇunā preṣito vāpi dūto vijayakāṅkṣiṇā na hi te vānaraṁ tejo rūpamātraṁ tu vānaram	7
tattvataḥ kathayasvādya tato vānara mokṣyase anṛtaṁ vadataścāpi durlabhaṁ tava jīvitam	8
atha vā yannimittaste praveśo rāvaṇālaye	9
evamukto harivarastadā rakṣogaṇeśvaram abravīnnāsmi śakrasya yamasya varuṇasya vā	10
dhanadena na me sakhyaṁ viṣṇunā nāsmi coditaḥ jātireva mama tveṣā vānaro'hamihāgataḥ	11
darśane rākṣasendrasya durlabhe tadidaṁ mayā vanam rākṣasarājasya darśanārthe vināśitam	12
tataste rākṣasāḥ prāptā balino yuddhakāṅkṣiṇaḥ rakṣaṇārthaṁ ca dehasya pratiyuddhā mayā raṇe	13
astrapāśairna śakyo'haṁ baddhuṁ devāsuraairapi pitāmahādeva varo mamāpyeṣo'bhyupāgataḥ	14
rājānaṁ draṣṭukāmena mayāstramanuvartitam vimukto ahamastreṇa rākṣasaistvatipīḍitaḥ	15

dūto'hamiti vijñeyo rāghavasyāmitaujasaḥ |
śrūyatām cāpi vacanaṁ mama pathyamidaṁ prabho || 16 ||

|| iti sundara kāṇḍam sargam 48 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 49 ||

taṁ samīkṣya mahāsattvaṁ sattvavānharisattamaḥ |
vākyamarthavadavyagrastamuvāca daśānanam || 1 ||

aḥaṁ sugrīvasandeśādiha prāptastavālayam |
rākṣasendra hariśastvām bhrātā kuśalamabravīt || 2 ||

bhrātuḥ śrṅṅu samādeśaṁ sugrīvasya mahātmanaḥ |
dharmārthopahitaṁ vākyamiha cāmutra ca kṣamam || 3 ||

rājā daśaratho nāma rathakuñjaravājjimān |
piteva bandhurlokasya sureśvarasamadyutiḥ || 4 ||

jyeṣṭhastasya mahābāhuḥ putraḥ priyakaraḥ prabhuḥ |
piturnideśānniṣkrāntaḥ praviṣṭo daṇḍakāvanam || 5 ||

lakṣmaṇena saha bhrātrā sītayā cāpi bhāryayā |
rāmo nāma mahātejā dharmyaṁ panthānamāśritaḥ || 6 ||

tasya bhāryā vane naṣṭā sītā patimanuvratā |
vaidehasya sutā rājño janakasya mahātmanaḥ || 7 ||

sa mārgamāṇastām devīm rājaputraḥ sahānujaḥ |
ṛṣyamūkamanuprāptaḥ sugrīveṇa ca saṅgataḥ || 8 ||

tasya tena pratijñātaṁ sītāyāḥ parimārgaṇam |
sugrīvasyāpi rāmeṇa harirājyaṁ niveditam || 9 ||

tatastena mṛdhe hatvā rājaputreṇa vālinam |
sugrīvaḥ sthāpito rājye haryṛkṣāṇām gaṇeśvaraḥ || 10 ||

sa sītāmārgaṇe vyagraḥ sugrīvaḥ satyasaṅgaraḥ |
harīnsampreṣayāmāsa dīśaḥ sarvā harīśvaraḥ || 11 ||

tām hariṇām sahasrāṇi śatāni niyutāni ca |

dikṣu sarvāsu mārṅante adhaścopari cāmbare	12
vainateya samāḥ ke citke cittatrānilopamāḥ asaṅgatayaḥ śīghrā harivīrā mahābalāḥ	13
ahaṁ tu hanumānnāma mārutasyaaurasaḥ sutaḥ sītāyāstu kṛte tūrṇaṁ śatayojanamāyatam samudraṁ laṅghayitvaiva tām didṛkṣurihāgataḥ	14
tadbhavāndrṣṭadharmārthastapaḥ kṛtaparigrahaḥ paradārānmahāprājña noparoddhūm tvamarhasi	15
na hi dharmaviruddheṣu bahvapāyeṣu karmasu mūlaghātiṣu sajjante buddhimanto bhavadvidhāḥ	16
kaśca lakṣmaṇamuktānām rāmakopānuvartinām śarāṇāmagrataḥ sthātum śakto devāsuresṣvapi	17
na cāpi triṣu lokeṣu rājanvidyeta kaś cana rāghavasya vyalīkaṁ yaḥ kṛtvā sukhamavāpnuyāt	18
tattrikālahitaṁ vākyam dharmyamarthānubandhi ca manyasva naradevāya jānakī pratidīyatām	19
drṣṭā hīyam mayā devī labdham yadiha durlabham uttaram karma yaccheṣam nimittam tatra rāghavaḥ	20
lakṣiteyam mayā sītā tathā śokaparāyaṇā gṛhya yām nābhijānāsi pañcāsyāmiva pannagīm	21
neyam jarayitum śakyā sāsurairamarairapi viṣasaṁsrṣṭamatyartham bhuktamannamivaujasā	22
tapasantāpalabdhaste yo'yam dharmaparigrahaḥ na sa nāśayitum nyāyya ātmaprāṇaparigrahaḥ	23
avadhyatām tapobhiryām bhavānsamanupaśyati ātmanaḥ sāsurairdevairhetustatrāpyayam mahān	24
sugrīvo na hi devo'yam nāsuro na ca mānuṣaḥ na rākṣaso na gandharvo na yakṣo na ca pannagaḥ	25
mānuṣo rāghavo rājansugrīvaśca harīśvaraḥ	

tasmātprāṇaparitrāṇam katham rājankariṣyasi	26
na tu dharmopasaṁhāramadharmaphalasaṁhitam tadeva phalamanveti dharmas̄cādharmānāśanaḥ	27
prāptam dharmaphalam tāvadbhavatā nātra saṁśayaḥ phalamasyāpyadharmasya kṣiprameva prapatsyase	28
janasthānavadham buddhvā buddhvā vālivadham tathā rāmasugrīvasakhyam ca budhyasva hitamātmanaḥ	29
kāmaṁ khalvahaṁapyekaḥ savājirathakuñjarām laṅkāṁ nāśayituṁ śaktastasyaiṣa tu viniścayaḥ	30
rāmeṇa hi pratijñātam haryṛkṣagaṇasaṁnidhau utsādanamamitrāṇām sītā yaistu pradharṣitā	31
apakurvanhi rāmasya sākṣādapi purandaraḥ na sukham prāpnuyādanyaḥ kiṁ punastvadvidho janaḥ	32
yām sītetyabhijānāsi yeyam tiṣṭhati te vaśe kālarātrīti tām viddhi sarvalaṅkāvināśinim	33
tadalam kālapāśena sītā vighraharūpiṇā svayam skandhāvasaktena kṣamamātmani cintyatām	34
sītāyāstejasā dagdhām rāmakopaprapīḍitām dahyamanāmimām paśya purim sāṭṭapratolikām	35
sa sauṣṭhavopetamadīnavādinaḥ kapernīśamyāpratimo'priyam vacaḥ daśānanaḥ kopavivṛttalocanaḥ samādiśattasya vadham mahākapeḥ	36

|| iti sundara kāṇḍam sargam 49 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 50 ||

tasya tadvacanam śrutvā vānarasya mahātmanaḥ ājñāpayadvadham tasya rāvaṇaḥ krodhamūrchitaḥ	1
---	---

vadhe tasya samājñapte rāvaṇena durātmanā niveditavato dautyam nānumene vibhīṣaṇaḥ	2
taṁ rakṣo'dhipatiṁ kruddhaṁ tacca kāryamupasthitam viditvā cintayāmāsa kāryam kāryavidhau sthitaḥ	3
niścītārthastataḥ sāmnapūjya śatrujidadagrajam uvāca hitamatyartham vākyaṁ vākyaviśāradaḥ	4
rājandharmaviruddhaṁ ca lokavṛtteś ca garhitam tava cāsadr̥ṣaṁ vīra kaperasya pramāṇam	5
asaṁśayaṁ śatrurayaṁ pravṛddhaḥ kṛtaṁ hyanenāpriyamaprameyam na dūtavadhyāṁ pravadanti santo dūtasya dr̥ṣṭā bahavo hi daṇḍāḥ	6
vairūpyāmaṅgeṣu kaśābhighāto mauṇḍyaṁ tathā lakṣmaṇasaṁnipātaḥ etānhi dūte pravadanti daṇḍān vadhastu dūtasya na naḥ śruto'pi	7
kathaṁ ca dharmārthavinītabuddhiḥ parāvarapratyayaniścītārthaḥ bhavadvidhaḥ kopavaśe hi tiṣṭhet kopaṁ niyacchanti hi sattvavantaḥ	8
na dharmavāde na ca lokavṛtte na śāstrabuddhigrahaṅgeṣu vāpi vidyeta kaścittava vīratulyas tvaṁ hyuttamaḥ sarvasurāsuraṅgām	9
na cāpyasya kaperghāte kaṁ citpaśyāmyahaṁ guṇam teṣvayaṁ pātyatām daṇḍo yairayaṁ preṣitaḥ kapiḥ	10
sādhurvā yadi vāsādhurparaireṣa samarpitaḥ bruvanparārthaṁ paravānna dūto vadhamarhati	11
api cāsminhate rājannānyaṁ paśyāmi khecaram iha yaḥ punarāgacchetparaṁ pāraṁ mahodadhiḥ	12
tasmānnāsya vadhe yatnaḥ kāryaḥ parapurañjaya bhavānsendreṣu deveṣu yatnamāsthātumarhati	13

asminvinaṣṭe na hi dūtamanyam paśyāmi yastau nararājaputrau yuddhāya yuddhapriyadurvinitāv udyojayeddirghapathāvaruddhau	14
parākramotsāhamanasvinām ca surāsurāṇām api durjayena tvayā manonandana nairṛtānām yuddhāyatirnāśayitum na yuktā	15
hitāśca śūrāśca samāhitās ca kuleṣu jātāśca mahāguṇeṣu manasvinaḥ śastrabhṛtām variṣṭhāḥ koṭyagraśaste subhṛtāśca yodhāḥ	16
tadekadeśena balasya tāvat ke cittavādeśakṛto'payāntu tau rājaputrau vinigrhya mūḍhau pareṣu te bhāvayitum prabhāvam	17

|| iti sundara kāṇḍam sargam 50 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 51 ||

tasya tadvacanam śrutvā daśagrīvo mahābalaḥ deśakālahitam vākyaṁ bhrāturuttamamabravīt	1
samyaguktaṁ hi bhavatā dūtavadhyā vigarhitā avaśyaṁ tu vadhādanyaḥ kriyatāmasya nigrahaḥ	2
kapīnām kila lāṅgūlamiṣṭam bhavati bhūṣaṇam tadasya dīpyatām śīghram tena dagdhena gacchatu	3
tataḥ paśyantvimaṁ dīnamaṅgavairūpyakarśitam samitrā jñātayaḥ sarve bāndhavāḥ sasuhṛjjanāḥ	4
ājñāpayadrākṣasendraḥ puraṁ sarvaṁ sacatvaram lāṅgūlena pradīptena rakṣobhiḥ pariṇiyatām	5
tasya tadvacanam śrutvā rākṣasāḥ kopakarkaśāḥ veṣṭante tasya lāṅgūlam jirṇaiḥ karpāsikaiḥ paṭaiḥ	6

saṁveṣṭyamāne lāṅgūle vyavardhata mahākapiḥ śuṣkamindhanamāsādyā vaneṣviva hutāśanaḥ	7
tailena pariṣicyātha te'gnim tatrāvapātayan	8
lāṅgūlena pradīptena rākṣasāmstānapātayat roṣāmarṣaparitātmā bālasūryasamānanaḥ	9
sa bhūyaḥ saṅgataiḥ krūrai rākasaairharisattamaḥ nibaddhaḥ kṛtavānvīrastatkālasadṛśim matim	10
kāmaṁ khalu na me śaktā nibadhasyāpi rākṣasāḥ chittvā pāsānsamutpatya hanyāmahamimānpunaḥ	11
sarveśāmeva paryāpto rākṣasānāmahaṁ yudhi kim tu rāmasya prītyarthaṁ viśahiṣye'hamīdṛśam	12
laṅkā carayitavyā me punareva bhavediti rātrau na hi sudṛṣṭā me durgakarmavidhānataḥ avaśyameva draṣṭavyā mayā laṅkā niśākṣaye	13
kāmaṁ bandhaiśca me bhūyaḥ puchasyoddīpanena ca piḍāṁ kurvantu rakṣāṁsi na me'sti manasaḥ śramaḥ	14
tataste saṁvṛtākāraṁ sattvavantaṁ mahākapiṁ parigrhya yayurhrṣṭā rākṣasāḥ kapikuñjaram	15
śaṅkhabherīninādaistairghoṣayantaḥ svakarmabhiḥ rākṣasāḥ krūrakarmāṇaścārayanti sma tām purim	16
hanumāṁścārayāmāsa rākṣasānām mahāpurim athāpaśyadvimānāni vicitrāṇi mahākapiḥ	17
saṁvṛtānbhūmibhāgāmśca suvibhaktāmśca catvarān rathyāśca gṛhasambādhāḥ kapiḥ śṛṅgātakāni ca	18
catvareṣu catuṣkeṣu rājamārge tathaiva ca ghoṣayanti kapim sarve cārīka iti rākṣasāḥ	19
dīpyamāne tatastasya lāṅgūlāgre hanūmataḥ rākṣasyastā virūpākṣyaḥ śamsurdevyāstadapriyam	20
yastvayā kṛtasāmvādaḥ sīte tāmramukhaḥ kapiḥ	

lāngūlena pradīptena sa eṣa pariṇīyate	21
śrutvā tadvacanaṁ krūramātmāpaharaṇopamam vaidehī śokasantaptā hutāśanamupāgamat	22
maṅgalābhimukhī tasya sā tadāsīnmahākapeḥ upatasthe viśālākṣī prayatā havyvāhanam	23
yadyasti patiśuśrūṣā yadyasti caritaṁ tapaḥ yadi cāstye kapatnūtvaṁ śīto bhava hanūmataḥ	24
yadi kaścidanukrośastasya mayyasti dhīmataḥ yadi vā bhāgyaśeṣaṁ me śīto bhava hanūmataḥ	25
yadi mām vṛttasampannām tatsamāgamalālasām sa vijānāti dharmātmā śīto bhava hanūmataḥ	26
yadi mām tārayatyāryaḥ sugrīvaḥ satyasaṅgaraḥ asmādduḥkhānmahābāhuḥ śīto bhava hanūmataḥ	27
tatastikṣṇārciravyagraḥ pradakṣiṇaśikho'nalaḥ jajvāla mṛgaśāvākṣyāḥ śaṁsanniva śivaṁ kapeḥ	28
dahyamāne ca lāngūle cintayāmāsa vānaraḥ pradīpto'gnirayaṁ kasmāna mām dahati sarvataḥ	29
dr̥ṣyate ca mahājvālaḥ karoti ca na me rujam śīśirasyeva sampāto lāngūlāgre pratiṣṭhitaḥ	30
atha vā tadidaṁ vyaktaṁ yaddr̥ṣṭaṁ plavatā mayā rāmāprabhāvādāścaryaṁ parvataḥ saritām patau	31
yadi tāvatsamudrasya mainākasya ca dhīmatha rāmārthaṁ sambhramastādṛkkimagnirna kariṣyati	32
sītāyāścānṛśaṁsyena tejasā rāghavasya ca pituśca mama sakhyena na mām dahati pāvakaḥ	33
bhūyaḥ sa cintayāmāsa muhūrtaṁ kapikuñjaraḥ utpapātātha vegena nanāda ca mahākapiḥ	34
puradvāraṁ tataḥ śrīmāñśailaśṛṅgamivonnatam vibhaktarakṣaḥ sambādhamāśasādānilātmajaḥ	35

sa bhūtvā śailasaṅkāśaḥ kṣaṇena punarātmavān hrasvatām paramām prāpto bandhanānyavaśātayat	36
vimuktaścābhavacchrīmānpunaḥ parvatasamṇibhaḥ vīkṣamāṇaśca dadṛṣe pariḡham toraṇāśritam	37
sa taṁ gr̥hya mahābāhuḥ kālāyasapariṣṛtam rakṣiṇastānpunaḥ sarvānsūdayāmāsa mārutiḥ	38
sa tānnihatvā raṇacaṇḍavikramaḥ samīkṣamāṇaḥ punareva laṅkāṁ pradīptalāṅgūlakṛtārcimālī prakāśatāditya ivāmśumālī	39

|| iti sundara kāṇḍam sargam 51 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 52 ||

vīkṣamāṇastato laṅkāṁ kapiḥ kṛtamanorathaḥ vardhamānasamutsāhaḥ kāryaśeṣamacintayat	1
kiṁ nu khalvaviśiṣṭam me kartavyamiha sāmpratam yadeṣām rakṣasām bhūyaḥ santāpajananam bhavet	2
vanam tāvatpramathitam prakṛṣṭā rākṣasā hatāḥ balaikadeśaḥ kṣapitaḥ śeṣam durgavināśanam	3
durge vināśite karma bhavetsukhapariśramam alpayatnena kārye'sminmama syātsaphalaḥ śramaḥ	4
yo hyayaṁ mama lāṅgūle dīpyate havyvāhanaḥ asya santarpaṇam nyāyyaṁ kartumebhirgrhottamaiḥ	5
tataḥ pradīptalāṅgūlaḥ savidyudiva toyadaḥ bhavanāgreṣu laṅkāyā vicacāra mahākapiḥ	6
mumoca hanumānagnim kālānalaśikhopamam	7
śvasanena ca saṁyogādativego mahābalaḥ kālāgniriva jajvāla prāvardhata hutāśanaḥ	8

pradīptamagniṁ pavanasteṣu veśmasu cārayat	9
tāni kāñcanajālāni muktāmaṇimayāni ca bhavanānyavaśīryanta ratnavanti mahānti ca	10
tāni bhagnavimānāni nipeturvasudhātale bhavanānīva siddhānāmambarātpuṇyasaṅkṣaye	11
vajraavidrumavaidūryamuktārajatasamhitān vicitrānbhavanāddhātūnsyandamānāndadarśa saḥ	12
nāgnistrpyati kāṣṭhānām ṭṭṇānām ca yathā tathā hanūmānrākṣasendrāṇām vadhe kiṁ cinna ṭṭpyati	13
hutāśanajvālasamāvṛtā sā hatapravīrā parivṛttayodhā hanūmātaḥ krodhabalābhibhūtā babhūva śāpopahateva laṅkā	14
sasambhramaṁ trastaviṣaṅṅarākṣasām samujjvalajvālahutāśanāṅkitām dadarśa laṅkāṁ hanumānmahāmanāḥ svayambhukopopahatāmivāvanim	15
sa rākṣasāmstānsubahūmśca hatvā vanam ca bhaṅktvā bahupādapaṁ tat visṛjya rakṣo bhavaneṣu cāgniṁ jagāma rāmaṁ manasā mahātmā	16
laṅkāṁ samastām sandīpya laṅgūlāgniṁ mahākapiḥ nirvāpayāmāsa tadā samudre harisattamaḥ	17

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 52 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍaṁ sargam 53 ||

sandīpyamānām vidhvastām trastarakṣo gaṇām purīm avekṣya hānumāṁllaṅkāṁ cintayāmāsa vānaraḥ	1
tasyābhūtsumahāmstrāsaḥ kutsā cātmanyajāyata laṅkāṁ pradahatā karma kiṁsvitkṛtamidaṁ mayā	2

dhanyāste puruṣaśreṣṭha ye buddhyā kopamutthitam nirundhanti mahātmāno dīptamagnimivāmbhasā	3
yadi dagdhā tviyaṁ laṅkā nūnamāryāpi jānakī dagdhā tena mayā bharturhataṁ kāryamajānatā	4
yadarthamayamārambhastatkāryamavasāditam mayā hi dahatā laṅkāṁ na sītā parirakṣitā	5
iṣatkāryamidaṁ kāryaṁ kṛtamāsinna saṁśayaḥ tasya krodhābhibhūtena mayā mūlakṣayaḥ kṛtaḥ	6
vinaṣṭā jānakī vyaktaṁ na hyadagdhāḥ pradṛśyate laṅkāyāḥ kaścituddeśaḥ sarvā bhasmīkṛtā purī	7
yadi tadvihataṁ kāryaṁ mayā prajñāviparyayāt ihaiva prāṇasaṁnyāso mamāpi hyatirocate	8
kimagnau nipatāmyadya āhosvidvaḍavāmukhe śarīramāho sattvānāṁ dadmi sāgaravāsinām	9
kathaṁ hi jīvatā śakyo mayā draṣṭuṁ hariśvaraḥ tau vā puruṣaśārdūlau kāryasarvasvaghātinā	10
mayā khalu tadevedaṁ roṣadoṣātpradarśitam prathitaṁ triṣu lokeṣu kapitamanavasthitam	11
dhigastu rājasāṁ bhāvamanīśamanavasthitam īsvareṇāpi yadrāgānmayā sītā na rakṣitā	12
vinaṣṭāyāṁ tu sītāyāṁ tāvubhau vinaśiṣyataḥ tayorvināśe sugrīvaḥ sabandhurvinaśiṣyati	13
etadeva vacaḥ śrutvā bhārato bhrāṭṛvatsalaḥ dharmātmā sahaśatrughnaḥ kathaṁ śakṣyati jīvitum	14
ikṣvākuvaṁśe dharmiṣṭhe gate nāśamasamśayam bhaviṣyanti prajāḥ sarvāḥ śokasantāpapiḍitāḥ	15
tadahaṁ bhāgyarahito luptadharmārthasaṅgrahaḥ roṣadoṣaparītātmā vyaktaṁ lokavināśanaḥ	16
iti cintayatastasya nimittānyupapedire	

pūramapyupalabdhāni sākṣātpunaracintayat	17
atha vā cārusarvāṅgī rakṣitā svena tejasā na naśiṣyati kalyāṇī nāgniragnau pravartate	18
na hi dharmānmanastasya bhāryāmamitatejasaḥ svacāritrābhiguptām tām spraṣṭumarhati pāvakaḥ	19
nūnaṁ rāmaprabhāvena vaidehyāḥ sukṛtena ca yanmām dahanakarmāyaṁ nādahaddhavyavāhanaḥ	20
trayāṇām bharatādīnām bhrātṛṇām devatā ca yā rāmasya ca manaḥkāntā sā katham vinaśiṣyati	21
yadvā dahanakarmāyaṁ sarvatra prabhuravyayaḥ na me dahati lāṅgūlaṁ kathamāryām pradhakṣyati	22
tapasā satyavākyena ananyatvācca bhartari api sā nirdahedagniṁ na tāmagniḥ pradhakṣyati	23
sa tathā cintayaṁstatra devyā dharmaparigraham śuśrāva hanumānvākyam cāraṇānām mahātmanām	24
aho khalu kṛtaṁ karma durviśahyaṁ hanūmatā agniṁ viśṛjatābhīkṣṇam bhīmaṁ rākṣasasadmani	25
dagdheyaṁ nagarī laṅkā sāṭṭaprākātoranā jānakī na ca dagdheti vismayo'dbhuta eva naḥ	26
sa nimittaiśca drṣṭārthaiḥ kāraṇaiśca mahāguṇaiḥ ṛṣivākyaiśca hanumānbhavatprītamānasaḥ	27
tataḥ kapiḥ prāptamanorathārthas tāmakṣatām rājasutām viditvā pratyakṣatastām punareva drṣṭvā pratiprayāṇāya matim cakāra	28

| | iti sundara kāṇḍam sargam 53 | |

| | śrīmad vālmīki rāmāyaṇam | |

| | sundara kāṇḍam sargam 54 | |

tatastu śimśapāmūle jānakīm paryavasthitām abhivādyābraviddiṣṭyā paśyāmi tvāmihākṣatām	1
tatastaṁ prasthitam sītā vikṣamāṇā punaḥ punaḥ bhartṛsnehānvitam vākyaṁ hanūmantamabhāṣata	2
kāmamasya tvamevaikaḥ kāryasya parisādhane paryāptaḥ paraviraḡna yaśasyaste balodayaḥ	3
balaistu saṅkulām kṛtvā laṅkāṁ parabalārdanaḥ mām nayedyadi kākutsthastasya tatsādṛśam bhavet	4
tadyathā tasya vikrāntamanurūpaṁ mahātmanaḥ bhavatyāhavaśūrasya tattvamevopapādaya	5
tadarthopahitam vākyaṁ praśritam hetusaṁhitam niśamya hanumāṁstasyā vākyaṁuttaramabravit	6
kṣiprameṣyati kākutstho haryṛkṣaprarairvṛtaḥ yaste yudhi vijityārīṅśokaṁ vyapanayiṣyati	7
evamāśvāsya vaidehīm hanūmānmārutātmajaḥ gamanāya matim kṛtvā vaidehīmaḡhyavādayat	8
tataḥ sa kapiśārdūlaḥ svāmisandarśanotsukaḥ āruroha giriśreṣṭhamariṣṭamarimardanaḥ	9
tuṅgapadmakajuṣṭābhirnīlābhirvanarājibhiḥ sālatālāśvakaṛṇaiśca vaṁśaiśca bahubhirvṛtam	10
latāvitānairvitataiḥ puṣpavadbhiralaṅkṛtam nānāmṛgagaṇākīṛṇam dhātuniṣyandabhūṣitam	11
bahuprasravaṇopetaṁ śilāsaṅcayasaṅkaṭam maharṣiyakṣagaṇdhavakimnaroragasevitam	12
latāpādapasambādham simhākulitakandaram vyāghrasaṅghasamākīṛṇam svādumūlaphaladrumam	13
tamārurohātibalaḥ parvataṁ plavagottamaḥ rāmadarśanaśiḡhreṇa praharṣeṇābhicoditaḥ	14
tena pādatalākrāntā ramyeṣu girisānuṣu	

saghoṣāḥ samaśīryanta śilāścūrṇikṛtāstataḥ	15
sa tamāruhya śailendram vyavardhata mahākapiḥ dakṣiṇāduttaram pāram prārthayaṁllavaṇāmbhasaḥ	16
adhiruhyata tato vīraḥ parvataṁ pavanātmajaḥ dadarśa sāgarāṁ bhīmaṁ mīnoragaṇiṣevitam	17
sa māruta ivākāśaṁ mārutasyātmasambhavaḥ prapede hariśārdūlo dakṣiṇāduttarāṁ diśam	18
sa tadā pīḍitastena kapinā parvatottamaḥ rarāsa saha tairbhūtaiḥ prāviśadvasudhātalam kampamānaiśca śikharaḥ patadbhirapi ca drumaiḥ	19
tasyoruvegānmathitāḥ pādapāḥ puṣpaśālināḥ nipeturbhūtale rugṇāḥ śakrāyudhahatā iva	20
kandarodarasamsthānāṁ pīḍitānāṁ mahaujasāṁ siṁhānāṁ ninado bhīmo nabho bhindansa śuśruve	21
srastavyāviddhavasanā vyākulīkṛtabhūṣaṇā vidyādharyaḥ samutpetuḥ sahasā dharaṇīdharāt	22
atipramāṇā balino dīptajihvā mahāviśāḥ nipīḍitaśirogrīvā vyaveṣṭanta mahāhayaḥ	23
kiṁnaroragagandharvayakṣavidyādharaṣṭathā pīḍitam taṁ nagavaram tyaktvā gaganamāsthitaḥ	24
sa ca bhūmidharaḥ śrīmānbalinā tena pīḍitaḥ savṛkṣaśikharodagrāḥ praviveśa rasātalam	25
daśayojanavistārastrimśadyojanamucchritaḥ dharāṇyāṁ samatāṁ yātaḥ sa babhūva dharādharāḥ	26

| | iti sundara kāṇḍam sargam 54 | |

| | śrīmad vālmīki rāmāyaṇam | |

| | sundara kāṇḍam sargam 55 | |

sacandrakumudam ramyam sārkaḥkārāṇḍavam śubham |

tiṣyaśravaṇakadambabhraśaivalaśādvalam	1
punarvasu mahāmīnaṁ lohitāṅgamahāgraham airāvata mahādvīpaṁ svātīhaṁsaviloḍitam	2
vātasāṅghātajātorṁim candrāmśuśīśīrāmbumat bhujāṅgayakṣagaṅdhavaprabuddhakamalotpalam	3
grasamāna ivākāśaṁ tārādhipamivālikhan haranniva sanakṣatraṁ gaganam sārkaṁḍalam	4
mārutasyālayaṁ śrīmāṅkapirvyomacaro mahān hanūmānmeghajālāni vikarṣanniva gacchati	5
pāṇḍurāruṇavarṇāni nīlamāñjiṣṭhakāni ca haritāruṇavarṇāni mahābhrāṇi cakāśire	6
praviśannabhrajālāni niṣkramaṁśca punaḥ punaḥ pracchannaśca prakāśaśca candramā iva lakṣyate	7
nadannādena mahatā meghasvanamahāsvanaḥ ājagāma mahātejāḥ punarmadhyena sāgaram	8
parvatendraṁ sunābhaṁ ca samupaspr̥śya vīryavān jyāmukta iva nārāco mahāvego'bhyupāgataḥ	9
sa kiṁ cidanusamprāptaḥ samālokya mahāgirim mahendrameghasaṅkāśaṁ nanāda haripuṅgavaḥ	10
niśamya nadato nādaṁ vānarāste samantataḥ babhūvurutsukāḥ sarve suhr̥ddarśanakāṅkṣiṇaḥ	11
jāmbavānsa hariśreṣṭhaḥ prītisaṁhr̥ṣṭamānasaḥ upāmantrya harīnsarvānīdaṁ vacanamabravīt	12
sarvathā kṛtakāryo'sau hanūmānnātra saṁśayaḥ na hyasyākṛtakāryasya nāda evaṁvidho bhavet	13
tasyā bāhūruvegaṁ ca ninādaṁ ca mahātmanaḥ niśamya harayo hr̥ṣṭāḥ samutpetustatastataḥ	14
te nagāgrānagāgrāni śikharācchikharāni ca prahr̥ṣṭāḥ samapadyanta hanūmantaṁ didṛkṣavaḥ	15

te prItāḥ pādapāgreṣu gṛhya śākhāḥ supuṣpitāḥ vāsāmsīva prakāśāni samāvidhyanta vānarāḥ	16
tamabhraghanasaṅkāśamāpatantaṁ mahākapim dṛṣṭvā te vānarāḥ sarve tasthuḥ prāñjalayastadā	17
tatastu vegavāṁstasya girergirinibhaḥ kapiḥ nīpapāta mahendrasya śikhare pādapākule	18
tataste prItamanasaḥ sarve vānarapuṅgavāḥ hanūmantaṁ mahātmānaṁ parivāryopatasthire	19
parivārya ca te sarve parāṁ prItimupāgatāḥ prahṛṣṭavadanāḥ sarve tamarogamupāgatam	20
upāyanāni cādāya mūlāni ca phalāni ca pratyarcayanhariśreṣṭhaṁ harayo mārutātmajam	21
vinedurmuditāḥ ke ciccakruḥ kila kilāṁ tathā hṛṣṭāḥ pādapaśākhāśca āninyurvānararāṣabhāḥ	22
hanūmāṁstu gurūnvṛddhāñjāmbavatpramukhāṁstadā kumāramaṅgadaṁ caiva so'vandata mahākapim	23
sa tābhyāṁ pūjitaḥ pūjyaḥ kapibhiśca prasāditaḥ dṛṣṭā devīti vikrāntaḥ saṅkṣepeṇa nyavedayat	24
niśasāda ca hastena gṛhītvā vālīnaḥ sutam ramaṇīye vanoddeśe mahendrasya girestadā	25
hanūmānabraviddhṛṣṭastadā tānvānararāṣabhān aśokavanikāsaṁsthā dṛṣṭā sā janakātmajā	26
rakṣyamāṇā sughorābhī rākṣasībhiraninditā ekaveṇīdharā bālā rāmadarśanalālasā upavāsapariśrāntā malinā jaṭilā kṛśā	27
tato dṛṣṭeti vacanaṁ mahārthamamṛtopamam nīśamya māruteḥ sarve muditā vānarā bhavan	28
kṣveḍantyanye nadantyanye garjantyanye mahābalāḥ cakruḥ kila kilāmanye pratigarjanti cāpare	29

ke ciducchritalāṅgūlāḥ prahr̥ṣṭāḥ kapikuñjarāḥ aṅcītāyatadīrghāṇi lāṅgūlāni pravivyadhuḥ	30
apare tu hanūmantam̄ vānarā vāraṇopamam āplutya giriśr̥ṅgebhyaḥ saṁspr̥śanti sma harṣitāḥ	31
uktavākyam̄ hanūmantamaṅgadastu tadābravīt sarveṣām̄ harivīrāṇām̄ madhye vācamanuttamām	32
sattve vīrye na te kaścitsamo vānaravidyate yadavaplutya vistīrṇam̄ sāgarām̄ punarāgataḥ	33
diṣṭyā dr̥ṣṭā tvayā devī rāmapatnī yaśasvinī diṣṭyā tyakṣyati kākutsthaḥ śokaṁ sītā viyogajam	34
tato'ṅgadam̄ hanūmantam̄ jāmbavantam̄ ca vānarāḥ parivārya pramuditā bhejire vipulāḥ śilāḥ	35
śrotukāmāḥ samudrasya laṅghanam̄ vānarottamāḥ darśanam̄ cāpi laṅkāyāḥ sītāyā rāvaṇasya ca tasthuḥ prāñjalayaḥ sarve hanūmadvadanonmukhāḥ	36
tasthau tatrāṅgadaḥ śrīmānvānarairbahubhirvṛtaḥ upāsyamāno vibudhairdivi devapatiryathā	37
hanūmatā kīrtimatā yaśasvinā tathāṅgadenāṅgadabaddhabāhunā mudā tadādhyāsitamunnatam̄ mahan mahīdharāgram̄ jvalitam̄ śriyābhavat	38

|| iti sundara kāṇḍam̄ sargam 55 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam̄ sargam 56 ||

tatastasya gireḥ śr̥ṅge mahendrasya mahābalāḥ hanumatpramukhāḥ prītim̄ harayo jagmuruttamām	1
tam̄ tataḥ pratisam̄hr̥ṣṭaḥ prītimantam̄ mahākapim jāmbavānkāryavṛttāntamapṛcchadanilātmajam	2
katham̄ dr̥ṣṭā tvayā devī katham̄ vā tatra vartate	

tasyām vā sa katham vṛttaḥ krūrakarmā daśānanaḥ	3
tattvataḥ sarvametannaḥ prabrūhi tvaṁ mahākape śrutārthāścintayiṣyāmo bhūyaḥ kāryaviniścayam	4
yaścārthastatra vaktavyo gatairasmābhirātmavān rakṣitavyaṁ ca yattatra tadbhavānvyākaroṭu naḥ	5
sa niyuktastastena samprahrṣṭatanūruhaḥ namasyaṅśirasā devyai sītāyai pratyabhāṣata	6
pratyakṣameva bhavatām mahendrāgrātkhamāplutaḥ udadherdakṣiṇaṁ pāraṁ kāṅkṣamāṇaḥ samāhitaḥ	7
gacchataśca hi me ghoraṁ vighnarūpamivābhavat kāṅcanaṁ śikharaṁ divyaṁ paśyāmi sumanoharam	8
sthitaṁ panthānamāvṛtya mene vighnaṁ ca taṁ nagam	9
upasaṅgamyā taṁ divyaṁ kāṅcanaṁ nagasattamam kṛtā me manasā buddhirbhettavyo'yaṁ mayeti ca	10
prahataṁ ca mayā tasya lāṅgūlena mahāgireḥ śikharaṁ sūryasaṅkāśaṁ vyaśīryata sahasradhā	11
vyavasāyaṁ ca me buddhvā sa hovāca mahāgiriḥ putreti madhurām bāṇīm manaḥprahlādayanniva	12
pitṛvyaṁ cāpi mām viddhi sakhāyaṁ mātariśvanaḥ mainākamiti vikhyātaṁ nivasantaṁ mahodadhau	13
pakṣvavantaḥ purā putra babhūvuḥ parvatottamāḥ chandataḥ pṛthivīm cerurbādhamānāḥ samantataḥ	14
śrutvā nagānām caritaṁ mahendraḥ pākaśāsanāḥ ciccheda bhagavānpakṣānvajreṇaiṣāṁ sahasraśaḥ	15
ahaṁ tu mokṣitastasmāttava pitṛā mahātmanā mārutena tadā vatsa prakṣipto'smi mahārṇave	16
rāmasya ca mayā sāhye vartitavyamarindama rāmo dharmabhṛtām śreṣṭho mahendrasamavikramaḥ	17

etacchrutvā mayā tasya mainākasya mahātmanaḥ kāryamāvedya tu gireruddhataṁ ca mano mama	18
tena cāhamanujñāto mainākena mahātmanā uttamaṁ javamāsthāya śeṣamadhvānamāsthitaḥ	19
tato'haṁ suciraṁ kālaṁ vegenābhyagamaṁ pathi tataḥ paśyāmyahaṁ devīm surasāṁ nāgamātaram	20
samudramadhye sā devī vacanaṁ māmabhāṣata mama bhakṣyaḥ pradiṣṭastvamamārairharisattamam tatastvām bhakṣayiṣyāmi vihitastvaṁ cirasya me	21
evamuktaḥ surasayā prāñjaliḥ praṇataḥ sthitaḥ vivarṇavadano bhūtvā vākyam cedamudīrayam	22
rāmo dāśarathiḥ śrīmānpraviṣṭo danḍakāvanam lakṣmaṇena saha bhrātrā sītayā ca parantapaḥ	23
tasya sītā hṛtā bhāryā rāvaṇena durātmanā tasyāḥ sakāśaṁ dūto'haṁ gamiṣye rāmaśāsanāt	24
kartumarhasi rāmasya sāhyaṁ viṣayavāsini	25
atha vā maithilīm dṛṣṭvā rāmaṁ cākliṣṭakāriṇam āgamiṣyāmi te vaktraṁ satyaṁ pratiśṛṇoti me	26
evamuktā mayā sā tu surasā kāmarūpiṇī abravīnnātivarteta kaścideṣa varo mama	27
evamuktaḥ surasayā daśayojanamāyataḥ tato'rdhaguṇavistāro babhūvāhaṁ kṣaṇena tu	28
matpramāṇānurūpaṁ ca vyāditaṁ tanmukhaṁ tayā taddṛṣṭvā vyāditaṁ tvāsyam hrasvaṁ hyakaravaṁ vapuḥ	29
tasminmuhūrte ca punarbabhūvāṅguṣṭhasaṁmitaḥ abhipatyāśu tadvaktraṁ nirgato'haṁ tataḥ kṣaṇāt	30
abravītsurasā devī svena rūpeṇa mām punaḥ arthasiddhyai hariśreṣṭha gaccha saumya yathāsukham	31
samānaya ca vaidehīm rāghaveṇa mahātmanā	

sukhī bhava mahābāho prītāsmi tava vānara	32
tato'haṁ sādhu sādhvīti sarvabhūtaiḥ praśaṁsitaḥ tato'ntarikṣaṁ vipulaṁ pluto'haṁ garuḍo yathā	33
chāyā me nigṛhītā ca na ca paśyāmi kiṁ cana so'haṁ vigatavegastu diśo daśa vilokayan na kiṁ cittatra paśyāmi yena me'pahṛtā gatiḥ	34
tato me buddhirutpannā kiṁ nāma gamane mama īdṛśo vighna utpanno rūpaṁ yatra na dṛśyate	35
adho bhāgena me dṛṣṭiḥ śocatā pātītā mayā tato'drākṣamaḥaṁ bhīmāṁ rākṣasīṁ salile śayāṁ	36
prahasya ca mahānādamukto'haṁ bhīmayā tayā avasthitamasambhrāntamidaṁ vākyamaśobhanam	37
kvāsi gantā mahākāya kṣudhitāyā mamepsitaḥ bhakṣaḥ prīṇaya me dehaṁ ciraṁāhāravarjitam	38
bāḍhamityeva tām vāṇīm pratyagrḥṇāmahaṁ tataḥ āśya pramāṇādadhikaṁ tasyāḥ kāyamapūrayam	39
tasyāścāśyaṁ mahadbhīmaṁ vardhate mama bhakṣaṇe na ca mām sā tu bubudhe mama vā vikṛtaṁ kṛtam	40
tato'haṁ vipulaṁ rūpaṁ saṅkṣipyā nimiṣāntarāt tasyā hṛdayamādāya prapatāmi nabhastalam	41
sā visrṣṭabhujā bhīmā papāta lavaṇāmbhasi mayā parvatasāṅkāśā nikṛttahṛdayā satī	42
śṛṇomi khagatānām ca siddhānām cāraṇaiḥ saha rākṣasī siṁhikā bhīmā kṣipraṁ hanumatā hṛtā	43
tām hatvā punarevāhaṁ kṛtyamātyayikaṁ smaran gatvā ca mahadadhvānaṁ paśyāmi nagamaṇḍitam dakṣiṇaṁ tīramudaderlaṅkā yatra ca sā purī	44
astaṁ dinakare yāte rakṣasām nilayaṁ purīm praviṣṭo'hamavijñāto rakṣobhirbhīmavikramaiḥ	45

tatrāhaṁ sarvarātraṁ tu vicinvañjanakātmajām rāvaṇāntaḥpuragato na cāpaśyaṁ sumadhyamām	46
tataḥ sītāmapaśyaṁstu rāvaṇasya niveśane śokasāgaramāsādyā na pāramupalakṣaye	47
śocatā ca mayā dr̥ṣṭaṁ prākāreṇa samāvṛtam kāñcanaena vikṛṣṭena gṛhopavanamuttamam	48
sa prākāramavaplutya paśyāmi bahupādapam	49
aśokavanikāmadhye śimśapāpādapo mahān tamāruhya ca paśyāmi kāñcanaṁ kadālī vanam	50
adūrācchimśapāvṛkṣātpaśyāmi vanavarṇinīm śyāmām kamalapatrākṣīmupavāsakṛṣānanām	51
rākṣasībhirvirūpābhiḥ krūrābhirabhisaṁvṛtām māṁsaṣoṇitabhakṣyābhirvyāghrībhirhariṇīm yathā	52
tām dr̥ṣṭvā tādr̥ṣīm nārīm rāmapatnīmaninditām tatraiva śimśapāvṛkṣe paśyannahamavasthitaḥ	53
tato halahalāśabdaṁ kāñcīnūpuramiśritam śṛṇomyadhikagambhīraṁ rāvaṇasya niveśane	54
tato'haṁ paramodvignaḥ svarūpaṁ pratyasaṁharam ahaṁ ca śimśapāvṛkṣe pakṣīva gahane sthitaḥ	55
tato rāvaṇadārāśca rāvaṇaśca mahābalaḥ taṁ deśaṁ samanuprāptā yatra sītābhavatsthitā	56
taṁ dr̥ṣṭvātha varārohā sītā rakṣogaṇeśvaram saṅkucyorū stanau pīnau bāhubhyām parirabhya ca	57
tāmuvāca daśagrīvaḥ sītām paramaduḥkhitām avākśirāḥ prapatito bahu manyasva mām iti	58
yadi cettvaṁ tu mām darpānnābhinandasi garvite dvimāsānantaraṁ sīte pāsyāmi rudhiraṁ tava	59
etacchrutvā vacastasya rāvaṇasya durātmanaḥ uvāca paramakruddhā sītā vacanamuttamam	60

rākṣasādharma rāmasya bhāryāmamitatejaṣaḥ ikṣvākukulanāthasya snuṣāṁ daśarathasya ca avācyaṁ vadato jihvā kathaṁ na patitā tava	61
kiṁsvīdvīryaṁ tavānārya yo māṁ bharturasamnidhau apahr̥tyāgataḥ pāpa tenādr̥ṣṭo mahātmanā	62
na tvaṁ rāmasya sadṛśo dāsye'pyasyā na yujyase yajñīyaḥ satyavākcaiva raṇaślāghī ca rāghavaḥ	63
jānakyā paruṣaṁ vākyamevamukto daśānanaḥ jajvāla sahasā kopāccitāstha iva pāvakaḥ	64
vivr̥tya nayane krūre muṣṭimudyamya dakṣiṇam maithilīm hantumārabdhaḥ strībhirhāhākṛtaṁ tadā	65
strīṇāṁ madhyātsamutpatya tasya bhāryā durātmanaḥ varā mandodarī nāma tayā sa pratiśedhitaḥ	66
uktaśca madhurāṁ vāṇīm tayā sa madanārditaḥ sītayā tava kiṁ kāryaṁ mahendrasamavikrama mayā saha ramasvādya madviśiṣṭā na jānakī	67
devagandharvakanyābhīryakṣakanyābhīreva ca sārdhaṁ prabho ramasveha sītayā kiṁ kariṣyasi	68
tatastābhiḥ sametābhirnārībhiḥ sa mahābalaḥ utthāpya sahasā nīto bhavanaṁ svaṁ niśācaraḥ	69
yāte tasmindaśagrīve rākṣasyo vikṛtānanāḥ sītāṁ nirbhartsayāmāsurvākyaīḥ krūraiḥ sudāruṇaiḥ	70
ṭṛṇavadbhāṣitaṁ tāsāṁ gaṇayāmāsa jānakī tarjitaṁ ca tadā tāsāṁ sītāṁ prāpya nirarthakam	71
vṛthāgarjitaniśceṣṭā rākṣasyaḥ piśitāsanāḥ rāvaṇāya śaśāmsustāḥ sītāvyavasitaṁ mahat	72
tatastāḥ sahitāḥ sarvā vihatāśā nirudyamāḥ parikṣīpya samantāttāṁ nidrāvaśamupāgatāḥ	73
tāsu caiva prasuptāsu sītā bhartṛhite ratā vilāpya karuṇaṁ dīnā praśuśoca suduḥkhitā	74

tām cāhaṁ tādṛṣīm dṛṣṭvā sītāyā dāruṇām daśām cintayāmāsa viśrānto na ca me nirvṛtaṁ manaḥ	75
sambhāṣaṇārthe ca mayā jānakyāścintito vidhiḥ ikṣvākukulavaṁśastu tato mama puraskṛtaḥ	76
śrutvā tu gaditām vācaṁ rājarṣigaṇapūjitām pratyabhāṣata mām devī bāspaiḥ pihitalocanā	77
kastvaṁ kena kathaṁ ceha prāpto vānarapuṅgava kā ca rāmeṇa te prītistanme śaṁsitumarhasi	78
tasyāstadvacanaṁ śrutvā ahamapyabruvaṁ vacaḥ devi rāmasya bhartuste sahāyo bhīmavikramaḥ sugrīvo nāma vikrānto vānarendo mahābalaḥ	79
tasya mām viddhi bhṛtyaṁ tvaṁ hanūmantamihāgatam bhartrāhaṁ prahitastubhyaṁ rāmeṇākliṣṭakarmanā	80
idaṁ ca puruṣavyāghraḥ śrīmāndāśarathiḥ svayam aṅguliyamabhijñānamadāttubhyaṁ yaśasvini	81
tadicchāmi tvayājñaptaṁ devi kiṁ karavāṇyaham rāmalakṣmaṇayoḥ pārśvaṁ nayāmi tvāṁ kimuttaram	82
etacchrutvā viditvā ca sītā janakanandinī āha rāvaṇamutsādyā rāghavo mām nayatviti	83
praṇamya śirasā devīmahamāryāmaninditām rāghavasya manohlādamabhijñānamayāciṣam	84
evamuktā varārohā maṇipravaramuttamam prāyacchatparamodvignā vācā mām sandideśa ha	85
tatastasyai praṇamyāhaṁ rājaputryai samāhitaḥ pradakṣiṇaṁ parikrāmamihābhyudgatamānasaḥ	86
uttaraṁ punarevāha niścitya manasā tadā hanūmanmama vṛttāntaṁ vaktumarhasi rāghave	87
yathā śrutvaiva nacirāttāvubhau rāmalakṣmaṇau sugrīvasahitau virāvupeyātām tathā kuru	88

yadyanyathā bhavedetadvau māsau jīvitam mama na mām drakṣyati kākutstho mriye sāhamanāthavat	89
tacchrutvā karuṇam vākyaṁ krodho mām abhyavartata uttaram ca mayā drṣṭam kāryaśeṣamanantaram	90
tato'vardhata me kāyastadā parvatasam nibhaḥ yuddhakāṅkṣi vanaṁ tacca vināsayitumārabhe	91
tadbhagnaṁ vanaṣaṇḍam tu bhrāntatrastamṛgadvijam pratibuddhā nirīkṣante rākṣasyo vikṛtānanāḥ	92
mām ca drṣṭvā vane tasmīnsamāgamyā tatastataḥ tāḥ samabhyāgatāḥ kṣipraṁ rāvaṇāyācacakṣire	93
rājanvanamidam durgam tava bhagnam durātmanā vānareṇa hyavijñāya tava vīryam mahābala	94
durbuddhestasya rājendra tava vipriyakāriṇaḥ vadhamājñāpaya kṣipraṁ yathāsau vilayam vrajet	95
tacchrutvā rākṣasendreṇa visrṣṭā bhrśadurjayāḥ rākṣasāḥ kiṅkarā nāma rāvaṇasya mano'nugāḥ	96
teṣāmaśītisāhasram śūlamudgarapāṇinām mayā tasminvanoddeśe parigheṇa niśūditam	97
teṣām tu hataśeṣā ye te gatā laghuvikramāḥ nihataṁ ca mayā sainyam rāvaṇāyācacakṣire	98
tato me buddhirutpannā caityaprāsādamākramam	99
tatrasthānrākṣasānhatvā śataṁ stambhena vai punaḥ lalāma bhūto laṅkāyā mayā vidhvamsito ruṣā	100
tataḥ prahastasya sutam jambumālinamādiśat	101
tamaḥ balasampannaṁ rākṣasaṁ raṇakovidam parigheṇātighoreṇa sūdayāmi sahānugam	102
tacchrutvā rākṣasendrastu mantriputrānmahābalān padātibalasampannānpresayāmāsa rāvaṇaḥ parigheṇaiva tānsarvānnayāmi yamasādanam	103

mantriputrānhatāñśrutvā samare laghuvikramān pañcasenāgragāñśūrānpreṣayāmāsa rāvaṇaḥ tānaḥ saha sainyānvai sarvānevābhyasūdayam	104
tataḥ punardaśagrīvaḥ putramakṣam mahābalaḥ bahubhī rākasaiḥ sārḍhaḥ preṣayāmāsa saṁyuge	105
taṁ tu mandodarī putraṁ kumāraṁ raṇapaṇḍitam sahasā khaṁ samutkrāntaṁ pādayośca gr̥hītavān carmāsinaṁ śatagaṇaṁ bhrāmāyitvā vyapeṣayam	106
tamaḥsamāgataṁ bhagnaṁ niśamya sa daśānanaḥ tata indrajitaṁ nāma dvitīyaṁ rāvaṇaḥ sutam vyādideśa susaṅkruddho balinaṁ yuddhadurmadam	107
tasyāpyahaṁ balaṁ sarvaṁ taṁ ca rākṣasapuṅgavam naṣṭaujaṣaṁ raṇe kṛtvā paraṁ harṣamupāgamam	108
mahatā hi mahābāhuḥ pratyayena mahābalaḥ preṣito rāvaṇenaīṣa saha vīrairmadotkaṭaiḥ	109
brāhmeṇāstreṇa sa tu mām prabadhnāccātivegataḥ rajjūbhirabhibadhnanti tato mām tatra rākṣasāḥ	110
rāvaṇasya samīpaṁ ca gr̥hītvā māmupānayan dṛṣṭvā sambhāṣitaścāhaṁ rāvaṇena durātmanā	111
prṣṭaśca laṅkāgamaṇaṁ rākṣasānām ca tadvadham tatsarvaṁ ca mayā tatra sītārthamiti jalpitaḥ	112
asyāhaṁ darśanākāṅkṣī prāptastvadbhavanaṁ vibho mārutasyaurasaḥ putro vānaro hanumānaḥ	113
rāmadūtaṁ ca mām viddhi sugrīvasacivaṁ kapim so'haṁ dautyena rāmasya tvatsamīpamihāgataḥ	114
śṛṇu cāpi samādeśaṁ yadahaṁ prabravīmi te rākṣaseśa hariśastvām vākyaṁāha samāhitam dharmārthakāmasahitaṁ hitaṁ pathyamivāśanam	115
vasato ṛṣyamūke me parvate vipuladrume rāghavo raṇavikrānto mitratvaṁ samupāgataḥ	116

tena me kathitaṁ rājanbhāryā me rakṣasā hṛtā tatra sāhāyyahetorme samayaṁ kartumarhasi	117
vālinā hṛtarājyena sugrīveṇa saha prabhuḥ cakre'gnisākṣikaṁ sakyam rāghavaḥ sahalakṣmaṇaḥ	118
tena vālinamutsādya śareṇaikena saṁyuge vānarāṇām mahārājaḥ kṛtaḥ samplavatām prabhuḥ	119
tasya sāhāyyamasmābhiḥ kāryam sarvātmanā tviha tena prasthāpitastubhyaṁ samīpamiha dharmataḥ	120
kṣipramānīyatām sītā dīyatām rāghavasya ca yāvanna harayo vīrā vidhamanti balaṁ tava	121
vānarāṇām prabhavo hi na kena viditaḥ purā devatānām sakāśam ca ye gacchanti nimantritāḥ	122
iti vānararājastvāmāhetyabhihito mayā māmaikṣata tato ruṣṭaścakṣuṣā pradahanniva	123
tena vadhyo'hamājñapto rakṣasā raudrakarmaṇā	124
tato vibhīṣaṇo nāma tasya bhrātā mahāmatih tena rākṣasarājo'sau yācito mama kāraṇāt	125
dūtavadhyā na dṛṣṭā hi rājaśāstreṣu rākṣasa dūtena veditavyam ca yathārtham hitavādinā	126
sumahatyaparādhe'pi dūtasyātulavikramaḥ virūpakaraṇam dṛṣṭam na vadho'stiha śāstrataḥ vibhīṣaṇenaivamukto rāvaṇaḥ sandideśa tām rākṣasānetadevādya lāṅgūlam dahyatām iti	127 128
tatastasya vacaḥ śrutvā mama puccham samantataḥ veṣṭitam śaṇavalkaiśca paṭaiḥ kārpāsakaistathā	129
rākṣasāḥ siddhasamnāhāstataste caṇḍavikramāḥ tadādīpyanta me puccham hanantaḥ kāṣṭhamuṣṭibhiḥ	130
baddhasya bahubhiḥ pāśairyantritasya ca rākṣasaiḥ na me piḍā bhavetkā ciddidṛkṣornagarim divā	131

tataste rākṣasāḥ śūrā baddham māmagnisaṁvṛtam aghoṣayanrājamārgē nagaradvāramāgatāḥ	132
tato'ham sumahadrūpaṁ saṅkṣīpya punarātmanaḥ vimocayitvā taṁ bandham prakṛtiṣṭhaḥ sthitaḥ punaḥ	133
āyasaṁ parighaṁ gr̥hya tāni rakṣāṁsyasūdayam tatastannagaradvāraṁ vegenāplutavānaḥ	134
pucchena ca pradīptena tām purīm sāṭṭagopurām dahāmyahamasambhrānto yugāntāgniriva prajāḥ	135
dagdhvā laṅkāṁ punaścaiva śaṅkā mām abhyavartata dahatā ca mayā laṅkāṁ daghdā sītā na saṁśayaḥ	136
athāhaṁ vācamaśrauṣaṁ cāraṇānāṁ śubhākṣarām jānakī na ca dagdheti vismayodantabhāṣiṇām	137
tato me buddhirutpannā śrutvā tāmadbhutaṁ giram punardṛṣṭā ca vaidehī viṣṣṭaśca tayā punaḥ	138
rāghavasya prabhāvena bhavatām caiva tejasā sugrīvasya ca kāryārthaṁ mayā sarvamanuṣṭhitam	139
etatsarvaṁ mayā tatra yathāvadupapāditam atra yanna kṛtaṁ śeṣaṁ tatsarvaṁ kriyatām iti	140

|| iti sundara kāṇḍam sargam 56 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍam sargam 57 ||

etadākhyānaṁ tatsarvaṁ hanūmānmārutātmajaḥ bhūyaḥ samupacakrāma vacanaṁ vaktumuttaram	1
saphalo rāghavodyogaḥ sugrīvasya ca sambhramaḥ śīlamāsādyā sītāyā mama ca plavanaṁ mahat	2
āryāyāḥ sadṛśaṁ śīlaṁ sītāyāḥ plavagarṣabhāḥ tapasā dhārayellokānkruddhā vā nirdahedapi	3
sarvathātipravṛddho'sau rāvaṇo rākṣasādhipaḥ	

yasya tām spr̥śato gātraṁ tapasā na vināśitam	4
na tadagniśikhā kuryātsam̐spr̥ṣṭā pāṇinā satī janakasyātmaajā kuryādutkrodhakaluṣīkṛtā	5
aśokavanikāmadhye rāvaṇasya durātmanaḥ adhastācchimśapāvṛkṣe sādhvī karuṇamāsthitā	6
rākṣasībhiḥ parivṛtā śokasantāpakarśitā meghalekhāparivṛtā candralekheva niṣprabhā	7
acintayantī vaidehī rāvaṇaṁ baladarpitam pativratā ca suśroṇī avaṣṭabdhā ca jānakī	8
anuraktā hi vaidehī rāmaṁ sarvātmanā śubhā ananyacittā rāme ca paulomīva purandare	9
tadekavāsaḥsam̐vītā rajodhvastā tathaiva ca śokasantāpadīnāṅgī sītā bhartṛhite ratā	10
sā mayā rākṣasī madhye tarjyamānā muhurmuḥuḥ rākṣasībhirvirūpābhirdṛṣṭā hi pramadā vane	11
ekaveṇīdharā dinā bhartṛcintāparāyaṇā adhaḥśayyā vivarṇāṅgī padminīva himāgame	12
rāvaṇādvinivṛttārthā martavyakṛtaniścayā kathaṁ cinmṛgaśāvākṣī viśvāsamupapādītā	13
tataḥ sambhāṣitā caiva sarvamarthaṁ ca darśitā rāmasugrīvasakhyaṁ ca śrutvā prītimupāgatā	14
niyataḥ samudācāro bhaktirbhartari cottamā	15
yanna hanti daśagrīvaṁ sa mahātmā daśānanaḥ nimittamātraṁ rāmastu vadhe tasya bhaviṣyati	16
evamāste mahābhāgā sītā śokaparāyaṇā yadatra pratikartavyaṁ tatsarvamupapādyatām	17

|| iti sundara kāṇḍam sargam 57 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 58 ||

tasya tadvacanam śrutvā vālisūnurabhāṣata jāmbavatpramukhānsarvānanujñāpya mahākapin	1
asminnevaṅgate kārye bhavatām ca nivedite nyāyyaṁ sma saha vaidehyā draṣṭuṁ tau pārthivātmajau	2
ahameko'pi paryāptaḥ sarākṣasagaṇām purīm tām laṅkāṁ tarasā hantuṁ rāvaṇam ca mahābalaṁ	3
kiṁ punaḥ sahito vīrairbalavadbhiḥ kṛtātmabhiḥ kṛtāstraiḥ plavagaiḥ śaktairbhavadbhīvijayaīṣibhiḥ	4
ahaṁ tu rāvaṇam yuddhe sasainyaṁ sapuraḥsaram saputraṁ vidhamiṣyāmi sahodarayutaṁ yudhi	5
brāhmamaindraṁ ca raudraṁ ca vāyavyaṁ vāruṇam tathā yadi śakrajito'strāṇi durnirikṣyāṇi saṁyuge tānyahaṁ vidhamiṣyāmi nihaniṣyāmi rākṣasān	6
bhavatāmabhyanuñāto vikramo me ruṇaddhi tam	7
mayātulā viṣṣṭā hi śailavṛṣṭinirantarā devānapi raṇe hanyātkiṁ punastānniṣācarān	8
sāgaro'pyatīyādvelām mandaraḥ pracaledapi na jāmbavantaṁ samare kampayedarivāhinī	9
sarvarākṣasasaṅghānām rākṣasā ye ca pūrvakāḥ alameko vināśāya vīro vāyusutaḥ kapiḥ	10
panasasyoruvegena nīlasya ca mahātmanaḥ mandaro'pyavaśīryeta kiṁ punaryudhi rākṣasāḥ	11
sadevāsura yuddheṣu gandharvoragapakṣiṣu maindasya pratiyoddhāraṁ śamsata dvividasya vā	12
aśviputrau mahāvegāvetau plavagasattamau pitāmahavarotsekātparamaṁ darpamāsthitaḥ	13

aśvinormānanārthaṁ hi sarvalokapitāmahaḥ sarvāvadhyatvamatulamanayordattavānpurā	14
varotsekena mattau ca pramathya mahatīm camūm surāṇāmamṛtaṁ vīrau pītavantau plavaṅgamau	15
etāveva hi saṅkruddhau savājirathakuñjarām laṅkāṁ nāśayitum śaktau sarve tiṣṭhantu vānarāḥ	16
ayuktaṁ tu vinā devīm dṛṣṭabadbhiḥ plavaṅgamāḥ samīpaṁ gantumasmābhī rāghavasya mahātmanaḥ	17
dṛṣṭā devī na cānītā iti tatra nivedanam ayuktamiva paśyāmi bhavadbhiḥ khyātavikramaiḥ	18
na hi vaḥ plavate kaścinnāpi kaścitparākrame tulyaḥ sāmaradaityeṣu lokeṣu harisattamāḥ	19
teṣvevaṁ hatavivāreṣu rākṣaseṣu hanūmatā kimanyadatra kartavyaṁ gṛhītvā yāma jānakīm	20
tamevaṁ kṛtasaṅkalpaṁ jāmbavānharisattamaḥ uvāca paramaprīto vākyamarthavadarthavit	21
na tāvadeṣā matirakṣamā no yathā bhavānpaśyati rājaputra yathā tu rāmasya matirniṣṭā tathā bhavānpaśyatu kāryasiddhim	22

|| iti sundara kāṇḍam sargam 58 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 59 ||

tato jāmbavato vākyamagr̥hṇanta vanaukasaḥ aṅgadapramukhā vīrā hanūmāmśca mahākapiḥ	1
prītimantastataḥ sarve vāyuputrapuraḥsarāḥ mahendrāgraṁ parityajya puḍuvuḥ plavagarṣabhāḥ	2
merumandarasaṅkāśā mattā iva mahāgajāḥ chādayanta ivākāśam mahākāyā mahābalāḥ	3

sabhājyamānaṁ bhūtaistamātmavantaṁ mahābalaṁ hanūmantaṁ mahāvegaṁ vahanta iva dr̥ṣṭibhiḥ	4
rāghave cārthanirvṛttiṁ bhartuśca paramaṁ yaśaḥ samādhāya samṛddhārthāḥ karmasiddhibhirunnatāḥ	5
priyākhyānonmukhāḥ sarve sarve yuddhābhinandinaḥ sarve rāmapratikāre niścitarthā manasvinaḥ	6
plavamānāḥ khamāplutya tataste kānanaukṣakaḥ nandanopamamāsedurvanaṁ drumalatāyutam	7
yattanmadhuvanaṁ nāma sugrīvasyābhirakṣitam adhṛṣyaṁ sarvabhūtānāṁ sarvabhūtamanoḥaram	8
yadrakṣati mahāvīryaḥ sadā dadhimukhaḥ kapiḥ mātulaḥ kapimukhyasya sugrīvasya mahātmanaḥ	9
te tadvanamupāgamyā babhūvuḥ paramotkaṭāḥ vānarā vānarendrasya manaḥkāntatamaṁ mahat	10
tataste vānarā hr̥ṣṭā dr̥ṣṭvā madhuvanaṁ mahat kumāramabhyayācanta madhūni madhupiṅgalāḥ	11
tataḥ kumārastānvṛddhāñjāmbavatpramukhāṅkapīn anumānya dadau teṣāṁ nisargaṁ madhubhakṣaṇe	12
tataścānumatāḥ sarve samprahr̥ṣṭā vanaukasaḥ muditāśca tataste ca pranṛtyanti tatastataḥ	13
gāyanti ke citpraṇamanti ke cin nṛtyanti ke citprahasanti ke cit patanti ke cidvicaranti ke cit plavanti ke citpralapanti ke cit	14
parasparaṁ ke cidupāśrayante parasparaṁ ke cidatibruvante drumāddrumaṁ ke cidabhiplavante kṣītau nagāgrāṇnipatanti ke cit	15
mahītalātke cidudīrṇavegā mahādrumāgrāṇyabhisampatante gāyantamanyaḥ prahasannupaiti	

hasantamanyaḥ prahasannupaiti	16
rudantamanyaḥ prarudannupaiti nudantamanyaḥ praṇudannupaiti samākulaṁ tatkapisainyamāsīn madhuprapānotkaṭa sattvaceṣṭam na cātra kaścina babhūva matto na cātra kaścina babhūva ṭṛpto	17
tato vanaṁ tatparibhaksyamāṇaṁ drumāmśca vidhvaṁsitapatrapuṣpān samīkṣya kopāddadhivaktranāmā nivārayāmāsa kapiḥ kapīmstān	18
sa taiḥ pravṛddhaiḥ paribhartsyamāno vanasya goptā harivīravṛddhaiḥ cakāra bhūyo matimugratejā vanasya rakṣāṁ prati vānarebhyaḥ	19
uvāca kāmścitparuṣāṇi dhr̥ṣṭam asaktamanyāmśca talairjaghāna sametya kaiścitkalaham cakāra tathaiva sāmnapajagāma kāmś cit	20
sa tairmadāccāprativārya vegair balācca tenāprativāryamāṇaiḥ pradharṣitastyaktabhayaiḥ sametya prakṛṣyate cāpyanavekṣya doṣam	21
nakhaistudanto daśanairdaśantas talaiśca pādaiśca samāpnuvantaiḥ madātkapiṁ tam kapayaḥ samagrā mahāvanaṁ nirviṣayaṁ ca cakruḥ	22

|| iti sundara kāṇḍam sargam 59 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 60 ||

tānuvāca hariśreṣṭho hanūmānvānararṣabhaiḥ avyagramanaso yūyaṁ madhu sevata vānarāḥ	1
--	---

śrutvā hanumato vākyam harīṇām pravaro'ṅgadaḥ pratyuvāca prasannātmā pibantu harayo madhu	2
avaśyam kṛtakāryasya vākyam hanumato mayā akāryamapi kartavyam kimaṅga punarīdṛśam	3
andagasya mukhācchrutvā vacanam vānararṣabhāḥ sādhu sādhviti samhr̥ṣṭā vānarāḥ pratyapūjayan	4
pūjayitvāṅgadam sarve vānarā vānararṣabham jagmurmadhuvanam yatra nadīvega iva drutam	5
te prahr̥ṣṭā madhuvanam pālānākramya vīryataḥ atisargācca paṭavo dṛṣṭvā śrutvā ca maithilim	6
utpatya ca tataḥ sarve vanapālānsamāgatāḥ tāḍayanti sma śataśaḥ saktānmadhuvane tadā	7
madhūni droṇamātrāṇi bahubhiḥ parigr̥hya te ghnanti sma sahitāḥ sarve bhakṣayanti tathāpare	8
ke citpītvāpavidhyanti madhūni madhupiṅgalāḥ madhūccīṣṭena ke cicca jaghnuranyonyamutkaṭāḥ	9
apare vṛkṣamūleṣu śākhām gr̥hya vyavasthitaḥ atyarthaṁ ca madaglānāḥ parṇānyāstīrya śerate	10
unmattabhūtāḥ plavagā madhumattāśca hr̥ṣṭavat kṣipantyapi tathānyonyam skhalantyapi tathāpare	11
ke citkṣvedānprakurvanti ke citkūjanti hr̥ṣṭavat harayo madhunā mattāḥ ke citsuptā mahītale	12
ye'pyatra madhupālāḥ syuḥ preṣyā dadhimukhasya tu te'pi tairvānarairbhīmaiḥ pratiśiddhā diśo gatāḥ	13
jānubhiśca prakṛṣṭāśca devamārgam ca darśitāḥ abruvanparamodvignā gatvā dadhimukham vacaḥ	14
hanūmatā dattavarairhataṁ madhuvanam balāt vayam ca jānubhiḥ kṛṣṭā devamārgam ca darśitāḥ	15
tato dadhimukhaḥ kruddho vanapastatra vānaraḥ	

hataṁ madhuvanaṁ śrutvā sāntvayāmāsa tānharīn	16
etāgacchata gacchāmo vānarānatidarpitān balenāvārayiṣyāmo madhu bhakṣayato vayam	17
śrutvā dadhimukhasyedaṁ vacanaṁ vānararṣabhāḥ punarvīrā madhuvanaṁ tenaiva sahitā yayuḥ	18
madhye caiṣāṁ dadhimukhaḥ pragṛhya sumahātarum samabhyadhāvadvegenā te ca sarve plavaṅgamāḥ	19
te śilāḥ pādapāmścāpi pāṣāṇāmścāpi vānarāḥ gṛhītvābhyāgamankruddhā yatra te kapikuñjarāḥ	20
te svāmivacanaṁ vīrā hṛdayeṣvavasajya tat tvarayā hyabhyadhāvanta sālatālaśilāyudhāḥ	21
vṛkṣasthāmśca talasthāmśca vānarānbaladarpitān abhyakrāmanta te vīrāḥ pālāstatra sahasraśaḥ	22
atha drṣṭvā dadhimukhaṁ kruddhaṁ vānarapuṅgavāḥ abhyadhāvanta vegena hanūmatpramukhāstadā	23
taṁ savṛkṣaṁ mahābāhumāpatantaṁ mahābalam āryakaṁ prāharattatra bāhubhyāṁ kupito'ṅgadaḥ	24
madāndhaśa na vedainamāryako'yaṁ mameti saḥ athainaṁ niṣpipeśāsu vegavadvasudhātale	25
sa bhagnabāhurvimukho vihvalaḥ śoṇitokṣitaḥ mumoha sahasā vīro muhūrtaṁ kapikuñjaraḥ	26
sa kathaṁ cidvimuktastairvānarairvānararṣabhaḥ uvācaikāntamāgamyā bhṛtyāṁstānsamupāgatān	27
ete tiṣṭhantu gacchāmo bhartā no yatra vānaraḥ sugrīvo vipulagrīvaḥ saha rāmeṇa tiṣṭhati	28
sarvaṁ caivāṅgade doṣaṁ śrāvayiṣyāmi pārthiva amarṣi vacanaṁ śrutvā ghātayiṣyati vānarān	29
iṣṭaṁ madhuvanaṁ hyetatsugrīvasya mahātmanaḥ pitṛpaitāmahaṁ divyaṁ devairapi durāsadam	30

sa vānarānimānsarvānmadhulubdhāngatāyusaḥ ghātayiṣyati daṇḍena sugrīvaḥ sasuhṛjanān	31
vadhya hyete durātmāno nṛpājñā paribhāvinaḥ amarṣaprabhavo roṣaḥ saphalo no bhaviṣyati	32
evamuktva dadhimukho vanapālān mahābalaḥ jagāma sahasotpatya vanapālaiḥ samanvitaḥ	33
nimeṣāntaramātreṇa sa hi prāpto vanālayaḥ sahasrāmśusuto dhīmānsugrīvo yatra vānaraḥ	34
rāmaṁ ca lakṣmaṇaṁ caiva dṛṣṭvā sugrīvameva ca samapraṭiṣṭhāṁ jagatīmākāśānnipapāta ha	35
sa nipatya mahāvīryaḥ sarvaistaiḥ parivāritaḥ harirdadhimukhaḥ pālaiḥ pālānām paramēśvaraḥ	36
sa dīnavadano bhūtvā kṛtvā śīrasi cāñjalim sugrīvasya śubhau mūrdhnā caraṇau pratyapīḍayat	37

|| iti sundara kāṇḍam sargam 60 ||

|| śrīmad vālmiki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 61 ||

tato mūrdhnā nipatitaṁ vānaraṁ vānararṣabhaḥ dṛṣṭvaivodvignahṛdayo vākyametaduvāca ha	1
uttiṣṭhottiṣṭha kasmāttvaṁ pādayoḥ patito mama abhayaṁ te bhavedvīra satyamevābhidhīyatām	2
sa tu viśvāsitaṣṭena sugrīveṇa mahātmanā utthāya ca mahāprājño vākyam dadhimukho'bravīt	3
naivarkṣarajasā rājanna tvayā nāpi vālinā vanaṁ niṣṣṭapūrvam hi bhakṣitaṁ tattu vānaraiḥ	4
ebhiḥ pradharṣitāścaiva vāritā vanarakṣibhiḥ madhūnyacintayitvemānbhakṣayanti pibanti ca	5
śiṣṭamatrāpavidhyanti bhakṣayanti tathāpare	

nivāryamāṇāste sarve bhruvau vai darśayanti hi	6
ime hi samrabdhatarāstathā taiḥ sampradharsitāḥ vārayanto vanāttasmātkruddhairvānarapuṅgavaiḥ	7
tatastairbahubhirvīrairvānarairvānararṣabhāḥ samraktanayanaiḥ krodhāddharayaḥ sampracālitāḥ	8
pāṇibhirnihatāḥ ke citke cijjānubhirāhatāḥ prakṛṣṭāśca yathākāmaṁ devamārgaṁ ca darśitāḥ	9
evamete hatāḥ sūrāstvayi tiṣṭhati bhartari kṛtsnam madhuvanaṁ caiva prakāmaṁ taiḥ prabhakṣyate	10
evaṁ vijñāpyamānaṁ tu sugrīvaṁ vānararṣabham apṛcchataṁ mahāprājño lakṣmaṇaḥ paravīrahā	11
kimayaṁ vānaro rājanvanapaḥ pratyupasthitaḥ kaṁ cārthamabhinirdīśya duḥkhito vākyamabravīt	12
evamuktastu sugrīvo lakṣmaṇena mahātmanā lakṣmaṇaṁ pratyuvācedaṁ vākyam vākyaviśāradaḥ	13
ārya lakṣmaṇa samprāha vīro dadhimukhaḥ kapiḥ aṅgadapramukhairvīrairbhakṣitaṁ madhuvānaraiḥ	14
naiṣāmakṛtakṛtyānāmīdṛśaḥ syādupakramaḥ vanaṁ yathābhipannaṁ taiḥ sādhitam karma vānaraiḥ	15
dr̥ṣṭā devī na sandeho na cānyena hanūmatā na hyanyaḥ sādthane hetuḥ karmaṇo'sya hanūmataḥ	16
kāryasiddhirhanumati matiśca haripuṅgava vyavasāyaśca vīryaṁ ca śrutaṁ cāpi pratiṣṭhitam	17
jāmbavānyatra netā syādaṅgadasya baleśvaraḥ hanūmāmścāpyadhiṣṭhātā na tasya gatiranyathā	18
aṅgadapramukhairvīrairhataṁ madhuvanaṁ kila vicintya dakṣiṇāmāsāmāgatairharipuṅgavaiḥ	19
āgataiśca praviṣṭaṁ tadyathā madhuvanaṁ hi taiḥ dharṣitaṁ ca vanaṁ kṛtsnamupayuktaṁ ca vānaraiḥ	

vāritāḥ sahitāḥ pālāstathā jānubhirāhatāḥ	20
etadarthamayaṁ prāpto vaktuṁ madhuravāgiha nāmnā dadhimukho nāma hariḥ prakhyātavikramaḥ	21
dr̥ṣṭā sītā mahābāho saumitre paśya tattvataḥ abhigamya yathā sarve pibanti madhu vānarāḥ	22
na cāpyadr̥ṣṭvā vaidehīm viśrutāḥ puruṣarṣabha vanaṁ dātta varam divyaṁ dharsayeyurvanaukasaḥ	23
tataḥ prahr̥ṣṭo dharmātmā lakṣmaṇaḥ saharāghavaḥ śrutvā karṇasukhām vāṇīm sugrīvavadanāccyutām	24
prāhr̥ṣyata bhṛṣāṁ rāmo lakṣmaṇaśca mahāyaśāḥ śrutvā dadhimukhasyedaṁ sugrīvastu prahr̥ṣya ca vanapālaṁ punarvākyam sugrīvaḥ pratyabhāṣata	25
prīto'smi saumya yadbhuktaṁ vanaṁ taiḥ kṛtakarmabhiḥ marṣitaṁ marṣaṇīyam ca ceṣṭitaṁ kṛtakarmaṇām	26
icchāmi śīghraṁ hanumatpradhānān śākhāmṛgāṁstānṛgarājadarpan draṣṭuṁ kṛtārthānsaha rāghavābhyāṁ śrotuṁ ca sītādhigame prayatnam	27

|| iti sundara kāṇḍam sargam 61 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍam sargam 62 ||

sugrīveṇaivamuktastu hr̥ṣṭo dadhimukhaḥ kapiḥ rāghavaṁ lakṣmaṇam caiva sugrīvaṁ cābhyavādayat	1
sa praṇamya ca sugrīvaṁ rāghavau ca mahābalau vānaraiḥ sahitaiḥ sūraindivamevotpapāta ha	2
sa yathaivāgataḥ pūrvaṁ tathaiva tvarito gataḥ nipatya gaganādbhūmau tadvanaṁ praviveśa ha	3
sa praviṣṭo madhuvanaṁ dadarśa hariyūthapān vimadānuddhatānsarvānmehamānānmadhūdakam	4

sa tAnupAgamadvIRO baddhvA karapuṭāñjalim uvāca vacanaṁ ślakṣṇamidam hṛṣṭavadaṅgadam	5
saumya roṣo na kartavyo yadebhirabhivāritaḥ ajñānādrakṣibhiḥ krodhādbhavantaḥ pratiśedhitāḥ	6
yuvarājastvamīśaśca vanasyāsyā mahābala maurkhyātpūrvam kṛto doṣastadbhavānkṣantumarhati	7
yathaiva hi pitā te'bhūtpūrvam harigaṇeśvaraḥ tathā tvamāpi sugrīvo nānyastu harisattama	8
ākhyātam hi mayā gatvā pitṛvyasya tavānagha ihopayānam sarveśāmeteṣāṁ vanacāriṇām	9
sa tvadāgamanam śrutvā sahaibhirhariyūthapaiḥ prahrṣṭo na tu ruṣṭo'sau vanam śrutvā pradharṣitam	10
prahrṣṭo mām pitṛvyaste sugrīvo vānareśvaraḥ śīghram preṣaya sarvāṁstāniti hovāca pārthivaḥ	11
śrutvā dadhimukhasyaitadvacanaṁ ślakṣṇamaṅgadaḥ abravittānhariśreṣṭho vākyam vākyaviśāradaḥ	12
śaṅke śruto'yaṁ vṛttānto rāmeṇa hariyūthapāḥ tatksamaṁ neha naḥ sthātum kṛte kārye parantapāḥ	13
pītvā madhu yathākāmaṁ viśrāntā vanacāriṇaḥ kiṁ śeṣam gamanam tatra sugrīvo yatra me guruḥ	14
sarve yathā mām vakṣyanti sametya hariyūthapāḥ tathāsmi kartā kartavye bhavadbhiḥ paravānaḥ	15
nājñāpayitumīśo'ham yuvarājo'smi yadyapi ayuktaṁ kṛtakarmāṇo yūyam dharṣayitum mayā	16
bruvataścāṅgadaścaivam śrutvā vacanamavyayam prahrṣṭamanaso vākyamidamūcurvanaukasaḥ	17
evam vakṣyati ko rājanprabhuḥ sanvānararṣabha aiśvaryamadamatto hi sarvo'hamiti manyate	18
tava cedam susadrṣam vākyam nānyasya kasya cit	

samnatirhi tavākhyāti bhaviṣyacchubhabhāgyatām	19
sarve vayamapi prāptāstatra gantum kṛtakṣaṇāḥ sa yatra harivīrāṇām sugrīvaḥ patiravyayaḥ	20
tvayā hyanuktairharibhirnaiva śakyam padātpadam kva cidgantum hariśreṣṭha brūmaḥ satyamidaṁ tu te	21
evaṁ tu vadatām teṣāmaṅgadaḥ pratyabhāṣata bāḍhaṁ gacchāma ityuktvā utpapāta mahītalāt	22
utpatantamanūptetuḥ sarve te hariyūthapāḥ kṛtvākāśam nirākāśam yajñotkṣiptā ivānalāḥ	23
te'mbaram sahasotpatya vegavantaḥ plavaṅgamāḥ vinadanto mahānādaṁ ghanā vāteritā yathā	24
aṅgade hyananuprāpte sugrīvo vānarādhipaḥ uvāca śokopahataṁ rāmaṁ kamalalocanam	25
samāśvasihi bhadrām te dṛṣṭā devī na samśayaḥ nāgantumiha śakyam tairatīte samaye hi naḥ	26
na matsakāśamāgacchetkṛtye hi vinipātite yuvarājo mahābāhuḥ plavatām pravaro'ṅgadaḥ	27
yadyapyakṛtakṛtyānāmīdṛśaḥ syādupakramaḥ bhavettu dīnavadano bhrāntaviplutamānasaḥ	28
pitṛpaitāmahaṁ caitatpūrvakairabhirakṣitam na me madhuvanam hanyādahṛṣṭaḥ plavageśvaraḥ	29
kausalyā suprajā rāma samāśvasihi suvrata dṛṣṭā devī na sandeho na cānyena hanūmatā na hyanyaḥ karmaṇo hetuḥ sādhanē tadvidho bhavet	30
hanūmati hi siddhiśca matiś ca matisattama vyavasāyaśca vīryam ca sūrye teja iva dhruvam	31
jāmbavānyatra netā syādaṅgadaśca baleśvaraḥ hanūmāmścāpyadhiṣṭhātā na tasya gatiranyathā	32
mā bhūścintā samāyuktaḥ sampratyamitavikrama	33

tataḥ kila kilā śabdaṁ śuśrāvāsannamambare hanūmatkarmadrptānām nardatām kānanaukasām kiṣkindhāmupayātānām siddhiṁ kathayatām iva	34
tataḥ śrutvā ninādaṁ taṁ kapīnām kapisattamaḥ āyatāñcitalāngūlaḥ so'bhavaddhṛṣṭamānaḥ	35
ājagmuste'pi harayo rāmadarśanakāñkṣiṇaḥ aṅgadaṁ purataḥ kṛtvā hanūmantaṁ ca vānaram	36
te'ṅgadapramukhā vīrāḥ prahṛṣṭāśca mudānvitāḥ nīpeturharirājasya samīpe rāghavasya ca	37
hanūmāmśca mahābahuḥ praṇamya śirasā tataḥ niyatāmakṣatām devīm rāghavāya nyavedayat	38
niścitārthaṁ tatastasminsugrīvaṁ pavanātmaje lakṣmaṇaḥ prītimānprītaṁ bahumānādavaikṣata	39
prītyā ca ramamāṇo'tha rāghavaḥ paravīrahā bahu mānena mahatā hanūmantamavaikṣata	40

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 62 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 63 ||

tataḥ prasravaṇaṁ śailaṁ te gatvā citrakānanam praṇamya śirasā rāmaṁ lakṣmaṇaṁ ca mahābalaṁ	1
yuvarājaṁ puraskṛtya sugrīvamabhivādya ca pravṛttamatha sītāyāḥ pravaktumupacakramuḥ	2
rāvaṇāntaḥpure rodhaṁ rākṣasībhiś ca tarjanam rāme samanurāgaṁ ca yaścāpi samayaḥ kṛtaḥ	3
etadākhyānti te sarve harayo rāma saṁnidhau vaidehīmakṣatām śrutvā rāmastūttaramabravīt	4
kva sītā vartate devī kathaṁ ca mayi vartate etanme sarvamākhyāta vaidehīm prati vānarāḥ	5

rāmasya gaditaṁ śrutva harayo rāmasaṁnidhau codayanti hanūmantaṁ sītāvṛttāntakovidam	6
śrutvā tu vacanaṁ teṣāṁ hanūmānmārutātmajaḥ uvāca vākyāṁ vākyajñāḥ sītāyā darśanaṁ yathā	7
samudraṁ laṅghayitvāhaṁ śatayojanamāyatam agacchaṁ jānakīm sītāṁ mārgamāṇo didṛkṣayā	8
tatra laṅketi nagarī rāvaṇasya durātmanaḥ dakṣiṇasya samudrasya tīre vasati dakṣiṇe	9
tatra dṛṣṭā mayā sītā rāvaṇāntaḥpure satī saṁnyasya tvayi jīvantī rāmā rāma manoratham	10
dṛṣṭā me rākṣasī madhye tarjyamānā muhurmuḥuḥ rākṣasibhirvirūpābhī rakṣitā pramadāvane	11
duḥkhamāpadyate devī tavāduḥkhocitā satī rāvaṇāntaḥpure ruddhvā rākṣasibhiḥ surakṣitā	12
ekaveṇīdharā dinā tvayi cintāparāyaṇā adhaḥśayyā vivarṇāṅgī padminīva himāgame	13
rāvaṇādviniṣṭārtāṁ martavyakṛtaniścayā devī kathaṁ citkākutstha tvanmanā mārgitā mayā	14
ikṣvākuvamśavikhyātīm śanaiḥ kīrtayatānagha sa mayā naraśārdūla viśvāsamupapāditā	15
tataḥ sambhāṣitā devī sarvamarthaṁ ca darśitā rāmasugrīvasakhyaṁ ca śrutvā prītimupāgatā	16
niyataḥ samudācāro bhaktiścāsyāstathā tvayi evaṁ mayā mahābhāgā dṛṣṭā janakanandinī ugreṇa tapasā yuktā tvadbhaktyā puruṣarṣabha	17
abhijñānaṁ ca me dattaṁ yathāvṛttaṁ tavāntike citrakūṭe mahāprājña vāyasaṁ prati rāghava	18
vijñāpyasca nara vyāghro rāmo vāyusuta tvayā akhileneha yaddṛṣṭamiti māmāha jānakī	19

idaṁ cāsmāi pradātavyaṁ yatnātsuparirakṣitam bruvatā vacanānyevaraṁ sugrīvasyopaśrṇvataḥ	20
eṣa cūḍamaṇiḥ śrīmānmayā te yatnarakṣitaḥ manaḥśilāyāstikalastaṁ smarasveti cābravīt	21
eṣa niryātitaḥ śrīmānmayā te vārisambhavaḥ etaṁ dr̥ṣṭvā pramodiṣye vyasane tvāmivānagha	22
jīvitaṁ dhārayiṣyāmi māsaṁ daśarathātmaja ūrdhvaṁ māsāna jīveyaṁ rakṣasāṁ vaśamāgatā	23
iti māmabravītsītā kṛśāṅgī dharmā cāriṇī rāvaṇāntaḥpure ruddhā mṛgīvotphullalocanā	24
etadeva mayākhyātaṁ sarvaṁ rāghava yadyathā sarvathā sāgarajale santāraḥ pravindhīyatām	25
tau jātāśvāsau rājaputrau viditvā taccābhijñānaṁ rāghavāya pradāya devyā cākhyātaṁ sarvamevānupūrvyād vācā sampūrṇaṁ vāyuputraḥ śaśaṁsa	26

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 63 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||

|| sundara kāṇḍaṁ sargam 64 ||

evamukto hanumatā rāmo daśarathātmajaḥ taṁ maṇiṁ hṛdaye kṛtvā praruroda salakṣmaṇaḥ	1
taṁ tu dr̥ṣṭvā maṇiśreṣṭhaṁ rāghavaḥ śokakarśitaḥ netrābhyāmasrupūrṇābhyām sugrīvamidamabravīt	2
yathaiva dhenuḥ sravati snehādvatsasya vatsalā tathā mamāpi hṛdayaṁ maṇiratnasya darśanāt	3
maṇiratnamidaṁ dattaṁ vaidehyāḥ śvaśureṇa me vadhūkāle yathā baddhamadhikaṁ mūrdhni śobhate	4
ayaṁ hi jalasambhūto maṇiḥ pravaraḥpūjitaḥ	

yajñe paramatuṣṭena dattaḥ śakreṇa dhīmatā	5
imaṁ drṣṭvā maṇiśreṣṭhaṁ tathā tātasya darśanam adyāsmyavagataḥ saumya vaidehasya tathā vibhoḥ	6
ayaṁ hi śobhate tasyāḥ priyāyā mūrdhni me maṇiḥ adyāsya darśanenāhaṁ prāptāṁ tām iva cintaye	7
kimāha sītā vaidehī brūhi saumya punaḥ punaḥ parāsumiva toyena siñcantī vākyavāriṇā	8
itastu kiṁ duḥkhataraṁ yadimaṁ vārisambhavam maṇim paśyāmi saumitre vaidehīmāgataṁ vinā	9
ciraṁ jīvati vaidehī yadi māsaṁ dhariṣyati kṣaṇaṁ saumya na jīveyaṁ vinā tāmasitekṣaṇām	10
naya māmapi taṁ deśaṁ yatra drṣṭā mama priyā na tiṣṭheyaṁ kṣaṇamapi pravṛttimupalabhya ca	11
kathaṁ sā mama suśroṇi bhīru bhīruḥ satī tadā bhayāvahānām ghorāṇām madhye tiṣṭhati rakṣasām	12
śāradastimironmukho nūnaṁ candra ivāmbudaiḥ āvṛtaṁ vadaṇaṁ tasyā na virājati rākṣasaiḥ	13
kimāha sītā hanumaṁstattvataḥ kathayasva me etena khalu jīviṣye bheṣajenāturo yathā	14
madhurā madhurālāpā kimāha mama bhāminī madvihīnā varārohā hanumankathayasva me duḥkhādduḥkhataraṁ prāpya kathaṁ jīvati jānakī	15

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 64 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 65 ||

evamuktastu hanumānrāghaveṇa mahātmanā sītāyā bhāṣitaṁ sarvaṁ nyavedayata rāghave	1
--	---

idamuktavati devī jānakī puruṣarṣabha |

pūrvavṛttamabhijñānaṁ citrakūṭe yathā tatham	2
sukhasuptā tvayā sārdhaṁ jānakī pūrvamutthitā vāyasaḥ sahasotpatya virarāda stanāntare	3
paryāyeṇa ca suptastvaṁ devyaṅke bharatāgraja punaśca kila pakṣī sa devyā janayati vyathām	4
tataḥ punarupāgamyā virarāda bhṛśaṁ kila tatastvaṁ bodhitastasyāḥ śoṇitena samukṣitaḥ	5
vāyasena ca tenaiva satataṁ bādhyamānayā bodhitaḥ kila devyāstvaṁ sukhasuptaḥ parantapa	6
tām tu dṛṣṭvā mahābāho rāditām ca stanāntare āśīviṣa iva kruddho niḥśvasannabhyabhāṣathāḥ	7
nakhāgraiḥ kena te bhīru dāritaṁ tu stanāntaram kaḥ krīḍati saroṣeṇa pañcavaktreṇa bhoginā	8
nirikṣamāṇaḥ sahasā vāyasaṁ samavaikṣatāḥ nakhaiḥ sarudhiraistīkṣṇairmāmevābhimukhaṁ sthitam	9
sutaḥ kila sa śakrasya vāyasaḥ patatām varaḥ dharāntaracaraḥ śīghraṁ pavanasya gatau samaḥ	10
tatastasminmahābāho kopasaṁvartitekṣaṇaḥ vāyase tvaṁ kṛtvāḥ krūrām matim matimatām vara	11
sa darbhaṁ saṁstarādgr̥hya brahmāstreṇa nyayojayaḥ sa dīpta iva kālāgnirjajvālābhimukhaḥ khagam	12
sa tvaṁ pradīptaṁ cikṣepa darbhaṁ taṁ vāyasaṁ prati tastu vāyasaṁ dīptaḥ sa darbho'nujagāma ha	13
sa pitrā ca parityaktaḥ suraiḥ sarvairmaharṣibhiḥ trīṁllokānsamparikramya trātāraṁ nādhigacchati	14
taṁ tvaṁ nipatitaṁ bhūmau śaraṇyaḥ śaraṇāgatam vadhārhamapi kākutstha kṛpayā paripālayaḥ	15
moghamastram na śakyaṁ tu kartumityeva rāghava tatastasyākṣikākasya hinasti sma sa dakṣiṇam	16

rāma tvām sa namaskṛtvā rājño daśarathasya ca visṛṣṭastu tadā kākaḥ pratipede khamālayam	17
evamastravidām śreṣṭhaḥ sattvavāñśilavānapi kimarthamastraṁ rakṣaḥsu na yojayasi rāghava	18
na nāgā nāpi gandharvā nāsura na marudgaṇāḥ tava rāma mukhe sthātum śaktāḥ pratisamādhitum	19
tava vīryavataḥ kaccinmayi yadyasti sambhramaḥ kṣipraṁ suniśitairbāṇairhanyatām yudhi rāvaṇaḥ	20
bhrāturādeśamādāya lakṣmaṇo vā parantapaḥ sa kimarthaṁ naravaro na mām rakṣati rāghavaḥ	21
śaktau tau puruṣavyāghrau vāyvagnisamatejasau surāṇāmapi durdharṣau kimarthaṁ māmupēkṣataḥ	22
mamaiva duṣkṛtaṁ kiṁ cinmahadasti na saṁśayaḥ samarthau sahitau yanmām nāpekṣete parantapau	23
vaidehyā vacanaṁ śrutvā karuṇaṁ sāsrubhāṣitam punarapyahamāryām tāmidaṁ vacanamabruvam	24
tvacchokavimukho rāmo devi satyena te śape rāme duḥkhābhībhūte ca lakṣmaṇaḥ paritapyate	25
kathaṁ cidbhavatī dṛṣṭā na kālaḥ pariśocitum imaṁ muhūrtaṁ duḥkhānāmantaṁ drakṣyasi bhāmini	26
tāvubhau naraśārdūlau rājaputrāvarindamau tvaddarśanakṛtotsāhau laṅkāṁ bhasmīkariṣyataḥ	27
hatvā ca samare raudraṁ rāvaṇaṁ saha bāndhavam rāghavastvām mahābāhuḥ svām purīm nayate dhruvam	28
yattu rāmo vijānīyādabhijñānamanindite prītisañjananaṁ tasya pradātuṁ tattvamarhasi	29
sābhivīkṣya diśaḥ sarvā veṅyudgrathanamuttamam muktavā vastrāddadau mahyaṁ maṇimetam mahābala	30
pratigrhya maṇim divyaṁ tava heto raghūttama	

śirasā sampraṇamyaināmahamāgamane tvare	31
gamane ca kṛtotsāhamavekṣya varavarṇinī vivardhamānaṁ ca hi māmuvāca janakātmajā aśrupūrṇamukhī dīnā bāṣpasandigdhabhāṣiṇī	32
hanumansimhasaṅkāśau tāvubhau rāmalakṣmaṇau sugrīvaṁ ca sahāmātyaṁ sarvānbrūyā anāmayam	33
yathā ca sa mahābāhurmaṁ tārayati rāghavaḥ asmādduḥkhāmbusaṁrodhāttatsamādhātumarhasi	34
imaṁ ca tīvraṁ mama śokavegaṁ rakṣobhirebhiḥ paribhartsanaṁ ca brūyāstu rāmasya gataḥ samīpaṁ śivaśca te'dhvāstu haripravīra	35
etattavāryā nṛparājasimha sītā vacaḥ prāha viśādapūrvam etacca buddhvā gaditaṁ mayā tvaṁ śraddhatsva sītāṁ kuśalāṁ samagrām	36

|| iti sundara kāṇḍaṁ sargam 65 ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| sundara kāṇḍaṁ sargam 66 ||

athāhamuttaraṁ devyā punaruktaḥ sasambhramam tava snehānnaravyāghra sauhāryādanumānya ca	1
evaṁ bahuvidhaṁ vācyo rāmo dāśarathistvayā yathā māmāpnuyācchīghraṁ hatvā rāvaṇamāhave	2
yadi vā manyase vīra vasaikāhamarindama kasmiṁścitsaṁvṛte deśe viśrāntaḥ śvo gamiṣyasi	3
mama cāpyalpabhāgyāyāḥ sāmniidhyāttava vānara asya śokavipākasya muhūrtaṁ syādvimokṣaṇam	4
gate hi tvayi vikrānte punarāgamanāya vai prāṇānāmapi sandeho mama syānnātra saṁśayaḥ	5

tavādarśanaḥ śoko bhūyo mām paritāpayet duḥkhādduḥkhaḥaparābhūtām durgatām duḥkhabhāginim	6
ayaṁ tu vīrasandehastiṣṭhatīva mamāgrataḥ sumahānṁstvatsahāyeṣu haryṛkṣeṣu asaṁśayaḥ	7
kathaṁ nu khalu duṣpāraṁ tariṣyanti mahodadhim tāni haryṛkṣasainyāni tau vā naravarātmajau	8
trayāṇāmeva bhūtānām sāgarasyāsyā laṅghane śaktiḥ syādvainateyasya vāyorvā tava vānagha	9
tadasminkāryaniyoge vīraivaṁ duratikrame kiṁ paśyasi samādhānaṁ brūhi kāryavidāṁ vara	10
kāmamasya tvamevaikaḥ kāryasya parisādhane paryāptaḥ paravīraghna yaśasyaste balodayaḥ	11
balaiḥ samagrairyadi mām hatvā rāvaṇamāhave vijayī svām purīm rāmo nayettatsyādyaśaskaram	12
yathāhaṁ tasya vīrasya vanādupadhinā hṛtā rakṣasā tadbhayaḍeva tathā nārhati rāghavaḥ	13
balaistu saṅkulām kṛtvā laṅkāṁ parabalārdanaḥ mām nayedyadi kākutsthastattasya sadṛṣaṁ bhavet	14
tadyathā tasya vikrāntamanurūpaṁ mahātmanaḥ bhavatyāhavaśūrasya tathā tvamupapādaya	15
tadarthopahitaṁ vākyaṁ praśritaṁ hetusaṁhitam niśamyāhaṁ tataḥ śeṣaṁ vākyaṁuttaramabruvam	16
devi haryṛkṣasainyānāmīśvaraḥ plavatām varaḥ sugrīvaḥ sattvasampannastavārthe kṛtaniścayaḥ	17
tasya vikramasampannāḥ sattvavanto mahābalāḥ manaḥsaṅkalpasampātā nideśe harayaḥ sthitāḥ	18
yeṣāṁ nopari nādhastāna tiryaksajjate gatiḥ na ca karmasu sīdanti mahatsvamitatejasaḥ	19
asakṛttairmahābhāgairvānarairbalasaṁnyutaiḥ	

pradakṣiṇīkṛtā bhūmirvāyumaṅgānusāribhiḥ	20
madviśiṣṭāśca tulyāśca santi tatra vanaukasaḥ mattaḥ pratyavaraḥ kaścinnāsti sugrīvasarṇnidhau	21
ahaṁ tāvadiha prāptaḥ kiṁ punaste mahābalāḥ na hi prakṛṣṭāḥ preṣyante preṣyante hitare janāḥ	22
tadalaṁ paritāpena devi manyurvyapaitu te ekotpātena te laṅkāmeṣyanti hariyūthapāḥ	23
mama pṛṣṭhagatau tau ca candrasūryāvivoditau tvatsakāśaṁ mahābhāge nṛsimhāvāgamiṣyataḥ	24
arighnaṁ simhasaṅkāśaṁ kṣipraṁ drakṣyasi rāghavam lakṣmaṇaṁ ca dhanuṣpāṇiṁ laṅkā dvāramupasthitam	25
nakhadaṁṣṭrāyudhānvīrānsimhaśārdūlavikramān vānarānvānarendrābhānkṣipraṁ drakṣyasi saṅgatān	26
śailāmbudannikāśānāṁ laṅkāmalayasānuṣu nardatāṁ kapimukhyānāmacirācchoṣyase svanam	27
nivṛttavanavāsaṁ ca tvayā sārdhamarindamam abhiṣiktamayodhyāyāṁ kṣipraṁ drakṣyasi rāghavam	28
tato mayā vāgbhiradīnabhāṣiṇī śivābhiriṣṭābhirabhiprasādītā jagāma śāntiṁ mama maithilātmajā tavāpi śokena tathābhipīḍītā	29

|| iti sundara kāṇḍam sargam 66 ||

|| iti sundara kāṇḍam ||

|| śrīmad vālmīki rāmāyaṇam ||
|| yuddha kāṇḍam sargam 128 ||

śirasyañjalimādāya kaikeyīnandivardhanaḥ babhāṣe bhārato jyeṣṭhan rāmaṁ satyaparākramam	1
pūjitā māmikā mātā dattan rājyamidaṁ mama taddadāmi punastubhyan yathā tvamadadā mama	2
dhuramekākinā nyastāmṛṣabheṇa baliyasā kiśoravadguruṁ bhāraṁ na voḍhumahamutsahe	3
vārivegena mahatā bhinnaḥ seturiva kṣaran durbandhanamidaṁ manye rājyacchidramasanvṛtam	4
gatiṁ khara ivāśvasya hansasyeva ca vāyasaḥ nānvetumutsahe deva tava mārgamarindama	5
yathā ca ropito vṛkṣo jātaścāntarniveśane mahāṁśca sudurāroho mahāskandhaḥ praśākhavān	6
śīryeta puṣpito bhūtvā na phalāni pradarsāyet tasya nānubhavedarthan yasya hetoḥ sa ropyate	7
eṣopamā mahābāho tvamarthan vettumarhasi yadyasmānmanujendra tvam bhaktānbhṛtyānna śādhi hi	8
jagadadyābhiṣiktan tvāmanupaśyatu sarvataḥ pratapantamivādityaṁ madhyāhne dīptatejasaṁ	9
tūryasaṅghātanirghoṣaiḥ kāñcīnūpurānisvanaiḥ madhurairgītaśabdaiśca pratibudhyasva śeṣva ca	10
yāvadāvartate cakran yāvati ca vasundharā tāvattvamiha sarvasya svāmitvamabhivartaya	11
bharatasya vacaḥ śrutvā rāmaḥ parapurañjayaḥ tatheti pratijagrāha niṣasādāsane śubhe	12
tataḥ śatruḡhnavacanānnipuṇāḥ śmaśruvardhakāḥ sukhahastāḥ suśiḡhrāśca rāghavaṁ paryupāsata	13

pūrvan tu bharate snāte lakṣmaṇe ca mahābale sugrīve vānarendre ca rākṣasendre vibhīṣaṇe	14
viśodhitajaṭaḥ snātaścitraṁālyānulepanaḥ mahārhasanopetastasthau tatra śrīyā jvalan	15
pratikarma ca rāmasya kārayāmāsa vīryavān lakṣmaṇasya ca lakṣmīvānikṣvākukulavardhanaḥ	16
pratikarma ca sītāyāḥ sarvā daśarathastriyaḥ ātmanaiva tadā cakrurmanasvinyo manoharam	17
tato rāghavapatnīnān sarvāsāmeva śobhanam cakāra yatnātkausalāyā prahr̥ṣṭā putravatsalā	18
tataḥ śatruḡnavacanātsumantro nāma sārathiḥ yojayitvābhicakrāma rathan sarvāṅgaśobhanam	19
arkamaṇḍalasaṁkāśan divyaṁ dr̥ṣṭvā rathan sthitam āruroha mahābāhū rāmaḥ satyaparākramaḥ	20
sugrīvo hanumāṁścaiva mahendrasadṛśadyuti snātau divyanibhairvastrairjagmatuḥ śubhakuṇḍalau	21
sarvābharaṇajuṣṭāśca yayustāḥ śubhakuṇḍalāḥ sugrīvapatnyāḥ sītā ca draṣṭuṁ nagaramutsukāḥ	22
ayodhyāyān tu sacivā rājño daśarathasya ca purohitaṁ puraskṛtya mantrayāmāsurarathavat	23
aśoko vijayaścaiva siddhārthaśca samāhitāḥ mantrayanrāmavṛddhyarthan vṛṭtyarthaṁ nagarasya ca	24
sarvamevābhīsekārthan jayārhasya mahātmanaḥ kartumarhatha rāmasya yadyanmaṅgalapūrvakam	25
iti te mantriṇaḥ sarve sandīśya tu purohitam nagarānniryayustūrṇan rāmadarśanabuddhayaḥ	26
hariyuktan sahasrākṣo rathamindra ivānaghaḥ prayayau rathamāsthāya rāmo nagaramuttamam	27
jagrāha bharato raśmīṅśatruḡhnaśchatramādade	

lakṣmaṇo vyajanan tasya mūrdhni samparyavijayat	28
śvetan ca vālavyajanan sugrīvo vānareśvaraḥ aparan candrasaṅkāśan rākṣasendro vibhīṣaṇaḥ	29
ṛṣisaṅghairtadākāśe devaiśca samarudgaṇaiḥ stūyamānasya rāmasya śuśruve madhuradhvaniḥ	30
tataḥ śatruñjayaṁ nāma kuñjaraṁ parvatopamam āruroha mahātejāḥ sugrīvo vānareśvaraḥ	31
navanāgasahasrāṇi yayurāsthāya vānarāḥ mānuṣan vighrahan kṛtvā sarvābharaṇabhūṣitāḥ	32
śaṅkhaśabdapraṇādaiśca dundubhīnān ca nisvanaiḥ prayayū puruṣavyāghrastāṁ puriṁ harmyamālinim	33
dadṛśuste samāyāntan rāghavaṁ sapuraḥsaram virājamānan vapuṣā rathenātirathan tadā	34
te vardhayitvā kākutsthan rāmeṇa pratinanditāḥ anujagmurmahātmānaṁ bhrāṭṛbhiḥ parivāritam	35
amātyairbrāhmaṇaiścaiva tathā prakṛtibhirvṛtaḥ śriyā viruruce rāmo nakṣatrainiva candramāḥ	36
sa purogāmibhistūryaistālasvastikapāṇibhiḥ pravayāharadbhirmuditairmaṅgalāni yayau vṛtaḥ	37
akṣatan jātarūpaṁ ca gāvaḥ kanyāstathā dvijāḥ narā modakahastāśca rāmasya purato yayuḥ	38
sakhyan ca rāmaḥ sugrīve prabhāvaṁ cānilātmaje vānarāṇān ca tatkarma vyācacakṣeatha mantriṇām	39
śrutvā ca vismayan jagmurayodhyāpuravāsinaḥ vānarāṇām ca tatkarma rākṣasānām ca tadbalam	40
vibhīṣaṇasya saṁyogamācacakṣe'tha mantriṇām dyutimānetadākhyāya rāmo vānaranvṛtaḥ hr̥ṣṭapuṣṭajanākīrṇāmayodhyām praviveśa ha	41
tato hyabhyucchrayanpaurāḥ patākāste gṛhe gṛhe	

aikṣvākādhyuṣitan ramyamāsasāda piturgr̥ham	42
athābravīdrājaputro bharataṁ dharmināṁ varam arthopahitayā vācā madhuraṁ raghunandanaḥ	43
piturbhavanamāsādyā praviśya ca mahātmanaḥ kausalyān ca sumitrāṁ ca kaikeyīm cābhyavādayat	44
tacca madbhavanan śreṣṭham sāsokavanikaṁ mahat muktāvaidūryasaṅkīrṇan sugrīvasya nivedaya	45
tasya tadvacanan śrutvā bhārataḥ satyavikramaḥ haste gr̥hītvā sugrīvaṁ praviveśa tamālayam	46
tatastailapradīpāmśca paryāṅkāstaraṇāni ca gr̥hītvā viviśuḥ kṣipraṁ śatrughnaena pracoditāḥ	47
uvāca ca mahātejāḥ sugrīvan rāghavānujaḥ abhiṣekāya rāmasya dūtānājñāpaya prabho	48
sauvarṇānvānarendrāṇān caturṇāṁ caturo ghaṭān dadau kṣipran sa sugrīvaḥ sarvaratnavibhūṣitān	49
yathā pratyūśasamaye caturṇān sāgarāmbhasām pūrṇairghaṭaiḥ pratikṣadhvan tathā kuruta vānarāḥ	50
evamuktā mahātmāno vānarā vāraṇopamāḥ utpeturgaganan śīghran garuḍā iva śīghragāḥ	51
jāmbavāmśca hanūmāmśca vegadarśī ca vānaraḥ ṛṣabhaścaiva kalaśāñjalapūrṇānathānayan	52
nadīśatānām pañcānān jale kumbhairupāharan	53
pūrvātsamudrātkalaśan jalapūrṇamathānayat suṣeṇaḥ sattvasampannaḥ sarvaratnavibhūṣitam	54
ṛṣabho dakṣiṇāttūrṇan samudrājalamāharat raktacandanakarpūraiḥ sanvṛtan kāñcanaṁ ghaṭam	55
gavayaḥ paścimāttoyamājahāra mahārṇavāt ratnakumbhena mahatā śītaṁ mārutavikramaḥ	56

uttarācca jalan śīghran garuḍānilavikramaḥ ājahāra sa dharmātmā nalaḥ sarvaguṇānvitaḥ	57
tatasairvānaraśreṣṭhairānītaṁ prekṣya tajjalam abhiṣekāya rāmasya śatrughnaḥ sacivaiḥ saha purohitāya śreṣṭhāya suhr̥dbhyaś ca nyavedayat	58
tataḥ sa prayato vṛddho vasiṣṭho brāhmaṇaiḥ saha rāman ratnamayo pīṭhe sahasītaṁ nyaveśayat	59
vasiṣṭho vāmadevaśca jābālratha kāśyapaḥ kātyāyanaḥ suyajñāśca gautamo vijayastathā	60
abhyaṣiṅcannaravyāghraṁ prasannena sugandhinā salilena sahasrākṣan vasavo vāsavaṁ yathā	61
ṛtvigbhirbrāhmaṇaiḥ pūrvan kanyābhirmantribhistathā yodhaiścaivābhyaṣiṅcanste samprahr̥ṣṭāḥ sanaigamaiḥ	62
sarvauśadhirasaiścāpi daivatair nabhasi sthitaḥ caturhirlokapālaiśca sarvairdevaiśca saṅgataḥ	63
brahmaṇā nirmitaṁ pūrvam kirīṭam ratnaśobhitam abhiṣiktaḥ purā yena manustaṁ dīptatejasam	64
tasyānvavāye rājānaḥ kramādyenābhiṣecitāḥ sabhāyām hemakluptāyām śobhitāyām mahādhanaiḥ	65
ratnairnānāvidhaiścaiva citritāyām suśobhanaiḥ nānāratnamaye pīṭhe kalpayitvā yathāvidhi	66
kirīṭena tataḥ paścādvasiṣṭhena mahātmanā ṛtvigbhirbhūṣaṇaiścaiva samayokṣyata rāghavaḥ	67
chatraṁ tasya ca jagrāha śatrughnaḥ pāṇḍuran śubham śvetan ca vālavyajanan sugrīvo vānareśvaraḥ	68
aparan candrasaṅkāśan rākṣasendro vibhīṣaṇaḥ	69
mālān jvalantīn vapuṣā kāñcanīm śatapuṣkarām rāghavāya dadau vāyurvāsavena pracoditaḥ	70
sarvaratnasamāyuktaṁ maṇiratnavibhūṣitam	

muktāhāraṁ narendrāya dadau śakrapracoditaḥ	71
prajagurdevagandharvā nanṛtuścāpsaro gaṇāḥ abhiṣeke tadarhasya tadā rāmasya dhīmataḥ	72
bhūmiḥ sasyavatī caiva phalavantaśca pādapāḥ gandhavanti ca puṣpāṇi babhūvū rāghavotsave	73
sahasraśatamaśvānān dhenūnām ca gavām tathā dadau śatan vṛṣānpūrvan dvijebhyo manujarṣabhaḥ	74
triṁśatkoṭīrhiranyaśya brāhmaṇebhyo dadau punaḥ nānābharaṇavastrāṇi mahārḥāṇi ca rāghavaḥ	75
arkaraśmipratikāśān kāñcanīm maṇivigrahām sugrīvāya srajan divyām prāyacchanmanujarṣabhaḥ	76
vaidūryamaṇicitre ca vajraratnavibhūṣite vāliputrāya dhṛtimānaṅgadāyāṅgade dadau	77
maṇipravarajuṣṭan ca muktāhāramanuttamam sītāyai pradadau rāmaścandraraśmisamaprabham araje vāsasī divye śubhānyābharaṇāni ca	78
avekṣamāṇā vaidehī pradadau vāyusūnave avamucyātmanaḥ kaṅṭhāddhāran janakanandinī	79
avaikṣata harīnsarvānbhartāran ca muhurmuḥuḥ	80
tāmiṅgitajñāḥ samprekṣya babhāṣe janakātmajām pradehi subhage hāran yasya tuṣṭāsi bhāmini	81
tejo dhṛtiryāśo dākṣyaṁ sāmartyaṁ vinayo nayaḥ pauruṣan vikramo buddhiryasminnetāni nityadā	82
dadau sā vāyuputrāya tan hāramasitekṣaṇā hanūmānstena hāreṇa śuśubhe vānararṣabhaḥ candrāmśucayagaureṇa śvetābhreṇa yathācalaḥ	83
sarve vānaravṛddhāśca ye cānye vānarottamāḥ vāsobhirbhūṣaṇaiścaiva yathārham pratipūjitaḥ	84
tato dvivida maindābhyām nīlāya ca parantapaḥ	

sarvānkāmaguṇānvīkṣya pradadau vasudhādhipaḥ	85
vibhīṣaṇo'tha sugrīvo hanumān jāmbavānsthā sarvavānaravṛddhāśca rāmeṇākliṣṭakarmanā	86
yathārham pūjitāḥ sarve kāmāi ratnaiśca puṣkalair prahr̥ṣṭamanasaḥ sarve jagmureva yathāgatam	87
natvā sarve mahātmānastataste vānararābhāḥ visr̥ṣṭāḥ pārthivendreṇa kiṣkindhām samupāgaman	88
sugrīvo vānaraśreṣṭho dṛṣṭvā rāmābhiṣecanam pūjitaścaiva rāmeṇa kiṣkindhām prāviśatpurīm	89
vibhīṣaṇo'pi dharmātmā saha rairnairṛtarābhāiḥ labdhvā kuladhanam rājā laṅkān prāyān mahāyaśāḥ	90
sa rājyamakhilam śāsannihatārimahāyaśāḥ rāghavaḥ paramodāraḥ śāsāsa parayā mudā	91
uvāca lakṣmaṇam rāmo dharmajñaṁ dharmavatsalaḥ	92
ātiṣṭha dharmajña mayā sahemām gām pūrvarājādhyuṣitām balena tulyam mayā tvaṁ pitṛbhirdhṛtā yā tām yauvarājye dhuramudvahasva	93
sarvātmanā paryanunīyamāno yadā na saumitirupaiti yogam niyuujyamāno' pi ca yāvarājye tato'bhyaṣiṅcadbharatam mahātmā	94
pauṇḍarikāśvamedhābhyān vājapeyena cāsakṛt anyaiśca vividhairyajñairayajatpārthivarābhaḥ	95
rājyan daśasahasrāṇi prāpya varṣāṇi rāghavaḥ śatāśvamedhānājahre sadaśvānbhūridakṣiṇān	96
ājānūlambibāhuśca mahāskandhaḥ pratāpavān lakṣmaṇānucaro rāmaḥ pṛthivīmanvapālayat	97
rāghavaścāpi dharmātmā prāpya rājyamanuttamam īje bahuvidhairyajñaiḥ sasutabhr̥ṭbāndhavaḥ	98

na paryadevanvidhavā na ca vyālakṛtaṁ bhayam na vyādhiṁ bhayan vāpi rāme rājyaṁ praśāsati	99
nirdasyurabhavalloko nānarthaḥ kan cidaspṛsat na ca sma vṛddhā bālānāṁ pretakāryāṇi kurvate	100
sarvaṁ muditamevāsītsarvo dharmaparoabhavat rāmamevānupaśyanto nābhyahinsanparasparam	101
āsanvarśasahasrāṇi tathā putrasahasriṇaḥ nirāmāyā viśokāśca rāme rājyaṁ praśāsati	102
rāmo rāmo rāma iti prajānāmabhavan kathāḥ rāmabhūtaṁ jagābhūdrāme rājyaṁ praśāsati	103
nityapuṣpā nityaphalāstaravaḥ skandhaviṣṭṛtāḥ kālavarṣi ca parjanyaḥ sukhasparśāśca mārutaḥ	104
brāhmaṇāḥ kṣatriyā vaiśyāḥ śūdrā lobhavivarjitāḥ svakarmasu pravartante tuṣṭhāḥ svaireva karmabhiḥ āsan prajā dharmaparā rāme śāsati nānṛtāḥ	105
sarve lakṣaṇasampannāḥ sarve dharmaparāyaṇāḥ daśavarśasahasrāṇi rāmo rājyamakārayat	106
dharmayaṁ yaśasyamāyuṣyaṁ rājñāṁ ca vijāavaham ādikāvyaṁidaṁ cārṣaṁ purā vālmikīnā kṛtam	107
paṭhedyāḥ śṛṇuyālloke naraḥ pāpātpramucyate	108
putrakāmaśca putrānvai dhanakāmo dhanāni ca labhate manuḥ loke śrutvā rāmābhiṣecanam mahīm vijayate rājā ripūṁścāpyadhitiṣṭhati	109
rāghaveṇa yathā mātā sumitrā lakṣmaṇena ca bharatena ca kaikeyī jivaputrāstathā striyaḥ	110
bhaviṣyanti sadānandāḥ putrapautrasamanvitāḥ	111
śrutvā rāmāyaṇamidaṁ dīrghamāyīśca vindati rāmasya vijayaṁ caiva sarvamakliṣṭhakarmaṇaḥ	112
śṛṇoti ya itdaṁ kāvyam purā vālmikīnā kṛtam	

śraddadhāno jitakrodho durgāṇyatitaratyasau	113
samāgamyā pravāsānte ramante saha bāndhavaiḥ śṛṅvanti ya idaṁ kāvyam purā vālmīkinā kṛtam	114
te prārthitān varān sarvān prāpnuvantīha rāghavāt śravaṇena surāḥ sarve prīyante saṁpraśṛvatām	115
vināyakāśca śāmyanti gṛhe tiṣṭhanti yasya vai vijayeta mahīm rājā pravāsi svastimān bhavet	116
striyo rajasvalāḥ śrutvā putrān sūyuranuttamān pūjayamśca paṭhamścanamitihāsam purātanam	117
praṇamya śirasā nityam śrotavyam kṣatriyairdvijāt aiśvaryaṁ putralābhaśca bhaviṣyati na saṁśayaḥ	118
rāmāyaṇamidam kṛtsnam śṛṅvataḥ paṭhataḥ sadā	119
prīyate satataṁ rāmaḥ sahi miṣṇuḥ sanātanaḥ ādidevo mahābāhurharirnārāyaṇaḥ prabhuḥ sākṣādrāmo raghuśreṣṭhaḥ śeṣo lakṣmaṇa ucyate	120
evametatpurāvṛttamākhyānam bhadrastu vaḥ pravyāharata visrabdham balaṁ viṣṇoḥ pravardhatām	121
devāśca sarve tuṣyanti grahaṇācchravaṇāttathā rāmāyaṇasya śravaṇe tuṣyanti pitarāḥ sadā	122
bhaktyā rāmasya ye cemām saṁhitāmṛṣiṇā kṛtām ye likhantiha ca narāsteṣām vāsastriviṣṭape	123
kuṭumbavṛddhim dhanadhānyavṛddhim striyaśca mukhyāḥ sukhamuttamān ca śrutvā śubham kāvyamidam mahārtham prāpnoti sarvām bhuvī cārthasiddhim	124
āyusyamārogyakaram yaśasyam saubhrāṭṛkam buddhikaram śubham ca śrotavyametanniyamena sadbhi rākhyānamojaskaramṛddhikāmaiḥ	125

|| iti yuddha kāṇḍam sargam 128 ||

